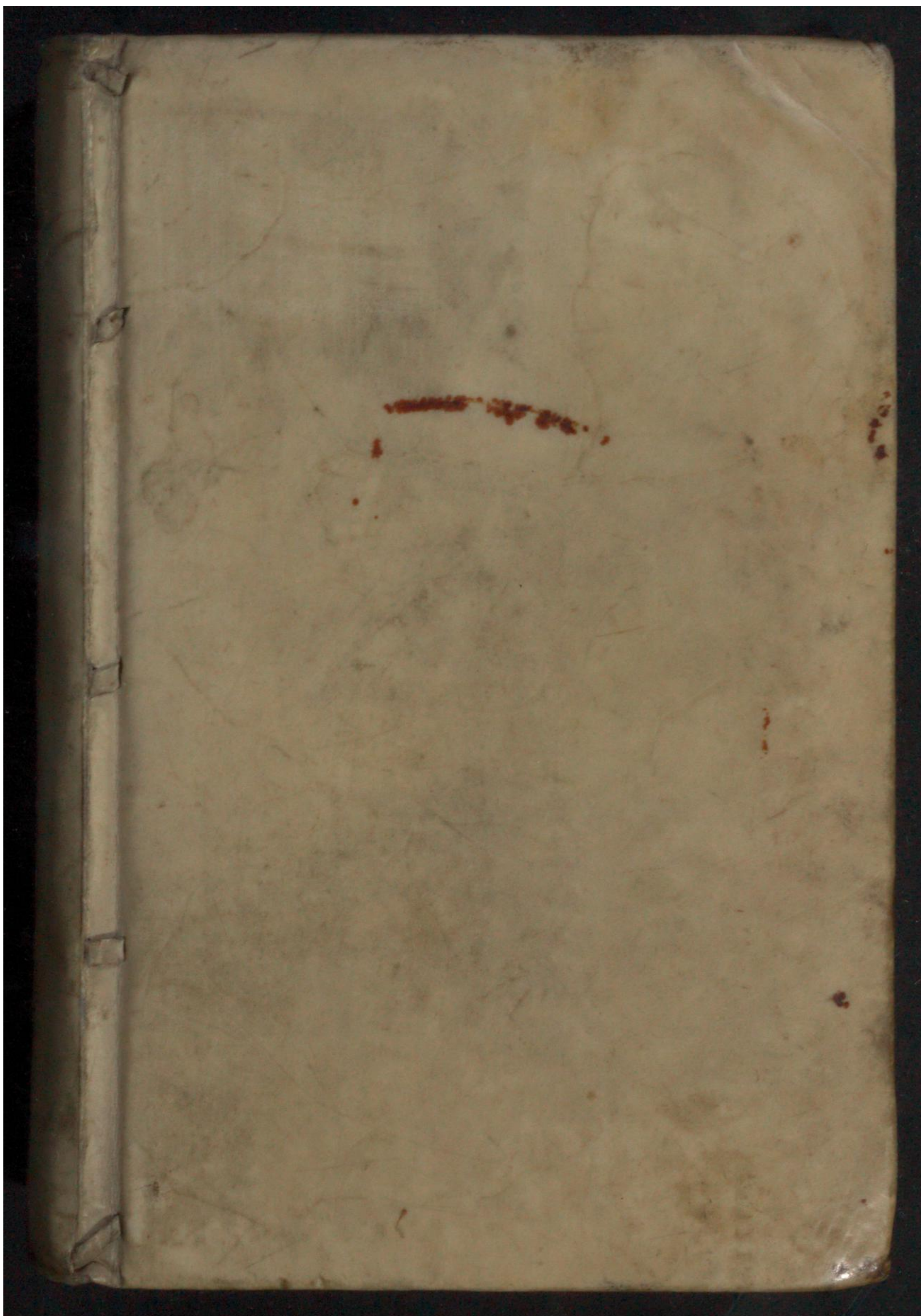
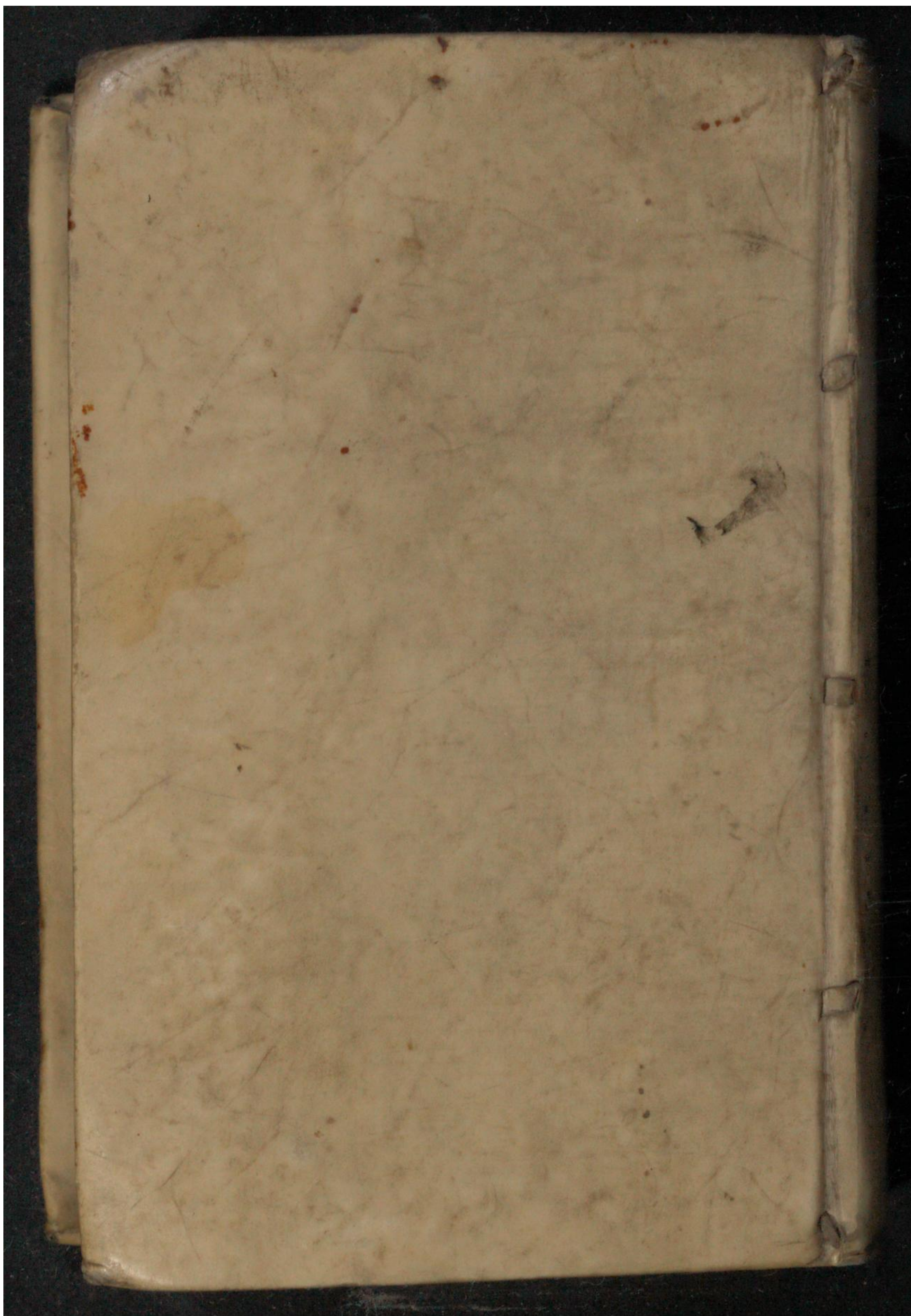

454
K
8

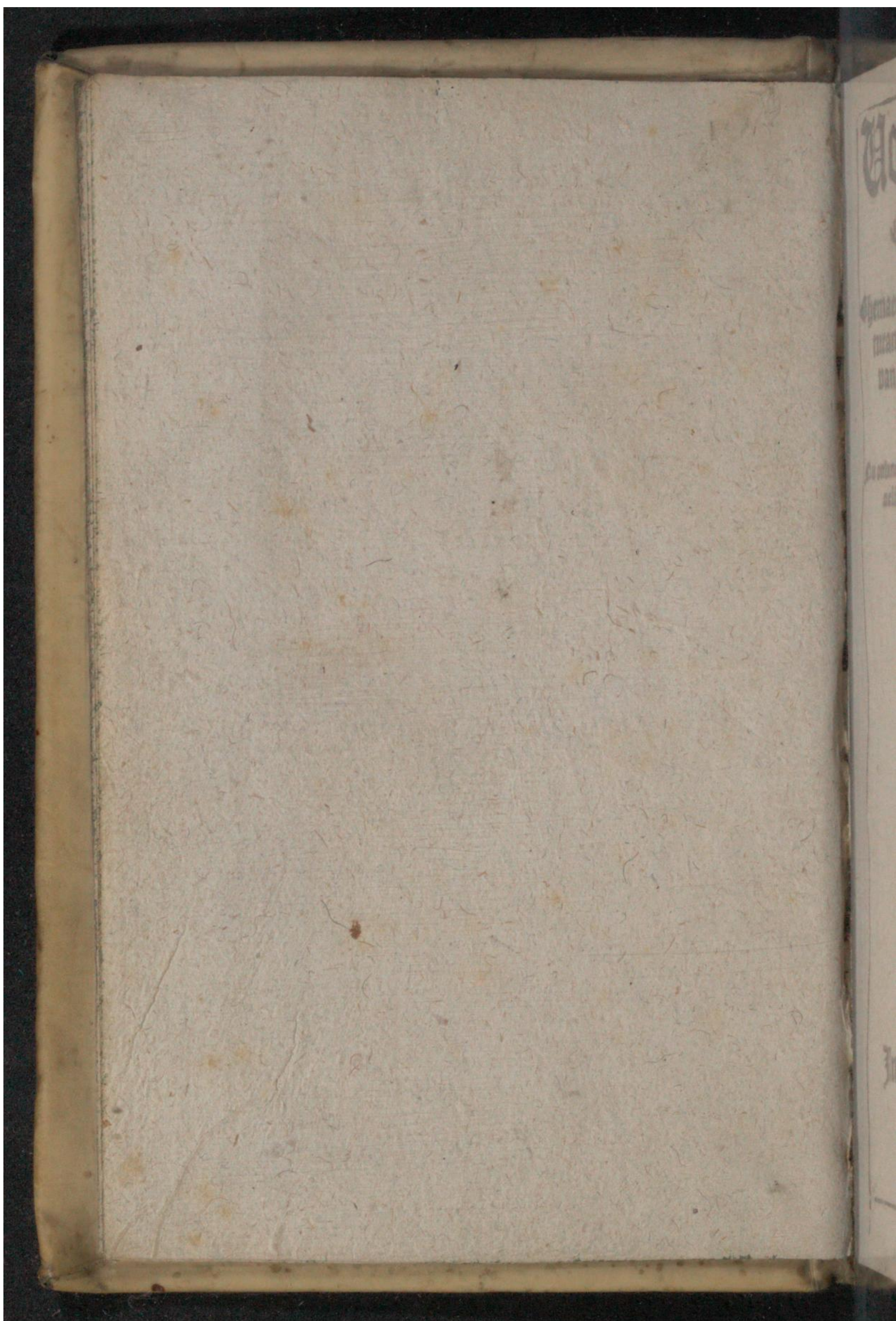

Elisabeth B:

Voortghanck der Gheestelijcker Persoonen.

Ghemaeckt int Latijn / door den H. Bonauenturam / Cardinael der H. R. K. Bisschop van Alben / eertijts Generael Minister der Minderbroederen.

Nu onlancx wt den Latijn ouergheset / door den E. P. B. Cornelis Thielmans, Guardiaen vande Minderbroederen binnen t'Shertoghenbosch.

t'SHERTOGENBOSCH,
Inde Kerckstrate / inden Bijbel / by my Jan van Turnhout.
ANNO 1604.

OMNIA MORS ÆQVAT.

DEN
Alder vveerdichſten
Vader in Gode, Heer Ghijſbrecht Maſius, Biſſchop van t'Shertoghen-Boſch. S.

Llſmen den gemeynen hā del, en vvādel der menſchē aenſiet (Alder vveerdichſte Vader in Gode) dā ſietmen dat-ter niet en is in de vvverelt eenich volck, vergaderinge, gemeynte, ſtate noch menſche ſo heylich, noch ſo gheſchictelijc, of men vinter inne om te verbeteren, ende ooc om te ſuyueren. Wāt ſprekende de vvaerheyt, vvy en

beuinden niemãt so volcome-
lijck als hy vvel mochte, eñ ooc
als hy vvel behoorde. Hoe sal ic
doruen hoochstellen ende ver-
heffen, voor geheel heylich den
alderheylichsten mensche des
Iob. 25. 4. vverelts, aenghesien S. Iob
niemant suyuer en kent die ghe-
boren en is van een vrouwe.
Godt beuant om te straffen in-
den Engelen, daerom sprac hy:
Iob. 4. 17. In zijn Enghelen heeft hy boos-
heyt gheuonden.
En soudmen dã niet vinden jet
te berispen inden menschen?
Die ghene die hoorde segghen
den heylighen Coninc Dauid:
Psal. 50. Siet Heere ick ben in boosheden
ontfanghen/ende in sonden heeft
my mijn moeder ghecreghen/
soude die dan hem vvl doruen
ver-

verstouten te segghen dattẽr in
de vverelt geen sonde of schult
en is? Sprekende God tot Noe,
dat alle vleesch hadde zijnẽ wech Gen. 6. 12.
gheschendet opter aerden.
Wie vvil dã beschermen dat in
hem geen sonde en regneert?
Den Psalmist Dauid die riep:
Ick heb in mijnẽ wtganc gespro- Psal. 115.
ken/alle mensch is leugenachtich
Hoe sal een mensch hem dã õt-
schuldigẽ, daer de scrifture seyt,
datter nz ẽ is in zijnẽ mõt waerh; Psal. 5.
Adam heeft gesondicht in te e- Gen. 3. 7.
ten vanden verboden Boome.
Cayn heeft ooc misdaen in sij- Gen. 4. 8.
nen Broeder te dooden. Dauid 2. Reg. 11. 4
in ouerspel te bedrijuen. Iona-
thas inde honichraet te eten. 1. Reg. 14. 27.
Absalon in te tvvisten tegen sij- 2. Reg. 15.
nen Vader. Ende Salomon in 3. Reg. 11. 5.

t'ghebruycken der afgoderijen, en ſoude nu jemant hem vvel laten dūcken, niet te ſondigen, daer alſulke heerlijcke mannen ſo onbeſchreumt in ſouden ge vallen ſijn? S. Paulus ſeyt:
1.Cor.10,c. **Die meynt dat hy ſtaet / ſiet wel toe dat hy niet envalle/** maer dat een jeder dencke in hem ſeluen, dat hy in booſ-heden gevallen is, oft ſeer haeſt daer in vallen mach.

Laet een jegelijc ſeggen t'ghene hy vvil, en duncken dat hem be lieft, dat in dien vvy de vvaerhz vvillen belijden, ſo moeten vvy ſeggen t'ghene vvy van binnen gevoelen, datter in ons veel om te beteren, genoech om te verlaten, meer om te veranderen, eñ onnoemelijck om af te ker-

ſcharpelijc te doorkennen. Wãt in dien het nootelijc is, dry ofte vier reyſen in een ure de kerſſe te reynighen, ſo en vvaert oock niet vele, datmen ten minſten eens tervveken ſuyuerden onſe ſielen, eñ ſo aerbeyden voortſtegaen in deuchden.

De Keyſers vã Roomen hadden voor eenen Keyſerlijcken Tijtel ALTIITS VERMEERDER DES RIICX. Dvvelc ontvvijffelijc eenen Chriſten menſch betaemt, in vviens leuen ſo ſeer vã node is altijts voorts te gaen, datter gheen ruſte, oft ſtilleſtaen en is. Gelijck dat ſeer heerlijc leert S. Auguſtijn ſchrijuende op de Pſalmen van Dauid.:

Super psal. 119. &c. Hoe seer dat wy in deuchden voortgegaen zijn/niemant nochtans en segghe/het is my ghenoech/ick ben rechtvaerdich en goet. Die dat segt die blijft ondweghen/die en can niet toecomen. Daer hy seyde: Jck hebs ghenoech/daer is hy blijuen steeken.

Simile. Iae dat noch arger is, ophouden eñ stille staen, op den vvech des Christen leuens, is voor seker achtervvaerts gaen. Gelijck die met een schuyte op een stroomende vvater is., eñ tegenstroō moet op varen, hy is seker van selfs achtervvaerts gedreuen te vvorden metten vloet des vvaters, ist dat hy niet euen gestadelijc en aerbeyt om voorvvaerts op te varen. Dit is dat die ho-

Epist. 253. nichvloedigē leeraer S. Bernart:

vvel seyt

vvel seyt: **Niet aen nemen oft winnen / is af gaen en verliesen / niet voortsgaen / is deynsen / ende te rugghe varen.**

Dese eñ andere dingen by my seluen ouerdenckende eñ siende (Aldervv. H.) dat een jegelijc gevveken is vã sijn jerste instellinge, of om claerder te spreken met die H. Schrifture **dat alle vleesch heeft zijnẽ wech geschent /** Gen. 6.
õ te bequamer alle menschen behulpelijcker te vvesen, heuet my goet ghedocht, bouen den cleynen dienst dievvy tot sulcx mette leuende stemme dagheliicx sijn doende, oock metten schriften, en penne de vvelvaert der gemeynder simpelre lieden te vervorderen, ter meerder eeren Godts, en tot een vveynich onder-

onderſtant van mijn A.H.laſt, ooc Engelſche ſchouderen(ſeyt S.Bernaert) te vervreeſen,heuet my (ſegge ic) niet alleen goet, maer noodich ghedocht, deſe tvvee Boecken PROFECTVS RELIGIOSORVM inden latijn bijden H. Leeraer Bonauentura ghemaect, int Nederlants-duyts ouer te ſetten, op dat geeſtelijcke en vveerlijcke perſoonen die geen latijn en cõnen,daer door eenen ſaligen VOORTGANCK in deuchden mochten vercrijgen. Eñ ſoic mijn intentie ſoudegaē te vverc ſtellen,ſo heb ic my laten duncken dat t'ſelue eenen Voorſtãder eñ beſchermer,diet goedertierlijc in ſijn protectie ontfinghe,van noode hadde.

Ser. 12. in fol. 130.

Om

Om vvelcken te vinden, en heb be niemanden onder alle geuõ den bequamer, Ald. Vader in Gode, dien men met meerder redenen desen Boeck mochte toe eygenẽn, en in bescherminge geuen, dan V. A. als die ouer de selue plaetschen daer nu dit Boecxken in duytsch ouerghe-set is, van Godt een ouerste ge-stelt sijt ouer sijn H. Kercke, eñ opperste toesiender, om de grij-pende vvoluen vande schaeps-coye der H. Kercke te vveeren, so dat niemanden betẽr en be-taemt dit selue in sijn bescher-menisse gegeuen, oft van jemá-den anders ontfangen te vvor-den. Daer sijn ãder verscheyden reden my daer toe mouerende,

vvaer af eene eñ die principaelſte is, midts dat die voorghenoemde H. Bonauentura in deſe tvve Boecxkens hier tracteert van vvedermakinge des invvendighen menſche, vvaer in alle vvarachtige religie en voortgāc gelegen is. Tot deſe vvedermakinge inden uvven, eñ v ſeluen, ſtrijct allen uvven arbeyt nacht eñ dach, als gedachtich vveſende de leſſe des H. Apoſtels Pauli, totten H. Biſſchop Timotheum aldus ſchrijuende: **Preeckt het woort / weeſt daer neerſtich in, tſi oft ghelegen is / oft onghelegen / beriſpt / ſmeeckt / ſtraft mz alle lijdtſaemheyt eñ leeringe.** Dit betuygen alle v Clooſteren die gy met niet minder eere als met grooten aerbeyt, ſoect totté jer-

2. Timo. 4.

te jerste puerheyt te trecken, eñ
sonder eygendom in t'gemeyn
te leuen. Waer inne ic sien ver-
uolght den raet vanden H. Gre
gorius, die aldus dē Bisschopen
vermaenden: **Tis van doene
(sept hy) dat een Bisschop nerste-
lijck met Vaderlijcke sorghe/wa-
ke ouer die Cloosterē des stadts/
en zijnder Prochie onderworpē/
ende sorchvuldich sy van haer le-
uen ende conuersatie.** L.5.Regist C.3. est Ep. 2. ad Fortanat.fol.388
Dit betuygen alle gheestelijcke
Persoonen eñ Dienaren Gods,
die ghy sijt als een moeder in ha
renschoot hoedende. Dit beue-
sticht ooc die groote sorchvul-
dicheyt om den dienst Godts,
het Christen geloone, eñ oeffe-
ninge der Christene religie, in
haer leden en deelen te doen ō-

derhouden. Tis een jegelijc kẽn
nelijc genoech, met vvat groo-
ter goetherticheyt ghy dese vro
me Catholische MAECHDELIIC-
KE STADT VAN t'SHERTOGEN-
BOSCH altijts sijt toegedaen ge-
vveest. Die vvercken en vruch-
tehebben getuych gegeuen, ten
tijden vande Beeltstorminghe,
ten tijde vande Schermers, ten
tijde als ooc doen den vyãt vvt
gheslagen vvorden den xix. Ia-
nuarij vijfthien hondert ẽn vijf
en tachtentich, ten tijde ooc vã
beyde onse belegeringe, sodoor
het vvoort Godts dagelijcx pre
kende, so een jeder troost ende
raet geuende, ẽn bystant bevvij-
sende, als de geheele Stadt ẽn ge
meynte omhelsende. S. Ambro
sius

ſius ſchrijuende in een van ſijn Sermoonen, gheeft genoech te kennen vvie een goet harder is. Die is een goet Harder (ſeyt hy) en warachtich/ die met nerſtighe ſorchvuldicheyt waeckt ouer zijn volck om Christus wille/ Vande Engelen en wort hy niet verlatē. O geluckige Stadt van ſulcken Harder, eñ geluckige Harder vā ſulcken Catholijcke gemeynte. Sem. 13. fol 239. Tõ. 3.

Het ſal dan mijne Aldervv. H. gelieue deſe mijne cleyne goetjonſticheyt in dancke te ontfāgen, Als ic hope dat Godt doen ſal vvien ic met Dauid ſegghe, als hy nu ghereetſchap tottēt ſtichten des Tempels gemaeckt hadde: Ick weet wel o mijn Godt/ dat ghy de herten aenſiet en beproeft/ en dat ghy de eenvul- 1. Paral. 29. 17.

dicheyt bemint. Daerom heb ick voor inde simpelheyt mijnder herten/met blijschap/vrijwillich/v alle dese dinghen op ghedragen.
Ende daer mede te houden versekert, soo vvel vande gantsche ghediensticheyt, die ick kenne mijn Ald. H. schuldich te sijn, als van de goetherticheyt die mijne Ald. H. van ons arm Conuent toegedragen vvort.
Hier mede dan my gheheelijck tot uvven dienst presenterende, bidde den genadigen Godt, dat hem ghelieue uve Ald. langhe te sparen tot stichtinghe eñ vveluaren sijnder heyligekercke
Wt õs Cõuent der Miderbroederen binnẽ t'Sherrogenbosch den VI. Sept. M. VI^c. IIII.

By V. Ald. H. bereyt dienaer
B. Cornelis Thielmans Guardiaen onvver. vande Minderbroederen,

Aen den Eersamen Leser.

DEN Heyl. Apostel Paulus (Godtvruchtighe Leser) leet zijnen Discipel Timotheo een saltghe lesse voor ooghen als hy seyt. Oeffent v seluen tot de Godtsdiensticheyt, want de lichamelijcke oeffeninge is tot luttel bequaem, maer die Godtsdiensticheyt is tot allen dinghen nut, hebbende de beloofte des leuens dat nu is, ende des gheens dat toecomende is. Dit is een ghelooffelijck woort, en weerdich datmen in alle manieren ontfange. Daer zijnder veel hedensdaechs die aerbeyden om ghesontheyt des lichaēs te houden / maer eē weynich tijt ghebruyckē sij die / maer die aerbeydē om deuchden te verchrijghen / die worden in dit leuen vermaert / en nae dit leuen vercrijgen sij die eewighe croonen. Te recht dan vermaent ons S. Paulus door Timotheum tot Godtsdienstichheyt / ende deuchdē. Om welcek te vercrijghen / is voor al van doene dat die ghebreken ende sonden wech ghewoppen worden. Nae dat geschreuen staet : Siet ick heb mijn woorden ghegeuen in uwen mont, siet ick heb v heden ghestelt ouer de Heydenen, ende ouer de Conincrijcken, dat ghy sout wt

1. Timot. 4.

Ierem. i. 10.

trecken, ende verderuen, en vernielen, en verstroyen, en timmeren, en plantē. Het ierste is wttrecken die voorgaen: de sonden/distelen en doornen der gebreken. Het tweede is/planten. Wāt Godt daer hy wttreckt wt de siele grāschap / daer plant hy in sachtmoedicheyt / daer hy wttreckt gierichz / daer stort hy in lieberalitheyt / daer hij wttrect wellustē/ daer saeyt hij suyuerhz. Dit schrijue ick (Gemimde Leser) dat ghij verstaen sout / hoe dat S. Bonauentura ons in dese twee Boerkens anders niet en wil voor ooghen stellē/ dan hoe dat wij die sonden sullen verlaten ende aerbeyden om die deuchdē te vercrijgen/ ende hoe dat wij den inwendighen mensch sullen hermaken. Waerom hij ierst wt leyt die specien d̄ becoringe/eñ wat die sondē zijn/ waer tegen hij stelt remediē ō die te genesen. Wilt ghij dan profijt doē S. L. mz dit Boerkē leset eñ herleset en volcht dē raet die S. Bonauentura hier leert/ trect wt het oncruyt d̄sondē/en doet aē het cieraet der deuchdē/dat is een cieraet dwelc bij v blijuē mach sond̄uerslijtē/ eñ dat langs so schoond̄ wort / hoe mē langer en meer draecht die vā dese deuchdē naect en bloot beuondē wort/

wee

vee hem/want hij door dies sal inder
euwichept met die helsche vlāme ghe
leet eñ gepijnicht wordē : Die sal ma-
ledictie enverdoemenisse aendoē als een Psal.108.
cleet, so de Propheet David betuycht.
Antisthenes gelijct de deucht bij de Laert. L.6.
alderbeste wapenē/wāt(sept hij)schilt/
spere/ en sweert canmē af slaen/ en je-
mant ontnemē/ maer eē wijs en deuch-
delijck mensche/die is altijts gewapēt/
eñ daerō is hij onverwinnelijc. Dit ge
treck hij ooc bijsulcke vracht en goet/
welc met zijnē meester en mā wt swēt
in schipbrekē. En so ist inder waerhz.
Salich is hij die hem vā sulcke dingē
versien sal hebbē/als tschip breect inde
doot/ die ter hellē niet sinckē en connē/
maer haren man ter hemelscher havē
brengen/als zijn warechtige deuchdē/
eñ namentlijc/ootmoedichz/ reynichz/
sachtmoedichz/matichz/lijdsaemhept/
liefde / bermhertichept eñ alle andere
welcke zijn geweest de beste cleederen
eñ cieraet vā Christus selue eñ vā alle
de beste en meeste vrindē Gods. Met
dese cleederē d̄ deuchdē is verciert ghe-
weest dē H. Bonauētura. Also dz zijnē Aleys. lip-
meester Alerand de Hales sulke getuy pom. pfat.
genisse vā hē gaf : Het schijnt dat Adā in vitam S.
in dese mensche niet en heeft ghesondicht Francisci.
daerom heeft hy soo
fraey-

fraepkens vande deuchdē ende Voort ganck der Religieusen ghesproken/en soo eygentlijck ghescreuen. En ghelijckmen ghemeynelijck seyt met een spreeckwoort van een deuchtsaem mēsche/die deucht siet hem ten oogen wt/ soo sal den Leser oock vinden in het Beeldeken van S. Bonauentura na het leuen gemaeckt/dat wy int beginsel des Boecx hebben doen stellen/dat hem die deucht ten ooghen wt siet.
Van zijn deuchden en wil ick nu niet schrijuen dan dencke die op zijnen tijt in het leuen der Heyligen van onser Oorden te verhalen/dan bidde den Leser dat hy dese onse Ouersettinghe int goet wil nemen / oft al niet soo treffelijck / oft soo oordentelijck ouergeset en is als de sake / oft de Leser wel soude met recht moghen vereysschen:
En Godt bouen al dat ick desen mijnen aerbeyt ghedaen mach hebben tot stichtinghe/ lust/ ende willighe betersschap / dat wy allen die dinghen hier in dit Boeck begrepen soo moghen ter herten prenten / dat wy daer door al hier in dese ongheduerighe/ ijdele Pelgrimagie in volcomender ghemoede / en bewijsende wercken verbetert moghen beuonden worden.
Wanter

ſamen Leſer.

Wanter niet dan een beſcheyden op-
recht deuchdelijck en vredich leuen
in aengeſtuert en wordt. Twelck
Godt alleen alvermoghende
ons allen door zijnen heyli-
ghen Gheeſt verleenen
wille. Amen.

VVt ons Celleken binnen t'Shertogen-
boſch. Den 6. Septemb. 1 6 0 4.

Op den Ghēestelijcken Voortghanck.

GHelijck den mensch die met siectē
is beghaen,
Met vlijtighen spoet, wt droeuer moet,
gaet tot den Medecijn,
Om goeden raet, tot sijnder baet, end'
goeden troost t'ontfaen,
Voorts om behoet te sijn van sware lij-
den, onghemack ende pijn.
Soo moetmē besorghen, al sonder mor-
ghen, voor d'edele sielen:
Op dat sy ghenesen end' aen Godts vriēt
schap moghen gheraken.
Die werelt versmaden, met sonden be-
laden, die menich vernielen,
Godt trouwelijck dienen, hem te belie-
uen om troost te smaken.
Doorleest dit boeck vol leeringhen soet,
naer mijn vermaen,
Dwelck Bonauentura Cardinael en Bis-
sschop heeft gheschreuen,
Tot smenschē troost, om t'svyants stric-
ken te moghen ontgaen.
Oock wel te doen ende heylich te leuen,
Het leert v schouwen, met goeden be-
trouwen, die sonden quaet,

Miß

Misdaden te biechten, tot uwer verlich-
ten, en Godt ter eeren,
VVilt dit dan lesen, soo wordt ghy ghe-
presen, in allen staet.
Leert Godt beminnen, sonder versin-
nen, wilt v tot hem bekeeren.
Stelt doch v leuen al sonder verlanghen
tot beternisse goet,
Godt sal v trecken wt s'vyants handen,
soo die schriftuere leert
Hy lockt die sielen met banden der lief-
den, en Adams struycxkens soet.
Seer goedertieren tot allen siele die tot
hen keert.
Siet aen die deucht, soo ghy vermeucht,
en wilt t'quaet vlieden,
'Tis v gheraden, eert wordt te spade,
aenveert die deucht,
Den edelen staet der deuchden vermaert
sal v dit Boeck bedieden,
End' soo verwachten die hemelsche
croon die t'herte verheucht.

Een ander op het selfste Boeck.

ALsoo naer des schriftelijckē woort
Godts vermellen,
Om wel te leuen en te voorderen in
goeder seden,
Een jeghelijck mensche hen seluen be-
hoort te stellen
In der deucht sonder te laten verdruckē
t'verstant oft reden.
Dit heerlijc Boec van een heylich Man
eertijts ghedicht,
Sal v leeren tot Godt te keeren allen v
verstant,
VVant daeromme wordt het nu ghe-
bracht in het licht,
Op dat ghy die sonden ernstelijc soudt
schouwen van allen cant,
Vlieden die ondeucht ende alle boos-
heyt die Godt mishaecht,
Beminnen die deucht die Godt ver-
heucht en is tot grooter eeren
Daeromme is die selue van alle Godts
vrienden belaecht,
Op dat ghy dan o menschen v moocht
tot Godt bekeeren,
Leest dit Boecxken trouwelijck by da-
ghen ende by nachten,

Ghy

Ghy sult daer in vinden waer van ghy
niet en sult claghen,
Om wel te stellen den staet ws herten
mette sielen crachten,
Den duyuel leert ghy hier haten en allē
lijden verdraghen.
Die werelt versmadendie ons aendoet
soo meenighen strijdt,
Het vleessche leert ghy bestrijden door
Godts gracie soet,
Bestormt dan vroomelijck den erf vyāt
die ons benijdt,
Om alle v ghebreken te beteren neemt
eenen moet.
Die strijdt die verwint alsoo ons het
woort des Heeren leert.
Die wettelijck vechten tsij mans oft
vrouwen tsij Ionck oft out,
Godt sterckt se vromelijck, die sijn siele
tot hem bekeert.
In alle becoringhen stercken sy haer sel-
uen ende worden stout,
Vordert in deucht soo ghy vermeucht
bemint volmaectheyt soet,
VVant soo te blijuen int quaet bedrijuē
en niet voorts te gaen,
Mishaecht den Heere alsoo ons leeren
die heylighen goet
Quaet worden gheacht, hier op slaet
acht, die blijuen staen.

Stille

Stille wateren die moeten ſtincken ſoo
elck mach mercken,
Huyſen vergaen die ledich ſtaen wilt
hier op letten,
Het yſer verroeſt, den hoff verwoeſt,
daermen niet in gaet wercken.
Boomen die bloyen, en vruchten groy-
en, moetmen verſetten.
Dus wilt aenmercken, met goede werc-
ken en goeden ſpoet,
Den Voortganck der deuchden, met
grooter vreuchden die ſtiert tot alle
goet.
Bonauentura heeft dit Boeck voor alle
menſchen ghelchreuen,
Om door volcomentheyt te gheraken
int eeuwich leuen.

AMEN.

Betert v leuen aenveert t'ſvolmaeckheyts deucht,
Om dat ghy noch hebt v jonge jeucht.
Naer deſen ſtrijdt al valt hy ſeer ſwaer,
Aenveert volcomentheyt ſonder miſbaer,
Vertreckt v herte van aertſche dinghen,
En wilt v quade geneychtheyt bedwinghen.
Nv ons dit Boecxken wordt gegeuen,
T is Godts gratie die het mach beleuen.
Vordert in deucht dient Godt met vreucht,
Regeert v ſeluen in deſer jeucht,
Aenveert t'goet ſonder mishaghen,
en wilt v niet vertraghen.

Des H. Bonauentura Cardinael der H.R.K. Bisschop van Alben/ Seraphischẽ Doctoor jertijts Generael Minister der Minderbroeders Orden/ Oft des E. P. Dauids Ab Augusta Minderbroeder / op die Boecken ghenoemt int Latijn: Profectus Religiosorũ, dat is voortganck der Religieusen.

MYN Collatien die ic somtijdẽ plach te spreken tot onsen nouitien voor een vermaninghe, ende tot andere Gheestelijcke menschẽ, heb ick voor een deel vergadert, ende in eene geheele materie als in een forme des Gheestelijcx voortgancx gestelt om drierhande saken. Eene is, op dat ick den selfsten onsen nouitien, den welckẽ ick den voorghenoemde forme geschreuen hadde vanden zeden des wtwendigen mensche soo binnen t'huys als buyten, hen oock tot vorderinghe des inwendighen mensch eenige kennisse soude toonen. VVelcke vorderinge gheleghen is in wtdrijuinghe der ghebrekẽ ende ghewenninghe der deuchden, op dat die zeden ende alle toeneyginghen der begheerten, ende alle inwendighe

Hy bediet die oorsake van dit vverck.

sinnen, alsoo veel alst moghelijck is, ge-lijck formich worden Gode.

Die andere sake is, op dat ick die dinghen die ick geestelijcke menschē plach te prediken, te samen vergadert oft ickse noch van doene hadde, bereeder onder cort begrijp soude vinden. Ende daerom heb ick dese forme gedeylt in veele deelen, ende een jeghelijck deel met Capittelen onderscheyden, op dat ic te lichter vinden mochte dat ick sochte.

Die derde sake is, op dat ick die tijt niet onnuttelijck ouer en soude bringen ter wijlen dat ick dese dinghen schrijuē soude oft lesen, ende op dat ick mijn memorie becommeren soude met gheestelijcken ghedachten, mijn verstant verbreyden om claerderlijcker t'aenschouwen inwendighe secreten des gheestelijcke oeffeninghe, mijn begheerte ontsteken tot voortganck des deuchts, ende tot vierlcheyt der deuotie, mijn lichaem bedwinghen van wilde wtloopinghe, mijn versuymenissen ende mijn sonden reyninghen door desen aerbeyt. Ende op dat ic int schrifte soude seiten t'gene ick met mediteren gheuonden hadde, op dattet niet vergheten en worde.

Ende want ick niet veel ledich en mochte wesen noch in rusten dese dinghen vergaderen, maer ouermidts veel onleden

onleden moſte wandelen in verſcheydẽ
anden , ſoo coſt ick ſelden hebben be-
oorlijcken tijt een luttel te ſchrijuen,
aerom heb ick hier veel dinghen ghe-
elt,niet ſoo volcomelijckals ic wel wil-
le , want eenen ſin die tot veel dinghen
erſtroeyt is, en can hem terſtonts niet
olcomelijck in een vergaderen. Ende
ock als hy hem nu eenweynich begint
e vergaderen , ſtracx wordt hy wederõ
edwonghen tot andere dinghen wt te
aen, ende moet hem ſeluen laten,ende
ergheten de dingen, die hy nauwe be-
oſt hadde te ſien. Gelijck als eene die
an buyten coemt gaende in een celle,
t dat hy langhe daer in blijft,hy begint
laerlijcker te ſien die dinghen die hy te
oren niet en ſach, maer gaet hy haeſte-
jc weder wt hy verblindt weder in die
inghen te ſien.

Daerom watmen hier in vindt dat
begrijpelijck is, dat bidde ick datmẽ ver
heue mijnder onwijſheyt, ende datmẽ
ntſchuldige mijn vermetenheyt,want
ck dit werck niet voor ander menſchẽ
lleen, maer ſonderlinghe voor my ſel-
en, ende voor nouitien, ende onghe-
erde menſchen inden wech Godts,
nijns ghelijck ghedacht hebbe te be-
hinnen.

INder eerste forme die ick sommigen van onsen nouitien schreef vā goede zeden des wtwendige mensche, heb ic hun ghegheuen een manier nae welcke sy hun regeren souden soo binnē t'huys als buyten. Nu neme ick voor hun te gheuen in onsubtile woorden ende on-gheoordineerde materie, so ick gelooft hebbe sommighe leeringhe van weder-makinge des inwendighe mensche, tot welcke alle waerachtige Religie gheor-dineert is. Ende het is reden dat die lic-hamelijcke oeffeninghe eerst sy, dan die gheestelijcke, want die mensche ouer-midts de sonde vallende vanden hooch-sten ende alderinwendichste dingen, is ghesoncken in dese wtwendige sienlij-ke dinghen. Ende want hy nu niet en verstaet dan lichamelijcke dingen, daer-om soeckt hy daer ierst op te staen, waer hy gheleghen heeft, ende hem alleens-kens op te rechten tot gheestelijcke en-de Goddelijcke dinghen, tot welckē hy gheschapen was. Hierom alsoo lange als een gheestelijck mensch, niet en be-ghint te verstaen, ende te smakē die din-ghen die des Gheests Godts zijn, maer meynt dattet al leeght in wtwendighe oeffeninghen dat tot warachtighe ghee

stelijc-

telijckheyt hoort, soo langhe is hy een
ouitie, al hadde hy ooc menich jaer ge
ragen t'habijt des gheestelijcheyts, jae
ae den Apostel, wordt hy ghenoemt 1. Cor. 2. 14
eestelijck, die noch niet en verstaet die
ingen des Gheests Godts. VVant het
unckt hem dwaesheyt, ende hy en cās
iet verstaen, dat hy gheestelijck onder-
ocht wordt.

Hier wt merckt datter tweederleye
roef-iarē sijn inde Religie. Eene duert Tvvee proef-jarē.
o lange, een Religieus den staet vā wel
: leuen in een gewoonte verandert, het
velcke dan geschiet, wāneer sy belooft
net woordē en werckē gestadicht te blij
en inder Oordē. Het ander proef-iaer
aet wt, als vervult is dē tijt der proeuin-
e hy belooft gehoorsaemheyt en gesta-
icheyt in Oordē door woordē. VVant
so lange als hy twijfelachtich is vā hert
:, eñ niet met gestadicheit aen en grijpt
en wech der Gheestelijcke oeffeninge,
ñ nu dat een wilt, eñ nu dat ander, ende
iet en weet wat hy best kiesen sal, dese
noch beginnēde, en niet voortgaēde.
Nochtās sal hy sien dat hy gestadich blij
e indē goedē wil, en mercke waerō en
vaer toe hy gecomē is, en het werck sal
y vuegen by den wil, en hy sal dā haest
estaē te sien den wech waer hy vvande
en moet tot Godt.

S. BONAVENTVRA CARDINALIS.

Des H. Bonaucture Cardinael der H. R. K. Bisschop van Alben/ Seraphischē Doctoor/ jertijts Generael Minister d Minderbroers Oordē/ vandē voortganc d Religieusen. Oft des E. P. Dauids Ab Augusta Minderbroeder

Het ierste Boeck.

Vande vier voorhoedighe dinghen der Nouitien.

Cap. I.

Vier dinghen zijnder/ daer nieuwe ende beghinnende menschen voorhoedich in wesen moetē / willen sij voortganck hebben. D'ierste is/ dae sij vā dien wille met welcke sij totter Religien zijn ghecomen / ende van die ierste vierichheyt huns proef jaer niet en sullen verflauwen/ ghelijck eenen int boeck der Openbaringhe verweten wordt. Ic heb teghen v een lutteel, dat ghy v jerste liefde gelaten hebt, daerō doet penitentie, ende doet v jerste stewercken. D'ierste liefden laetē achter/ die niet vierich eñ deuoot zijn tot allen dinghen / ende naemaels lauwe

D'ierste voorhoedinghe is, dat die jerste vierichheyt niet ghebluscht en vvordt.

Apoc. 2. 4.

ende

ende traech worden/ende hun gheuen tot lichtveerdicheden/ ende laten haer ghebreken hen bouen gaen ende verwinnen/daer sij ghecomen waren die wt te drijuen/dienende Godt nae harē wille/maer niet na behagelijckz zijns wille. Hierom beval Godt den kinderen vā Israhel. Ghedenct deses dachs in welcken ghy wt Egyptē gegaen zijt. Dien dach welcken wij wt Egypten gaen/is die goede wil/met welckē wij wt die werelt ghelept worden.

Exod.13.3.

Desen dach sullen wij alle wegen gedenckē/ op dat wij nemmermeer van de jerste vierichept achterwaerts en gaen. Ghelijck eenen willende wter werelt gaen in eene Oorde/ vraechde hij eenē heyligen vader / hoe hij moste leuen/maer hy antwoordē hem: Siet hoedanich ghi geweest zijt op den jersten dach ende leeft so altijts. Dat is/ merckt den staet uwes willes indē jersten dach/ doen ghi inde Oorde schickte te gaen/hoe ootmoedich dat ghi doē waert/hoe bereet gehoorsaem te wezē in allen dinghen /oock die hardt ende versmadelijck waren/hoe lijdsaem gij waert in berispinge/ tot penitētie/tot aerbeyt/hoe schamel ende vreesende/ hoe sorchvuldich om v leuen te beterē/ ende die daghen te verhalen die ghi in de we-

Raet des Abts Agaton. L. 4. vitas Patrū par.10.c.3.

de werelt verloren hadt/hoe luttel ghi achte te vraghen oft te seggen vanden gheruchte des werelts / niet wesende becommert met eenigen achterclappē oft ijdelheden des werelts : Ende hoe ghi schoude ende afworpte alle begeer ten ende wercken des vleesch / ende v offerde geheel Gode tot een leuende offerhande / op dat vordaen in v niet leuen en soude van het leuen der sonde/ maer al v leuen ghedoot soude wordē met het ijser des gehoorsaemheyts/eñ Godt opgheoffert door den dienst des Priesters / dat is uwe Ouerste.

Nae dese forme maeckt naemaels altoos te leuē/op dat gij niet en schijnt te ontleeren eñ meer achterwaerts te gaen/ dan voorwaerts inde schole der Religie. Ghelijck die buytens lants om te studeren trecken ende den tijt ijdelijck ouerbringende comen wederō t'huys / alleen wat sij verteert hebben rekenē sij/mer wat sij ghevordert hebben/en schijnt niet/so ist met ons : wā neer wij tellē hoe lange wy inder Orden gheweest hebben/ die voortganck der deuchdē is weenich/en wi mischiē in ons proef-iaer deuooter ende vierigher waren : dan nae veel jaren. Wāt dat is seer te schamen ende seer hinder lijck

§ 2.

Ghelijckenisse.

Hebr.5.18. lijck. Als ghy behoorden meesters te zijne der deuchden omdes tijts wille, dat ghy soo langhe inde Oorde zijt ghe weest, soo behoefdy wederom datmen v leere welc die jerste beghinselen zijn der woorden Godts, ende tis van doene datmẽ v leere als plompe nouitiẽ/ hoe datmen beghinnẽ sal Godt te dienen. Ende ghy zijt ghewordẽ den welc ken melc van noode is en gheen haerde spijse. Ende ghi zijt soodanich dat ghi behoeft datmen v voede met sachte smeekinghe / der kintscher ende vleescheliicker ghenoechten / soo dat ghij stercke oeffeninghe der deuchden niet lijden en mocht/als in harde berispinghe/ in versmaetheden/in nooden / eñ in vervolginghe te lijden om Christo.

Hebr.5.18. VVant alle die melc nuttet die en is niet deelachtich van d'woort der rechtveerdicheyt, wãt hy is noch een cleyn Kint, soo in verdiensten als deuchden.

§ 3.

Tvveede voorhoedinghe, nz door quade exempelen verargert te vvorden.

Dat ander is daer een beghinnede mensch voorhoedich in wesen sal: is/ dat hi niet beruert en worde vã quade exempelen der ghenre die lauwe zijn õ die naer te volghen. Ghelijck sommige crancke menschẽ van Gheeste doẽ/ wanneer sij ander menschen by hen sien die traech zijn indẽ dienst Godts/ ledich/

ledich/ ende vol van woorden / houer-dich ende wederspannich/eerghierich ende in andere manierē ghebreckelijc/ dan segghen sij in hun seluen : Is hun dat gheoorloft/waerom en ist my dan oock niet gheoorloft ? Ende geneyget sijnde tottet quaet / nemen sij exempel van dese/welck sij die quaetste sien/eñ verblijden hun dat sij ghesellen der ge-breken ghevonden hebben / op dat sij hun alleen niet schamen en dorue/wāt ist datmen den anderen spaert/so wil-len sij datmē hun in desgelijcke spare.

Hier tegen moet een deuoot knecht Godts/ in sij seluen antwoorden : Ick ben puerlijck om Godt ghecomē/ende niet om een ander / daerom en wil ick niemant daer in volghē/ waer ick me-de vā Godt achterwaerts gaen moch-te/want hadde ick hier geweten te we-sen soo veel vertele menschē/ick en had de hun ghesel schap nopt vercoren. Daerom wil ick alleene volghen die gheen die my daer toe wijsen/daer ick om inden gheestelijcken staet gecomē ben/ dat is / dat ick om Godt dencken sal / ende voldoen voor mijne sonden/ ende verdienen eeuwighe glorie. § 4.

Een schilder ende subtijl werckman/ die een notabel werck maecken wil/ Ghelijcke-nisse.

soeckt

soeckt altijt dat kunstichste exemplaer dat hy crijgen mach. Ende een Pelgrim en vraecht den wech niet vandē ghenen dies niet en weten/maer vanden ghenen dien kennē/ende dickwils gewandelt hebben / daerom en volget t'quaet niet/maer t'goet.

§ 5.

Derde voorhoedinghe is, niemandt te oordelē.

T'derde daer die beginnende mensche voorhoedich wesen sal/is / dat hy ander lieden wercken vermetelijc niet en oordeele / sonderlinghe als hij niet en weet om wat sake / oft intentie dat die geschieden : want ghelijck wy niet en sien ander lieden ghedachten/alsoo en wetē wij oock haer meyninge niet/ waerom dit oft dat ghe[s]chiet : waerō watmen in eenighe maniere ontschuldigen mach / dat sullen wy altoos int beste bedieden / ist dat wij een gherust hert in ons/ende in anderen menschen hebben willen/ende anderen niet verstooren/ noch Godt en willē vertornē/ want dickwils oordeelen wij een dinc quaet / dat nochtans in hem seluē niet quaet en is / ende sondighen door vermetenheyt/om dat wy ons onderwinden der oordeelen Godts/vanden heymelijcken dinghen der herten. Onse Meesteren van weghen Godts / moghen dat somwijlen oordelen door om

staende gheraetselen/den anderē door ons selven te oordeelen en is niet oorbaerlijck tot dat wy vol gheleert zijnde in alles door die gave des Gheests der discretie/ende waerachtelijck geestelijck ghewordē sijnde mogen alle 1. Cor. 3. 13.
dinck oordelen/ ende wy van niemande veroordelt worden: ghelijckerwijs die claerlijc siet/ siet eenē blinde/ nochtans en wordt hy vanden blinden niet ghesien: want die blinde sij selven niet en siet. VVie zijt ghy die eens anders Rom. 14.
knecht oordelt ? hy staet oft valt zijnen heere. Oock verdienen dickwils die gene die dwaesselijck andere menschē oordelen/dat Godt verhenget dat si in dier ghelijcke oft swaerder ghebreken vallen/ op dat sij wt haere cranckheyt leeren met anderen lieden cranckheyt medelijden te hebben. Daerom en wilt niet oordelen, ende ghy en sult niet ge- Luc. 6.
oordelt worden.

Onderscheyt isser nochtans tusschē § 6.
ancxt en suspitie / ende dwaes oordeel ende recht oordeel. Ancxt soo wy hier VVat vreese is.
ancxt nemen is: wanneer ick van niemande quaet vermoede / waer nochtans ancxt hebbe vā eenich quaet dat noch niet ghe schiet en is / gheschien mochte/ten waer datment voorhoede.

Ghelijck

Ghelijck alsmen Cloosterē sluyt met sloten/ ende den jonghen menschē verbiet onbehoet gheselschap/niet omdat mē meynt datse nu willen quaet doē/ maer men heeft anxt vā d'oorsake des quaets / ten sij datment voorhoedet.
VVat suspicie is.
Suspitie is wanneer ick sonder redelijck vermoedē een werck houde voor quaet/oft dat een mensche quaet wilt doen/ende het soo niet en is/dit is dicwils groote sonde.
VVat een vermetel oordeel is.
Dwaes oordeel is wāneer ick ghelooue dat eenich werc wt quader meyninghe gedaen is/datmen wel wt andere meyninghe doen mochte/en dat werck in sij seluen goet oft quaet mach wesen. Ende dit is oock sonde om datmen die meyninge der herten oordeelt: welcke Godt alleen kennelijck is. Ghelijcker gheschreuen staet: Jck ben die Heere die doorsoecke die herten ende proeue die nieren.
Vvat recht oordeel is.
Gherecht oordeel is: wanneermen eenich werck onderschept quaet te wesen/eñ ment niet en can ontschuldigen/oft wanneer een werck in hem seluen quaet is oft verboden: Als wāneer ick sien dat yemant eenē mensch t'onrecht dootslaet / oft soeckt alsulcke dinghen te doen die altoos quaet zijn ende verboden.

Dat

Dat vierde daer Nouitien in voor-
hoedich weſen ſullen/is/dat ſij niet ge § 7.
broken en worden door teghenſpoet / Vierde hoe
oft becoringhe/maer dat ſij denckē dat dinghe is
ſij daerom gecomen zijn / om allen din niet door
ghen om Gods wille te lijden/die hun teghen-
in dit leuen toecomen mochte: Ghe- ſpoet cleyn
lijck als die ten ſtrijde gaet wel weet moedich
dat hy niet en derf wachten nae ruſtē te vvordē.
ende nae weelde / maer nae aerbeyt/
ende nae wonden / waer af die wijſe-
man ſpreect. Sone gaende tottē dienſt
Godts, ſtaet in rechtveerdicheyt ende in Eccl. 2. 1
vreeſen, ende bereyt v ſiele tot tentatiē,
druct v hert neder, ende verdraecht wāt
wy moeten door veel tribulatien ingaē Act. 14, 21.
het rijck Godts. Chriſtus heeft moeten Luc. 26.
lijden ende alſo gaen in zijn glorie.
Tegenſpoet dan is eenen wech tot het
rijcke Godts/ ende die den wech wey-
ghert, die weyghert oock te comen tot
het rijcke Godts.

Vande vier becooringe.
Cap. II.

Becoringe is vierderleye/als vier
windē/waeyende wten vier hoec § 1.
ken des wereelts/ ende ſtorm ma-
kende

kende inde Zee deser werelt / welcke beroeren dat schipken des herten. Sy comen van het vleesch / vande werelt / vanden duyvel / ende van Godt. Inden jersten worden wy becoort vā het vleesch / als wy ghestockt worden tot sonden van natuerlijcke beroeringe onser ghebreckelijckheyt / te weten als ons oncuysheyt oft gulsicheyt becoort. Ooc worden wy van ons vleesch becoort / als ōs delicaet vleesch / den aerbeyt ontsiende / ons aftreckt vā oeffeninghen der gheestelijcker nersticheyt / ende van behoorlijcken voortgā ghen der deuchden. Ende aldus aenvecht ons dat vleesch / in tweederhande manier / dan alsset quaet begheert / ende ons vertraecht tot goet. Ende al is dat toerne / haet eñ ijdele glorie niet en schijnen te wesen inden vleesche / maer inden Gheest / nochtans vande bederfnisse des vleeschs / comt voort ghebreck der gheestelijcker toenijginghe. Ende al ist datmen seyt dat die boose Gheestē dese ghebreken den mēschen inghenen : wy hebben nochtans in ons die materie der becoringhe. Eñ al en waren daer niet die boose geestē / nochtans souden van onser vleeschlijcker begheerten sonden comen : waert datmē

Tentatie van het vleesch.

atmen dat wilde ghedooghen. In
ns is al daer wy mede sondigen/wāt
ie ghedachtē ende die affectie der sie-
rn/ ende die leden ons lichaems / zijn
ie dinghen daer wy mede misdoē eñ
erdienen. Desen heeft ons Godt ge-
euē als tot instrumenten der deuch-
eu / om goede wercken daer mede te
oen / daer wy wooninghe mede tim-
meren souden inden Hemel/ende mae
en onsen schepper een wooninghe in
ns / ende daer wy mede ghewapent
oudē wesen/ende onsen vyant den bo
en gheest aenvechten/ want die boose
heest is ongheiwapent teghen ons /
nde aenvecht ons alleen met bedrie-
telijcken ingheuē/ende mach ons ra
en/maer niet dwinghen tot sonden.
Want onsen goedertieren Schepper
n heeft onsen vyant de macht niet ge
euen/dat hy ons met ghewelt mach
winghen tot sonden/ want soo waer
y al te sterck teghen ons crancke mē-
hen/en wy en souden nauwe blijuen
noghen sonder sonden / maer hy ghe-
enget hem aileē dat hy boosheyt raet.
Maer in onsen wille ist/willē wy hem
onsenteren.

In ons is al dat vvy sondighen.

Onsen vyant is onghevvapēt ende en cā ons niet dvvinghen

Daerenbouen heeft ons die Here
ock ghewaepent/stellende onversoe-

Gen. 3. 15. nelijcke vyantschap tusschen t'serpent
ende den mensche/op dat wy jmmers
niet en nemen als voor goet so wat hy
ons raet/maer dies seker soude worde̅
dat hy ons nemmermeer gheue̅ en sal
ghetrouwe̅ raet/want hij is onse vree
de vyant/die gheen dinck gheuoech en
is van ons/dan onse eeuwige verdoe-
menisse. Hierom wanneer hij ons ee-
nighe soude raet / soo eyscht hy in een
manier van ons dat wy hem gheuen
onse wapenen/daer hij ons mede doo
de/oft om dat hy onse wapene̅ / ist dat
wijse hem gheuen plomp soude make̅
ende bot/op datse ons min nutte ende
bequame soude worden/plomper ende
crancker om hem daer mede te beuech
ten. Als by exempel/wanneer hij o̅s
insendt verkeerde ghedachten/e̅n raet
ons dat wy quaet doen oft spreken/ en
schijnt niet als openbaerlijck den men
sche te segghen. Ick ben onghewape̅t
teghen v / ende en hebbe niet daer ick
v mede quetsen mach / ten sij dat ghij
my gheeft v wapene̅/ op dat ick v wo̅-
de ende doode. Leent my dan v herte
tot quaden ghedachten oft tot quaden
begheerten/ v tonghe tot quade woor-
den / v handen ende andere leden tot
quade wercken / door welcke ghij een
doot-

dootwonde in v siel moecht ontfangē/
nde gracien ws heeren Godts verlie-
n / eñ der hemelscher glorien berooft
worden. Hier teghen staet gheschre-
ven/ En gheeft v leden niet tot die wa-
penen der boosheyt der sonden, maer Rom. 6.
gheeft v seluen Gode, als wten dooden
leuende, ende v leden tot wapenen der
rechtveerdicheyt Gode. Hy is daer-
in dwaes die den boosen gheeste
consent ghuē in desen / ende hy mach
in schadee/sij seluen wijten/meer dā
den boose gheeste/die naer manier der
vyande/vyantlijck met hem ghedaen
heeft ende gheraden.

Die werelt oock tenteert ons in § 3.
tweederhande maniere/ oft dat sij ōs
offert daer sij ons mede tot haer trec-
ke/als eere/rijckdom/ghenoechte/cu-
rieusheyt/smeekinghe/ende deser ghe-
lijcke/oft daer sij ons mede veriaghe/
als door vervolginge / versmaetheyt/
ende dier ghelijcke/met elcker manier
van desen treckt sij veel menschen
van Godt/den welcken sij oft met ijde-
le liefde haers selfs/oft met quade aen-
schout in sonden. Maer die boose
gheest al pleecht hij in allen becoringē
een stoocker te zijn/ nochtans pleecht
hij sonderlinghen in twee becoringhe

Tentatie vande vverelt.

Tentatie vanden duyuel.

te moyen/ende aldermeest die inden dienst Godts meest besocht zijn/te weten/ wanneer hij hem pijnt eens af te nemen t'waerachtich ghelooue/ ende ons metten gheest der blasphemie te

Nota. verkeeren. Ende met dusdanighe gedachten vervolcht hij / welcke wy naтuerlijck schuemen/als te weten met desperatie/ ofte ons seluen te dooden/ ende dierghelijcke / al ist sake dat dese ghedachten oock by tijden wt andere saken comen/ost wanneer ons die bose geest quaet raet onder goedē schijn/ op dat hij alsoo met schalckheden ondertreden soude/eñ van het goet worpen die hun niet en hoeden / ende die hij anders niet bedrieghen en can. Ende dit is dat in eenen Psalm ghesept

Psal. 90. 6. woirdt / des middaechs duyuel, oft nae

2. Cor. 11. 14. den Apostel/eenen Enghel van Sathan, die zijn ghedaente verandert in eenen Enghel des lichts. Want al is hij prince der duysternisse ende een stooker van alle quaet / op dat hij schalckelijcke schaden mocht/ so gheveynst hij hē oft hy goet raede/ende toont dat licht/ op dat hij den mensche leyde ter duysternisse der sonden.

§ 4. Tentatie van Godt. Maer Godt en becoort nemmermeer mensche tot quaet / want ten is hem

em gheen blijschappe dat wy verlorē
nen / die wil dat alle menschen salich 1.Tim.2.4.
orden. Maer nochtans soo heytet
at Godt sommighe menschen proeft/
anneer hijse castijt in dit leuen tot
ren/ende tot ander lieden profijt oft
empel/ gelijck hy Job ende Tobiam
stijde / oft wanneer hijse proeft met
mmighe hooghe oeffeninghen der
ueder wercken / gelijck hy Abraham
oefde in ghehoorsaemheyt/ doen hy
m hiet offeren sijnen eenighen sone/ Gen. 22. 1.
nen erfghenaem/die hem van Godt
eloeft was/ op dat die groote deuo-
der ghehoorsaemheyt ende des ge-
ofs / die Abraham hadde tot Godt
rtoont soude worden / want hy en
mijffelde niet vander beloeftē Godts/
odt en soude veruullen oock vanden
odē sone dat hij hem belooft hadde.
Van dese becoringhen moeten wy
mmighen al wederstaende verwin- § 5. Hoemen
n/als gheestelijcke ghebrekē/ te ve- Tentacien
n/gramschap/traecheyt/ houerdije/ vervvinnē
de haet / ende sommighen sullē wij sal.
ende beter verwinnen / dan strijen.
/maer ten is nochtans niet seker lā-
er met een serpent te woonen / wāt
nicheyt is veel sekerder alsmē ver-
is van ghueselschap der vrouwē / dā

alſmen daer bij is. Lichterlijcker ooc onthouden wij ons van leckeren ſpij-ſen ende drancken / oft van hare ouer-vloedichept als wijſe niet en hebben / noch en ſien / dan als wijſe ouervloede-lijck hebben. Ende die om Christo al-le dinck ghelaten heeft / ende ghewilli-ghe aermoede vercoren / die wort min aenvochten van sorghen der ghieric-hept / dā die rijcke / die des werelts rijc-dom hout / ende altoos beſorcht is hoe hijſe vermeeren mach ende behoudē. Maer al ſchijnen die gheeſtelijcke ge-breken alſmēſe vliet / min ende ſelder / om datter gheen oorſake en is des aē-vechtinghe / nochtans naemaels alſer oorſake is / pleghen ſij harder te wor-den / ghelijck een Leeu die langhe ghe-bonden heeft geweeſt meer brieſſchet als hy wt ghelaten wordt.

§ 5. Hoemen Tentatien vervvinnen sal.

Maer die becoringhe van t'gheloo-ue oft vanden gheeſt der blaſphemie ende dier ghelijcke / en moghen wi niet ontvlieden / noch verwinnen met we-dervechten / want hoe wi meer gram-mer zijn ouer ons ſeluen / eñ hoe wijer meer mede diſputeren / hoe haer ver-woethept meer ontſteken wort. Maer men ſalſe niet achten / noch ontſien alleene datmen gheen conſent en ghe-

ue

n/maer lijdsamelijck verdragen haer
nvechtinghe/als veselinghe des boo
n gheests/welck men anders niet be
ringhen en mach. Dusdanighe be·
inghen en pleghen goede menschē
et verveerlijck te wesen/maer si zijn
kmael voorteeckenen van meerder
acien/ troosts/ ende reyninghe der
ebreken/ende werckinghe der groo
r verdiensten.

Die Goddelijcke castijdinghe sal· § 7. Goedē raet in t'ghene ons ouercoemt.
en verduldelijck ende ootmoedelijc
erdraghen/zijn gheboden devootelijc
ehoorsaem wesen/op dat wy sterck
ghen zijn int gheloof/ende van zijn
ebodē nemmermeer ons af en ney=
en. Die neerstelijck ondersochte/
nde wel vinden meer manieren van
coringhe / maer het is ons voor de=
tijt ghenoech. Doch zijn der sommi
e menschen die hun seluen maken
icken van becoringhen/ eer hun die
coere aenveert / ende weruen in een
nier oorsaecke/door welcker si jbe=
ct wordē/ als die al willens in hun
rte ouerpeysen quade ghedachten.
nde dese zijn alsoo sterck/datse nae·
nels in ghenuchten verkeert eñ ver·
eckt/swaerlijck te verdrijuen zijn.
nde oock alsmen onbehoede ghesel·
schap

schap der vrouwen heeft/ der welcker toenepghinghen alsoo int herte ghedruckt wort/datmense nae niet wel en can verdrijuen/ ende alsoo ist van dier ghelijcke. Sommighe maken hun seluen materie / daer hun nae af coemt turbatie/een periculense tentatie.

Maer sommighe menschen niet hebbende oorsake der tentacie / wt enckel suspicie droomē sij hun eenen storm vā becoringhe. Ende dit ghescheiet wel bp tijden onder goede menschen / dat onder hun verstooringhe ende tweedracht ghevalt/niet wt wortel d̄ quaetheyt/ maer alleen van ijdele suspicie/ wanneer haerre gheen hem schuldich en kent/ van des anders haet/noch en meynt hem ingheenerwijs te misdoē/ maer hij heeft een quaet vermoeden ende meynt dat die andere hem hate/ ende hy en ghedenckt niet waer hi dat eenichsins verdient heeft. Ende die ander en weet hem hier af in gheene dinghen schuldich/ende claecht dat hē dese onrecht doet sonder reden/ende hi beghint oock des anders werck te weghen/als sijns vyants. Ende aldus worden sij beyde op malcanderē met haet ontsteken/ ende nochtans een yeghelijck meynt den anderē niet te hinderen/

deren / maer dat wort alleen vermoyt wt ijdele suspicie / dat die eene den anderen misdoen wil sonder sake. Ende alsoo wort somtijts een groote turbacie van een cleyn voncrken/welcke die duyuel op blaest / tot een groot vier des gramschaps/ende des haets. Ende hierom moghen dusdanighe menschen al zijn sij goet/wel onvolcomelijc goet heeten / want in dit zijn sij goet/ dat sij haren naesten gheen quaet en meynen te doen / ende in dat failleren sij vande goetheyt / dat sij te seer gheneycht zijn quaet van een ander te vermoeden sonder redelijcke sake. Ende hier inne en wordē sij gheensins goet/ dat sij te lichtelijcke wt alle saken tot haet teghen hun Broeder ende naestē ontsteken worden.

Van drie gheslachtēn der Religieusen.

Cap. III.

Drie gheslachten zijnder van gheestelijcke menschē. Die ierste sijn goet/die ander zijn beter/die derde sijn alderbeste. Dese worden beteeckent by die drie gheslachtē der Leuitē / Gersoniten, § 1. Num. 4.

sonsten, Merariten, ende Caathiten, die bouen al dat ander volck van Israhel gheordineert waren totten dienst des Sanctuarij/ghelijck als Gheestelijcke menschen bouen ander gheloonighe menschen / inde heylighe kerck sonderlinghe schijnen totten dienst Godts ge ordineert. Verscheyde hebben sij nochtans gauen / nae gracie die hun ghegheuen is / nae dat een yeghelijck in deuchden soeckt voorts te gaen. Wāt nae dat hem een yegelijck abel maect totter gracien / met neerstichept tot deuchden / daer nae wort hem gracie inghstort / in teghenwoordigher tijt/ ende glorie ghegeuen inder eeuwichz.

§ 2. Ist dat ghij volcht die hoochste heylighen in deuchden/soo suldy inde glorie met den hoochsten ghesedt wordē. Volchde den middelsten/soo suldy met hun gheset worden. Volchde den nedersten/soo suldy met den nedersten ghesedt worden. Wy begheern al wel hoghen loon/maer lutter zijnder die volherdelijck hun pijnen tot hooghe oeffeninghe der deuchden. Hierom sept

Greg.hom 37.in Euā. H. Gregorius / niemant en mach tot grooten loonen comē dan door grootē aerbeyt. Merckt dat hij niet en sept met swaren aerbeyt/maer hij sept mz

grootē

grooten aerbeyt / dat is die den menschen tot grooten deuchden brenghen/ oft die groot zijn vã oorbaer/al en zijn sij altoos niet groot van hardicheden. Want als die nutschap / ende soeticheyt des deuchts ghesmaeckt wordt / soo maeckt sij saecht dẽ last des aerbeyts.

Die ierste Religieusen zijn beteeckent bij den Gersoniten, die in het reysen des Leghers/droeghen die Gordijnen/ ende t'dack des tabernakels / die voorhanckselen, ende andere dinghen die saecht waren/ende int oprechtẽ der tenten soo setten sij haer Tenten tottẽ westen achter dat Tabernakel. Dat Tabernakel ist leuen ons Heeren Jesu Christi / ende conuerseringe sijnder Zeden / welcke niemant bij nae in dit leuen navolghende draghen en mach/ want hij niet nae maten ontfanghen en hadde den Gheest der heylicheyt en de der wijsheyt/maer alle volheyt / wc welcker volheyt wy alle ontfanghẽ hebben eensdeels nae matẽ der gauen Christi, die eene aldus, die andere alsoo, als hem die eene volcht in deser ghauẽ/en de een ander in eender ander gaue/tot dat wy alle tsamen ouer een comen in die eenicheyt des gheloofs, ende kennissen

§ 3. Gersonitẽ vvat Religieusen sy beteeckenen.

Ioan. 3. 34. Ioan. 1, 16.

Ephes. 4. 6.

sen vanden Sone Godts, in eenen volmaeckten man, in die mate des ouderdoms van Christus volcomenheyt, daer een yeghelijck in der hemelscher woninghe gheset sal worden nae sijnder verdiensten/ ende nae dien dat hy hier ghepijnt heeft/ t'leuen ons Heeren Jesu Christi te volghen.

§ 4. Die jerste Religieusen dan/ schouwen hooghe ende haerde oeffeningen der heylichheyt/ maer aen nemen lichte oeffeninghe/ ende bewaren een ruym leuen tot profijt des lichaems/ also als hun gheoorloft is/ behouden haere salichheyt/ ende hun is ghenoech dat sij hun alleen hoeden van doodtlijcke sonden. Ende dusdanighe menschen vallen seer lichtelijck in sonden/ want ghelijck S. Gregorius seyt/ die blijuen alleen staende dat sij niet en vallē in verbodene dinghen/ die hun oock onthouden van gheoorlofde dinghen. Den wech die totten leuen leyt is nauwe, eñ hooghe/ ende so wie dien wech onverhoedelijcke/ ende onbeanert wandelt/ die sedt lichtelijck sijnen voet tot vallē. Nochtans pleghen dusdanighe/ om Gheestelijcke te schijnen/ by tijdē hun seluen groot ghewelt te doen/ ende

S. Greg. L. 5. moral. C. 6.

Matt. 7. 14

neer-

neerstich te wesen in wtwendighe be-
waeringhe/ende menschelijcke ouerle
ueringhe/in eersaemheyt / neyginghe
ende cloppinghe / in wijde cappen eñ
mouwē/ende dierghelijcke/door welc
ke dinghen sij van buyten vertoonen
een ghedaente des gheestelijckheyts.
Ende hierom die Gersoeniten, die also
veel beduyden /als vreemdelinghen/
droeghen die wterste dinghen des Ta-
bernakels/ als dat decksel / die gordij-
nen, ende die coorden/ want die ghene
die nieu zijn inde Religie / reeckenent
groot/ dat sij die voorschreuen gewoō-
te houden / alsoo langhe als sij gheen
beter oeffeninghē der deuchden en be-
kennen. Maer nochtans nae de lee-
ringhe ons Heeren / die hy sprack tot-
ten Pharizeen/ soo salmen dese cleyne Matt.23.23
wtwendighe oeffenin ghe doen / ende
die beter zijn/ niet laten. Int oprechtē
des Tabernakels dese Gersoniten, set-
ten haer tenten ten westen/achter dat
Tabernakel / want soo wie hier daer
mede hem laet gheuoeghen/dat sij die
wterste in oeffeninghen der deuchden
bewarē/die sullen hier naemaels met-
ten achterstē/recht als inder stede daer
die sonne daelt / inden nederstē schijne
der glorien gheset worden.

§ 5. Waerdat die Merariten beteeckenen.

Die tweede gheestelijcke persoonen/zijn beteeckent by die Merariten, die beduyden die bitter zijn/ dese droeghen die tafelen des Tabernakels/ eñ die columnen/ende die grindelen / eñ meest die dinghen die haert waren/ eñ middelste/tusschen dat Sanctuarium ende Coordijnẽ. Dit zijn die ghene die een hart leuen houdẽ in lichamelijcke oeffeninghe/die haer lichaem castijen met vasten/ waken / ende met andere lichamelijcke aerbeyden/ ende meynẽ dat dat hoochste is inde bewaernisse der Religie/ende en bekennen nietdie inwendige suetichheyt/ende achten luttel die warachtighe oeffeninghen der deuchden / die inden gheeste en inder ghedachten zijn. Ende want dese mẽschen in hun seluen drooghe sijn/ ende weet in andere menschen te oordelen/ soo pleghẽ sij wel bitter te zijn/oft verbittermakers ghebeeten te worden. Ende want dese middel hier inder werelt ghehadt hebben inde oeffeningen der deuchden tusschen den weersten/ ende den lesten/daerom wanneer datmen dat Sanctuarium opricht/ soo hebben sij haer stede niet achter dat Sanctuarium,maer besijden totten noordẽ/ daerinen die hitte/ende d'licht der sonnen

nen min ghevoelt dan inden zuyden/ op dat hoe veel hun hier ontbrack van volcomende oeffeninghe der deuchden/dat hun daer so veel ontblijue vā den licht der glorie/ ende van der hitte des Goddelijcx ghebruyckens.

Die derde Religieusen / ende die beste/moghen beteeckent worden by de Caathiten, die dat Sanctuarium, dat is/die arcke droeghen/ende autaer/en die tafel des heylighen Broots / met haren vaten / maer bewonden nochtans ende bedeckt. Dit zijn die hun bijnen haren inwennigen mensch / in welcken Christus woont /ouermidts ghelooue te vercieren/ende hun te oeffenen tot warachtighe deuchden/ende wtroepen die ghebrekē des vleeschs/ ende des Gheests/ende manneliick te verwinnen/gramschap/haet/ghiericheyt/traecheyt / houeerdicheyt / gulsicheyt/ende oncuysheyt/ende die deuchden die dese sonden contrarie zijn in haer herte te planten/als ootmoedicheyt/liefde/sachtmoedicheyt/innichz/ mildicheyt/ soberheyt/ende reynichz. Want dese deuchden zijn dat warachtich Sanctuarium/ende die dese heeft die is heylich. Want Caathiten die beduyden

§ 6. Caathiten vvat Relieusen sy beteeckenen.

Ephesi. 3. 17.

duyden alsoo veel als lijdsamighe / eñ verciereders / want door patiëcie (welcke nae ghetuyghe van Jacobus een volmaeckt werck heeft) soo cieren sij
Iac. 12, 1. hun ende ordineren hun tot Godt / ende tot hunne naesten in deuchden / ghelijck sij moeten. Den jersten twee gheslachten gheboot onse Heere datmen waghenen soude gheuen / die de dinghen droeghen / maer dese moeste selue haer dinghen dragen op hun schouderen / want soo wel inde insettinghe der menschen / alsinde castijdinge des lichaems / verhengtmen wel eenighe verlichtenisse / oft oock aflatinghe / jae wordt gheboden dat in alsulcke dingẽ
Rom. 12, 1. onsen dienst redelijck sal wesen, nae plaetse nae tijt / op dattet lichaem niet en vergae onder dẽ last des aerbeyts / maer in oeffeninghe der deuchden / en gheeftmen gheen verlichtenisse / wãt nemmermeer en wort ons oorlof ghegeuen ondeuchtsaem te wesen / hoverdich / oft onsachtmoedich / hatenijdich / traech / oft ghierich / gulsich oft oncuys Ende dese lasten moeten wy met ons eyghen schouderẽ draghen / dat is / wy en sullen ons soo niet verlaten op anđ lieden deucht / wy en sullen ons oock nae onser macht pijnen / dat wijse in
ons

ons selfs hebben. Ghelijck als sommi
ghe menschen begheren te wesen met
vreedsamighe menschen / niet om dat
sij nae hare exempel willen vreedsaem
worden/maer om dat sij van hem niet
veruert en worden tot onlijdsaemhe-
den. Maer wat baet ghelelschap met
heylighe lieden/ ist dat wij hun in oef-
feninghen der heylichept niet volgen
en willen?

Die lasten der Caathiten waren § 7.
swaer van materien / maer sij waren
dierbaer/ende heylich/ende die binnē-
e des Tabernakels / want die oeffe-
ninghe der gheestelijcker deuchden /
zijn aerbeydelijck den onvolmaeckten/
maer si zijn eedel nae werdichept door
liguitept des aerbepts/eñ sij zijn hey-
lich / want sij heylich maken / ende sij
zijn inwendich/ want sij zijn indē gees-
te/ende inder ghedachten/ dat is indē
inwendighen mensche. Nochtans
moeghen sijse bedeckt/want soo lange
sij hier wandelen door het gheloove/ 1.Cor.5.7.
ende niet door ghedaente/soo en sien
sij niet inde oeffeninghe der wtwen-
digher wercken / die schoonhept der
deuchden/ soo puerelijck als sij is.
Daerom ist noot dat wijse bewinden

beyde om onser oeffeninghe wille/ eñ oock om ander lieden exempel/die onse ghedachten/ noch meyninghen niet en sien/dan by teeckenen van wtwendighe wercken/ ende zeden. Van dit gheslachte nochtans zijn ghecomen Priesters/door Amram, die beteeckẽt
Exod.6.20 waecker des gracie, dien toebehoorde wt officie dat sij dat Sanctuarium onbewonden opelijcke sien / en handelen mochte/ende geuen den Leuiten te draghen/eenen yeghelijck als hun toebehoorde.

§ 8. Ende ghelijck als by Caathiten beteeckent zijn deuchtsamighe menschẽ/ alsoo zijn bij den Priesteren/ contemplatiue menschen. Alleen die deuchtsame menschen/verchrijghen die gratie des beschouwende leuens/eñ voor den loon haerder gheestelijcker oeffeninghen / ontfanghen sij van binnen salvinghe des H. Gheests / op dat sij daer door verlicht worden / ende die heymelijcke hemelsche dinghen sien moghen/ die andere menschen zijn bedeckt. Dusdanighe menschen en is de oeffeninghe in deuchden gheenen aerbeyt/ welcken aerbeyt / beteeckent is int draghen der dinghen / want ouermidts soeticheyt des inwendighe smacks/

aecks / soo is hun den aerbeyt ver-
dert in ghenoechte wt liefde haers
heppers. Maer sij ordineren die
ten die een yeghelijck draghen sal/
int van binnen verstaende / beken-
n sij die redenen van al datmen hou-
n sal int gheestelijck leuen / welcke
int die onbesochte ende onvolcomē
nschen noch niet begrijpen en mo-
en/so bewinden zijse in lichamelijc-
werken / ende wtwendighe oeffe-
ghen/ ende bevelense eenen yeghe-
a te houden / nae dattet zijnen staet
eemt. Hierom siet dan/vandē welc
ghestachte ghij wilt wesen / oft vā
Gheest dat ghy zijt, ende daer nae
faugt den last die v toeghevoecht
Dat is/ hout dien reghel/eñ wech/
r ghij mede comen moecht/tot vol-
eenheyt van dien staet. Want t'is
mogheliick dat yemant te vollen
ighe conste sal leeren / die den Re-
l vander conste niet houdē en wil/
h mercken / noch hy en mach niet
eestelijck worden / die niet en wil
ndelen inden gheest.

Van driederhande staten der Gheestelijcker menschen.

Cap. IIII.

§ 1. SInte Bernaert beschrijft inden E-
Paulo post princip. pistel totten Broederen vandē ber-
ghe Godts/ Driederhande staten van
gheestelijcke menschē/als der Begin-
nender/ der voorgaenderen/ ende der
Den beestelijckē staet volkomender menschen. Den jersten
staet hept hy beestelijck / recht als die
grof/ende onbesocht is / die noch niet
en verstaet die dinghen die toebehoo-
ren den gheeste Godts/ende dien noch
meest noot is hun te bekommerē / hoe
sij haer lichaem bequaem maken sul-
len totten dienst Godts / bedwinghen
ende castijen / op dattet niet weder en
stae den gheeste/ghelijck alst voore in
sonde dede / als het vleesch ouerhant
hadde ouer den Gheest.

§ 2. Den tweeden staet hiet hy redelijc/
Den redelijckē staet daer de reden/die dat weerdichste deel
des menschen is / ende door welcke sij
onderscheyden wort van alle anderen
onredelijcke dieren/ende als die eedel-
ste is bouen alle creatueren des we-
relts/ende een heer bouen hun allen/
die zijn vleesch verwonnen heeft/ende
onder-

der ghewozpen inden dienst des
gheests/hem seluen puint te bekenne/
puueren/ ende te wedermaken/tot
der jerster/ende waerdichste schoo-
t / die hy ouermits vuylhept der
den hadde verlozen.

Den derden staet heet hy gheestelijc
/ wanneer den gheest die nae den
lde Godts ghemaeckt is/ met hul-
der gracie des heylich Gheests/ bo-
t hem seluen climt/ende aendenckt
em wiens beelt hij is/op dat hi in
n gheprint worde/ ende ghelijck-
nich door kennisse des verstants/
e door begheerte der minnen/ende
noechte des ghebruyckens. Door
jerste coemtmen tot het tweetste/
het tweetste/tottet derde. Een
mpel hebben wy daer aff bijden
pheet Ezechiel / aldus. Daer was
strate int ronde, opwaerts climmen-
loor eenen wendelgraet, ende die
len tot die eetcamer des tempels int
de, daerom was den tempel wijder
pperste, ende alsoo ghinckmen op-
rts van beneden, tot dat bouenste
r d'midden.

§ 3. Den gheestelijcken staet.

Ezech. 41. 7

Den redelijcken Gheest is een beelt
opperste drievuldichept / ende ghe-
Godt is drievuldich/ende een/al-

§ 4. t'Beelt Godts, die siele can Godt begrijpen.

soo heeft dee ziele die een is/drie crachten daer sij mede Godt is ghrijpich/ als reden/memorie/ende wille. Overmidts reden/mach sij ontfaen die wijsheyt Godts / door den wille / mach sij ontfaen die goetheyt Godts / door de memorie / mach sij verchrijghen die cracht des eeuwicheyt Godts / dat sij in eeuwicheyt nemmermeer van hem verscheyden en sal moghen worden.

Op dat dan dus groote ghelijckheyt tot Godt niet ledich en sij inder sielen/ soo sal sij haer nae al haren vermogen pijnen hem te verchrijghen / op dat sij hem houdende salich worde/wãt buyten Godt/en is gheen dinck datter sielen ghenoech wesen mach. En wanneer sij Godt heeft/soo en isser niet dat sij meer begeert/om dat sij al heeft datse behoeft/tot haerder eeuwigher salicheyt / die soo goet is datter niet beter en mach wesen / in welcke gheen ghebreck en is van enighe goede. Want dan die opperste weerdicheyt der sielẽ is/dat sij ontfanckbaer is des opperste goets / ende haer meeste profijt is/ dat sij Godt in haer hebbe / ende alle goet met hem / en sij niet weerdigher en soeckt/ noch nutters en vindt / soo machmen segghen / dat sij hem soeckt

wt

[u]t al haer crachten/wt alle haer neer=
[st]ichept/ ende wt alle haer begherten/
[w]anneer sij soeckt allen dingen te doē/
[di]e haer helpen om hem te vinden/eñ
[al]len dinghen schout en vliet/ die haer
[va]n Gode vervreemden/ al waert ooc
[da]tmen meynde datse goet waeren.
[W]ant gelijck de mēsche dwaes waer/
[di]e eenen hoff hadde daer ballsem in
[w]assen mochte/en versuymdē den bal
[se]m/ende planten daer in munte/ende
[ko]mijn/welcke dingen hoe wel sij goet
[zij]n/nochtans in gelijckenisse der bal=
[se]m/soo zijn sij seer snoode ende slecht.
[O]nrneyndelijcker dwaeser is die ghene/
[di]e dat opperste goet ontfangē mach/
[en]de versuymt dat/ ende becommert
[he]m met verganckelijcke slechte/on=
[su]yne ende bittere dingen. Dit meyn
[ic] vande weerlijcke menschē/die aert
[sc]he dinghen setten/voor de hemelsche
[di]ngen/verganckelijcke dingen/voor
[e]euwich goet. Desgelijck is hy
[d]waes die eenen cortten wech heeft
[va]n twee oft van drye dachvaerdē tot
[d]e steden daer hy wesen wil / en laet
[di]en/en soeckt eenen langeren/swaer=
[d]eren / ende anxtelijckeren wech van
[tw]e jaeren oft meer. Aldus schijnen
[me]nderhande dwasen gheestelijcke mē
schen

Schoon ghelijckenisse.

Een ander ghelijckenisse.

schen te wandelen/die in cortten jaren comen mochten tot groote kennisse/ ende besondere vrientschap Godts/ door cortte en nutte oeffeninghen der deuchden/ende der innichept/en puer hept / en laten dien / ende veronleden hun met andere min vruchtbare dingen/die lanck zijn ende onnut tot haer der aendacht / ende die totter kennisse Godts / ende der waerhept / ende tot neerstichept der volcomenhept niet en lepden / daer nochtans die Heere ons belooft/ dat den Gheest des waerheyts,
Ioã.16.40. ons sal leeren alle waerheyt. En wiste eenich mensch veel consten / welcker een soo edel ende soo nerich waer bonen al die andere / dat hij daer mede mochte in cortten tijt rijck worden/ eñ verheuen nae den name der grooter lieden vander werelt / die waer al te dwaes/liet hp dat werck achter/en dede een ander dat slechter ende onedelre waer / ende nochtans soo swaer vã aerbepde ware/als dat ander/daer hij nauwe arme nootdrutt mede verdienen en mochte. Soo ist van eenẽ geestelijcken mensche groote onwijshept/ ist dat hij achter laet rechte oeffeninge der deuchden/ daer de aldermeeste verdienste in is/ ende meeste volcomenh
der

r heylicheyt/ende der wijsheyt/ende
ck die aldermeeste ghenoechte en se·
erheyt / en becommert hem dan met
ndere dinghen die min nut zijn / vol
an sorghen/ besich met veel dinghen, Luc.10.42
s nochtans maer een eenich hooch:
e goet is datmen begheren en soeckē
l / dat nut is tot allen dinghen.
Want die lichamelijcke oeffeninghe, 1.Timo.4.1
tot luttel dinghen nut, maer Godts
ienſticheyt is tot allen dingen nut, heb
ende die beloofteniſſe des leuens, dat
u is, ende dat toecomende is.
Dese Godtsdienſticheyt is oeffenin § 5.
ghe daer wÿ ons in pijnen Godt te be:
kennen/ ende te minnen/ te helpen/eñ
e behaghen. Maer die lichamelijcke
oeffeninghe is nut/maer tot luttel din
ghen / want om haer seluen en is sij
niet te begheren/maer om Godtsdien·
ſtichept/diemen door haer verchrijcht/
ſt datse schickelijck gheoeffent wort.
Ghelijck een meester werckt met een Ghelijcke-niſſe,
instrument van zijnder consten / alsoo
verchrijchtmē die deuchden/ende brin
ghense in ghewoonte door lichamelij:
ke oeffeninghen. Ende hoe die mee:
ster beter instrumenten heeft/ende be:
quamer en die wel ghebruyckt/hoe hi
haestelijcker ende beter zijn werck vol
maeckt.

VVtvvendighe dinghen der Gheestelijcker menschen, zijn tot reformatie des invvendigē mensch.

maeckt. Ende alle dinghen des gheestelijcken staets die wy vā buyten siē/ zijn insettinghe des H. Gheests/ geordineert tot wedermakinghe des inwēdigen mensche/ ende die dat noch niet en verstaet/ die meynt dz die instrumēten/ die consten zijn. Die vermakinge des inwendigen mensche is inder zielen gheleghen/ want die redelijcke ziele/ dat is den inwendighen mensche/ ende dat beelt Godts. Die wtwendighe mensche is dat lichaem/ dat ouermidts ghebreck zijnder verganckelijcheyt, daer die sonde oorsake af is/ siecht wort/ sterft/ ende wort asschen/ maer den inwendighen mensch wort van daghe tot daghe vernieut in deuchden, ende gaet voort in gelijckenisse des ghenes/ nae wiens beelt sij gheschapē is. Reden deser wedermakinghe is dese: Die siele (alst gesept is) heeft drie crachten/ reden/ wille/ ende memorie, Die reden was haer ghegeuen op dat sij Godt soude bekennen/ den wille/ op dat sij Godt minnen soude/ memorie/ op dat sij rusten soude in Godt. Maer door die sonde is die reden blint gheworden/ den wille crom ende onreyn/ die memorie onghestadich ende wilt. Die reden ontfangt dickwils valsch voor

2.Cor.4.16

Crachten der sielen, zijn door die sonden bedoruen.

oor waer / den wille kiest dat quaet oor goet / memorie becommert haer et soodanighe dinghen / daer sij al- os mede is onrustich / want sij dat rnich ende dat opperste goet achter helaten heeft / in welcken sij alle goet nocht ghehadt hebben. Maer wan- eer die siele wederkeert tot Godt / soo eghint sij te soecken dat sij heeft ver- oren / ende als sij siet dat sij der forme ngheliick is / daer sij in ghemaeckt as van Godt / soo pijnt sij dat weder e vermaken nae haren jersten staet / nde te weder formen totter schoonh; / ie sij hadde verloren / want overmits ie ongheliickheyt die in haer gewor- en is / so en heeft sij geenen toeganck ot Gode. Maer want sij terstont en- e lichtelijck niet comen en mach ten oochsten / soo pijnt sij allenskens vā- en nedersten te gaen / tot het middel / nde vanden middel totten hoochsten.

Vande vvedermakinghe des redens.

Cap. V.

T'Beghin des wedermakinge des redens is / t'kersten gheloone sterc- § 1.
kelijck

kelijck te gelooven. Want om dat onse reden seepel ooghe gheworden is/ ende t'verstant door die sonde verduystert/soo dat wy die waerheyt by ons seluen niet vinden en mogen/ daerom heeft hem Godt tot ons ghenepght/op dat wy niet en souden dwaelen/ ende heeft ons gegeven kennisse der waerheyt inder heyligher schrift/ daer wy al volcomelijck ende waerachtelijck in vinden sullen/dat ons noot is ter salichept/ op dat wy daer in onsen sin niet en volgen/ maer ootmoedelijck onsen sin onderwerpen den Reghelen des gelooss/ ist dat wy niet dwaelen en willen. Hierom spreeckt Ecclesiastes.

Int leste capittel. Die leeringen die by rade der meesters ende der leeraers des ghelooue ghegeuē zijn van eenen herder, eenen Godt/ te weten. Meer van dese mijn Sone en wilt niet soecken. Den voortganck des redens is/ wt Goddelijcke verlichtinge/ redenen des gheloofs eensdeels te verstaen. Want al ist dattet ghelooue bouen die reden is/ so dattet die reden by haer seluē niet en can beghrijpē/ nochtans wanneer die reden van Godt verlicht is/ soo siet sij dat gheen dinck redelijcker en is/dan dat kersten gheloove/welcke alle natuer ghetuych geeft/ ende

de alle wijsheyt van aertrijck dient. ie volcomenheyt des reden in dit le- n is/door ouertreden des Gheests uyten oft bouen haer seluen ghetogē worden / ende niet met bedecktheyt r lichamelijcker ghelijckenisse, noch et argumenten van subtijle woor- n / maer met puer verstant des heests/ Godt te beschouwen.

Van vvedermakinghe des Wille.

Cap. VI.

T'Beghin der weder makinge des wille/ is de sonden te wederstaē/ t consent van eenen goeden wil / eñ hetrouwelijck om Godts wille/ in wercken der deuchden te volherden. § I.
En want den wil door cromheyt ende erkeertheyt ghekeert was vā Godt/ oo ist noode dat hy hem bekeere / eñ uer een come met Gode/ ende die re- elle berueringhe door oeffeninge vā goede wercken weder bryge tot recht heyt des wille Godts. Den voortgāc es wedermaeckten wille is/dat hy al e zijn beweginghe geordineert hebbe ende ghefoꝛmeert in deuchden/sonder weder

wederstrijden oft bedwanck / soo dat hem nu niet en luste / dan dat is na dē wille Godts. Volcomenheyt des willen is / een met Godt te wesen inden gheest door minne / soo dat hy niet en mach willen dan Godt / ende van zijnder lieflijcke soeticheyt droncke worde

Van vvedermakinghe des Memorie.

Cap. VII.

§ 1. T'Beghin der wedermakinge des memorie is die ghedachte van zijnder wtloopinghe totter ghedachtenisse Godts met aerbeyt weder te brēghen / biddende / lesende / overdenckende / oft ten minsten slechtelijck te peysen op Godt. Dat toenemen der memorie is / dat de mensche mach sonder onrustich wtloopen / aendachtich wesen in goede ghedachten ende ghebeden / ende met hem seluen wandelen in wijtheyt zijns herten. Haer volcomenheyt is / alsoo in Godt verslonden te wesen in overtredinge des gheests / dat die mensche sijns selfs ende alle dinghen verghete / ende in Godt alleē soetelijck ruste sonder eenich gheruchte van

van wilde ghedachten oft verbel-
ghen.
Dit zijn die eynden der menſchelijc
volcomenheyt/ende die toenemin-
e / ende beghinſelen daer alle ghee-
lijcke oeffeninghe toe gheordineert
vet weſen. Soo wie by deſen wege
et en wandelt/die is als de ghene die
et en weet waer hy gaet / verdolen-
ende dwalende tot eenen onſekerẽ
nde. Die beghinſelen van allen de-
rie crachten der ſielen/zijn alle mẽ-
en ghemeyn/die inden ſtaet der ſa-
heyt zijn/eñ ſonder deſe en is gheen
ichept. Die volcomenheyt eender
helijcker cracht van deſe drie/hoort
een toe den volcomẽ menſchen/wã-
er ſij in hun overſte volcomenheyt
n/dat is / inde opghetogenheyt des
ſchouwens. Den middelſtaet van
ſe is der ghecnre/ die volcomelijck
enemen ende voortgaen/ende hoort
nderlinghe toe gheproefde gheeſte-
ke menſchen/ die tuſſchen den ſtaet
oeder werckelijcker menſchẽ/ eñ d̃
lcomen heyliger menſchen/noch dẽ
iddelen wech houden. Niet dat ſij
oos in eenen ſtaet blijven moghen/
ant dat is nauwelijck mogelijck dẽ
erheylichſten menſchen/ maer om
dat

§ 2. Eynde des Menſchelijcke perfectie.

dat den middelsten wech deser drie staten alsoo ghedeylt wort/van haren beghinne/ende hare volcomenheyt/van welcke voorghanghen men sal noch meer ende ruymer spreken. Ende alder jerst van het wedermaken des willes/want deuchde/en booshept/ eñ verdiensten hanghen aenden wil/ende de beweginghe die hun neyghen tot quaden ende tot deuchden/daer nae salmẽ spreken vande memorie/ vande redẽ/ ende van t'verstant. Den wille is inde siele als een ghebieder/de reden als een leeraer/ die memorie als een die hun beyde dient/ende den wille voortbrengt/wat hy ghebieden sal/ende der reden waer af sij leeren sal.

Hoe die natuerlijcke crachten der Sielen, ende die beroeringhe der affectie, in ondeuchden misformt sijn. Cap. VIII.

§ 1. Nu salmen cortelijck verstaen hoe die natuerlijcke crachten der sielen/ende die beruerínghe der affectiẽ/ in ghebreken misformt zijn / eñ waer toe

e sij den mensche gegeuen zijn. Daer
e salmen sommighe radē/ bewijsen
hen een jeghelijck van desen/ ende
n order der deuchden. Den wille en
ochte niemant onderworpen zijn dā
odt alleen/niet by bedwanck/maer
llens/op dattet hem gherekent wor
tot verdienste. Ende so mochte hy
ndighen / ende niet sondighen / niet
t hij sondighen soude wanneer hy
ochte/ maer daerom/ op waert dat
niet en sondichde als hij mochte/
er voe ghepresen worde / ende loons
eerdich by Godt: Oft waert dat hy
willens sondichde / dat hij confusie
de pijne weerdich waer / om dat hy
iste dat hij niet en mocht sondigen/
erost gheschouwen.
Item doen die siele alsoo gemaeckt
as/ dat sij ghrijpich was des opper-
n salicheyts/ daer sij die hoochste glo-
in hebben mochte/ ende minne/ eñ
enoechte in Godt / die de waerach-
e ende opperste salicheyt is/so was
er ziele tweederhande begheerten ge-
euen/natuerlijck daer toe/op dat sij
e dinghen begheren soude/ en soec-
n te verchrijghen/ende als zijse ver-
eghen ionden hebben / dat zijse soo
el te blijdelijcker besitten soude/ als

Begheerlijcke appetijt vvaerom die mensch gegeuen is.

zijse vierichlijcker begheerde. Haer was ghegeuen soodanighe begheerte der glorie / dat haer gheen glorie ghenoech en was / dan de opperste glorie / ende soodanighe begheerte der ghenoechten / dat haer gheen versaden en mochte / dan die opperste ghenoechte / ende beyde is alleē in Godt / ende dus en is niet dat der sielen ghenoech is / dan Godt alleene / en dit hiet die begerlijcke cracht der sielen.

§ 2. Item wt dese cracht is ghecomen een ander cracht der zielen / als die redelijcke crachte / die haer leert dat alleē te begheren / daer sij salich mede mach worde͂ / natuerlijcke schuuwende sij / versmaeden ende verdrieft al / dat haer teghen is haer begheerte te verchrijghē / ende aenghrijpt crachtelijck / eñ houdt al wat haer helpen mach haer begeerte te verchrijghen ende te houden. Ende dese crachte der ziele hiet die toorenlijcke cracht / na gelijckheyt des torēs die sterckelijck veronweerdicht de dinghen die haer teghen zijn / ende sterckelijck houdt dat sij begheert. Door redelijcke cracht bekent de siele dat goet t'beter / ende t'alderbeste. Door die begheerlijcke cracht / begeert sij dat goet ende dat beter is begheert sij meer / en

Toerenlijcke appetijt

beste begheert sij aldermeest. Door ... tornlijcker cracht / hondt ende aen... gt sij t'goet / ende alle dinghen die ... r een hulpe daer toe wesen mogen/ ... vangt sij aen met vasticheyt / ende ... haer daer aen hinderen mo... n/die schout sij/ ende verdrijft van ... r onweerdelijck. Maer doen die ... isch willens consenteerde den raet ... duyuels totter sonde teghen t'ghe... Godts/doen wordē allen die crach... er sielen / die haer ghegeuen wa... om d'opperste goet te bekennen/te ... eren / ende te ghebruyckē ontset/ ... byna verkeert / maer niet ont... en/ doch sij worden ontreynt / en... adden hun in verkeerde wijse. ... lijck een Orghel van sanghe soet ... uyt gheeft/wanneert geheel is eñ ... ghestelt / maer alst ghebroken is/ ... ft grouwelijck gherucht voor zij... anck. Want om dat die mensche ... liefde der sienlijcker dinghen/ge... n is vande minne der onsienlijc... inghen/ soo bekent hy nv alleene ... enlijcke dinghen/ wt de schult v̄ ... en/ende mint die alleen/eñ hangt ... lleene aen / ende die onsienlijcke ... hen set hy achterwaerts/ recht oft ... t en waren/ en hy en kentse oock

Sondē heb-ben mach-teloos ghe maeckt die crachtē der sielen.

Ghelijcke-nisse.

niet/alsoo datmen luttel menschē daer toe brenghen mach te ghelooueē iet anders/dan alleen die dingen die wy siē/ ende inden lichame ghevoelen. Ende alsoo is die reden inde siele verblint/ dat sij haer seluen niet en kent / want sij is een vanden dinghen diemen met vleeschlijcke oogen niet sien en mach/ eñ aldus en is sij niet alleē blint/ maer oock dwaes / want een blint mensch ghelooft veele dinghen die hy niet en siet / ende hier tanne is sij oock ongheloouich. Hier van ist ghescheiet dat die ziele nv begheert aertsche/ snoode/ eñ vuyl dinghen/ ende aenhangt die met liefde/ en rekent voor groot / dat sij di dinghen mach verchrijghen.

§ 4. Appetijt des eere. Die begheerte des eere was haer ghegeuen / om dat sy begheren soude die hoochste eere/om alsoo Godt te behaghen/ende een vriendt/ soone/ ende erfgenaem Godts te wesen/ende hem ghelijck te zijn / met hem te regneren niet in ghelijckheyt der macht / maer in naevolghen zijnder goetheyt / ende eenen gheest met Godt te worden / ende onder niemant te wesen/dan onder den Oppersten Heere alleen. Ende oock op dat sij haer van soo groote weerdicheyt soude bekenneē/om dat si het bel

Godt

dts in haer hadde/eñ sij haer ghee-
iedere dingen onderworpen en sou
naer alleen onderworpen eñ ghe-
rsaem worde den Heere alder diu-
n/ende wt liefden hem aenhange/
e alle andere dingen van wat weer
iept sij waren / oft wat creatueren
aren/ghebruycken soude tot harē
st/nae haer nutticheyt / ende nae-
wille Godts. Dit was heylighe
aerdije/al dat ontamelijck was te
inaeden/ ende alleen te begheeren
e lief te hebben t'goet.
ier teghen begheert nu die ziele
menschen te behaghen/glorie van
menschen te begeren/die bedriech
is eñ ijdel ende die mensche mey-
e dat hy wat groots is/ als hy nz
/soo bedriecht hy sij seluen / daer
lendich is ende ijdel vā alle goet.
ere menschen versmaet hy in zijn
ijckenisse/ende begheert dat sij on
em zijn/die licht veel beter zijn dā
Ende hij glorieert in rijckdommē/
ier en zijn/dan aerde ende slijck.
eroemt hem van ijdele ende qua-
nghen/als dwaesen pleghen/wā-
sij inden slijck bewonden zijn.
e alsoo hebben die menschen haer
r glorie verandert in een ghelijcke- Ps.105.20.
 nisse

nisse vā eē calf eetende hoey. VVāt al
Esa. 40. 6. vleesch is hoey, ende alle zijn glorie is
als een bloeme vā hoey, dat hoey is ver-
dorret, ende zijn bloeme is gheuallen.
Aldus is die heylighe houaerdije ver-
onedelt in een sondighe houaerdije.

Van driederhande houaerdije.

Cap. IX.

§ 1. HOuaerdije is driederleye. Die
jerste is, dat die mensche hem sel-
uen al te zeer behaghet, ende meer ken-
kent dan hy inder waerheyt is, ende
is een beghinsel van alle sonde. Die
tweede is, dat die mensche soeckt ende
begheert andere menschen te beha-
en wil dat sij meynen dat hy meer is
dan hy is, dat is ijdel glorie. Die der-
de manier is te begheren bouen ande-
re menschen te wesen, ende voor ande-
re te gaen, en dat sij onder hem zijn.
Dus is die houaerdije bedroghen ende
wil oock dat andere menschē met hem
bedroghen worden, als sij beghe-
meer gherekent te wesen dan sij i...
Ghelijcke-nisse. Ghelijck eenen ghuychelaer eenē men-
sen bedriecht, soo dat hy meynt dat...

idt op een peert / en sidt op een bussel·
en stroeys als een dwaes. Ende hier
n is die mensche Godt contrarie/wāt
nidts alle dinghen Gode onderwor·
pen zijn / ende hy wil wesen van zijns
elfs rechte/soo berooft hy Godt die ee=
e/diemen hem schuldich is/dat is/hij
erooft hem zijnder ghemeynderheer
chappije/ alsoo veel alst in hem is/ en
s hem ondanckbaer van t'goet dat hi
ntfanghen heeft/daer hij zijn eyghen
lorie in soeckt / ende niet die glorie
Godts/ van wien men alle goet heeft.
Vande tacken des houaerdicheyts die
ut haer spruyten/gaen ick voorbij.
Want mense elders dickmael vindt eñ
onderlinghe: In Summa vitiorum,dat
s inder Summe der ghebreken.
Naer dese is dickmaels die periculeu
te/ die haer verheft vande goeden der
racien/dan vanden goede der natue=
en/oft der fortuyne.

Goeden der gracien/zijn deuchdē/ § 2. Vvat goeden der gracien, der natueren, en der fortunen sijn.
weetenheyt/ ende heylighe wercken/
als preken/vasten. Goeden der natue
en zijn/die de natuere gheeft/ als eel·
dom/ schoonheyt/sterckheyt / subtijel·
eyt. Goeden der fortuynen zijn/rijc=·
om/hoocheyt/ende eere &c. die welc·
e wt eenige auonture/ meer somtijts
ghe

ghegeuen worden den ghenen die vā
natueren en deuchden minder zijn/dā
andere/ nochtans niet sonder eenighe
voorsichtichept Godts/ al ist sake dat
tet wt haerder verdienste hun dicwils
comt tot quaet. Houaerdije verblint
oock so die siele/dat al hoemense meer
heeft/hoemense min bekent. Dese son
de hindert ons sonderlinghe dat wi
niet meer goets van Godt en ontfan
ghen/daer hy nochtans zeer mildt is
ende begheert ons veel mede te deylen
van zijn goeden/want hij ons seer lie
heeft/maer want ons t'misdaet der ho
uaerdije onweerdich maeckt der ghe
nade Godts / ende wy ons licht soudē
verheffen / dat hij ons meer gaue / of
ondanckbaer worden / oft niet weer
dich inde gracie wercken/ soo souden
wy schuldich zijn van meerder sonde
Ende hierom ist dickmaels meer der
sparende goethept Godts/ te weyghe
ren grooter ghiften der gracien / dan
des gramschappe. Godt wederstaet
den houaerdighen, als wederstrijders
zijnder gracien/maer den ootmoedig
gheeft hy gracie, van welcken door op
blasinghe der houaerdije / die gracie
die hy hun instort niet wech en vloeyt
Die houaerdije/ doet ons oock verlie
sen

Houaerdic heyt belet veel deuchden.

Iac. 4. 6.

ſen/de verdienſten der goeder werckē/ die wy om der menſchen gunſten ghe daen hebben. Want ſij vermantelt haer dickmael met ootmoedichept/op dat ſij ſchalckelijck glorie onder haren name verchtighen ſoude / want om dat begheerte der glorie / gheen glorie en heeft/dat ſij dan ten minſten de glo rie vliende verchtighe / die recht als een ſchaduwe vliedt / den ghenen die haer volcht / ende volcht den ghenen die voor haer vliet. Glorie is maer een ſchaduvve.

Wanneer vvy onſe goede vvercken, oft quade, ſullen openbaren, oft bedecken.

Cap. X.

Onſe goede wercken ſullen wy bi tijden openbaren/ende bij tijden verborghen. Deſghelijcx ſullen wij onſe quaetheden by tijden openen / eñ by tijden bedecken. Onſe goede wercken / daer wy toe verbonden zijn van de gheboden Godts / oft der heyligher Kercke/oft daer wij toe verbondē zijn door openbare beloofften/ die ſullē wy allen menſchen openbaren/ als t'ghe- § 1.

loof/liefde/rechtveerdichept/waerh3/
repnichept/ootmoedichept/ ende ver-
smaedinghe der wereltscher dinghen.
Want saghen die lieden dese dinghen
in ons niet/om dat sij weten dat wijer
toe verbonden zijn / sij souden verar-
ghert worde/en mepnen dat wij ouer-
treders waren onser beloosten. Van
Matt.5.17. dusdanighe is ghesproken. Laet v licht
schijnen voor den menschen op dat sy
sien v goede wercken, ende glorificeren
uwen Vader die inden Hemel is.
Maer somtijts sullen wij onse goede
wercken verbergen/ die wij besonder
ontfanghen hebben/als gracie van in
wendighe deuotie/ oft andere dingen
die ons sonderlinghen loff mochtē ma
ken/als wtnemende abstinentie / wa-
ken/gebeden/ende aelmissen/daer wij
niet toe verbonden en zijn/van welckē
onsen Heere leert / int Sermoon dat
hij hadde op den Berch. Desghelijcx
sullen wij oock somwijlen onse quaet-
hept verberghen / op dat niemant in
ons gheschandalizeert en worde / ofte
exempel en neme in ons / in dierghe-
Tvvee son-den doer hy die opē baerlijck sondicht. lijcke te volghen. Daerom die open-
baerlijck sondighen/doen tweederhā-
de quaet/want sij vertornen Godt/eñ
grauen haren naesten eenen cupl daer
sij in

kij in vallen door t'quaet exempel.
Maer ist dat sonder onse schult / ofte sonder onsen quaden schijn / yemant wt zijn quaetheyt/quaet vermoeyt vã ons / ende niet en wilt onse onschult ontfanghen/soo sullen wij verduldich wesen/ghelijck als ons Heere Jhesus Christus veel dinghen versweech in zijn Passie/daer hy in ghebraecht wor de van haere/ want hij sprack. Ist dat ickt v lieden segghe,ghy en sult my niet ghelooven. Luc.22.67.

§ 2.

Somtijden sullen wij onse boosheden blootelijck ontdecken/te weten in onse heymelijcke Biechte/onse heyme lijcke sonden/ende inde openbaere belijdinghe openbaere dinghen segghẽ/ als in visitacien/ ende berispinghe der ghebreken. Onse volmaecktheden en moeten wij niet schamen te Biechten/ oft onse ghebreken der deuchden / op dat niemant in onsen vermoede meer dan hij in ons siet. Maer ist dat ons ijdele glorie aenclopt in goede werkẽ/ wij en sullen haer niet volghen / noch oock achter laten dat goet werck / ist dattet nootelijck is ende profijtelijck. Wy meynen oock dickwil dat wij gepresen worden / van sommighe wercken oft woorden/ daer mischien ande

t'Goet en salmen niet laten om ijdel glorie

re menschen niet eens op en mercke͂/ Want ghelijck wij niet en mercken alle dinghen die bij ons gheschien/alsoo en mercken sij niet allen dinghen die wij doen/want somtijts versmaden si ons meer/dan sij ons prijsen / sonderlinghe/ist dat sij in eenighe cleyne dinghen aen ons mercken/dat wy va͂ dinghen die wij doen lof begheren. Ende ist dat sij by auontuere ons int aenschijn vlieden / alst ghewoonte is de͂ lichtveerdighen menschen/die eenen yegheliick pleghen te segghen dat hun behaecht. Ende daerom teghen dusdanighe schutten der ijdeler glorie/ en behoeuen wy niet alleen sterckelijck te vechten / maer oock wijsselijk van ons te weren / metter hant des raets/ gheliick wy met een sweepe die vliege͂ van ons weren.

Begheerte des ghenuechts, vvaerom die me͂sche gegeuen is

Oock was den mensche ghegeue͂ begheerte der ghenoechten/en͂ des gemaecx / om dat hij begheren soude/die opperste ghenoechte die in Godt is/ ende die opperste salicheyt ende ruste/ ende vrijheyt van alle lijden/endehem ghenoeghen soude als hijse hadde / en͂ hij saligher soude wesen/want weelde zijn swaer sonder ghenoechte / en͂ hoe die ghenoechte begheerlijcker is / hoe

die weelden vrolijcker zijn. Maer nu is die begheerte der Gheestelijcker weelden door die sonde / verandert in vleeschelijcker weelden / op dat hij beghere daer die sinnelijckheyt genoechte in heeft / ende dat is begheerte des vleeschs, begheerte der ooghen, ende 1.Ioã.2.16.
houaerdije des leuens. Die begheerte des vleeschs stort haer in oncuysheyt / in sachtheyt van cleederen / ende in ruste des lichaems / eñ in slaeperichept / welcke al behooren totten sin des tastens. Item sij stort haer oock wt in gulsicheyt / ende die is ghenoechte des smaecks. Item tot ghenoechte der andere sinnen / als te hooren ghenoechelijcke dinghen nae den vleesch / ende te riecken. Die begheerte der ooghen wil schoone dinghen sien / ende costelijcker dinghen hebben / ende aldus wt alle dese dinghen coemt ghierichept.
Wt houaerdichept des leuens / coemt ghierichept / want daerom begheert si rijck te wesen / om meer ge-eert te worden. Oock wordt ghierichept gheboren wt begheerten des vleeschs / want daerom wil sij rijck worden / op dat sij wellustelijcker eeten / oncuysheyt bedrijue / ende ghemackelijck sonder sorghe ende sonder ghebreck leue.

Ghierichz vvaer vvt datse in õs gheboren vvrdt.

Loco ſup- cit.

Alſoo dat S. Jan wel heeſt gheſchreuen. Al dat inder werelt is, is begheerte des vleeſchs, en begeerte der oogen, ende houaerdije des leuens. Oock wordt ghierichept gheboren / wt begheerte der oogen / want op dat ſij ſien ſchoone dinghen / ende hebbe tot harē belieue in welcke ſij haer vermake / ſo beghcert ſij Gout / ſiluer / coſtelijcke geſteenten / cleederen / ackeren / lant / gheſinne / ſchoone dinghen / ende dierghelijcke. Nochtans Godt heeft den mēſche dat lichaem ghegeuen / ende eenē redelijcken gheeſt / ende toeghelaten hem te moghen vermaken oock in genoechlijcke dinghen / maer oordineerlijck / matelijck / ende eerlijck / op dat hi door ghenoechte der ſinnen beweecht ſoude worden / ende toenemen tot ghenuechte ende ghebruycke der gheeſtelijcker ghedachten. Ende dat die ghene die in Echtſchap zijn / haer gemeynſchap begheren ſoude eerſaemelijck / enſonder ſondige luſt, in behoorlijcke tijt / om kinderen te winnen / die deelachtich mochten worden des eeuwige ſalicheyts / eñ dat ſij ſpijſe ende dranck ſouden begheren / ende andere dingen die ſij behoeuen om haer natuer t'onderhouden. Maer want die oordinā-

cie

e der natueren bedorven is/ soo
ijn alle dinghen nv aldus seer ver-
eert/ende tot sienelijcke ghenoechten
heuallē/dat de mensch hem bedroeft/
nde toornich wordt wāneer hy anxt
eeft die te verliesen / ende heeft groot
erdriet, als hijse niet en heeft nae zij-
en wil. Ende al die ghene haet hy/
ie hij meynt dat hem daer in hinde-
ren / dat hy die dinghen niet en ver-
hrijcht/die hij begheert/ende ooc haet
yp/daer hy anxt voor heeft/ die dingē
yp te verliesen/die hij lief heeft. Ende
ie hy siet die dinghen hebben die hy
egheert/benijt hy/om dat hij die din-
zhen deruen moet soo langhe/een an-
er die heeft. Soo spruyter oock wt
gramschap/ haet en nijt / aen welcke
hangt quadē haet/oock traecheyt / die
op d'een zijde aen haer heeft droevic-
heyt/ende aen d'ander zijde lichtveer-
dicheyt. En alle ghebreecken eñ son-
den spruyten wt een fonteyn / dat is/
houaerdicheyt/ende ontspringhen wt
twee riuieren/als wt quade liefde/ eñ
wt quaden anxt. Ende driederhande
voetsel ontsteecktse/als begheerte des
vleeschs / begheerte der ooghen / ende
houaerdije des leuens. Dese zijn recht Oorsprone
als een materie/ende een sake den mē- des sonde.

schen

schen tot verdorvinghe / welcke ons di[e] werelt voorleet/als eere/rijckdom/en[de] de wellustе.

Van vierderhande ghe-ghebreecken.

Cap. XI.

§ I.

VVt die oorspronckelijcke sonde vier ghebreken zijnder.

VIerderhande ghebreck is in ons[...] waer door wy bereet zijn to[t] quaet/als onwetenheyt/begheerlijck[...] heyt/ quaetheyt/ende cranckheyt. Onwetenheyt verblindt ons / dat wy[...] die waerheyt niet en bekennen/en da[t] wij dwalen int oordeelen tusschẽ goe[t] ende quaet. Die begheerlijckheyt ve[r]mordwet ons om te begheren/ende lie[f] te hebben sienelijcke dingen/ ende de[n] vleesche ghenoechlijcke. Die quaeth[eyt] maeckt t'herte haert/en bitter tot grã[m]schap/tot droefheyt / tot haet ende to[t] nijt. Die cranckheyt maeckt cranck[...] om te wederstaen het quaet ende aen[...] te hanghen het goet. In dese vier zijn[...] wy ghevallen/ om die schult des jerst[e] sonde / ende die hebben wy oorspronc[...] kelijcke ontfangen/wt die sonde/doo[r] welcke wy gheboren worden kinder[en] des grãschaps. Wt dese comẽ voorts[...]

seuen[...]

senen hooft sonden / wt welcken / als wt groote tacken die andere souden spruyten. Dit zijn die seuen hooft son den des Draecks in Apocalipsi / ende die seuen boose gheesten daer S. Mar tus af schrijft / die Christus verdreef wt Magdalena. Item die seuen ghe slachten / die d'lant van Beloften bese ten hadden / dattet die kinderen van Israhel niet met rusten bewoonen en souden / want dese sonden hinderen ōs vanden inganck des Hemels / ten sij dat wy die pijnen te verwinnen ende te bedwinghen.

Apoc.12.3. Marc.16.9. Iud.3.2.

Die oude onerleuerínghe bijden Griecken leeren ons (ghelijck oock Clemens betuycht) dat dese gheslach ten jerst verdreuen Sems kinderē wt dat lant / van wiens ghestachte ghe comen waren Abraham ende Israhel. Ende hierom als die Heere gheboot den kinderen van Israhel dat volck vā Chananeen te verdrijuen / ende hun lant te besitten / soo schijnt nae den sinne dat sij gheen vreemt lant met ghe welt ghenomen en hebben / maer dat sij ghehoorsaem gheweest hebben den Heere aller dinghen / dat sij haer lant wederom souden verchrijghen / ende verdrijuen die ghene diet t'onrecht be saten.

Exod.34.11. Deut.7.1.

saten. Maer dese dinghen zijn ghe-
schiet in een figuere van ons / dat wy
die crachten onser sielen/ende die affe-
ctien die van onsen Schepper wel ge-
maeckt zijn/ende den mensche in ghe-
plant tot goet ghebruyck/eenwighe
ende profijtelijcke dinghen soudē soec-
ken/en welcke wt die sonde in ghebre-
ken verandert zijn/dat wy soeckē sou-
den die te reformeren / ende in deuch-
den te verkeeren/ wt drijuende die ge-
breken der sonden.

Beschrijuinghe der seuen Hooft-sonden.

Cap. XII.

§ I. Houaerdije, vvat die is.

HOuaerdije/is liefde des eyghen
hoocheyts / daer die mensche ho-
ghe dinghen mede begheert / hem sel-
uen hooch rekent/ende wil van ande-
ren hooghe gherekent zijn / ende bo-
uen wesen.

VVat haet en nijt is.

Haet en nijdt/ is benijdinghe va
een anders voorspoet/door welcke di
mensche droeuich is/om dat een an
hem ghelijck is/oft bouen is / ende h
begheert hem quaet/ ende is droeuic
van zijn goet.

Gramschap/is een verstorende beroringhe eens hertte/dat hem in een maniere woedet en bernet/wanneer hem yet voorcomt/dat contrarie is sijnen wille. VVat grāschap is.

Traecheyt/is verdriet des goets/door slapheyt des moets/wanneer moeheyt onredelijc t'herte beswaert/oft wanneer lichtvaerdicheyt des herten/tot eenighe ijdele dinghen ghenepcht wordt. VVat traecheyt is.

Ghiericheyt/is een begheerte meer ijtelijcker dinghen te hebben dant noot is. VVat ghiericheyt is.

Gulsicheyt/is een ongheordineerde oft onmatighe begheerte des voetsels. VVat gulsicheyt is.

Oncuysheyt/is een ongheoorlofdē stant der ghenoechten/oft een ongheoorloft volbringen/der vleeschelijcker ghenuchten/in wercken/oft in langhe ghedachten. Vvat oncuysheyt is

Ende al ist dat alle dese dingen souden zijn ende ghebreken/dat is alleen utschult des mensche/ende peene des sonde/in soo veel nochtans als Godt die ghegeuen heeft den mensche/sijnt natuerlijcke begheerten oft affectien/ende beruerten der begheertē tot goet/ende tot beruerighen der deuchden/want Godt en heeft niet quaets ghe-

maeckt/maer allen dinghen heeft hy zeer wel ghemaeckt. T'verdrijuen dã der ghebreken / en is anders niet dan een wedermaken der natuerlijcker af- fectien ende bewe ginghe tot haren staet/soo sij van Godt ghescha pẽ zijn/ als een deel voor ghesproken is vande begheerte der hoochept / die den men- sche ghegeuen is/op dat hy hemelsche ende Goddelijcke dinghen soude be- gheren / ende versmaden aertsche / eñ snoode dinghen/ als die slechter zijn/ dan die mensche. Maer alsoo is die mensche neder ghevallen totter neder- ste dinghen / dat hy begheert ijdele eñ valsche eere der werelt.

Cap. 8. in fine.

Van affectie oft bevveghen des haetenijts.

Cap. XIII.

§ 1. D'Affectie des hatenijts is den mẽ- sche van natuere ingeplant/ niet om dat hy zijns naesten goet benijden soude / dat hy mach hebben / noch om dat hy jemant quaet soude doen / oft begheeren. Maer om dat hy haten soude die ghebreken eñ sondẽ in hem ende in anderen. Op dat hy den du[...]

el benijden soude/ hat hy soo veel ste-
n af treckt van Godt/ende zijn mede-
ulpers / als ketters en omsetters der
elen/ die de stelen berooven van haer
uwige salichept / ende alsoo veel als
hun is / den Hemel berooven van
ijschap / die daer meer wesen soude/
vaert datter meer quamen. Want al
die ghene die daer zijn/maken groo
: blijschap allen hemelschen borghe-
en/behouden nochtans die reden des
euwighe voorsinnichept ende wtver-
kiesinghe Godts/die daer gheen ghe-
reck toelaet te vermoepen. Dit zijn
nse vyanden/die wy haten sullen / in
oo veel sij sulcx zijn/dat sij ons beghe-
en eeuwelijck te verderuen/maer die
n sullen wy niet haten / daer van ho-
e mach wesen / dat sij onse medebor-
hers sullen worden inde Hemelsche
lorie / al ist dat sij noch onse vyanden
chijnen.

Van d'affectie des gramschaps. Cap. XIIII.

Dat beweghen oft affectie des grā- § 1.
schaps/is den mensche ghegeuē/

om dat hij hem vertoren soude op die sonden / ende op quade invallen / ende dat hij wt onweerde niet lijden en soude ghetoghen te worden / tot consent der sonden / ende dat hij quade becoringhe in hem bedwinghen soude / ende in andere daer hijt bequamelijck doen mochte / ende dat hij vreken soude Godt ongheliick / ende die ouertredinge des rechtvaerdicheyts. Ende dan wordet geheeten eeuen yuer des rechtveerdicheyts. Soo leestmen dat Christus
Matt.11.12, dickmael vergramt is geweest op den
Matt.13.23 Pharizeen / ende andere menschen die niet wel en deden. Desgheliicx andere heylighe mannen. Maer nu is die gramschap missmaeckt in sonde / en teghen reden verkeert in een verwoetheyt / recht als in een rasertje / soo dat die mensche beroert wordt / ghelijck eenen die buyten zijnen sinne is / ouredelijck teghen een ander / teghen zijnen vrient / teghen zijnen naesten / ende teghen hem seluen / somwijlen oock teghen Godt / ende die heylighen / ende teghen onghevoeliicke oft onredelijcke creatueren / die noch wel / oft noch qualijck doen en moghen / dan alsoo als hun die natuere ingheeft. Oock daer wy bekennen dat wij t'onrecht
beroert

troert worden / en connen wij noch-
ans somtijts den inval des gram-
schaps in eenen dach bedwinghen.

Van d'affectie des droef-heyts.
Cap. XV.

Desghelijck is dat beweghen ende § I.
affectie des droef-heyts den men
he gegeuen/om dat hij droeuich we-
en soude voor zijn / ende voor andere
eden sonden. Ende dat hij rouwich
oude wesen/dat hij soo langhe is buy-
en het vaderlant des Hemels / ende
at hij ontsien soude de pijne der hellẽ/
nde dat hij droeuich wesen soude van
ijn onvolmakelijckheyt / ende mede-
ij den hebben in andere lieden pijnen/
nde dat hy met rijpicheyt van profij-
elijck schrijuen/wtsluyten soude / die
ichtvaerdicheyt des ijdele blijschap-
e/die een voester is van dertelheyt.
Maer dese goede ende Goddelijcke
roef-heyt is verkeert gheworden/ en- 2.Cor.7. 10.
e verandert in wereltsche droef-heyt/
ie de doot werckt / in mishopen / in
v antrouwen / ende in onredelijcken
rouwe.

Van d'affectien des Blijschaps-

Cap. XVI.

§ 1. DAt bewegen oft affectien des blij-
schaps/was den mensche ghege-
uen / om dat hy verblijden soude in
Godt / ende inden hope des eeuwich
goets/ende in d'aensien der Goddelijc-
ker gauen / ende om dat hy mede ver-
blijden soude int goet zijns naestens/
ende hem verheughen inde Goddelijc-
ke wercken/ende Godts lof/ ende ver-
smaden alle ijdele ende onnutte dingē/
ende hij daer door vrolijck worden sou
de en cloeck totten dienst Godts.
Maer nu is die blijschap verkeert in
lichtvaerdicheyt/ende in ijdelheyt /so
dat die mensche hem verblijt van qua-
de / ende van valsche dinghen/eñ van
ouervloedicheyt der tijtelijcker dingē/
ende tijtelijcker eere/in ghenoechte/in
lachen/ in bespottinghe / in onnutten
clap/ende in leelijcke spelen/endehem
walght van alle Goddelijcke dinghē/
sij zijn hem onsmakelijc/hem verdriet
te wesen inden Goddelijcken dienst/
ende wordt traech tot oeffeningen der
innicheyt ende der deucht / ende loopt
wt metter herten tot onnutte/ijdele/

[..]e onreyne dinghen/ende sonde lie[..]
[..] meer lichamelijcken aerbeyt lijdē
[..]andere becommeringhe ende sakē/
[..] te wesen in gheestelijcke eñ God[..]
[..]ijcke dinghen/daerom soeckt hy vā
[..] ontslaghen te wesen / soo haest hy
[..]/en doet versuymelijck t'ghene hij
[..]/ten waer dat hij gewin oft prijs/
[..]eenich tijtelijck ghemack daer aff
[..]opte.

Van ongheordineerde droef-heyt § 2.
[..]nt verdriet der goeder wercken/als
[..] mensch niet goets en lust te doen/
[..]eeren/te dencken/ oft te spreken.
[..]esghelijcx comt van lichtvaerdicheyt
[..]erdriet des goets/wanneer onse aen[..]
[..]cht soo seer is in ijdele lichtvaerdic[..]
[..]den / dat ons verdriet te dencken op
[..]eestelijcke oeffeninghen/en wy bij[..]
[..]e beanext worden als wy ons sullen
[..]eyden van ledicheden / van spelen/
[..]de van boeuerijen/ende ons geuen
[..]llen tot treffelijcke oeffeninghen.
[..]nde daerom als gheketende hondē
[..]n eenen stijl teghen bedwanck wor[..]
[..]n wy bedwonghen / te zijn in God[..]
[..]lijcke dinghen/ ende dat is een son[..]
[..] vā traecheyt / ende een verdriet des
[..]ets. In dit aerbeyden veel Religi[..]
[..]sen/ maer luttel verwinnen.

Van

Van d'affectien des Ghiericheyts.

Cap. XVII.

§ 1. DAt beweghen des Ghiericheyts
was den mensche ghegeuen/om
dat hy begheren soude groote verdie
sten by Godt/ende te wesen van groo
te deuchden/ende van veel goede wer
ken / ende om dat hy Gode veel sielen
soude winnen/met ander lieden te lee
ren/met bidden/met goede exempelen
te gheuen/ende te helpen tot voortgā
des salicheyts/ende op dat hij hem n
en soude laeten ghenoeghen mette
deucht die hij heeft / maer voort aer
beyden dat vermeerdert mochte wor
den/die gracie/eñ wercken der deuch
den. Maer nu is dese ghierichept ne
der gheuallen/tot begheerte der tijte
lijcker dinghen/des ghelts besittinge
eñ alder snooder dingen / die de mēsc
vergadert/ oft hij eeuwelijck leuē sou
de/ ende die werelt vergaet / op dat h
ommer vergadert alsoo veel als h
mach/op dat wanneer die werelt ve
gaet/hem niet en ghebreke daer hy v
Gen.6.21. leue / ghelijck als Noe doen die Dil
uie aenstaende was / spijse met he
droec

ech die hij hebben mochte als alle
ghen door die Dilnuie verdornen
ren. Ende hoe die mensche der
ot naeder comt / hoe hij neerstelijc-
: vergadert ende bewaert : op dat
er in bewesen worde hoe onredelijc
: ghierichept is / die soo veel meer
rgadert / als sij min behoeft / recht
s die ghene die veel rijsghelt oft lijf- Ghelijckenisse.
cht mede neemt op eenē cortē wech/
de die een costelijck huys timmert
n eenen nacht daer in te loigeren.
Maer daerom woude Godt dat ons
toos onseker sonde wesen die ure
es doots/om dat wy luttel op tijtelijc
e dinghen souden dencken/ maer tot
cker ure duchten/veel te verliesen vā
e eenwighe dinghen / tot welcke wy
ltoos sonder ophouden haesten moe-
en.

Van begheerte der Noot-truften.

Cap. XVIII,

§ I.

DIe begheerte van Noot-truft/is ons ghegeuen om t'lichaem / op
dat wy die natuer onderhouden sou-
den/

den/dat wij duerẽ mogen indẽ dienst Godts/ende veel verdienen. Een ghemate/ sparich / ende eenformich nootdruft/ onderhout die natuere langher/ want sij en verdruckt niet die crachten der natueren / maer sij sterckt se / ende bewaert die ghesontheyt eenformich dieieet. Want de natuer maticht haer daer toe/ende en wordt niet alle weghen ghestuert van nieuwe ende onbekende spijsen. Ende hierom leuen sommighe Cloosterlieden soo langhe ghesont. Maer die natuerlijcke begheerte is nv verstroeyt in wellusticheyt/ende ouervloedicheyt/ so dat wy ons daer mede niet en laten ghenoeghen/dat die natuer onderhoudẽ wort/ maer dat onser kele ghenoecht/crijgen wy. Ende als wij in sulcke dinghen ghewoont zijn / ende die natuer haer daer teghen nv ghetempereert heeft/ wanneer wij ons dan somwijlen met min spijsen willen ghenoeghen / soo murmureert onse natuer om die ongheWoonte. Ende dan meynen wi terstont dat wy cranck zijn/ en teer/ d wij by armer noot-druft niet leuen en moghen / ende beghinnen als onder eenen mantel der discretie/ onschamelijck/lecker dingen te soecken / ende e

len dat niet besoecken/ datmen die
uer alſo als ſij door ghewoonte ge-
nen is tot leckere dinghen/met con-
rie ghewoonte weder te brenghen
ſparigher / ende ghematiger noot-
ſt. Ghelijck als wy ſien dat int mee
deel der werelt ſpaerlijck leuen/die
eydenen/ Joden/ende aerme kerſte
n/ van welkke ſommighe verarmt
n/ende nv alſoo ghesont leuen/ghe-
ckſe eertijts in hun weelden waren.

Maer van Gheesteliſcker weeldē/ § 28
de van ſmaeck des inwendighe ſoe-
heyts/ die ſonder ghelijckeniſſe alle
rtſche weelden te bouen ghaen / als
nich bouen meſt oft dreck / daer is
nau eenighe ghedenckeniſſe af/oft
aerachtighe begheerte / oft neerſtic-
ypt / oock onder den ghenen die hun
uen hooch rekenen inden gheeſte-
cken ſtaet / maer men verſmaetſe/
en beſpotſe / ende men houtſe voor
theyt/ende een verworpinghe. En-
die ghene die hun daer in oeffenen/
orden vervolcht van andere gheeſte
cke menſchen/en worden beſeten en
ongheloouich ghereckent. Maer
e zeer ſij van Christo verſmaet zijn/
e dus die gracie der deuotiē verſma-
den

1.Cor. 2. 14. den ende veruolghen/dat sullen sij le-
ren vanden Apostel / die hun noem-
Beestelijck te wesen / die niet en verst-
die dinghen die den Gheest Godts to-
behooren, want het is hun sotheyt.
Nochtans en prijse ick niet noch e-
loue die bedrieghers/ende die bedrog-
zijn / die haers selfs gheest oft eene-
vreemdē gheest volgen voor den Gee-
Godts / en soo bedroghen worden-
maer men sal proeuen die gheesten-
ende nae ondervindinghe / oordeele-
wie sij zijn.

Van affectie der Liefden

Cap. XIX.

§ 1. DIe affectie des Liefde / is oock t-
mensche ghegeuen / om dat h-
Godt bouen alle dingen soude lief he-
ben/ ende sij seluen / en zijnen naeste-
om Godt / ende nae den wille Godts-
ende alle wercken Godts lief hebbe-
om des Scheppers wille/elck nae zij-
weerdicheyt / ende ghebruycken de-
dienst der creatueren tot Godts wille-
ende zijne eeuwighe salicheyt/eñ t'gh-
bruyck ende ghenoechte van alle de-
dinghen schicken tot liefde des Sche-

ers / ende kennisse/tot dat hy quame
ot hem / in wien alle dinghen leuen
ae die eeuwighe reden.

Maer die affectie is by nae wtghe
aen ende veruallen tot liefde des § 21
leeschs/ende tot quade ghenoechten/
o dat die mensche schier niet en heeft
ief/dã om zijn tijtelijcke bate / om sijn
leeschelijcke ghenoechte/ende leelyc=
e wellusté. Ende hoe wel t'ghebruyc
es lichamelijcke versaeminghe den
aenschen ghegeuen was om kinderẽ
e winnen/Gode op te voeden/ op dat
j met Godt ende met den Enghelen
ie eeuwighe salichept mochten besit=
en. Maer nv en soecktmen niet t'ghe
oin der kinderen/maer die ghenoech=
 in dat werck / oft soecktmẽ daer die
inderen in / dat is om te hebben nae=
olghers die d'erue besitten mochten/
ft men soeckt daer in eere / op dat die
nẽsche veel maechschap hebbe op het
ertrijck. Ende hierom zijnse droeuich
anneer die cleyn kinderen steruen/
ie veel sekerlijcker steruen nae haer
oopsel, eer sij door eenighe doot son=
en dat eeuwich leuen verliesen / dan
ft sij naemaels storuen/als sij volwas
hen waren/ om des twijfels wil/hoe
nich sij worden souden / eñ om me=
nich.

nichvuldige stricke der sonde / die hi
luttel menschen ontgaen.

Van Hope.

Cap. XX.

§ 1. DJe Hope is den mensche gheg
uen / waer mede hy hopen soud
op die goedertierenheyt Godts / d
hy hopen soude gracie vā Godt te ve
chrijghen / inden teghenwoordighe
tijt/ende glorie inden toecomendē ti
ende ghenade van zijn sonden ist d
sij hem berouwē/ende tijtelijcke noo
druft/soo hem nut is/ende verlossing
van quaet/ende bewaeringe int goe
Maer die hope is nu also ghemengh
ende confuys / dat die menschen mi
hopen dan sij moeten/ ende meer da
recht is.

§ 2. Sommighe hebben soo groot b
trouwen op die goetheyt Godts / d
sij meynen/ dat Godt hun salichmal
sal/hoe wel sij in sonden blijuen : E
de dat is teghen die rechtveerdicheyt
ende zijn waerheyt / dat hy die onre
ne sonde setten inden Hemel/ met d
supueren Enghelen. Hier teghen zi
ander

[a]ndere menschen die so zeer wantrou-
[w]en van Godt/ dat sij meynen al be-
[k]eerden sij hun/ hy en soude hun geen
[w]olherden gheuen inden Gheest/ oft
[n]oot-druft nae den lichaem/ recht oft
[G]odt ghenadich waer zijn vyanden/
[s]o langhe sij in sonden blijuen/ ende
[s]o ongenadich waer zijn vrienden
[e]nde den Rechtvaerdighen/ ende den
[g]henen die penitencie doen/ende hem
[to]t Christum bekeeren/ende hy de son
[d]ighe menschen lieberaelijcke voedet/
[e]nde bewaert/ende den bekeerden ver
[g]et/ende van hongher laet vergaen.
[D]aer nochtans gheschreuen staet.
[D]ie Heere en sal die siele vā eenē Recht- Prou, 10. 3.
[v]aerdighen met hongher niet pijnigen.
Ende by den Propheet David. Ick Psal. 36. 25.
[h]eb jonck gheweest, ende nu ben ick
[o]udt gheworden, en ick en heb niet ge-
[si]en den Rechtvaerdighen verlaten,
[n]och zijn Saet broot soeckende.

Van Vreese.

Cap. XXI.

DJe Vreese was oock die mensche ghegeuen/ om dat hy Godt ont-
[s]ien soude/ende anxt hebben van hem

verschepden te worden/hem te vergrã men / ende ghestraft van hem te worden ende verdoemt. Maer nv heeft die mensche alleen vreese voor tijtelijcken teghenspoet / voor ongemack des lichaems / ende verminderinghe des eere. Toecomende eñ eeuwige schade en ontsiet hy niet/recht oft sij nemmer meer comẽ en soude: recht oft niet dã dreyginghen en waren datmen sept vant toecomende oordeel/ ende vande eeuwighe pijnen der hellen. Oft dat hy lichtelijcker ontgaen sal die / dant ghesept wordt. Ende hy ontsiet oock meer eenen mensch / oft een beest / oft een dinck dat gheen gevoelen enheeft/ dan den almachtighen Godt / dien hy vergramt / daert nochtans schruemelijck is te vallen inde handen des leuenden Godts.

Hebr.10.13

Van Schaemte.

Cap. XXII.

§ I. DJe Schaemte/was oock den mẽsche gegeuen om dat hy hem schamen soude te doen dingen/die nae zijn weerdichept hem niet toe behooren/ als te sondighen / ende te worden een

necht der sonden / alder ontamelijck-
hept/ oneersaemhept/ snoothept/ ende
nechept. Maer nu schamen wy ons
Godt te dienen/wien allen dingen die-
nen/ oft door den wil/ oft door noot.
Wy schamē ons Godt te volgē in oot-
moedichz/in lijdsaēhz/in armoede/reyt
e/onderdanichz/versmaethz/in ver-
worpenhept eñ in confusie/ daer noch-
tans die ghene Godts niet weerdich
is / die hem sijns schaemt voor die Luc. 9. 16.
menschen te belijden, oft oock nae te
volghen/daert nochtans groote glorie
een knecht, dat hy zijnē Heer volcht.
Aldus ist oock te ghevoelen van
den dinghen die wy van Godt ont-
fanghen/als van t'verstant/subtijelhz/
van het lichaem/ en van zijn leden / vā
tijdelijcke substantie/ van moghenthe-
den/eere/ ende vanden tijt daer wy in
leven/ ende van allen dinghen die den
mensche inder werelt dienen. Alle de-
se dinghen zijn ons ghegeuen/ dat wy
voor desen onsen Schepper dienē sou-
den/ende ons seluen dat eeuwich leuē
verdienen/ende onsen naesten ten eeu-
wighe leuen te trecken. Hier teghen
keeren wy alle dese dinghen tot een ge
bruyck in sonden / die wy ontfanghen
hebben tot ghebruyckenisse / ende tot

verdiensten der glorien. Ende daer om worden alle dese dinghen ons ghekeert tot gebruyck des vraecx/oft door pijne/oft door penitencie. Door pijne/ te weten/als wãneer ons onse vleesch beroert/oft onse vleeschelijcke begheerte/oft onse ongheoordineerde lust ons pijninghen/ oft wanneer ons onse tijtelijck goet ghenomen wordt/ oft wãneer ons onghetemperde locht/oft dieren tijt / oft sieckte des lichaems ons quelt/oft andersins ghepijnt worden/
Sap. li. 17. dat door welcke wy hebbẽ gesondicht, door de selfste ghestraft worden. Ende ist dat wy gewillichlijc om Gods wil/ dese pijne verdraghen / soo wordẽ wy door die verduldichept ghereynicht vã onse sonden / ende ghecroont voor die pacientie ende goeden wil. Maer ist dat wy onwillichlijck lijden/nietemin wij moeten ghestraft worden/ oft hier in dit leuen / oft int toecomende / ende ouermidts onse onverduldichept/ vermeerderen wij die schult/ende door na volghen oock die verdienste des pijne.

[V]ande natuer ende beschrijuinghe, van elcker gebreken. Cap. XXIII.

NU sullen wy mercken vande natuer ende beschrijuinghe eender yghelijcker sonde/ende vande remedien hoemense wederstaen sal / want deucht anders niet en is / dan een volcomen cureringhe der fauten / oft deringhe der sonden / dat dese materie beroert. Want ist dat saecke dat sonde is een ongheoordineerde beroeringhe / oft een verdoruen affectie der natueren/so is haer contrarie de deucht/een affectie oft begheerte / die gheoordineert is daer nae/ende daer toe/ghelick sij vanden goeden Schepper ghegheuen was / gheliickt voor veropenbaert is door exempelen. § I. VVat die deucht is. VVat sonde is. Cap. 9. in initio.

Houaerdicheyt is driederhande alst voor ghesproken is. Die een is wanneer die mensche hem seluen meer beacht dan hy soude / ende hem seluen meer rekent dã hy is inder waerheyt. Die ander wanneer hy andere menschen soeckt ende begheert te behagẽ/voor liefde van eyghen glorie/ willende groot gherekent te worden / ghe-

eert ende ghepresen / daer nochtans
1.Tim.1.17. Godt alleene coemt alle eere ende glorie toe, dien alleen weselijck goet is/ ende van wien men alle goet heeft/ want soo wat wy van glorie ons toetrecken/dat stelen wy Godt. Ende wij bedriegen oock ons seluen/ indien wy ons toeschrijuen / dat ons niet toe en comt/ recht als een hoere/ haer eersaêhept ende schoonhept liecht/die sij niet en heeft. Dit heet ijdele glorie / want sij is ijdel van waerhept ende salichz. Die derde is/wanneer die mensch bouen ander menschen wesen wil / met sonderlinchept der glorie/oft der heerschappije/ouerichept/oft ghebot/ ende versmaet en verdruckt ander menschẽ. Dese wordt vierderlepe bedroghen/oft mepnende te hebben dat hij niet en heeft/oft meer te hebben dan hij heeft/ oft sonderlingh bouen ander menschẽ te hebben/oft wt hem/oft door zijn verdiensten te hebben.

Van drie dinghen, die ghebreken verdrijuen

Cap. XXIIII.

Dit

Drie dinghen zijnder die de sondē § I.
in ons verdrijuen / ende deuchdē
rercken / als gracie Godts / eyghen
ijsheyt / eñ noot. Die gracie Godts
stort ons deuchden / ons eyghē wijs-
yt medewerckt der gracie wt vrijen
ll / eñ den noot verandertse in deuch-
n. Sonder noot mach dickwils sijn
ucht / maer sonder gracie nemmer-
eer / ende sonder consent des vrijen
ille. Den sommighen stort die gra- Gracië om
in deuchden met cleyne oft geenen ghebreken
rbeyt des eyghens vernuftheyt / hoe te verdrij-
el niet sonder consent des wille / wāt uen,
nder consent des wille en is gheen
rdienste. Als den ghenen die Godt
orcomt met benedictien sijnder soe-
heyt. Die van smorghens vroech tot Sap.5.13.
er waeckt, dat is vande jonckheyt/
e en sal niet aerbeyden, want hy salse
or sijn dore vinden sitten, te weten
e gracie des wijsheyts / ende des
uchts. Aldus lesen wy die Aposte-
n / ende andere heylighen / sonderlin-
hen int beghin der heyliger Kerckē/
eestelijck metten heylighen Gheest
rvult gheweest te zijn. Die gracie
rweckt / en leert / ende sterckt dē wil-
tot deuchden / ende tot menighe ga-
n des heylighen Gheests / op dat die
ver-

mistheyt wercke tot voortganck des salicheyts.

§ 2. Den noot schout die sonden.

Den noot is tweederhande/een is daer hem die mensche willens onderworpt der seluer noot/alsde ghene die hun verbinden met beloofsten tot ondanichept/reynichept/aermoede/ende diergheliijcken/oft die gaen preken tot ongheloouighe menschen: Comt desen naemaels yet te doen oft te lijden/daer sij gerne van ontginghen/so schijnet oft sij van noode daer toe ghedwõghen worden/ nochtans is desen noot willens/want sij hun willens daer toe gheoffert hebben / ende sij dat liener willen lijden/danvan haren goedẽ opset af te gaen. Den anderen noot is van bedwanck/die een mensch onwillens lept/en nochtans niet ontvlieden en cã/als aermoede des werelts/siecktedes lichaems/versmadinghe / vervolghinge/becoringhe/oft andere verschepden tribulacien. Welcke dingen hoe wel die mensche die int jerste onwillichlijck lept / nochtans als hy na siet/dat hijse niet ontgaen en mach / so beghint hij by tijden den wille te booghen/en van noot,deucht te maken, ende dan beghint hij te verdienen / ende

noot medewerckt hem tot groote
uitganck der deuchdē/ daer hy nau-
lijcx anders soude toecomen. Eñ
is dat van sommighe ghesproken
ordt. Bedwingtse inne te gaen. Eñ Luc. 14.23.
k dat die heylighe kercke bidt.
Heere dwingt ghenadelijc tot v onse
wederstrijdenden wille. Maeckt
willich die onwillich zijn/ tot dinghen
ghij weet dat ons nut zijn / oock
tot teghenspoet/als wy v niet en wil
in voorspoet volghen.

Wijse vernuftheyt is in drie dingē ¶ 2. Door vernuftheyt vvordē die ghebreken verdreuen.
gheleghen. In voorsinnich aenmercken/ in neerstighen aerbeyt / in vlietighe volheerdinghe. Door dese drie
dats hulpe der gracien worden die
ghebreken onderworpen/eñ de deuchden
verchreghen. Maer sommighe
vercomt so die gracie/dat sij seer lichtelick/
ende met grooter soeticheyt goet
doen/ende hun keeren van t'quaet/oft
ontsteeckt also den wille dat sij snellick
met groote vierichheyt alle goede
dinghen aenhanghen te doen/al zijnse
hert/ende swaer. Ende sommighe
laet die gracie alsoo eensdeels op hun
staen / dat hun noot is tot alle goede
wercken die sij doen sullen/ dat sij hun

daer

daer toe voortdrijuen moeten/ als ee
traghe beest / alsoo dat hum swaerde
is te verwinnen die traechept des he
ten/dã den aerbept des wercx te lijd
Maer al en hebben dese gheen vierig
begheerten / om te loopen nae onse
Heer/sij hebben nochtans t'verlang
des begheerte / ende bidden met d
Cant. 1. 4. Gsupt ghetrocken te worden / als d
gheen cloeckhept en hebben vã loop
nae datter ghescheuen staet. Mijn si
Ps. 118. 20. le heeft begheert te verlanghen v rech
ueerdicheden in alle tijt. Sp hebbe
eenen goeden wil maer traech/ laun
ende niet vierich.

§ 4. Dat ierste van desen is saligher / h
tweede aerbepdelijcker. Maer welc
van desen/van meesten verdienstẽ is
mepne ick dat niemant volcomelij
ker weten en mach/ dan Godt die ee
wegher is des menscheliicke staets.
Want ist dat die tweede trouwelijc
strijkende hun seluen verwinnen/da
se door haer selfs ghewoonte machtic
worden / dat is groote deucht. De je
ste behoeuen meer subtijelhept / dat t
niet bedroghen en worden/ want rijc
dommen diemẽ lichtelijck verchrijch
pleechtmen verquistelijckte verghiet
dan diemẽ lancklaẽ/ ende met swar

eden verchreghen heeft. Die tweede
er sij volcomelijck verwinnen de swa
chept der becoringhe / dickwils als
ermoet / ende bevreest van aerbeyt
vanhopen van victorie/ende ten eyn-
e te comen daer sij gherne waren/eñ
erlichten haer nerstichept totter vol-
naecktheyt / ende gheuen hun tot an-
ere onleden/recht oft sij mishopen vã
Godt / dat hijse niet leyden en wil int
ant van belooften/bij welck lant vol-
omenheyt des puerheyts beteeckent
s. Ghelijck als die kinderen vã Isra-
el inde woestijne door verdriet des
aerbeyts spraken quaet van t'lant vã
Belooften/ ende zijn al ghestoruen in-
der woestijne / sonder zeer luttel / dat
s sonder Caleph ende Iosue, bij welcke Num. 32. 13.
beteeckent zijn die wijsselijck ende mã
nelijck gaen/door die becoringhe tottẽ
eynde toe volherdende: Daerom on-
der soo veel menschen die wt der we-
relt/als wt Egypten gaen / comen al-
soo luttel tot volmaeckter volcomen-
heyt/want/oft sij worden verleyt/door
schalcke bedrieginghe des vyants/ oft
sij worden ghebrokẽ door verdriet des
aerbeyts/ende laten soo den wech des
volcomenheyts / oft pijnen hun niet
dien te aenveerden.

Van

Van ghemeyn raden teghen die ghebreken.

Cap. XXV.

§ I. OOck zijnder sommige ghemey
raden om die sonden te verdrij
uen/en deuchden te verchrijghen.
Ende sommighe sonderlinghe rade
teghen elcke sonderlinghe sonden. E
sommighe die den mensche haestelijc
ende volcomelijcke leyden tot ghesō
heyt der sielen / ende sommighe trae
helijcker ende onvolcomelijcker. D
Stercke remedien teghen die sonden. sterckste raden teghen alle sonden zij
dese. D'ierste is aermoede/dat ghij
allen dinghen sult armoede lijden / n
alleen in dingen die ghij begheert/wā
sulck ghebreck hebben oock die alde
rijckste menschen / die meer beghere
dan sij hebben/ maer dat ghi ghebre
lijden sult in dinghen die ghij vā noo
behoeft/in eeten/ in drincken / in cle
dinghe/ in ghesinne/ in herberghe/ e
diergelijcke. Het tweede is versma
heyt der menschen / dat ghij versma
wordt/snoode gherekent/ende niet g
acht/maer meer confusie lijdt/ ende g
lastert wordt/oock dickwil van v vri
den/ ter tijt toe dat die opblasinge v

honar

aerdije in v verdruckt wordt. En
p niet hoe veel ende hoe verdulde-
die Bedelaers lijden vanden rijc-
/dat sij niet doen en souden/ haddē
ijckdom ende eere?

Die derde is scherpe meesterschap/ § 2.
ghij ghedwonghen wordt/dat ghi
de doet/ende te laten dat ghij ger-
doen soude/ende niet te hebben dan
nen v gheeft/niet te doen dan dat.
n v hiet/noch spreken/noch wesen/
n nae eens anders wil / ende datmē
heen dinck en vergheue/maer wat
ij versupmt/ datmen dat scherpelijc
ispe ende castije / tot die cromheyt
s eyghenen wille / volcomelijck tot
rechte form in v gheboocht worde
e vierde is/een vervreemdinge vā
erlijck ghelelschap / want ghelijck Schoon ge
eter dat gheroert ende onclaer is/ lijckenisse.
er wordt / ist datment set daer nie-
ut aen en comt / alsoo wordt een
eestelijck mensche wanneer hij aff-
escheyden is vander wereit/min be
ert tot eertsche dinghen / eñ mach
at hemelsche dinghen begheren/eñ
erlijcker verstaen/ende lichtelijcker
aenhanghen met zijn ghedachten. § 3.
Den vijfsten raet is/ een ghestadich
ghebet/

ghebet/want t'ghebet verheft den mẽsche bouen hem seluen tot Godt/ ende verchrijcht van hem medecijne teghen zijn sonden/ ende ghesontheden in deuchden.

Die seste is alle castijughe oft tribulatie des tegenspoets/als aerbeyt/ sieckte/persecutie/ becoringhe/ quaet gheruchte/ende dierghelijcke. Want ghelijck een vijl metael purgeert eñ claer maeckt/ soo verdrijft oock tribulatie ende druck den roest der sonden.

Hom. 35. in Euang. Daerom schreef S. Gregorius/ die volcomelijck verwinnen wilt zijn ghebreken/ die sal ootmoedelijck soecken te verdraghen die gheesselen zijnder suyueringhe. Maer ist dat int jerste bitter is teghenspoet te lijden/ van daghe tot daghe wordtse lichter/ door gewoonte/ alsoo dat hijse ten lesten lief heeft/ om oerbaer zijnder salicheyt eñ ghesontheyt sijnder siele/ die hij ghevoelt/dat hem daer af comt. Op exempel van een brant-ijser/ dat jerst bitter is/ mer alst vleesch verdoot is/en doet nu niet seer/ maer verdrijft die ouervloedighe humeuren. Daerom bidt den Propheet. Proeft my Heere ende

Psal. 25.2. ondersoeckt my, brant mijn nieren en mijn herte.

Den seuensten raet is ghestadich § 4.
rdencken des doots/ende des loõs
r wercken / welcke ouerdenckin-
/ doet die sonden ontsien / ende in
chden blijuen. Want soomen inde
ecijne/contrarie gheneest met con
ie/alsoo worden die ghebreken ge-
n/met contrarie medecijnen der oef
ngen/als houaerdije/met ootmoe
ept/gulsichept/met soberhept/on-
aemhept, met teghenspoet / ende
sghelijcx van anderen.

n sonderlinghe Raden tegen een jeghelijcke sonde besonder.

Cap. XXVI.

V staet ons voorts te sien van § 1.
sonderlinghe Raden teghen een
helijcke sonde besonder / ende al en
ghen wy die niet al weten ende be-
ijuen / soo moghen wij nochtans
n veele / sommighe mercken : Als Ghelijcke-
me menschẽ die niet hebben en mo nisse.
n meenigerhande ende machtighe
decijnen / maken hun seluen van
te cruyden salue/ daer sij haer pij-
nen

nen mede saluen ende versoeten.

Van Remedien des Houaerdicheyts.

Cap. XXVII.

§ I. Sy seluen te kennen is een stercke remedie teghen houerdicheyt.

DEn jersten raet teghen houaerdije is / ouerdenckinghe des eyghen snoodtheyts/so inden lichaem als inder siele / die wy ghemeyn hebben met andere creatueré/oft die wy sonderlinghe in ons bekennen/het sij heymelijck/oft openbaer/ natuerlijck/ oft by ghevalle. Ouerdenckt die slechtheden/ eñ de cranckheden des lichaems/ wat wy gheweest zijn/hoe wij outfaen gen zijn/hoe wij in ons Moeders lichaem ghevoedt zijn / hoe wy gheboré zijn/ wat wij binnẽ zijn onder het vel/ wat onplichept wt ons comt/hoe lichtelijck al vergaet/ dat schoon eñ sterck in ons schijnt / dat die doot ons altijts naeckt / eñ hoedanich wij nae de doot wesen sullen. Item dat die wtwendighe eeren/ons natuerlijck niet en zijn. Rijckdommen zijn aerde / en worden vander aerde ghenomen/als ghelt/en erue. Ende eer en doetmen den men-

Nota.

sche

he niet om hem / maer om tghewin
atmen daer af hoopt. Ghelijck als
hieren/ en honden totten hase loopē/
o langhe sij daer af hopen ghespijst
worden / maer wanneer zijt al be-
echt hebben / soo datter maer slechte
tenen en blijnen/so laten sij t'doot lic-
aem. Oock die goeden onser sielen
zijn ons niet / maer het zijn gauen
odts / ende wy sullen scherpe reke-
nghe daer af moeten doen / als van
ijsheyt/subtijelheyt/en deuchden.
nse quaetheden zijn puer quaet / en-
wt veel circunstancie swaer / ende
vare pijnen waerdich. Onse goede
ercken en zijn niet puer goet / maer
enichvuldelijc onvolcomē ende be-
eckt/door traecheyt/onacsaemheyt/
ele glorie/ypocrisije/lauheyt / ijdele
edachten/ onvolherdinghe / eñ met
el andere ghebrecken die onse goede
ferhande soo der ghebeden / als der
ercken bevlecken / soo dat wy Godt
in aenghenaem zijn / ende ons min
rdienstelijck.
Item oock zijn wy in veel anerten
eset/in anerte des eeuwighe verdoe
enisse / ende belast met veel ghebre-
n/ende onderworpen veel onsaliche
n ende miserien. VVaer af wildy v

Eccl.10.9. dan verheffen, o snoode mensch/assche ende aerde.

§ 2. Den tweeden raet is/dat hem die mensche oeffent in ootmoedighe werc-
Ootmoedighe wercken salmen altijt doen.
ken/ in slechte ende versmaede officiē/ in huysmans aerbeyden/in ootmoedighe cleederen te gaen / ootmoedighe zeden en woorden ouer hem te hebbē/ den nedersten staet te verkiesen / niet beroemelijcr oft vermetelijcr te toonē. Dese ende diergelijcke wanneer sij in ghewoonten ghebracht zijn/ so neyghen sij den mensch tot ootmoedicheden. Ende ist saecke dat ijdele glorie oft houaerdije die gedachten aenvecht om dusdanige ootmoedichept/ dat is/ wt nieuwichept/oft wt selsaemhept v ootmoedichept/ want ouermidts langhe ghewoonte wordt die ijdele glorie verdreuen/ghelijck ghelesen wordt inden Psalm. In Godt sullen wy deuchden doen, ende hy sal te niet maecken onse vyanden.
Psal.59.14.

§ 3. Den derden raet is / dat die mensche mercken sal andere menschen die meer/ende beter zijn dan hy/ende ooc onsen Heere Iesum Christum Godt eñ mensche/ op dat hij soo by haer gelijck
Aen beter leeren.

t/ snoode wordt in zijn ooghen/ eñ
en meyne dat hij wat is/ ghelijck
en sprinckhaen teghen een Reuse/
en steen teghen eenen berch / een
ppel waters teghen een Riuier ge-
n/ende dit moeten sij mercken soo
goet te doen / als in teghenspoet te
draghen. Een dwaes knecht met
lapte cleederen/ en wotter niet ge-
/ van die ghene die met purpur ge
t zijn. Alsoo zijn wy cranck va
hden/ bij andere groote ende hey-
e menschen/ die voor ousen tijt ge-
st zijn / ende met ons noch zijn.

an driederhande hatenijt.

Cap. XXVIII.

Ydichheyt is driederhande. Die
jerste is niet te verblijden van
s anders goet / noch te bedroeuen
zijn quaet. Want dit is teghen de
e des naestens / die wij schuldich
lief te hebben/ ghelijck ons seluen/
t niemant en isser die hem niet en
lijdt van zijn eyghen goet / oft en
oeft van zijn eyghen quaet.
ie tweede nijdichheyt is ghequelt
bedroeft te wesen van eens an- § 2.

ders goet/ hem quaet te wenschen/ eñ van zijn quaet te verblijden wt haet des persoons. Maer die hem bedroeft van eens anders tijtelijck gheluck/ oft hem verblijdt van zijn teghenspoet/ om dat hy siet dattet hem alsoo dient/ ende den ghemeynen oorbaer nut is/ ende niet om haet des persoons / dat en is der nijdicheyt niet toe te schrijuē. Ghelijck een rechtveerdich Richter de quaet-doenders verdoet/op dat sij niet swaerlijcker verdoemt en worden waert dat sij langher voorspoet hadden in boosheden / oft om dat die ghemeyne vrede door hun niet ghestuert en worde.

§ 3. Den derden is met woorden ende met wercken te vorderen des anders quaet/ende zijn goet te beletten/ oft te verdrucken. Quaet met quaet te loonen is eenen swaren nijt/maer den ghenen te haten die niet misdaen en heeft dat is noch swaerdt/ en goet met quaet te loonen dat is d'alder swaerste/ oft oock yemant te haten om dat hy goet is / ghelijck die Joden Christum haten. Oock ist quaet yemant te misdoen in zijn goet / oft eere / ende quader in zijn lichaem / maer het alder quaetste ende duyvelachste is yemant te m...
doo...

oen oft schaden aen zijnder siele salte-
ept. Oock ist sonde den ghenen ael-
oessen te weygheren dies behoeft/
l ist oock v vyant/ maer zijn quaet nz
e hinderen als ghij moecht/ is noch
na erder. Volcomen menschen be-
oort toe t'goet huns vyants lief te
ebben / ende dat wt begheerte te pro-
oueren oft vorderen.

Sommighe menschen meynē dat- § 4.
e onnosel zijn / wanneer sij weygeren
aer groete/den ghenen die sij niet lief
n hebben / maer ondersochten sij hun
oel / sij souden vinden dat sij niet on-
osel en waren / want hoe souden sij Prou 25,25
aren hongerighen vyant spijsen / ist
at sij weygheren groetenisse die sij
onder schade connen gheuen / besond
ls hy dat verlangt ende begheert ?
Maer daerom zijn haet oft nijt Godt
ontrarie/ want sij besonder de liefde,
lie Godt is teghen zijn, ende benijt t'ge
neyn goet/dat die miltheyt Godts al-
e mēschē gelijc geschapē heeft/en haet
die ghene die Godt gheschapen heeft/
ende verlost/ en lief heeft / van welcke
hope is/dat sij comen sullen ten eeuwi
ghen leuen.

Van Raden teghen haet.

Cap. XXIX.

§ 1. DEn jersten ende hoochsten Raet teghen nijt / is datmen niet lie en hebbe/noch enbeghere dinghen di de werelt lief heeft/als eere/rijckdom ende weelde/ want hoemen die tijte lijcke dinghen meer deylt/hoe die dee len minder worden. Ende soo wiese begeert/benijt den anderē diese heeft alst den eenen van noode is te deruen dat den anderē heeft. Maer hoe mee menschen der hemelscher / ende God delijcker dinghen deelachtich worden hoe sij meer vermeerdert ende ouer vloediger worden/als deuchden/wijs heyt/eñ gauen des heyligen Gheests en dierghelijcken.

§ 2. Den tweeden Raet is / te dencken wanneer ghij eens anders dinck be gheert / dat hij buyten v schade heeft dat ghij te vergheefs ghequelt word van een anders salicheyt/ want hadd hy dat niet/wat woude dan in hem be nijden? Remedie teghen haet is / t vreesen die wrake Godts/die den mē sche niet en vergheeft zijn sonden / so

lanc

nck hy haet draecht teghen zijnen
aesten.

Den derden Raet is / te dencken/ § 3.
atmen eens moet versoonen met sij- Matt.18.15.
en naesten/ willen wy behouden we-
n/ daerom ist beter dat dit haest ghe-
hiet/ dan te spade / op dat die mensce
iet en sij binnen der tijt in ancxte des
erdoemenisse / ende die goede werc-
en die hy doet niet en verliese. Wāt
o wie huysghenoten willen worden
nt huys des hemelschen Vaders / die
noeten hier t'verbont des eeuwighen
ede beghinnen/ want hoe hier vieri-
er is die liefde/ hoe daer vrolijcker is
at ghebruyck des eeuwigen vreedts.

Den vierden Raet is/ dat ghi soeckt
edienstachtigher ende toesprekelijc- § 4.
er te wesen / den ghenen die v meest
ontrarie is/ want also sulcx zijn herte
ermorwen / ist een verstandich men-
che/oft/ ten minsten v herte.
En wilt niet verwonnen worden van
t'quaet , maer verwinnet quaet door Rom.12.21.
goet. Wat helpet den mensche sijns
onrechts lange te dencken/ dā te meer
onrust en pijne te hebbē in hem selvē?
Den dach heeft ghenoech met zijn ey- Matt.6.34
ghen

ghen quaetheyt. Hoe seer wy ons pij-
nen vreedsaem te wesen/ons sal noch-
tans verdriet ghenoech ouercomen.
En willen wy ons seluen daer bouen
beswaren / ende in ons behoudē toren
ende haet/wy sullē eer daer onder val-
len/dan al met wederstaen te verwin-
Rom.12.19 nen. Daerom sullen wy naeleeringe
des Apostels/lieuer den toren wijcken,
ende dat quaet niet verwinnen met
wederstaen/maer met goet weder te
doen. Want ist dat wy al willen ver-
drucken die ons teghen zijn/ soo sullen
andere weder opstaen teghen ons/eñ
wy sullen eer verwonnen worden / dā
al verdrijuen. Wie sij seluen verwint
met lijdsaemheyt / die verwint allen
zijn vyanden. Als die Propheet Jere-
Jer. 15 mias spreeckt. Sy sullen strijden tegen
v, maer sy en sullen niet verwinnen.
Alsoo wy exempel sien inde heylighe
Martelaers. Ende want haet som-
tijts comt/wt gramschap lange opge-
sloten / soo sullen wy nv van gram-
schap spreken.

Van Gramschap.

Cap. XXX.

DRie manieren zijn des Gram-schaps. D'ierste is haestelijck/eñ
 cleyne saken/oft ō een licht woort/
oock om ijdele suspicie beroert te
rden. Somtijts oock toornich oft
roert te worden/op een beest/steen/
ut oft stroo sonder reden. Die twe-
is/ seer ontsteken te worden / want
mwijlen is die gramschap soo seer
tstekē int herte/dattet aensicht daer
oor ontsteken/ende ontset wordt. Som-
ts worden die zeden ende leden des
enschen merckelijck beruert / waer
ur die berueringhe des herten ofte
s inwendigē mensch veropenbaert
ordt/als nisinghe der neusen/bleec-
yt/oft rootheyt des aensichts / neer-
eckinghe der wijnbrauwen / beuin-
e der lippen / onstillicheyt des ghe-
el lichaems. Somtijts breeckt sij
t door woorden/roepinghe/ toenae-
en/laster/ dreyghementen/ vloeckē/
or sweren/ oft door blasphemie. § I.

omtijts als Cortse doet sij d'lichaem
uen/oft als raserije den mēsche ver-
oeden. Somtijts roert sij die han-

den/

den/als te quetsen haer seluen/of eenẽ anderen/ soo dat sij haer seluen bp tijden misdoet/ wech worpt eñ verderft dat sij ghemaeckt hadde. Somtijts en wilt sij nemen dat haer nut is/als spijse/oft ander ghemack. Ende desghelijcke veele werckt die gramschap en verstoort den vrede des herten/ eñ verduystert die reden / en verstroept die memorie. Ende ghelijck roock den gast wten huyse verdrijft/soo verdrijft gramschap den H. Gheest wter woouinghe des herten / die alleen rust op gheruste herten.

Ghelijckenisse.

Die derde qualitept des Gramschaps is / dagheliicksche beroeringhe die somtijts voedet bitterhept des herte. Sommighe menschen hebbẽ meer vande jerste qualitept / en min vande tweede en vande derde / sommighe meer vande tweede / sommighe meer vande derde / sommighe zijn vol vãde twee/ sommige van alle drie/ende dat zijn die alderquaetste. Die gramschap is contrarie de deucht des sachtmoedichepts/lijdsamichepts/ende des goedertierenhepts/ende sij onteert die disciplne der manieren / en maeckt den mensch onbedacht / want sij en ontsiet Godt niet/noch en vreest die menschẽ.

e gramschap en heeft oock gheen
mhertichept/noch en meynt gheen
moedichept / ende sij verblint het
staut/ende ghelijck roock schaet de
zhen / soo oock die gramschap het
rte.

Van Remedien teghen Gramschap.

Cap. XXXI.

Emedien der Gramschappen. § I.
D'eerste is voorsinnighe ghedenc-
nisse der woorden/oft der wercken/
ontmoeten mochten/op dat de mē-
hehem voor den strijdt bereyde tot
lsaemheyt / ende alsoo als in listen
nen vyant verwachte / op dat hem
toecomende dingen soo veel te min
rberen/hoe hijse meer heeft voorge-
n. Want wie inden strijdt vechten
let / voor den strijdt pleghen sij hun
oeffenen/ende te leeren de const des
chtens / dat sij connen metten schilt
slagen huns vyanden ontfangen/
t sij niet onversiens ghewondt en
orden / oft verwonnen. Want die
m dan jerst wapenen wilt als die
anden op hem vallen /die en heeft
gheenen

gheenen tijt om hem te beschermen/ ende door verbaestheyt en vint hy gee nen raet hoe hij mach ontcomen.

§ 2. Die tweede remedie is / met swij ghen den mont te stoppen/ende die on stekende vlamme des gramschaps int herte te versmachten/op dat sij niet en wasse/ende andere menschē ontstekē/ ghelijck wy dickwils ghewaer wordē van het materiael vier. Ende daerom heeft Godt de tonghe twee doeren ghe geuen/als tanden ende lippen/op dat sij niet lichtelijcke wt en springhe om te schadighen / sonderlinghe als sij vā binnen ontfunckt is met vier des grā schaps. Maeckt doeren uwen mont.

Hoe die tō ghe tvvee deurē heeft

Eccl. 18. Daerom badt David. Stelt Heere een hoede mijnen monde, ende een doere

Psal.140.3. des omstants mijne lippen.

§ 3. Die derde remedie is / hem te keeren tot andere dinghen / met welcke het hert besich sij/met spreken/oft met andere dinghen te tracteren / op dat hy zijnder beroeringhe verghete. Ghe lijckerwijs die een vier wil wt doen/ neemt wech het brandende houdt op dattet dan vergae/ alst so ghedeylt is/ en hem zijn materie ontoghen. Ende dit is dat Salomon seyt. Alsser hout

Prov. 26. ghebreeckt , soo gaet dat vier wt , ende als

e heymelijcke twistmaker wech ge
wordt, soo houden op die kijua-
ie.

Die vierde remedie is / schaemte/
em eē redelijck mensche schaemt
goede seden te verminderen/ ende
ere menschen te schandalizeren/ eñ
hem seluen ghewelt/ eñ verdruckt
gramschap oft zijn ongheordineer
eringhe / op dat hy gheen schade
de aen sijnen goeden naem oft ee-
oo bedwingt oock die vreese grā-
p. Gelijck wy sien aen die knech-
die dickwils van haren Heere ge-
ijt worden/ ende niet derren tegen
rmureren/ op dat hun gheen meer
quaet en gheschie. Mach dat doē
schelijcke vreese / hoe veel meer
nach dan die vreese Godts/ ist dat
aerachtelijck is inden mensche?
de noch meer vermach liefde des
chts. Soo veel is een yeghelijck
chtich t'quaet te wederstaē/ so veel
liefde des goets is in zijn herte ghe
ssen.

Dan vvederstaet mē t'quaet, als men t'goet bemint.

Die vijfste remedie is / dat een mē-
e hem daer toe wenne/ soo haest als
beroeringhe ghevoelt / hem gheue
wijsen raet / ende mercke hoe scha-
ijck gramschap is / die de conscien-
cie

§ 4.

cle quetst/die fame beschaemt/ andere schãdelizeert / t'herte onrustich maect/ den heylighen Gheest veriaecht / ende tormenten verdient. Ende oock dattet selue daer wy om tornich worden anders niet wesen en mach ist dat gheschiet is/ende dat wy niet en winnen met gram te wesen/dã dat wy t'quaet verdobbelen. Want soo veel tegenheden comen ons teghen in deserwerelt/ al doen wy al onse neersticheyt daer toe/dat wijse ons saecht maken / ende lichtelijck lijden / nochtans sullen wijse nau al moghen draghen/hoe veel te min dan ist dat wijse in ons vermeerderen door onlijdsaemheyt/ende in õs herte houden door toernicheyt. Ende wijse niet van ons en drijuẽ datse verdwijnen als roock/wy sullen eer daer onder vallen/ende versmorẽ/ dan wijse al souden wederstaende verwinnẽ/ als die den stadighen vloet der struymẽ niet wt en hoesten/die versmoren.
Waerom willen wy lasterlijcke woorden, die tegen ons ghesproken zijn onthouden/die al reede wech zijn ghevloghen metten wint/ en ons niet geschadet en hebben / noch in ons goet/noch in ons lichaem/en van ons niet en benemen die gracie Godts / noch eer by

den

menschen / ist dat wij door onlijd-
heyt ons seluen niet daer aen en
n? Jae wij zijn Godt meer aen-
nem, ende den menschen / ist dat
ersmadinghe lijden / dan oft wij
teghenspoet en leeden.

iet ons soo achten die woorden
aetseggers/ende der achterspie
/als bassen der honden/ende roe-
er gansen/die wy tegen ons hoo
epen / en niet en achten. Soo
en anderen met lasteringhe mis-
/die onteert hem seluen meer/ dã
nderen. Siet somtijts op den
/ quelt ons tempeest des weers/
als wijt ontcomen zijn/verblijdẽ
s/en vergheten die voorgaende
heyt/ende en willen ons niet be-
en van het gheleden ongemack.
moeten wy oock vergheten die
heleden iniurien / oft sie niet ghe-
en waren / ende verblijden ons
ijt hebben geleden/want als die
acien ghepasseert is / soo blijft
ans die verdienste.

VVoorden der quaetsegghers sijn bassinghe der honden.

ock sullen wy dencken dat in dit
niemant sonder teghenspoet en
nde dat sij dickwils grooter din-

ghen moeten verdraghen / die de ...
relt dienen / ende dat die heylighē ...
gheleden hebben / ende die meeste ...
lighen aldermeest / ende bouen al ...
lieuen Heere Jesus Christus. E...
heeft hy alsoo veel om ons gheled...
ist dan niet redelijck / dat wy oock ...
om hem lijden / ende om onse gro...
glorie / ende om verdienste voor o...
sonden / daert ons nutter is / hier ...
luttel te lijden / dan int toecomende ...
uen meerder en swaerder pijnen te...
den? Als wy dese ende dierghelij...
dinghen dickwils wijsselijck ouerd...
ken / so sullen wy die inuallen des g...
schaps / ende der onlijdsaemheyt ...
telijck verwinnen.

Van Traecheyt.

Cap. XXXII.

§ I. DJe sonde van Traecheyt he...
drie specien. Die jerste is een b...
terheyt des herten / door welcke ...
vrolijcr / oft salichs en lust / met verd...
wordt sij ghevoet / ende walcht ghes...
schap der menschen. Dese is die d...
1.Cor.7.10 Apostel heet droef-heyt des werelt...
die de doot werckt / en valt lichtelij...

in desperatie/ende wangheloof/ghe-neycht tot quaet vermoeden/ende soeckt den mensche somtijts als hy in lijden is daertoe / dat hy hem seluen doot/ verdruckt wesende met onredelijcke broetheyt. Dese traecheyt wordt ghe-boren/somtijts wt voorgaende onlijd-saemheyt / somtijts oock wt vertreck oft belet des dincks dat sij begheerde/ somtijts oock van groote melancolije/ waer teghen beter raet connen gheuen medecijnen / dan Meesters vander Theologien.

Die tweede specie is/eenighe lau-heyt/ die den slaep lief heeft, ende alle ghemack des lichaems / en grouwelt voor aerbeyt/ ende alle hartheyt/ ende vliet het werck / en heeft in ledicheyt ghenoechte. Dit is eygentlijck traec-heyt. 2.

Die derde is / die alleen verdriet heeft in dinghen Godts/ende cloeck is tot alle andere dinghen en wacker. T'ghebet is hem onsmakelijck/ende ont-treckt hem vanden dienst Godts / als hy behendelijck can/en deert / schuldi-ghe ghebeden betaelt hy snellijck/ende op datse hem te min verdriet / soo be-commert hy hem terwijle hij die leest/ met andere ghedachten/ oft occupatie 3.

daer hij op denckt/tot dat hi volbracht heeft zijn ghetijden/oft ghewoonlijk ghebeden. Hy wordt ghevoedt m... nieumare/in spelen heeft hij genoech... te/en verdenckt saken waer mede h... becommert worde. Gheen dinck en i... hem swaerder/dan aendachtich te w... wesen op Godt / ende op neerstichey... des gheestelijcke voortganck. D... Celle is hem eenen kercker / wt loop... metter herten ende metten lichaem... heeft hij lief/ ende soeckt daer toe me... nighe occasie. Alle hartheyt des ge... stelijcke discipline is hem swaer / h... murmureert daer teghen/eñ beclaect hem vande hartheyt zijns Ouerste... ende vanden ghenen die de disciplin... lief hebben.

Nota. Dese traecheyt is een teecken va... ondanckbaerheyt / want onsen Hee... heeft ons ghegeuen / ende gheeft o... daghelijcx soo veel gauen / dattet ee... ghetrouwen knecht wel betaemt ne... mermeer af te laten Godt te louen/e... verdriet te hebben van zijnen dienst. Item sij berooft ons van veel verdie... sten ende loon inden Hemel. Wa... wy versuymen soo groote glorie in... ker ure/als wij daer in goet doē mo... ten/ist dat wy die in ledicheyt ouerb... ghe...

hen. Ende gheen ure en gater voor-
ij oft wy en verdienē daer in/oft mis-
ienen. Ende want wy in veel dingen
Godt verstoort hebben, so betamet dat Iac. 2. 3.
op den tijt / die ons noch resteert om
e leuen/soo veel te beter ouerbrenghē/
nde rantsoenen den tijt, die wij so veel Eph. 5. 18.
e quader verloren hebben.

Van Remedien teghen Traecheyt.

Cap. XXXIII.

Remedien des Traecheyts. D'er-
ste ende sterckste teghen Traechz
is/sij seluen te dwinghen tot Gheeste-
lijcke oeffeningen/die hem meest ver-
drieten/ende sonderlinghe tot bedinge
ende tot Goddelijcken dienst / soo lan-
ghe tot datse door die gratie Godts ōs
verkeert worden tot ghenuechte.
Maer ist dat dusdanighe gratie wtge-
stelt wordt / nochtans vandē aerbeyt/
ende strijdt wast die verdienste / eñ die
deucht wordt ghesterckt/ende door ge-
woonte wordet verdriet meer eñ meer
vermindert. Want Godt en eyscht vā
ons niet/dat hij ons niet en heeft ghe-
ghuen / te weten gratie der deuocien/

maer dat wil hy/dat wy die sullen soec-
ken/ende als hyse gegeuen sal hebbē/
dat wijse dan sullen bewaren/ eñ hem
daer voor dancken. Want het is moe-
ghelijck dat sommighe menschen die
in strijdt des aerbeyts zijn/om deuotie
te verchrijghen / meer verdient / al en
chrijcht hijse oock niet/ dan oft hy van
grooter deuotie waer sonder aerbeyt/
wāt daer af mochte hy hem lichte ver-
heffen ende zijn verdiensten vermin-
deren/maer vā het ander wordet hert
verootmoedicht/ ende die verdiensten
behouden.

Teghen droefheyt is zeer nut sta-
dighe ghedenckenisse der goedertierē-
heyt Godts / ende aensieninghe zijnd
weldaden/teghen wiens goetheyt sijn
alle onse sonden/als een druppel wae-
ter teghen die Zee. Item te wesen ger-
ne met goet ghesellschap/sonderlinghe
die dickwils deuooteliick van God
spreken. Item oock t'ghene S. Jacob
Iac. 5. 13. leert. Isser yemant vā v lieden bedroeft
die bidde. Isser yemant wel ghemoet
die singhe. Want soo wordt dat hert
vrolijck / ende den gheest der droefh
1. Reg. 16. 23. verdreuen/gelijck doen Dauid sonck
die boose gheest scheyde van Saul.
Occupatie is oock profijtelijck den dro-

n / op datse haer droef-heyt verghe-
. Den traghen is profijtelijck oef-
finghe des aerbeyts/ende ghewoō-
van onghemack/door dwanck eens
ise meesterschap/op dat sij niet slau
lijck en doen/door verdriet des ar-
its / ten sij hun die cranckheyt ver-
saeckt.
Item teghen verdriet des hertē is § 1.
t veranderinghe des werck / op dat
van d'een goet werck gaene tot het
der. Een knecht Godts moet in de- Vier exer-
vier oeffeninghe gheverseert wor- citien der
n/wilt hy hem begheuen tot Godt/ Religieus
t bidden / int singhen des dienste
odts/int mediteren/ende in neerstic-
ypt der deuocie. Oft van Godt sal hi
acteren met lesen/studeren/ overleg-
hen/ leerende. Oft voor Godt sal hy
ercken/ met aerbeyden / dienen sijn
chaem te castijden/ende die deucht te
meerstighen/ oft in matelijck hem te
egheuen tot refectie des lichaems/
ustende/slapende / spijse oft dranck
nemende / tot dien eynde / dat het lic-
aem mocht den gheest dienen.
Broot ende castijdinghe, ende werck,
hoort den knecht toe. Broot tot sijn- Eccl.33.25
er opvoedinghe/castijdinghe tot sijn-
er beteringhe / ende aerbeyt tot sijnē

oeffeninghe. Den Esel behoeft voederinghe / op dat hij niet en verflauwe/ aerbeyt / op dat hij door ledicheyt niet en verwilde / een sweepe heeft hij van doen / daermē hem mede voortdrijve/ op dat hy niet traechelijck oft buytens weechs en wandele. T'is sware traecheyt/versuymelijck te betalen die dinghen tot welcke wy verbonden zijn/ en noch veel swaerder die dingen achter te laten wt verdriet/ende een alderswaerste den anderen te beletten/ende van t'goet af te trecken/ noch vermeughen andere goede wercken met goeder herten verdraghen.

Van Ghiericheyt.

Cap. XXXIIII.

§ 1. Ghierichheyt heeft drie specien. Die jerste is/ancxtelijcke begeerte te hebben oft te willen tijtelijcke dinghen/waermense verchrijcht/oft niet/ ende soo mach oock een arm mensch/ die luttel oft niet en heeft / ghierich wesen.

Die tweede is/vasthoudinghe der dinghen diemen heeft / die niet lijden en mach/dan met rouwe zijns herten/

men die dinghen bequamelijck wt
e tot Godts-dienstighe saken / oft
oodtdruftich ghebruyck.

Die derde is / rijckdommen te ver-
rderen / ende allesins te verchrijgē/
met onrechtich ende leelijck ghe-
/ als met dieuerije / roouerije / be-
ginghe / met woeckeren / ende met
ere oneerlijcke manieren. Som-
he menschē aerbeyden inde jerste
ie / sommighe inde tweede / sommi
inde derde / sommighe inde twee/
mighe in allen.

Dese sonde schijnt sonderlinghe te
sen buyten natuer / ende alleen wt Giericheyt is teghen natuer,
nder ghewoonte / oft wt verkeerde
le gewassen. Ende daer wt mach-
n proeuen / want die werelt lanck
e sonde ghederft heeft / ende men
ynt datter noch eenderhande volck
oft gheweest zijn / onder welckē de-
onde niet en is als Gymnosophi-
. Ende veel menschen zijnder die
werelt volcomelijck ghelaten heb-
/ die van dese sonde niet beroert en
rden / al worden sij van andere ghe
ken dickwils aenbevochten / ten sij
t sij met haren onsalighen wil hun
er toe onderworpen. Maer wie hē
s met haren strick laet binden / die
sal

sal nauwe van haer vrije mogen wo-
den. Als wy sien moghen in gheest-
lijcke menschen/die nae dat sij die we-
relt jerst ghelaten hebben / ende va
haer stricken verlost zijn/weder bew-
den worden met netten der ghierich-
ende onversadelijcke begheerten de
vreemder dinghen/die jerst om Godt
wil versmaet hadden haer eyghen di-
gen. Als Judas die jerst al t'sijn ouer
Iohs. 12. 6. gaf/en is daer nae een dief ghewordē
Mat. 27. 5. ende vercochte den Heere der mogen-
heyt/ende verhinck sij seluen.

Van Remedien teghen Ghiericheyt.

Cap. XXXV.

§ I. REmedien des Ghierichepts.
D'terste is/alle dinghen om Chri-
stus wille ouer te gheuen/ ende onder
eens anders sorghe ende regiment te
leuen/ ende dien volcomelijck ouer te
gheuen al wat hy heeft/ende in gheen
dinghen zijns selfs te blijuen / als int
Act. 2. 45. beghinsel der heyliger Kerck die ghe-
& 4. 34. loouighe menschen onder die Apostel-
len waren/ ende als noch Religiensen
in wel gheordineerde Cloosteren zijn/
ende

nde dat is den besten raet teghen gie-
ichept/als die Heere ons leert.
oo wie niet ouer en gheeft, al dat hy be Luc.14.35.
dt, en mach niet worden mijn discipel.
tem, wildy volmaeckt wesen, gaet en- Mat.19.21.
e vercoopt al dat ghy hebt, ende geeft
at den aermen.

Die tweede is/te aenmercken alle § 2.
se sorchvuldicheden die in rijckdom-
men zijn/ende die stricken des ghieric-
epts/ende die vrijhept des aermoede
nde nuthept. Want die rijckdomme
erchrijchtmen anerteliijck ende met
erbept/ende men bewaertse met gro-
r sorgen/wanter veel menschen zijn
iese benijden/ als dieuen/ roouers/
nachtighen/ende bedrieghers.
aer veel rijckdommen zijn, daer isser Eccl. 5.50.
eel diese eeten, soo diese verteren/ als
ese ontrecken. Die rijcke en is van
iemant seker/noch voor den vreem-
en/noch vanden naesten. Soo is die
icke onder den Ghierighen/als die
eeschouwer onder hongerighe hon-
en. Men vergadert die rijckdomme
nghe/maer men verliestse haest.
l worden sij vermeerdert/sij en ver-
inderen niet/maer vermeeren den
rst der ghierichept/ als den water-
chtighe den dranck. Waerom soeckt
ghy

ghy dan daer ghij meer door gecruyst
wordt? Sy quellen ons heeftmense
niet/oock/alsmense heeft/eñ verliest.
Luttel dinghen is die nootdrufte ghe-
noech. Die doot neemtse haestelijck
van hun. Sy winnen hare lief heb-
bers d'eeuwighe pijn. Van alle dese
is aermoede vrij. Roouen en wilt niet
Psal.61.16. begheren, eest dat die rijckdommen o-
uervloedich zijn, so en wilt v herte daer
aen niet stellen. Vruchten der rijckdõ-
men is miltheyt der aelmissen/sonder
haer zijn rijckdommen aerdtelijck eñ
onvruchtbaer. Bewaerde rijckdommẽ
Eccl.5.12. sullen comen in quaet haers Heeren.
Saet dat gehoopt wort bedorft/maer
dat ghesaept wordt brenght vruchten
voorts.

Die derde remedie is/betrouwin-
ghe tot Godt/die niet en verlaet den
ghenen die in hem hopen/nae zijn be-
looftenisse segghende. En wilt niet
Matt.6.31. sorchvuldich sijn segghende, wat sullen
wy eeten oft drincken, oft waer mede
sullen wy ghedeckt worden, want alle
dese dingen soecken die heydenen, wãt
v hemelsche Vader weet wel, dat ghy
alle dese dinghen behoeft. Want die
alsoo den mensche gheschapen heeft/
dat

..: hy voetsel behoeft / die en sal niet
..nen/dat hij verderue door aftreckin
..e zijnder nootdruftichept/ ist dat hy
..m beueelt zijnder sorghe. Soeckt Loco sup.
..stmael t'rijck des hemels, ende zijn
..chtueerdicheyt, ende alle dese dingen
..len v toe gheworpen worden.
..ant die gherne hemelsche en meeste
..nghen den mensche wil gheuen / die
..n sal hem niet weygheren die minste/
..at is aertsche dinghen. Ist dat boose
..nde wreede menschen/ende oock bee-
..en haer kinderen voeden/ hoe soude
..an connen die alderbeste ende waer-
..chtighe Heere zijn kinderen verlate?
..ie oock goedertieren is ouer die on-
..anckbarighe ende quade/ hoe veel te
..eer sal hij goedertieren wesen den
..oeden / die alleen haer sorghe in hem
..erpen? Ick en heb niet ghesien den Psal.36.25.
..echtvaerdighen verlaten , noch zijn
..et broot soeckende. Soo wie ghie- Noteert.
..ichept laet om Godt / die mach van
..ese drie een hopen/dat Godt hem zijn
..ootdruft sal besorgen/ oft dat hij hem
..met cleyn voetsel cracht sal geuen / die
..ij in ouervloedighe nootdruft mocht
..hebben / ende dat is ghenuechlijcker
..tercker te zijn van cleyne spijse/of dat
..hij den lichaem ontreckt/sal hij weder
om

om in storten den Gheest / in gheeste-lijcke troostinghe / soo dat die mensche gherne deruen sal lichamelijcke ouer-vloedichept / die met geestelijcker weel de salichlijcker gheloont wordt. Oock verdient hij grootē loon inden Hemel / die om Christus wille verduldichlijck
Matt. 5. 3. ghebreck lijdt / want salich zijn die arm van gheesten. &c.

Van Gulsicheyt.

Cap. XXXVI.

§ I. Gulsichept heeft vier specien. Die jerste is / voor den tijt oft dicker
Caßian. l. 5. de Spiritu Castrimargiæ. Cap. 23. dant betamelijck is eeten / ghelijck die beesten sonder noot. Die tweede is / met alte groote begheerte ende haest ic hept die spijse verslinden / als wolven / ende hongherige honden. Die derde is / al te seer hem te veruullen / dat is / meer spijse dant noot is te nemen wt onbedachthept / oft wt ghenuechte. Die vierde is / al te lecker dinghen te soecken / ende ghelijckerwijs veelhept der spijsen / traechept voedet / alsoo voe det leckernije die ghierichept. Die lec-ker dinghen soeckt / begheert rijckdō-men / op dat hij mocht hebben t'ghene

hp

begheert. Ende te veel spijse ghe-
mē maeckt den mensch traech/ wāt
i vat dat vol is/wordt swaer te dra-
en. Maeckt oock t'verstant plomp/
de deuotie cout/ wackerheyt wordt
rtraecht/ eñ leyt den mensch slapen.

Van Remedien teghen Gulsicheyt.

Cap. XXXVII.

Remedie des Gulsicheyts. Tegen § 1.
die ierste specie der Gulsicheyt is
jenoech / die goede wil dat die men-
ze niet meer en wil eeten oft dickwil
r dant betamelijck is. Den siecken
i is gheen wet ghestelt. Jonghe en-
aerbeydende menschen moghen ee-
n alst bescheydene noot eyscht/wan-
eer d'insettinghe der kercken daer uy
ghen en is. Teghen die tweede spe-
e is proffijtelijck die discipline des
haemte/ dat hij hem stedelijck hebbe
n haesticheyt toome. Oock ouerdēc-
nghe/want al te haestighe eetinghe
swaert de natuer/ende voedet min/
nde wil meer dant betaemt. Oock de
lste ouerdenckinghe is oock goet
oor die derde specie, daer te veel ghe-

nomen

nomen wordt/want sij den mensch be
let goet werck/alst voorschreuen is:
Die crachtichste remedie nochtans te
ghen die derde ende vierde specie is
niet te hebben/ daermen de gulsichep
mede ghenoech doe/want hoe een mē
sche armer is/ hoe hij min in dese stuc
ken hem besondicht.

°8 § Gulsichept is nae die leeringhe der
heylighe Vaders / den jersten strijdt
Vide Caßian, l. 5. de Spū. Gastrimargiæ. C. 13. & 14
die wy moeten verwinnen / ende hoe
wy gulsichept min hebben verwonnē
hoe ander ghebreken stercker zijn teg
ons/ende wy crancker teghen hun.
Door sonde der gulsichept is die doot
inde werelt ghecomen. Ende die duy
Matt. 4. 3.
uel becoorde Christum jerst niet gulsic
hept / als met een poorte der ander
sonden. Daerom sullen wy tegen de
se sonde/ende teghen andere quade ge
nuechten mercken/ hoe haest die ghe
nuecht ouer is / ende hoe lanck sij ghe
duert heeft / ende alse voorbij is so ist
ofte noeyt gheweest en waer. Daer
om als ghij begheert ghenoechte des
werelts ende des vleeschs / soo set in u
herte/oft ghijse alreede gehadt hadde
ende versadet zijt/ende die ure nu ghe
passeert is/ want gheleden ghenoech
te is als eenen slaep des nachts die ge
leden

den is / jae noch ergher / om dat die
enoechte een quade cõscientie maect/
aer alsmense schout / maeckt sij die
nscientie blijde ende seker. Is oock
oet teghen alle turbacien des teghen- VVatmen moet Philosopheren in voorspoet ende teghenspoet.
oets / dat ghij denckt in v herte / ter
ijslen den teghenspoet duert / dattet
o wesen moet/ ende anders niet we-
n en mach/ende dat den wille Godts
/ dat soo is / ende dat hijt gheoordi-
eert heeft alsoo te gheschieden. Want
at die mensche willens in hem sedt/
t dattet gheschiet/so wordt hy te min
aer door gheturbeert.
Maer als ghij gheturbeert wordt/
m dat niet en gheschiet dat ghij wen-
hte oft hopte / denckt dat veel ander
ingen oock niet gheschiet en zijn / die
oorspoedich gheweest hadden waerẽ
j gheschiet / daer ghij niet ghestuert
n worde/doen sij niet en gheschieden.
Want daer des menschen hert hẽ geen
lijschap af en maeckt/oft sij gheschiẽ/
aer en wort hy oock niet af bedroeft/
ft sij niet en gheschien. By exempel.
st dat ghij morghen hoopt een goede
naeltijt/ ghij zijt blijde / maer ist dat
y auontuere v die hope bedriecht ghi
wordt ghestoort / om dat ontrocken is
ie blijschappe des hoops. Maer ist
dat

dat ghy niet en hoopt / ghij en word
niet droef / ist dat niet en gheschiet / wa
v dunckt dat ghij niet verloren en hebt,
als ghij niet en hadt te verliesen. Wa
In aertsche troostinge en salmen t'hert niet stellen.
een goet mensche moet soo alleen zijn
hope / ende troost in Godt stellen / da
hy nemmermeer sijnen gheheelen moe
en hechte op eertschen troost ende we
wendighe dinghen. Ghelijckerwijs
die opt ijse wandelt / tast metten voe
al saecht voor oftet craeckt / op dat hy
den voet weder mocht naer hem tre
ken / ende niet en verdrincke. Daer
als ghij yet verliest dat ghij lief hebt,
stelt dat in v herte al oft ghijt noeyt g
hadt en haddet / ende dat maer eene
slaep en heeft gheweest dat ghij scheen
te hebben / en dat soo nae manier des
drooms verdwenen is / ende te niet
ghebrocht. Dat badt den Prophee
met begheerte hem inghestort te wor
Psal.72.20 den / segghende. Ghelijck eenen droom
der gheender, die op staen Heere, in v
stadt suldy hun beelt te niet brenghen.
Dat is / maeckt in mijn herte te niet
die ghedenckenisse deser aertsche din
ghen / dat een stadt is ws wooninghe /
op dat ick voort niet en achte / al dat
gheleden is / ghelijck eenen droom ver
gheten wordt / vanden gheenen die op
staen

en vanden bedde.

Den quaden en dwase menschen die leuen eenen droom/die meynen wesen/dat sij niet en zijn/dat is/ sa-
y/ende te hebben dat sij niet en heb-
n. Ende ten zijn gheen waerachti-
e goeden/want het zijn valsche goe-
n die sij hebben. Dusdanighe ghe-
chten en moghen gheen phantasijẽ
enoemt worden/maer wijse ende
erachtige ghedachten/want sij ma-
n t'hert gherust/ende gestadich tus-
en verscheydenhedẽ des wereltsche
orspoet/ende teghenspoet. Als ghi
n begheert dat ghij niet en hebt/
nckt al oft ghijt ghehadt hebt / ende
daer af bedrogheu zijt/ende dat nu
epasseert is. Maer als ghij hebt oz
uz bemint / en wilt daer niet te seer
staen door affectie der ghenoechtẽ/
aer peyst dat haest voorbij gaen sal
e ghenoechte/ende niet naer haer en
et/dan voetstappen der droefheden/
de schult der pijnen. Daerom als
ij verliest/dat ghij lief hebt gehadt/
nckt dat ghijt niet waerachtelijck
hadt en hebt / maer dat ghijt maer
s in eenen slaep ghesien en hebt / oft
etter ghedachtẽ gheimagineert hebt
selue gehadt te hebben. Ghelijck ic

§ 4.
Menschelijck leuen is eenen droom.

Psal. 38. 6.

mach imagineren dat ick Coninck vã Vranckrijck ben/dat ic groote glorie/ pompe/ weelden/ende rijckdommen heb / ende nae eenen weynighen tijt/ die Coninck van Enghelant / bevecht my / vangt my / ende berooft my van rijck/ende glorie/ also dat ick ijdel blijue van alles. Wilde ick nu nae dese phantasije gheturbeert worden / oft grootelijck bedroeft van dat versiert verlies des rijcx / oft te zeer verblijdt wt die ghenoechte des versiende glorie / en sout niet wesen een sotte droefhept/oft ijdel glorie/beroert te worden van dingen die noept geweest en zijn/ oft sullen wesen ? Dusdanighe ijdele blijschappen ende droef-heden souden wy altijts moghen hebben mette versieren ende te gheveynsen alle glorie/ ende ghenoechtẽ/of ter contrarie droefheden / ende swaricheden. Ghelijck pleghen sommighe ontsinnighe menschen/door eenighe phantasije verleyt oock sonder eenighe openbare oorsake/nu te schreyen/nu te lachen / na die imaginatie die sij van binnen hebben droeuc oft blijde. Maer nochtans sijnt al te samẽ ijdelhedẽ,alle leuende menschẽ
Psal. 38. 6. dat is / leuende nae den mensch / niet nae Godt. En waerom ? Maer noch

soo gaet een mensche voorby, ghe- Vbi supra.
een beelt, ende oock wordt hy te
heefs beroert. Hy vergadert schat-
ende en weet niet wien hy die ver-
ren sal. Want hy en weet niet oft
ie ghebruycken sal / oft een ander
bij avontuere niet toe en behoo-
Hier teghen hadde die Propheet
hem eenen raet ghevonden seg-
nde. Ende nu wat is mijn verbey- Vbi supra.
he ? en is dat niet die Heere ? ende
substantie is by v ? daer ick niet en
se die wederom te verliesen.
Ende ter contrarie stelt in v herte
het toecomende teghenspoet niet
turbeert te worden / want gheschie
icke dinghen zijn soo / oft dat se me-
n gheschieden / oft niet gheschiedē.
de dickwils turberen wy ons voor
tijt door vreese des druckx dz nem
meer gheschieden en sal. Ghelijck
deren somtijts crijten overdenckē-
die droef hept die sij souden hebbē /
ertdat hun Ouders storven / die
h leven / ghesont zijn / ende welva-
de. Ende ist datter eenighe tegen-
et staet te gheschieden / sijn quaet-
t is den dach ghenoch , op dat wy
niet en verdobbelen droef heden
or voorgaende benoutheydt /
 mits

mits dat die naevolghende tribulacie
door haer selue ghenoech quelt. Dit
segghe ick van tijtelijcke tribulacie/
niet van die eeuwighe/welcke ons be-
taemt te vreesen ende te wachten/ghe-
lijck H. Gregorius leert. Voor die straf-
Hom. 4. in Euang. finghe, peyst op die straffinghe. Maer
als ons nu aenstaet tribulacie oft tegē-
spoet/soo moetmen letten opt profijt/
hoe datse die sonden suyuert/eñ voor-
hoedich maeckt van toecomende son-
den/ende ontneemt ons die oorsaecke
der sonden/ende oeffent ons tot deuch-
den/tot ootmoedicheyt/tot medelijdē/
die alsulcx oock verdraghen / tot neer-
sticheyt om sorchvuldelijcker te loopē
tot Goddelijcke hulpe / tot ondersoec-
kinghe der Goddelijcke saechtmoedic-
heyt / die by pleech te wesen den genen
die bedroeft zijn van herten, tot beproe-
uinghe der eyghen deuchden/ want in
teghenspoet sien wy claerder/ hoe veel
wy voort zijn ghegaen in deuchden.
Item/tot meerder glorie te verdienen
ende bouen al om te vergheldē Chri-
sto voor ons ghepassijt. Ende al
die teghenspoet ouer is / verblijdt u
want ghij zijt ghepasseert / gelijck di
van schipbrekinghe ontcoemt/oft van
tempeest/ oft van eenen quaden we

en goede herberghe. Ende en
ckt v pijne niet dobbel/met gram-
oft met haet/ wt ghedenckenisse
ngheliijcken/ tegen hem/ vā wien
geleden hebt/denckende al en heb
niet verdient by hem dat hij v sou
tellen/nochtans by auontuere by
t dat verdient / dat hy v laet straf-
ende den Rechter Godt/heeft hem
uyckt als uwen Buel/ ende vol-
ger des rechtveerdicheyts Godts.
lijck Assur ghenoemt wordt die
le der gramschappe Godes, want hij Esai. 10. 5.
n ghebruyckt heeft als een roede/
het sondich volck van Jsrahel te
ssen. En ghelijckmen die roede
h worpt int vier nae straffinghe
s kints/soo sullen oock die wraeck-
ers Godts ten lesten gestraft wor-
/principaelijck/die niet wt rechten
r / eñ rechtvaerdicheyt haren nae-
veruolghen. Dese dinghen ghe-
ckt hebbende/hoe dat ghi v tusschē
henspoet ende voorsoet onberuer-
k bewaren sult / dat v die voorspoe-
niet en verheffen/noch tegenspoe-
verwerpen/ laet ons nv weder co-
n tot remedien der sonden.
Ten is gheen cleyn medecijne om
ghenesen die siechten der sonden / dz

die mensche can dernen die dingen die het vleesch oft vleesschelijck begheert/ begheert/ende patientelijck verdraghe/ ende niet verschreumen dat hatelijck/ ende verslaghelijck is den vleesche/ ghelijck in lichamelijcke medecijne de ghesontheyt ghenaeckt / die wel dient tot onderhout/ ende wacht van schade- lijcke dinghen / eñ vastelijck ontfanght ende verdraecht / bitteren dranck der medecijnen. Ende alsoo schrijft S.
Hom. 15. in Euang. Gregorius. Die volcomelijck begeert zijn ghebreken te verwinnē / die moet ootmoedelijck verdraghen die ghesel- len zijns suyueringhe. Ende die Apo- stel: Ick can vernederinghe lijden, ende
Phil. 4. 12. ick can ouervloedicheyt draghen, ouer al, ende in alle dinghen ben ick geleert.

Van Oncuysheyt.

Cap. XXXVIII.

§ I. Vierderhā de Oncuyſ heyt. ONcuysheyt is vierderhande. D'eerste is int hert / als die mensche onsuyuere eñ oncuyssche gedachten werende ende willens ouerdenckt om dat hij daer ghenoechte in heeft sonder wederstrijdinghe des consents.
Sap. 1. 3. Verkeerde ghedachten scheyden de

ch van Godt. Soo wie een vrou Matt.5.28.
insiet om haer te begeren, die heeft
haer ouerspel bedreuen in sijn herte
Die tweede is/als die mensche son § 2.
ghemeynschap des vleeschs hem
met oncuyssche beroeringhe/ mz
elsinghe/met cussinghe/ tastinge/
oneerlijcke te sien/met spreken en
en leelijcke dinghen/op dat hij al-
door quade ghenoechte/ oft ander
uyssche manieren genoch doene zijn
schelijcke begheerte. Ende dese
soo veel swaerder dan die ierste/
hij voorder wt is gehanghen/ ende
ghegeuen heeft tot quader ghe-
hte. Want is alleen een quaet ge-
te door consent des quade begeer-
in hem seluen schuldich / hoe veel
is dan die mensche schuldich die
voorder geeft tot saecken des on-
heents/ ende zijn wtwendighe sin,
/en leden daer toe stoockt? Is al-
quade begeerte des hertē oncuys-
/nae oordeel ons Heeren / wat is
wt begheertē te cussen oft te tastē/
e dierghelijck? Daerom niemant
edrieghe diwaesschelijck sij seluen/
ynende dat dan alleen sonde is als-
vleesschelijc werck volbrocht heeft/
soeckt te volbrenghen / want oock
voor-

voorboden des werck zijn verdoeme-
Nota. lijck. Ende in gheoorloefde echtschap
is dicwils min quaet simpel gemeyn-
schap des vleesch/ dan soodanighe on-
tamelijck tasten/besieninghe/ende on-
cuysch toe spreken.

§ 3. Maer isser yemant die seggen wil-
de by sij seluen / dat soo veere hij geen
werck der oncuysheyt en soeckt te vol-
brenghen/dat hem wel gheoorlooft is
met zijn liefste soodanighe smeekinge
te ghebruycken/met reyne intencie/op
dat onder hun meer ghevoedt worde
heylighe liefde / ende t'vier der liefden
meer ende meer ontsteecke/ midts dat
wt liefden des naestens gevoedt wort
ende vermeerdert die liefde Godts.
Die moet weten wie hij is / dat hij vā
vleesschelijcke liefde ende ghenoechte
bedroghen wordt/onder een schijn vā
gheestelijcke liefde. Want den gheest
heeft lief den Gheeste/ende en behoeft
gheen lichamelijcke omhelsen / want
dat is een teecken der vleesschelijcker
liefde / eñ hoe die meer int herte wast/
hoe gheestelijcke liefde meer vercout/
ende vermindert / ende waer gheeste-
lijcke liefde is / die verdrijft ende ver-
druckt vleesschelijcke liefde.

Ende soo wie meynt dat hij dese
dingen

hen gheoorlooft mach ghenieten/ ...ordt schuldich drievuldiger son... l en heeft hy oor gheenē wil voor... ot het quaet werck. Die jerste is/ ... t hij hem al te onbehoedelijck ge... nen heeft tot perijckelen der beco... he / daer die sinnen ende die ghe... ten der menschen gheneycht zijn ... taet/ende door oorsaecke der scha... cke vrientschap / mach becoringe ... voren niet en was/ des menschē ... erkeeren/ ende hem nederworpē ... nde. Ghelijck dickwils gheschiet ... t die jerst met suyuer intencie on... alcanderen kennisse maecke/ver... rt hebben hun gheestelijcke affec... vleesschelijcke / door welcke sij ... naels ghevallen zijn in sonden. ... rm die hun in sulcke perijckelen ... n/doen teghen dat ghebodt/ u wē ... e uwen Godt en suldy niet tenterē. ... lijck die wt sotte curieusheyt ginc ... in ijs / waert dat hij verdronck/ ... aer schuldich zijns selfs doot / eñ ... volghdender geen doot nae/noch ... waert een groote sonde dwaesse... te beproeuen.

Grootelijc sondicht hy die oncuyssche gedachten voedt.

Gen.6.5.8. 23.

Deut.6.16.

...en tweeden/ al en ghevoelden die ... sche in hem geen becoringe/noch... gheeft hij eenen anderen saecke

der becoringhe ende der sonde / want
hy graeft den anderen eenen put / om
dat hy daer in valle. Die eenen ande-
ren schenckt den dranck des doots / al
en drinckt hijs selue niet / hij en sal
nochtans niet ontschuldich blijuen.
Sijnen adem (des duyuels te weten)
doet colen bernen. Want als hy twee
half leuēde colen vint by een / so blaest
hij sonder aflaten met zijnen helschen
vierigen adem / tot dat hijse ontsteckt /
ende hij en achtes niet al vertrecket lā-
ghe / can hijt slechts volbrengen / wāt
hij en is tot gheender tijt becommert
met andere dingen / dan hoe hy mocht
die sielen verleyden.
§ 5. Ten derden wordt hij schuldich des
sonde / om het quaet exempel / wt welc-
ke die andere swaerlijck gheschanda-
lizeert worden / die quade suspicie crij-
ghen van sulcke schadelijcke ghesel-
schap / ende oordeelent quaet te wesen /
sij murmureren / worden vergramt /
spreken achterclap / ende bespotten die
onnoosele medegesellen / al oft die ooc
desghelijcke dinghen deden. Ende al-
soo wordt die weerdichept des gheeste-
lijcke staets veracht door dusdanighe /
ende veel andere quaden gheschiedē.
Ende andere menschen door hun ex-
empel

wel doen so veel te stoutelijcker des-
lijcke dinghen/meynende dat hun
oorloft is / dat sij andere meynẽ te
n / ende sij leeren van hun ende sij
ren door hun exempel/dat sij te vo-
niet en derfden / jae die sondighe
schẽ worden dies te coener in son-
/ ende maken hun als rechtveer-
in sonden door ghelijckenisse der
ner/die gheestelijcker puerheyt be
ken. Ende dit coemt al tot onghe
ende vertooringhe Godts/ ende in
ninderinge zijnder eere/want der-
eyt des huysghesins is schande vã
Vader des huysghesins.
Die derde specie van oncuysheyt
is/ natuerlijcke ghemeynschap des
schs tusschen man ende vrouwe/
der eerbaerheyt des houwelijcken
ts. Dese wordt ghedeylt in veelvõ-
de speciẽ/als in simpel oncusheyt/
uerspel/in kerckdieuerije/met ver
dẽ tot reynicheyt/ met maesschap/
een maghet/ met ghewelt ꝛc.
lck ick niet voorder en beschrijue/
h deyle.
Die vierde specie is onnatuerlijc-
oft sonde teghen natuer: want al
t die natuer elck dinck dat der na- § 6. Sonde tegẽ natuer.
e onderworpen is eenẽ sonderlin-

ghen naem gegeuen/nochtans heeftse
dese sonde/rechtals buyten de natuer/
oft teghen die natuer is / sonder naem
ghelatē/om dat sij des naems onwer-
dich is/ ende die natuere verderft / be-
smet/ende infameert. Somtijts wort
se genoemt passie des schande / oft on-
suyverheyt/oft saechtheyt. Ende al ist
Rom.1.26. dat die heylighe Apostel veel eñ swaer
dinghen beschrijft van dese sonde / op
desen tijt nochtans en ist niet profijte-
lijck die te noemē/op dat die locht daer
door niet en worde ontreynicht/eñ op-
datmen simpele menschen niet en ghe
ne materie daer af te dencken/ende dē
curieusen oorsake van quaet. Maer
met wat neersticheyt een waeckende
mensch met consent der ghewillighe
ghenoechte / hem verweckt tot onsuy-
verheyt des besmettinghe / oft ander-
sins dat toelaet te lijdē/ oft medewerct
met een ander behaluen t'ghebruyck
der natuere / dat moet toecomen totte
vierde specie van oncuysheyt. Ick gae
voorby dinghen die inden slaep ghe-
schieden / want ghelijck een slapende
mensch en is zijns selfs niet / soo en
mach hij oock daer en tusschē niet doē/
waer door hij verdoemt worde. Want
ist dat hij wakende by auontuere ghe
geuen

teuen heeft oorsaecke waer door hij in
den slaep ghequelt wordt/met gedach
ten/met wercken/met spreken/oft ooc
nae den slaep/ghewillichlijck daer ge=
noecht in te hebben vande ouercomin=
ghe des nachts / dat sonde meer zijn
schult des waeckende mẽsche/ als des
slapende.

Vande Remedien teghen Oncuysheyt.

Cap. XXXIX.

Remedien teghen oncuysheyt zijn der seuen die wy nu teghenwoor= § 1.
dich ghedencken/ sonder welcke / rey=
nicheyt niet langhe mach seker blijuẽ.
Die jerste Remedie is / dat een man
schouwe gheduerighe gheselschap der
vrouwen / ende een vrouwe der man=
nen familiariteyt. Van het cleet comt Eccl. 42.
die motte, ende vã die vrouwe, de boos=
heyt des mans. Ende S. Gregorius/
Die haer lichaem door reynicheyt offe
ren Godt die en sullen hun met vrou=
wen te woonen niet vermeten. Want
soo langhe de leuende hitte leeft in het
lichaem/niemant en meyne datet vier
des

des beggeerlijckheyts in hem teene-
mael gheblust is. Ende eenen kole die
bedeckt is met asschen/schijnt dicwils
gheblust/die nochtans/ist datmē daer
aen tast bernet. Ende als die duyuel
versaemt heeft twee kolen / soo blaest
hij/tot dat hijse ontsteckt. Sijnen adem
Iob.41.12. doet kolen branden, want hy is bran-
dich met t'helsche vier. Ist datmē ee-
nen kole alleen laet/hij gaet wt / maer
brengtmen by eenen anderen/wt bey-
de hitte worden sij beyde ontsteken.
Ende dickwils liefde inden gheest be-
gost/wordt volcyndt in het vleesch.
Noteert. Hierom spreeckt Bernardus. Met een
vrouwe altijts te wesen, ende die vrou-
Ser. 36. in Cant. we niet te bekennē dat houde ick meer
dan dooden te verwecken. Ende die
niet en kunt ghedoen dat minste is, dat
grooter is, hoe sal ick v dat gheloouen?
2. Die duyuel is schalck / int beghintsel
des ghesellschaps/soo bedeckt hij strie-
Shalckhz des duyuels. ken des vleesschelijcke becoringhe/ sor-
ghende dat sij af souden laten van mal-
canderen lief te hebben / waert dat sij
perijckelen der sonden ghevoelden/tot
dat hun beyde begheerte door langhe
vrientschap ende onbehoede vrijheyt/
t'samen ghegoten/ende vereenicht wor-
den in liefde/alsoo dat sij al ghevoelen

[d]oock in hun aert der berouwinghe
[h]et wederkeeren en connen / noch vā
[m]alcanderē scheyden / om dat die gee-
[ste]lijcke crachten alsoo ghecrenckt zijn
[in] hun / dat haerder gheen soo veel ge-
[we]lts doen en mach hem seluen / dat
[hi]j hem vanden strick scheypde / maer
[h]i heeft sorge dat die ander te seer sou
[g]worden bedroeft / ende rekent hem
[tr]ouweloos / waert dat hij hem schey-
[de] van haer / oft sij van hem. Ende al-
[so] ghevangen zijnde volcht zijn cranck
[he]yt / eñ des anders wil in alle sonde.
[S]ous betroude die stercke Sampson Iud. 16, 5.
[op] zijn crachten / ende die dickwils veel
[sch]aren der vyanden hadde verwon-
[ne]n / ende somtijts ontbroken was wt
[d]e banden / worde beweecht door lief-
[de] Dalile / die hem seer moeyde / ende
[n]et en liet rusten / tot dat hij haer vol-
[co]melijck openbaerde zijn hert / ende
[al]soo opende hij zijn Vyanden den toe
[ga]nck / hem te vanghen / ende te bindē /
[en]de zijn ooghen wt te steken / ende tē
[ma]ken tot spot van alle zijn vyanden te
[w]esen. Maer al dit is ons gheschiet
[in] figuere / ende gheschreuen tot onser
[le]eringhe ende straffinghe.
Die tweede Remedie is / te schou-
[w]en gheselschap der oñcuysscher men § 3.
schen /

schen/op dat die mensche door hun ex-
empelen tot ghelijcke dinghen niet en
worde ghetoghen. VVant die hem be-
Eccl. 19. 3. voecht met den oncuysschen, die sal eē
Prou. 13. 20 deuchniet zijn. Item, Eenen vrient der
dwasen sal haers ghelijck worden.
Want die sinnen/ende die ghedachten
Gen. 6. 2. des menschen/zijn geneycht tot quaet.
Daerom wordt hy te lichtelijcker ghe-
toghen/door ander lieden exempel/tot
dinghen die zijn vleeschelijcke sin be-
gheert / als hy hem niet en schaemt
quaet te schijnen / met hem hebbende
ghesellen zijns miserie/met welcker ex-
empel/ende rade/ hy ghetoghen wort
tot sonden/ende als hy sonde doet/ghe
Psal. 9. 5. presen wordt inde begeerte zijnder siele.
Ende dit is als die principaelste oor-
saecke/waerom t'quaet so vermenich-
VVaerom datter soo veel schandalen zijn in die H. Kercke
vuldicht is inde H. Kercke/ eñ waer-
om inde Religie gheestelijcke oeffenin-
ghen zijn verdwenen / eñ haerder veel
gevloten zijn tot wtwendighe dingē/
om dat een yeghelijck wil den anderē
volghen/oft om dat hy anders niet en
weet / dan dat hy in anderen siet/ oft
om dat hy niet en derf anders leuen/
dan die / met welcke hij verkeert / wt
quade schaemte vreesende den anderē
onghelijck te schijnen/oft oock om dat
quade

de laenheyt der menschen/ eñ vrij-
t des vleeschs haer verblijt oorsake
ebben / eñ excusatie by de menschẽ
oen dat hem believet / hoe welt niet
oorloft en is. Al sijnse af ghewekẽ, Psal.3.8.
ijnse onnut gheworden, daer en is
: die goet doet, niet tot eenen toe, te-
ten/die eenen Heere soeckt te beha-
en ende te dienen/ een dinck soeckẽ-
vanden Heere, ende die verchrijgen-
om te woonen int huyse des Heeren, Psal.26.4.
tter ghedachten/ende met ghelijck-
t/het welck alleen van doene is.
Die derde Remedie is / datmen dat ∫ 3. T'vleesch en machmen niet leckerlijck voeden.
aem niet leckerlijck en voede/ wãt
aerde ons lichaems / die van haer
te maledictie / distelen draecht en
rnen / ist dat sij daerenbouen ghe-
cht wordt niet weelden/ soo sal die
aheyt der doornen soo groot wor-
/ dattet saet des woort Godts in
s teenemael verdruckt sal worden.
er af seyt die wijseman. Die sijnen Prou.29.21
echt van ioncx leckerlijck voedet, sal
selven nae spijtich gheuoelen,
n daghe is ghenoech zijn quaethz/
t Bernardus/dat is/der natuerlijc-
begheerten is haers selfs boosheyt
enoech. Want ist dat sij ghestoockt
dt van dien/die eeuwighe strijt aẽ-

veert hebben teghen haers ghenoechten / soo worden sij twee teghen een/ ende daerom is reynicheȝ in dangier/ want twee wederstaen eene/ te weten reynicheyt / die ingheboren begheerte des vleeschs/eñ weelde die een stoockster is des wellustẽ. Waer van spreect die Apostel. Een weduwe die in wellu-
1.Tim.5.6. sten leeft, die is leuende doot, te weten
Ezech.16. 49. door die sonde. Dit is gheweest de boosheyt van Sodoma ws susters, satheyt des broots, ende ledicheyt. Hier teghen die Apostel. Ick castije mijn lichaem,
1.Cor.9.27 ende brenghe dat ondert bedwanck, op dat ic by auontuere, als ic den anderen ghepreect hebbe, selue niet verworpen en worde. Die zijn vleesch voedet in weelden bouen noot des behoorlijcer onderstants/ wapent zijnen vyant/ eñ dat ghij uwen vyant gheeft / dat come v tot schaden.

§ 4. Ledicheyt salmen schouvven.

Die vierde Remedie is ledicheyt te schouwen / die sonderlinghe de sielen teghen is. VVant ledicheyt heeft veel quaet gheleert. In begheerten is alle ledich mensch. Die in aerbeyt is / die wordt van eenen vyant aenvochten/ maer die ledighe menschen van ontallijcke vyanden / want hoe veel quade ghedachten ende begheerte hij omme-

Eccl.33.26. Prou.13.secundũ. 70.

keer

[..]t in zijn herte / also veel pijlen des
[..]nts is hy onderworpen. Ghelijck
[..]Bernaert leert / ledicheyt is een ver
[..]rringhe van alle tentatie en quade
[..]edachten. En ghelijckerwijs door
[..]splete heymelijck water in loopt /
[..] wast tot dat schip verdrinckt / al-
[..]worden oock wt ledicheyt die ghe-
[..]jten ende begheerten vermenich-
[..]dicht / tot dat t'schip des hertē daer
[..]er valt in sonden. Daerom in dese
[..]n vintmen luttel ghestadighe gee-
[..]icke menschen in Cloosteren / nae
[..]lijckheyt der oude Vaderen in E-
[..]ten / daer somtijts onder een Ouer
[..]rie duysent / oft vijf duysent t'samē
[..]nde / die gherustelijck leefden / en
[..]jootsaemlijcker waren te berich-
[..] / dan nv met ons soude thien ofte
[..] / om dat sij leuende vandē aerbeyt
[..]der handen / groote rijckduisse en-
[..]nten niet en sochten / met aerbeyt
[..]aderende haer behoeften / noeyt
[..]vloedicheyt begheerden / ende en
[..]en niet wt bidden / noch andere lie-
[..]moeyelijck te vallen om hare gauē /
[..]r met haren eyghen aerbeyt voe-
[..]ij hun seluen / en veel andere crāc
[..]erme menschē / ende want sij neer-
[..] waren in hun hantwerck / soo en

Epist. ad Frēs de mōte Dei ad se med.

Hieron. tom. 1. epist. 22. ad Eustoch. de custod. virginit. sub finem.

cost niet ghelchieden dat sij hun geuen soude tot ghetruer/kijuagie/oft tot an dere onbehoorlijckheden. Sy en staec-ken niet elck in haren buydel dat sij wonnen/ maer ghelijck sij haer seluen om Christo hadden verlaeckt/ eñ hun onder een anders wil onderworpen/ alsoo hadden sij oock onderworpen/al dat sij hadden. Ende want sij haer werck deden niet met geruchte oft ge-roep/maer stillijck/ende gherustelijck naer wille haers Ouersten / oft Abts/ daerom en worden sij vanden gheest der deuotien niet gehindert/maer zeer daer toe gheholpen / ende als haer da-ghelijcx gheset werck ghedaen was/ soo plaghen sij die rest des tijts / in le-singhe oft bedinghen ouer te brengen/ ende daerom waren sij vast ende vol-maeckt in alle deucht / want sij al den tijt ouerbrochten in goede wercken/en neerstichept der deuchdẽ/ niet ledichs voorby laten gaende/noch leuende na haren wille/maer nae wille des Ouer-sten / nae Reghelen van heylighe Va-deren/midts inghenen des H. Gheest inghestelt/om die sonden wt te ropen/ ende deuchden te vseren. Waer van schrijft een Poeet / ist dat ghij ledichz weech neemt/soo vergaen die ghelchut-

er begheerten. Ende niet alleen en ledicheyt schouwen / maer ooc alle ledighe dingen. Dat is een ledich /dat gheen profijt enheeft/oft in= e des profijts. Ende om ledich= ouwen / ledighe dinghen dan te en volghen is gheckSmeer. Maer nen doen moet soeckt in remediē en traecheyt. Oock ist nutte / dat enSche tot elcker ure dencke/ hoe jnē tijt alder profijtelijckste mocht brenghen / oft hij dat werck dat dan staen te doen alder best mach enghen/ oft met bidden / oft met cken/oft int lichaem te spijsen/ oft ch ander werck te doen.

Ledige dinghen salmē schouvven.

D. Bern. Epist. ad Fratres de monte Dei med.

§ 5.

ie vijfste Remedie is/dat die men bewaer voor ongheoorlofde din= n zijn wtwendighe sinnen / want jn vensteren der sielē/ door welcke oot incomt der sonde/als een dief/ e bederver onser reynicheyt/als sij wel bewaert en worden. Dauid ch niet Urias wijf om dat hijse be ert hadde te voren / maer daerom eerde hijse/om dat hijse onbehoor= sach. Alsoo sach Eua t'hout dat= choon/ ende ghenoechlijck was te /ende begeerdet/eñ adt die vrucht. erom spreeckt S. Gregorius/en is

 niet

L.1.Mor. c. 1. niet profijtelijck te sien/dat niet geoor-
loft en is te begheren. So salmen v oo-
ren/handen/ende andere sinnen/ ende
leden bedwinghen/op dat wy door de-
se gheen fenijn en drinckẽ. Dina ginc
Gen.34. oock wt door curieusheyt om te sien de
vrouwen van dien lande/ende sij wort
Thren.3,31 vercracht. Mijn ooghe (spreeckt Jere-
mias) heeft mijn siele berooft in allen
dochteren mijns stadts. Maer hier te-
Iob.31,1. ghen schrijft die H. Job: Ic heb een ver
bont ghemaect met mijn ooghen , op
dat ic niet en soude dencken op een ma-
ghet. Aldus besluyten hun goede Re-
ligieusen in Cellen/ende in Cloosterẽ/
als in grauen/op dat sij niet en beghe-
ren die werelt / oft vande werelt be-
gheert en worden. Want hoe ghij die
dinghen des werelts selder hoort/oft
siet/ hoe v begheerte daer conder toe
wordt/ende soo veel min sulcx daerop
dencken/ende hoe ghij ghestadelijcker
om gaet met weerlijcke menschẽ / hoe
ghij v meer sult bestieuen/van het stof
des werelts/ ende onghevoelijck allen-
kens van binnen verdupstert wordẽ/
ende v affectie onsmaeckelijck / eñ die
reden bitter. Inde meulen niet besto-
uen te worden/ is nauwe moghelijck.
§ 6. Die seste Remedie is/dat die men-
sche

an binnen verdruckte zijn quade
ichten / ende vleesschelijcke toe
zinge/want die zijn des menschē
ijanden / door welcker bedroch
ndt des herten/den vyanden ghe
t wordt alsmense niet wel en be
t. Want verkeerde ghedachten, Sap. 1. 3.
den den mensch van Godt. Wāt Matt. 15.16
t herte comen quade ghedachten,
pelen, diuerije, oncuysheden, doot
en, valsche ghetuygenissen, Godts
nghe, dit sijn die dinghen, die den
ch besmetten. Gheen wtwendi
eschermingeen is ghenoech/om
waren die sloten des stadts / daer
npsghenoten ontrou zijn: Alsoo
gheen wtwendighe bewaringhe
ach die reynicheyt bewaren/son
innenste bewaringhe der gedach
nde der begheerten. Met alle hoe
waert v hert, want daer wt coemt Prou. 4. 23.
uen. Reyne ende eerbaere Vrou
en sullen niet alleen quade werc
maer oock suspecte woordē schou
door welcke haer reynicheyt en
rbaerheyt mocht becoort wordē/
hedifSameert/ende haren mā ver
t tot gramschap / oft tot jelours
. Desgheliicx sal ooc die siele eens
steliicx mensch die Christo onder
trouw

trout is/door t'ghelooue/ ende belooften der reynicheyt / niet ontfanghen scheppinghe der quader becoringhe/ noch int herte houden / t'welck Godt altijts siet / die spreeckt door den Propheet / hoe langhe sullen in v dueren
Hier.4.14. schadelijcke ghedachten?

§ 7. Die seuenste Remedie is/ghestadige nersticheyt des gebets eñ d deuocie. Doen ic wiste (spreeckt den Wijseman)
Sap. 8. 21. dat ic my anders niet en mocht onthouden, ten waer dat Godt gaue, soo heb ic totten Heere ghegaen, ende hem ghebeden, wt alle t'binnenste mijnder herten. Ende Dauid. Ten sy dat die Hee-
Ps. 126. 7. re die stadt bewaert, sy waecken te vergheefs diese bewaren. Ende want wy sonder hulpe niet doen en moghen so is ons altoos noode te bidden / dat hy dat vier der begeerten in ons blussche met den dauwe zijnder ghenaden.
Ende want die cracht des ghebets/de siele bouē haer seluē verheft tot Godt/ soo maket t'ghebet haer affectiē puer/ ende haer begheerten reynich/ eñ verlichtet verstant / ende instort haer die liefde Godts/wt welcke comt een verschrick teghen die sonde/ende versmadinghe des vleesschelijcke wellusten/ ende den wille wordt ghesterckt tegen

becoringhen / ende die becoringen
den crancker / ende lichter te ver-
nen. Want doen Moyses op den
h badt/ende tot Godt zijn handen Exo.17,11.
efsten/soo wonde t'volck van Jsra
/ maer als hy die liet sincken soo
t Amlech. Moyses is een Religi-
/ ghetrocken wt die Maes ende
eren des wereits/Maer Amalech
s tentacie des vleeschs. Die han-
van Moyses zijn begheerten/ en-
nemorie. Als wy dese op heffen
Godt/soo wordt den vyant der be-
inghe verwonnen/ Als wijse neder
tot aertsche dinghen / soo wordt
vyant versterckt.

Hier eyndet jerste Boeck van
Profectus, dat is, Voort-
ganck der Religi-
eusen.

Het tweede

Het tweede Boeck.

Des H. Bonauentura / Bisschop / Cardinael van Alben / Seraphischē Doctoor sertisis Generael Minister der Minderbroeders Oorde / vandē Voortganck der Religieusen.

OFT

Des E. P. Dauids. Ab Augusta, Minderbroeder.

Hoe den voortganck des Geestelijck Persoons, met seuen Voortgangen onderscheyden vvorden.

Cap. I.

§ 1. DEN Voortganck des Gheestelijcke mensche wordt ghedeylt in seuen Voortganghē / al ist saecke dat alle gheestelijcke menschen tot alle dese toenemínghe níet en

Den jerstē gheraken. Den jersten Voortganck is

/inde vierichept des Proef-jaers/ met welcke die bekeerde mensch met welt des goede wille werm is/ hem treet laet vinden tot alle dinghen/ in welcke hij ghelooft Godt te behagen/ so wt groot berou der sonden/soo wt verlanghen om Godt te voldoen / soo en den verloren tijt te recupereren/eñ en versuymden loon door die sonde. Ghelijck een reysende man die smor ghens te langhe slaept / daer nae met haeste soeckt al loopende den versuym den tijt in te halen/ ende zijn ghesellen die voor zijn ghegaen naevolghende te achterhalen ende te vinden.

Voortganc is vierichz der Nouicien.

Simile.

Den tweeden Voortganck is/in arbeyt des lichamelijcke oeffenughe/ want om dat hij arm is/soo en can hy doch niet vinden costelijcke ghiften/ welck hij offert tottet werck des Tempels / nochtãs doet hij dz hij vermach/ offerende hayr van gheyten/ eñ vellen van Rammen/ hij gheeft ouer zijn lichaem tot een leuende/heylighe/ Gode aenghename offerhande/ hoe wel dat somtijts zijnen dienst min redelijc is/ om die ondiscrete castijdinghe des lichaems/door welcke t'lichaem wort be nomen /ende die crachten ontbreken/ ende den sin verloren/ende den gheest wt

§ 2. Den tvvee den is gheleghen in lichamelijc ke oeffenin ghe.

Exod.25.5.

wt ghedaen wordt / ende die gheheele
gheestelijcke voortganck verstroeyt.
Levit.2.14 In al v oblatie suldij sout offeren / te
weten/der discretie / op dat ghij noch
Discretie moet een jeghelijck hebben. ter rechter sijde door te veel aerbeyts/
noch ter slincker sijde door te groote
slapheyt vanden rechten wech en
wijckt. Want die siele is onsterffelijc/
ende en mach niet vergaen / eñ daerō
dat bedroeffelijck lichaem/aerde vaet-
ken/en mach niet gheiijckelijck voort-
gaen met haer te loopen/en can so veel
aerbeyts niet verdraghen / als sij wel
soude begheeren. Een droncken mēsch
Schoon ghelijckenisse. jaecht somtijts snellijck voor t'peert
daer hy op sidt/ende en merckt niet al
is hij vol van wijne/dat zijn onverstā-
dige beest niet versaet en is van hoey.
Ende aldus alst ghedwongen wordt
bouen zijn macht te aerbeyden/so valt
let onder den ghenen die daer op sidt/
en doeghet later comen ter plaetschen
daer hij wesen wil / dan oft met stade
gheloopen hadde. Daerom schrijft de
Rom.12.1. Apostel wel/uwen dienst sal redelijc we
sen. Dat is ghelijck Glosa heeft / met
discretie/datter niet te luttel oft te veel
en ghesch iede / maer castijt v lichaem
met mate / op dattet niet en bederue
door ghebreck der natuere / maer dat
ter

...onden sterué. Men moet t'vleesch
...winghen/maer niet dooden / men
...drucken/ maer niet verdrucké / op
...tet diene/maer niet en dominere.
...ijft vruchtbaer lant onghebout het
...wildert / ist datment alte zeer
...ingt/vruchten te draghen / het ver-
...ghert / maer ist datmé middel hier
...out/soo blijuet vruchtbaer. Soo
...etmen oock doen metten acker des
...aems/als datter niet en verweldi-
...e van te groote ledichept oft weelde/
...de datter van hongher/ oft van aer-
...pt niet en bederue. Die lichamelijc-
... oeffeninghe staet in twee dinghen/
...s in ontrocken der vleesschelijcker
...enuechten / ende in ghewoonte des
...rbepts/oft van een hardt leuen.
...aer van dese wet zijn die siecken wt
...genomen / want door bitterhept der
...eckte / en hebben sij geen ghenuechte
... soete dinghen/ eñ die sieckte is hun
...arder / dan aerbept is den gesonden/
...nde machtighen. Dat castijen des
...chaems is nut tot suyueringhe der
...nden / tot verdrijuinghe der ghebre-
...en/tot oeffeninghe der duecht/tot ge-
...in des gheestelijcke troosts/ghelijck
...en wijn ghedruckt wordt wter pers-
.../tot stichtinghe des naestens eñ ver-
dienste

Lichame-
lijcke oeffe
ninghe is
gheleghen
in tvvee
dinghen.

dienste der glorie.

§ 3. Den derdē Voortganc is in geeste lijcke vertroostinge.

Den derden voortganck is / instortinghe des gheestelijcke troosts / want om dat Godt goedertieren is / eñ milt / soo begaeft hy den mensche weder / die hem offert al dat hij heeft / ende dat hij vermach / als vierichept des wille / ende slavernije des lichaems.

VVaer in dat gheeste lijcke consolatie gheleghen is.

Waerachtighen gheestelijckē troost is gheleghen in twee dinghen / als in vercieringhe der natuerlijcke crachtē der sielen / ende in gherustelijcke eendracht des vleeschs totten gheest / wāt dan is die mensche warachtelijck geestelijck / als den gheest teenemael tot Godt opgherecht is / ende hem toe gevoecht / ende hy vol is van Godt / en t'lichaem dē Geest niet en wederstaet / in dinghen die Godt toe behooren / maer nae zijnder wijse den Gheest gehoorsaem is / als gheen boose dinghen te begheren / noch harde dinghen t'ontsien / noch verdriet te hebben in goede wercken. Die siele heeft drie crachtē daer sij in toont dat beelt der H. Drievuldichept / als reden / wille / ende memorie / die nochtans in hem seluen ijdel zijn van goet / ende behoeuen verciert te worden / ende vervult vā Godt diese gemaeckt heef. Die reden wort

...licht tot kenuisse des waerheyts. ...n wille ontsteecken tot liefde des ...ets. Die memorie wordt gherust ...maeckt om aen te hanghen ende te ...bruycken t'waerachtich goet. ...een van dese en can ghewesen oft ...bracht worden sonder d'ander. ...ant waert dat die redē niet en sach/ ...i wille en soude niet lief hebben/ ...ant sij en soude oock niet weetē wat ...n te beminnen waer : Waert dat sij ...et en minde / sij en soude niet ver- ...ucht worden int goet. Ende desge- ...r waer inde memorie gheen gedach ...des goets / hoe soudemen dat bekē- ...n oft beminnen ? Godt is d'opper- ...goet/ende hierom is hy oock die op ...rste waerheyt, want van hem vloy- ...alle dingē / dat sij zijn cū datse goet ...n. Gheliick als Godt maecker van ...ser werelt van niet gheschapen heeft/ ...er nae dat heeft onderscheyden en- ...verciert/alsoo maeckt hy oock t'smē- ...hen lichaem inden buyck/ ende daer ...stort hy die redelijcke siele / daer nae ...or den loop des oudtheyts wast dat ...rstant nae het werck/ende den wille ...ordt beroert/en die memorie groeyt/ ...s begherende aerbeyt die haer be- ...naem zijn.

Hoe die drie crachten der sielē Godt verciert vvorden.

Gen.1.& 2.

T'vercier-sel der redē T'verciersel der reden is / claer verstant van Godt / ende van dinghen die van Godt zijn ende tot Godt leyden / als verstant vande heylighe schrifture / ende redenen des gheloofs / eñ der wercken Godts / ende tusschen die sonden / ende deuchdē weten t'onderscheyden / haer natueren te kennen / ende remedien der sonden / ende die weghen der deuchden / eñ in de werckē Godts te verwonderen zijn macht / wijsheyt / ende beleeftheyt. Ende int cort / t'verciersel der reden / zijn wijsheyt eñ wetentheyt die van Godt zijn.

T'vercier-sel des vvil le. T'verciersel des wille / zijn heylighe begheertē / ende deuotie tot Godt / vierichheyt des gheloofs / betrouwen des hoeps / soeticheyt der liefden / ende vlijtichepeyt des goede wille / hope vā vergiffenisse der sondē / deuotie tot Christus menschwordinghe ende bitter lijden / ende oock tot zijn Godtheyt / ende verlanghen des hemelsche rijcx / eñ betrouwinghe van verhooringhe des ghebets / ende begheerte des Goddelijcke vrientschaps / ende dierghelijcke / die den menschen trecken tot Godt / en de tot liefde der deuchden / ende tot haet der sonden / ende tot liefde des naestē ende tot nerstichept der goeđ werckē

...erciersel der memorie is/ist macht ...eepligher ghedachten / ende ouer- ...dichept der profitelijcker medita- .../ ende vaste memorie van Godt/ ...ckuytinghe des verstroeptheyts/ ...ustelijcke aenhanginghe Godts/ ... verdruckinge der lichamelijcker ...ginatie/ ende volmaeckte verghe- ...he van alle wereltsche dinghen/ ... eenen Gheest te zijn met Godt. T'verciersel der memorie.

...e want het lichaem ghegeuen is ...en Gheest te dienen / soo moetet ...ē als dē Heere in alle goede werc- ...' ende daer niet teghen murmure- ... ghelijck eenen spytighen knecht. ...e den Gheest ghelijck eenen wij- ...Heer/ moet hem voorsien ghelijck ...knecht in die dinghen / op dattet ...ijtelijck wercke/ dattet voor ledic- ... niet en verslappe/ op dattet discre- ...k gecastijt wordt/ heuet peuwers ...isdaen/ op dattet matelijck onder- ...hē worde/ dattet niet dertel en wor ...ft en beswijcke onder den last. 1.Cor.7.9. T'lichaem moet den gheest dienen, ende den gheest t'lichaem besorghen.

... dat yemant meer naer dese rege- ...bestelt is, soo veel is hy te heyli- .... Dese dinghen te hebben/ dat is ...oedt te worden met gheestelijcke ...roostinghe. want die andere ver- ...tinghe ghelijckse niet nootelijck

ter salicheyt / soo zijnse oock suspect ende dickwils valsch ende bedriegh lijck / als visioenen / openbaringē / pro phetiē / sinnelijcke verheuginge / wer kinghe der miraculen / principaelij indese tijden / hoe wel sij somtijts wa rachtich zijn / nochtans in luttel. D nieuwe gheestelijcke menschen wor somtijts gheestelijcke vertroostingh ghegeven / dat sij sien souden hoe m delijck Godt loont die hem dienen / e de hoe goet dattet is te dienen soo sc ten Heere. Item oock tot bevestin des geloofs / tot sterckheyt des hoep tot ontstekinghe der liefden / tot vier heyt der begheerten / ende tot leerin op dat sij sien / waer datmē henen g moet / ende waer voor wachten / gh lijck alsmen licht sedt in duysternis op datmen sien soude / waermen ga sal / ende waermen schouwen sal d wech. Item om te behoeden tegh toecomende becoringhe.

VVaerom den Nouitien somtijts gheestelijcke vertroostinghe ghegeven vvordt

Den vierden voortganck is / d staet der becoringhe des strijdts / en der tribulatien daer die menschen m gheproeft wordt / ghereynicht / gh fent / gheleert / ende veroomoedich

Vierde voortganc is des strijts

2. Tim. 2. 5. VVie in eenen camp strijdt, die en w niet ghecroont, ten sy dat hy wettel

[...]nstreden hebbe. Een dinck dat [...]nck dueren moet/placthmen te proe[...]en oft t'gheduerich is / en al dat edel [...]/een dier proeftmen oock oft duecht [...]oot behoort. Soo oock die duecht des [...]enschen die d'alderedelste is/ en die [...]nder eeuwichept dueren moet/wordt [...]en tijde van becoringhe gheproeftoft [...] volstandich is. Ende Godt proeft [...]ijn vrienden met teghenspoet / oft hij [...]ock daer in hun ghetrouwelijck dra[...]ghen. Den ouen proeft d'aerde vaten, Eccl.27.6.
[...]nde becoringe des tribulacie, die recht[...]aerdighe menschen. VVant ghy Godt [...]enghenaem waert, soo waest van noo[...]e dat die becoringhe v soude proeuen. Tob.12.13.
Die mensch wordt oock gesupuert va[...]onden / door tribulacien der becorin[...]e/ op dat hy waerdich worde des he[...]melsche glorie / ende niet en behoeue [...]ae zijnder door swaerlijcker en lan[...]gher ghereynicht te worden. Oock [...]oordt hy ghereynicht op dat hy be[...]uaem worde meerder gracie t'ontfa[...]ghen / ghelijck doncker glas ghereyn[...]icht wordtom dattet meer lichts ont[...]anghen soude. Item hy wordt ghe[...]effent met lijden / op dat hy vlijtiger [...]nde bereeder worde/tot wercken des [...]echtuaerdicheyts/ende oeffeninghen VVat tentatiē vvercē

der deuchden/want doen hy was indẽ
staet der troostinghe/doen dochte hem
ghenoech ruste des herte, ende neersti
heyt der deuocie totter ouerste volco-
menheyt/welcken troost hem daerom
een weynich tijts ontoghen wordt/op
dat hy leeren soude sij seluẽ oock te oef
fenen. Ghelijck een Coopman op eẽ
merckt / oft in een Aptekerije niet all
dinghen t'samen en vindt / die hy be
gheert/ maer op diuersche plaetschen
diuersche dinghen. Alsoo en sal ooc
een geestelijck mensch niet alleen soe
ken die volmaeckthept ende een oo
saecke der verdiensten/in ruste der d
uocie / ende in soeticheyt des gheest
lijcke troosts/ maer oock mede in ae
heyt des strijdts / ende in oeffeninge
der goeder wercken. Als Paulus w
wiste segghende. Ick can ghebreck l
den, ende ick can ouervloedicheyt d
ghen, ouer al, ende in allen dinghen
ic gheleert. Door die wapenen d
rechtvaerdicheyt ter rechter / ende t
slincker hant. Die mensch wordt oo
onderwesen door becoringhe / als
leert / welck het profijt is der becori
ghe / ende den voortganck daer wt
mende/want daer wt wordt hem li
ter die becoringe/als hy verstaet w

VVaerom dat gheestelijcken troost somvvijlen ontoghen vvordt.

Phil. 4.12.
2.Cor.6.7.

dat Godt soo toe ghelaten heeft/
e wat vruchten hem daer door bij
schen. Ende Godt is ghetrouwe
y niet en sal laten tempteren bouen 1.Co.10.13
ghy vermocht, maer hy sal oock
ter temptacien een doorcomē geuē,
dat ghy sout connen verdraghen.
de hy wordt oock gheleert/dat hy
t en moet stuynen op experiencien
vertroostinghe/ende in betrou-
nge op Godt/oft op sterckheyt des
loofs. Ghelijck sommighe plom-
menschen doen inden wech Godts/
terstont als sij vernemen dat hun
oghen wordt ondersoeck des ver-
ostinghe / soo worden sij mismoe-
h/meynende dat Godt van hun af-
ekeert is/oft sij beghinnen oock int
eloof te twijffelen/oft die dinghen
er zijn / die sij van Godt gheuoelt
bben. Maer Godt wil ons leeren
or het ontrecken des vertroostinge/
t wy ons meer houden sullen ende
nderen aen die waerheyt der schrif-
eren/dan aen eenighe dinghen die
onderuinden/want het ghelooue
soude gheen verdiensten hebben/
ert datse alleen stont op de experi-
cie / ende den hope diemen hadde
ot een onderuindinge/dat en waer

Rom. 15, 4. gheen hope. Maer door verduldicheyt ende troost der schriftueren laet ons hope hebben, meer dan door ondervindinghe / gheloouende dat hem Godt nemmermeer van ons en keert / so langhe ansen wil van Godt niet en is gekeert door consent der sonde / oft slapheyt der versoeninghe. Want Dauid
Ps. 118. 138. seyt: Ghy hebt beuolen die rechtvaerdicheyt uwe ghetuygheniſſen, ende waerheyt wter maten seer. Dit zijn waerachtighe ghetuygheniſſen der gracie Godts/rechtveerdicheyt inden wil ende werckinghe/ ende waerheyt Godts nae beloftenisse der heylighe schriftueren / die ons belooft het eeuwich leuen / ist dat wy zijn gheboden onderhouden. Daerom seyde Job:
Iob. 13. 15. Al waert dat hy my oock doot sloeghe in hem sal ick hopen. Hierom en wilt niet mistrouwen als u troost der inwendighe soeticheyt ontrocken wort al oft Godt u hadde verlaten / ende goede wercke hem niet aenghenaem en waren/maer loopt totte waerachtighe ghetuyhheniſſe / ende vertroest in die/te weten dat ghij betrout op die waerheyt Godts/also langhe als ghij van hem niet en scheydt / door consent der ouertredinghe zijnder ghebode

hy u niet en sal verlaten/door zijn-
ghenaden. Want wy en hebben Ioan.15.16.
niet vercoren/maer hy heeft ons
coren/ende ons eerst lief gehadt/eñ
en begheeft niet/die hem niet en be
uen / die ons oock lief hadde doen
noch niet en waren / oft doen wy
wederstonden door sonden. Eñ
hierom heeft hy ons lief gehadt eñ
coren / niet om onser deuchdẽ wil/
er alleen om die goetheyt die hy sel
is / ende daerom sal hij ons oock
hoeden.
Godt veroytmoedicht ons oor door Tentatie veroytmoedicht.
ulaten der becoringhe/dat wy kẽ-
n souden wat wij zijn wt ons/ende
s niet en verheffen/van t'ghene dat
j van Godt ontfanghen hebben/oft
ynen ontfanghen te hebben.
In vier wordet siluer ende t'gout ghe- Eccl. 2. 5.
oeft, ende die aenghename menschen
den ouen der vernederinghe. Ende
t onreynicheyt oft valsheyt binnen
uylde/dat breugt het vier der beco-
ighe te voortschijn. Wy wordẽ oock
rootmoedicht van die goede dinzẽ/
ide dat ons niet en zijn / maer des
eeren / die doen hij wilde / ende hoe
el hy wilde/ wt zijnder gracien/ niet
onser verdiensten die heeft ghege-
uen.

nen. Waert sake dat dē gheestelijcke troost den mensche somtijts niet outoghen en worde / hy soude hem te seer verheffen / ende die gratie Godts verliesen/ eñ vergaē. Hy wordt hē dan ontrocken/op dat hijse niet en verliese/hi verliestse / op dat hijse niet enverliese/ gelijc eenē Vadē weygert zijn kint gelt/ op dz hijt niet en verspele oft verliese/ tot dat hij wijs ghenoech is / en weet dat te bewaren. Wy sien sommighe kinderen die veel gracien hadden/daer sij hun alte seer door behagē/ ende menschelijcke glorie soecken/ ende ten lesten verdwijnen sij van Godt/
Pro. 29.21. ende en worden niet gheacht bij den menschen. Want/wie sijnen knecht vā
Prou. 8,31. joncx leckerlijc op voedt, die sal hem na maels wederspannich gheuoelen. Den beleefden Godt / wiens ghenoechte is te wesen met die soonen des menschen, deylt gerne mede zijn knechtē dese ghenoechte vande jonckheyt af/dat is/vā de nieuwicheyt der bekeeringe/ maer daer naeghevoelter hij sommige wederspannich / als sij hun van gheestelijcken troost verheffen / andere versmaden/ende als sij dan in becoringhe ghekeert zijn / door sonde der becoringe/soo worden sij hypocriten / eñ als sij

willen beter ghesien worden/dan sij
/ soo stellen sij hun teghen Godt/
dts glorie te vermetelijck hun on-
trruppende. Maer die goede He-
weetende hoe goet dat die mensche
die becoringhe ende tribulatie / soo
toont hy hem jerst troost des soe-
mepts/ door welcke hy naemaels in
coringhe versterckt worde / dat hij
t en verflouwe / maer aengheloct
rde/ op dat hij die altijts begheere/
e niet op en houde die te soecken/
dat hij wederom verchrijghe / dat
verloren heeft. Aldus bereytmen
ghenen die verre wandelen willē/
se ghenoech te voren / op dat sij in-
wech niet en beswijnmen. Aldus
ijstmen die duyuen diemē verre wt
den wil met tarwe ende honich/op
t hun altijts daer wt weder verlan-
e/daer sij leckerlijck ghevoedt zijn.
ous wordt S. Peeter jerst op den
oghen berch ghelevdt daer hy Chri-
m sach in glorie getransfigureert/
dat hy naemaels in becoringhe o-
rdencken soude der jerster soeticht/
hij gheproeft hadde / ende wederō
nē soude totten Heere / dien hij soo
endelijck ghevoelt hadde/op dat hij
et wantrouwende of beswijckende/ Exo.16.14.
en

en souden misschopen. Ende aldus wer-
de oock den kinderen van Israhel in
der Woestijne jerst dat hemels broo-
ghegeuen/ en de naemaels worden si
vermoyet wt langhen wech en strijd-

Vande Specien der becoringhen.

Cap. II.

Tentatie van ontreekinghe des troosts.

VEel Specien zijnder van becorin-
ghe. Eene is ontreckinghe ende
aermoede der deuocie. Andere beco-
ringhe/ sonder dese die en soude geen
oft luttel cracht hebben / want deuoci-
is als het huys des toeverlaets van al-
le tribulacien. Daerom sprack de
Psal. 117. 7. Prophet: Die Heere is mijn hulper, en-
de ick sal mijn vyanden versmaden.
Psal. 26. 3. Item Eest datter heyren tegen my sta-
soo en sal mijn herte niet vreesen.
Als den mensche dan dus sonderling
toeverlaet ontoghen wordt / soo is h-
als sonder wapenen onder die vyan-
den der becoringhe/ende daerom wor-
hij beancxt/ ende cleynmoedich/ ten si
dat hij hem vestige met sterckheyt de-
gheloofs / ende met patientie / en oo-
moedicheyt hem bescherme/ die da-
principaelijck plaets hebben die te o-
fen-

nen / ende groote glorie te verdienẽ. Ende t'gheloove wordt gheproeft / ist dat die mensche ghelooft ghanselijck waerachtich te wesen die dinghen / die hy in teghenwoordighen tijt niet en ghevoelt / maer die ghevoelt heeft door den smaeck des soeticheyts. Alle dinghen die wy van Godt gheloouen zijn seer soet / maer den smaeck der soeticheyt wordt daerom den mensch onttoghen / op dattet gheloove te meer ghefundeert worde op die heylighe schrifture / dan op eyghen ondervindinge / ende t'gheloove soo veel te meer verdienlijcker sij. Die hope des menschẽ wordt gheproeft / ist dat hij merckt dat hem Godt ghenadich is / oock als hy hem castijt / ende neerstichept doet om hem te dienen ende te behaghen in alles / al oft hij nae ghevoelde ende sage dat Godt nu ghepaeyt waer. Daerõ wordt Abraham ghepresen dat hij teghen hope / in hope des Goddelijcke beloofteniſſe betrout heeft / ende daer niet aen ghetwijffelt / sekerlijcke wetẽde al dat Godt ghelooft hadde / dat hy dat machtich waer te doen.

Door ontreckinghe des gheestelijcken troosts vvorden die deuchden gheproeft.

Rom. 4, 18.

Patientie wordt gheproeft / ist dat die mensch niet en murmurere teghen Godt / al oft hy door zijn hardtheyt dẽ men-

Hoe patientie geproeft vvordt.

menſche tribuleerde op dat hy qualijc
ghetrooſt ſoude worden/eñ dan worꝛ-
ſe oock gheproeft/iſt dat hy lanckmoe
delijck verdraecht het welbehaghen
Godts/ende niet en verſlout in teghẽ-
Hoe oot- moedichz gheproeſt vvordt. ſpoet. Ootmoedichept wordt geproeft
iſt dat hy gedachtich is dat hij te recht
gheſtraft wordt/ als eene die onweer-
dich is gheeſtelijcke vertrooſtinge/ eñ
hy rechtvaerdich maeckt Godt/dat hij
rechtvaerdelijck geoordeelt heeft/ſtraf
fende den miſdadighen / ende den on-
danckbarighen te berooven van het
weldaet des inwendighe vertrooſtin-
ghe. Soo moet Godt ons behaghen/
ende ſoo moeten wy hem lief hebben/
als hij ons ſtraft/op dat hij ons ſoude
ſuyuerẽ/al oft hij ons lieflijck toeſpra-
Hebr.12.7. ke om ons te vertrooſten. VVant wat
kint iſſer dat die vader niet en caſtijt?
Die ick lief hebbe,die ſtraſſe,ende caſtije
Apoc.3.19. ick. Sommighe worden oock ghe-
Tentatie van ſvvaericheyt vvel te vvercke̅. tempteert wt ſwaerichept van wel te
wercken/ ende ſij hebben eenighẽ goe-
den wil/maer niet ſterck ghenoech/eñ
wt die ſwaerichept vinden ſij een be-
letſel als die eenen ſwaren ſteen rollẽ/
ende daer ghequelt wordẽ/ ſo wt vroe-
ginghe der conſcientie die hun beſchul
dicht van lauhept/als wt pijne des tra
ghe

[...]e voortganck / ende verlanghe des
[...]pligher leuen. Want sommige sou-
[...]n wel begheren goede wercken / en-
[...] nochtans en connē sij hun niet ver-
[...]innen om die te werck te stellen.
[...]ae leeringhe Pauli: Het wel willen Rom.7.18.
[...]eb ick by my, maer het goet te volbrē-
[...]hen, dat en vinde ick niet. En som-
[...]ighe wercken souden sij connē doen /
[...]naer die duncken hun soo droogh / en
[...]leyn / dat sij wanhopen Godt die te be
[...]aghen / oft van eenighe verdienstē te
[...]vesen / ende so zijnse oueral versuymt /
[...]n vallen in een droef-heyt / gelijck vā
[...]ulsdanighe spreeckt S. Bernaert.
Sommighe menschen zijn in gheeste- Ser. 32. in
[...]ijcken aerbeyt vermoyt / eñ ghekeert / Cant. ante med.
[...]in traecheyt ende wandelē recht droe
[...]nich inden wech des Heeren / sij clagē
dat die dagen ende nachten lanck zijn /
dickwils murmureren sij / met een dor
re herte gaen sij tot allen dinghen die
hun beuolen zijn / want eenighe auere
verueert hun / wanneer sij dencken vā
gheestelijcken voortganck / al oft sij by
hun seluen seyden / die victorie is goet /
maer den strijdt is hardt. Soet is den
loon / maer swaer is den aerbeyt om
te verdienen. Soo oock die verspie- Nū.13.24.
ders / die ghesonden waren nae d'lant
van

van Belooften / weder comen zijnde/ prijsen die vruchtbaerheyt des lants/ ende toonden de vruchtē, maer sij ver-veerden t'volck/om dat sij die vyandē/ die in dat lant woonden groot eñ sterc seyden/ende swaer te verwinnen.
Alsoo oock sommige gheestelijcke mē schen bespiedende het lant door die schriftuere / preecken groote blijschap-pen des hemels / maer den strijdt der tentacien / ende den aerbeyt der ghee-stelijcker oeffeninghen verschricmen sij soo/dat sij liever willen inde wilder nisse sterven/dan inghe leydt te wordē int lant van Belooften/dat is / sij wil len liever blijvē in eenē middelē staet/ tusschen het wereltsche leven eñ ghee-stelijck leven / als tusschen Egypten/ ende d'lant van Belooften inde woe stijne des drooghe wandelinghe / dan met aerbeyt ende tribulacien te comen totter gracien der volmaecktheyt.
Oock verwonderen sij hun vande stercke Reusen des lants / ende als sij mercken goede wercken der grooter heylighen / soo grouwelen sij hun als voor die monsteren van Enachin / en de mishopen te verchrijghen haer vol comenheyt / niet wt ootmoedicheyt. maer wt mistrouwen ende ancxt / en

beschuldigen Godt/ dat hij soo hare
diensten eyscht vande menschen/
als die kinderen van Israhel deden/
doen sij wt Egypten ghelept waren/
om soodanighe aermoede te lijden.
Ende hierom ist oock datter soo luttel
comen tot volmaecktheyt/ghelijck vā
alle die duysent mannē die ghetelt wa
ren totten strijdt/en quaemē niet meer
dan twee in d'lant vā Beloofften/wāt
ander gheestelijcke menschen worden
alleen volcomen/die onvermoyelijck
ghestadich blijven inden strijdt der be
coringhe / ende in oeffeninghen der
deuchdē/door weder te staē het quaet/
ende aen te hanghen oeffeninghe der
deucht totten eynde toe.

VVaerom datter luttel tot volmaeckt-heyt comē.

Hier wt comt een ander becoringe/
als des verdriets / die den mensch alle
deuchden verdrietelijck maeckt / hem
verdriet te bidden / te lesen / te medite-
ren/goede dingen te hooren oft te spre-
ken/oft te doen/oft inden Goddelijckē
dienst te wesen / ende andere dinghen
die hij sonder swaren arbeyt doen
mocht. Ende hier wt als hij wan-
hoopt tot groote loonen der deuchden
te comen/ soo heeft hij oock walginge
gheoeffent te worden in mindere din-
ghen. Dat dese temptacie coemt wt

Tentatie van vvalginghe.

die ierste / wordt hier door ghetoont/
Num.21.5. want terstont nae die minen ureringe des volcx om dẽ aerbeyt vollbrachte mur-murering he van walginghe des he-mels broot/het welcke beteeckent spij-se des gheestelijcke voedinge / als zijn die woorden der H. Schrifture, ende goede wercken / die siele voeden/ende vermaken die conscientie. Hier aff
Ps.106.18. spreeckt den Prophecet / van alle spijse heeft haer siele ghewalcht, ende sy sijn comen tot die poorten des doots.

Dese temptacie treckt den mensche tot twee dingen / oft sij treckt den mensch tot wtwendighe troostinghe / eñ we-reltsche lichtvaerdicheden / op dat die gheen ghenoechte en heeft in gheeste-lijcke dinghen / ten minsten die soecke in vleeschelijcke ende weerlijcke bue-selinghe / door welcke hij verdrijuen mocht t'verdriet daer hij mede ghe-moeyt wordt. Ende soo die t'hemels broot walghden / begheerden vleesch,
Num.11.5. concommeren, pepoenen, pourloock, amijn, ende clijsterloock, dat is / vlees-schelijcke ende aertsche blijschappen/ ende sorchvuldicheden den wtwendi-gher becommeringhe/ welcke dingen den walgh/smake genoechelijck zijn/ maer naemaels als sij die conscientie

bitter

tter ghemaeckt hebben/ soo dwinge
die te schrepen.
Oft dese becoringhe des verdriets
eckt den mensch tot onmatige droef-
ept/wanneer hy in gheestelijcke din-
hen geen ghenoechten en heeft/ noch
ebben en wilt / ende aldus want hij
erghens gheen toevlucht en vindt/so
ergaet hij van grooten rouwe. Dese
l sonderlinghe noodich te roepen tot- Psa.106,19
n Heere als sij aldus bedruckt wor-
en / op dat sij van desen noot verlost
oghen worden/ ende offeren mogen
fferhande des lofs/ende in blijschap-
e vercondighen die wercken des He-
n/dat is/ouerdencken die weldaden
odts / op dat sij wt dese verweckt
orden tot loff Godts in vrolijckheyt
s gheeste. Ende en ghevoelt sij ter-
ont gheenen troost / soo volcht daer
e een ander swaer becoringhe / als Tentatie van onuerduldickeyt
uerduldicheyt teghen Godt/ waerō
t Godt soo hardt ende soo onghena-
ch is den bedroefden/ waerom hy so
eck is den armen gracie te gheuen/
er soo sorchvuldichlijck begheert/ eñ
rstelijck om clopt. Ende dese tenta
e is somtijts soo sterck / dat die men-
e als wtsinnich wordt / en vergaet
or wtnemende droef heyt / want hy

daer niet en vindt troost/ die hem sou-
de behooren te wesen eenen eenighen
toevlucht/te weten int ghebet/ ende in
soodanighe supplicatie/daer noch hãd
Mat. 7. 8. die Heere sept. Al die soeckt, die vint
Ic roep tot v, en gy en verhoort my nz
Iob.30.20. ic stae,en gy en aẽsiet my nz. Ghy sijt my
verãdert in eenẽ vreedẽ, eñ in hardich:
ws hãts sijde my tegẽ. Die menichte van
Esa.63.15. uwer binnenster hertelijckheyt, eñ uwe
bermherticheden, ouer my hebben di
hem seluen onthoudẽ. Heere hoe lang
Abac. 1. 2. sal ick roepen, ende ghy en sult my nie
verhooren, hoe lange sal ic tot v crÿsse
ghewelt lÿdende, ende ghy en sult nie
Psal. 12. 1. salichmaken? Hoe langhe suldy mÿn
vergheten Heere totten eynde? Ho
langhe keerdy v aenschÿn van my?
Psal.43.23. Item/ Staet op waerom slaepty Heere
staet op, ende en verstoot my niet tot
eynde toe. Ende wederom die mur-
mureringhe des volcx van Israhel.
Exod.17.7. Is Godt in ons, oft niet? Alle dese din-
ghen drucken wt benouthept der ten-
tacien/ die niet beter en can verwonn
worden/ dan met patientelijck te ve
draghen/ ende ootmoedelijck te ve
wachten/ tot dat hij ons toont zijn aen
schijn zijnder goedertierenheyts/ end
opent die hant zijns miltheyts/ op d
die

den hemel/dien wy bouen ons gevoe-
len als van stale ons neder vlope drup-
pelen der gracien/ende die aerde onser Psal. 84. 13.
herten dieals tiser is vermorwet wor
de metten reghen der goedertierenh:
des Heeren/ende vruchten gheue/ en-
de goede begheerten/ende deuocien.

Ende die becoringhe is meest ancr-
telijck / diemen min swaer ghevoelt/
wanneer die mensche wt langhe on-
treckinghe der gracien/ende der deuo
cien/ nae veel sorchvuldicheden / ende
aerbeyden/om die gracie wederom te
crijghen/vertraecht/ende den moet be
gheeft niet meer die te soecken / en on-
der verwe des verduldichepts/laet af
zijn ooghen te verheffen tot rijckhed:
der gracie en der deuocie / die hij niet
en siet te moghen vercrijghen. Ende
denckt met onwaerdighe ootmoedic-
heyt / dat hij sulcke gracie niet waer-
dich en is / want die Heere licht and:
pet van hem gheordineert heeft/als d:
hij hem tot wtwendighe dinghen kee-
ren soude veel menschen profijtelijck
sij / ende dat hij hierom vande inwen-
dighe dinghen af ghedreuen is.

Tentatio die min swaer is, is periculeuser.

Ooch wil hij onder die huyck van dis-
cretie voorts sij seluen sparen / dattet
lichaem niet te seer cranck en worde/

ende t'hooft ongheneselijck bederue. Ende beghint flauwer te worden int ghebet/ ende tot clappingen bereeder/ om wt te vlieghen haestigher/ tot ghemack des lichaem neerstigher/ lichter tot ijdelen spot/ ende ghewilligher/ eñ vlijtigher tot wtwendighe becommeringhen/ onder specie den tijt profijtelijck ouer te brenghen. Ende allenskens wordt hy af ghetoghen van zijn jerste vierichept/ende die begheerte vã voorts te gaen/ ende toe te nemen in gheestelijckheden die vercout/ eñ die nerstichept verrcanckt/ en dan comen in hem begheerten der gheestelijcker vrouwen/ ende besoeckinghe der seluen/ende als die andere dinghen in hẽ ghebluft ende wt ghedaen zijn/ so blijft hem dit alleen tot een cranck solaes/ dat hy noch spreken can van gheestelijcke dinghen/ waer door hy hem seluen voorsedt bouen veel andere menschen/die dusdanige gheestelijcke dinghen noeyt ghevoelt/noch onderwonden en hebben/ oft hij verwerft hem eenen grooten naem onder gheestelijcke vrouwen/die meynen dat hij spreect wt ouervloedichept des herten/eñ dat hij is eenen goeden onderwijser des gheestelijcke leuens/ ende des inwendighe

ghe deuocie.

Inden storm van deser becoringhe blijuen veel menschen / ende luttel comender ter hauen / want die liefde Godts en beweechtse niet/noch begeren en treckt hun niet/noch die vierichheyts vootganckx en sterckt hun niet/ maer sij zijn law in alle dinghen / en beghinnen sij eenighe goede wercken te doen/die doen sij wt eenighe ghewoonten/oft wt menschelijcke schaemte/ofte wt vreese / op dat hun niet erghers en gheschiede. Ende daerom soo wie deser becoringhe verwinnē wilt/die moet hem seluen ghewelt doen/soo t'herte als het lichaem / ghelijck een traghe beest dat men met sporen/oft sweepen voort drijft. Sommighe worden met ghewelt ende met haestighe vierichheyt ghetrocken tottet goet. Ghelijck dan die ezelen doene hebben eenen toom / daer sij mede ghebreydelt worden/op dat si niet suyselen / soo behoeuen die ander een geessel / daer sij mede by bedwanc ghedreuen worden tottet goet. Ende die bermhertige Godt/hoe veel swaerlijcker dat jemant strijdt inden strijdt der becoringhe/alsoo veel meer gratiē der volcomenheyt sal hy weder geuē/ in dese tegenwoordicheyt/ ende meer-

dere loon der glorie inder eeuwichept.
Veel andere specien derbecoringe zijn-
der/welcker natueren/oorsprongen/
ende saken/te lanck waer wt te leggē.
Want ist dat gheen medecijn meester
te vollen bekennen en can alle menich
vuldicheden / ende seericheden der lic-
hamelijcker siecktē / hoe veel min
mach dan iemant te vol onderschepdē
alle gheestelijcke siecktē der becorin-
ghe / die veel subtijelder zijn/ten waer
dat hy volcomelijck vanden heyligen
Gheest verlicht waer? Doch die alder
swaerste becoringhe schijnen dese te
wesen / als twijffelachtichept int Ca-
tholijcke geloof/mishope vande berm
hertichept Godts/ende den gheest der
blasphemie tegen Godt/ende zijn hey-
lighen/ ende becoringhe zijn handen
aen hem te slaen / ende hem seluen te
dooden/ende een begaenhept der scru-
puloser conscientie / die gheenen sali-
ghen raet ontfanghen en wil.

D'alder svvaerste tentatien vvelck die sijn.

[V]an Remedien teghen dese bitter becoringhe.

Cap. III.

[T]Eghen dusdanighe becoringhen/ [...]zijn dese Remedien alder meest [...] Ten eersten/datmen dusdanighe [...]schen trooste/dat sij alsulcke beco[...]ghe niet en vreesen/want sij den ge[...]diese lijdet/meer comen tot verdië[...] dan tot hinder. Die ander Reme[...]s / datse verduldelijck lijden/ghe[...] oft die duyvel iemant sieneliick [...]penbaerlijck quelde. Die derde [...] datmense niet en achte / noch met [...]n oft argumenten die en verwin[...]vant daer door soudense meer ghe[...]kt worden/maer dat die mensche [...] daer af keer tot andere dinghen/ [...]: hy zijnder becoringhe mede ver[...]te. Ghelijck die met lichamelijcke [...]e beladen is/ heeft hij yet daer hij [...] mede veronledicht / soo verghet [...]zijns selfs / eñ heeft min pijn. Die [...]rde Remedie is/dz die mëscDie oner[...]s zijns selfs/ eñ andere goede liedë [...]bedë innichlijcke bidde / om hulpe [...] Goddelijcker bermhertichept.

van

Vande alder ghemeynste becoringhe.

Cap. IIII.

DIe alderghemeynste becoringhe daer wy al mede aenghestormt worden inde groote woeste Zee deser werelt/is strijdt van alle sonden. In welcke becoringhe wy dickwils onder gaen/recht oft wy verdrincken soudẽ/ ende wederom comen wij met cracht op/ende worden op geheuen/recht oft wij van al haren aenvechtinghe vrij waren/van welcke ghesept wordt.

Ps.106.23. Die ter Zee neder dalen met schepen, doende haere wercken in veel wateren. Die Zee is die diepte der sonden / die schepen / zijn die gheestelijcke staten daermen mede vaert / wt de sonden d̃ werelt. Die tempeesten der Zee / zijn becoringhe der sonden/daer sien sij va rende die wercken des Heeren/eñ zijn wonderlijckheden int diepte / wãneer sij mercken met hoe groote goedertierenheyt ende macht/hy behoet die ghene die strijden vande vloeden der sonden/ende met hoe groote wijsheyt enreden hij gehenget/datsij aengestormt

ende

nde ghemoevt worden / ende gheeft
en victorie door veel raden / ende re-
medien der sonden. Die niet gheproeft
is, wat weet hy? Ende die niet on- Eccl.34,11.
dersocht en is, die kent luttel dinghen.
En man die in veel dingen ondersocht
is, sal veel dinghen peynsen, ende die
veel gheleert heeft, sal t'verstant wt leg-
gen. Sy climmē op ten Hemel door
sekerheyt des betrouwens / ende we-
derom climmen sij nederwaerts tottē
afgront toe/door vreese dat sij in beco-
ringhe ondergaen sullen/ende verwō-
nen worden: oft sij climmen op / ten
Hemelen toe / aensiende die hulp der
Goddelijcker goedertierenheyt / eñ sij
dalen ten afgront toe / aenschouwēde
de cranckheyt haerder eygenē broosheyt.

Van Profijt der ontreckinghe des Gheestelijcke vertroostinghe.

Cap. V.

Deze dinghen leeren wy inde on-
treckinge des inwendige troosts
dat jerste is/dat wij daer mede leeren
Godt danckē/vande alderminste wel-
daden.

daden. Dat anderde is/dat wy leerẽ vreesen die alderminste misdaden / eñ versuymenissen / ende ons daer voor hoeden. Dat derde is / dat wij leeren lijden verduldelijck allen teghenspoet.

Een ghelijckenisse.

Van een volle tafel / vallen veel cruymen / jae somtijts groote stucken / ende alse versuymt worden/oft niet gheacht/soo blijuen sij verloren. Desghelijcx versuymt somtijts die mensche Godt te dancken van veel weldaden/ die hy gheeft/ende verghet te werckẽ naede gracie Godts / ende en bekent sommighe gauen Godts niet/en sommighe rekent hij cleyn die groot zijn. Maer als hem alle dese gracien ontoghen worden / soo ouerdenckt hij als een man die zijn aermoede aensiet/ hoe veel hy hadde / ende vermochte te voren/dat hy nv niet en heeft/ noch en vermach / en recht als een hongherich bedelaer/soo begheert hy nu wel te õtfanghen een cleyn brocrken met grooter danckbaerheyt / die te voren cleyn rekenden die leckere gherichten.

Ioan. 6. 12.

Daerom seyt Christus seer wel. Vergadert die brockelinghen op dat sy niet verloren en gaen.

VVeldaden Godts, hoe vvel sy

Die gauen Godts zijn edel eñ costelijck wt weerdicheyt des gheuers / eñ aff-

tie des liberaelheyts ende liefde/ cleyn schij
hijse wt gheeft / al waert dat hy nen, sijn
clepn dinghen gaue / die mosten nochtans
aenghenaem wesen. Item zijn alder coste-
edel ende costelijck / wt dierbaer- lijckste.
t ende nutticheyt des ghifte.
nt wat isser edelder/ dan den geest
ots die hij ons gheeft ? wat isser
ter dan dat / daer wy mede ouer-
nt worden in Godt / Goddelijck
rden/ ende salich / ende erf-
enamen sijns rijcx, waer af ghescre 2. Pet. 1. 4.
staet. Seer groote ende costelijcke
ooften heeft hy ons ghegeuen, op
wy hier door souden deelachtich
rden der Goddelijcker natuere.
ock zijn die gauen Godts costelijck
snootheyt des ghenes diet gegeuē
orden. Want wat ghelijckenisse
eft Godt met het slijck: wy zijn slijck
oode/vol ghebreck/sondaers/ondāc-
er / aerm van alle goet / ende schul-
ch des doots / ende nochtans Godt
eweerdicht onser te dencken.
aert sacke dat alleen een Coninck
eweerdichde te ghedencken eens
erme mensche / al waert dat hij oock
epnich gaue/het sal den aermē moe-
n groot duncken. Alsser ghescreuē
aet. VVat is die mensch, dat ghy sijns Psal. 8. 5.
ghe-

ghedachtich sijt? oft die soon des men-
schen, dat ghy hem besoeckt?
Wy worden oock gheleert int ontre-
Die minste schulden oock te schouvven. ken des inwendigen troosts / te schou-
wen die alderminste sonde / want t'i-
te beureesen/dat by auontuere om d-
se misdaet/ ende ondanckbaerheyt d-
gracie ons ontoghen is. Daerom su-
len wy pijnen in schouwen der versu-
menisse/weder te vercrijghen/dat w-
met onbehoorde vrijheyt verloren he-
ben. Want die schrifuere seyt. D-
Eccl. 19.1. cleyn dinghen versmaet, sal allenske-
veruallen. Ende S. Augustijn sey-
In illum versum. Psal.36. multiplica ei sunt sup capillos Tom. 8. hebdy groote dingen geschout/wac-
v dat ghij van het sant niet ouerual-
en wordt. Die Godt ontsiet / en ve-
suymt gheen dinghen. Wt veel clei-
druppelen comen ouervloeyende w-
teren/ die bij tijden groote mueren e-
stercke vesten nederwerpen. Door-
cleyn gaetken loopet d'water heyme-
ijck int schip/ tot dattet verdrinckt.
Wy leeren ouermidts outreckin-
Men moet leeren verdraghen. des inwendighen troost/cleyn wede-
stooten verdraghen/want wie niet -
leert cleyne dinghen verwinnen / d-
en verwint oock gheen groote ding-
Veel menschen wenschē voor Chri-
te steruen / die om Christus wille n-

willen lijden/ende verdraghen lich-
woorden. Maer wie verveert is
nt ghelupt eens vlieghende blats/
e soude hij lijden moghen den slach
ns ververlijcke blinckende swerts?
erom laet ons leeren schouwen na
ser macht alle sonden / ende voor al
t wij misdaen hebben / alle teghen-
oet ootmoedelijck lijden / ende laet
s wel mercken die ghenaden/ ende
eldaden Godts / ende hem daer aff
toos louen/ ende en laet ons die gra-
e Godts niet ijdelijck ontfangen / so
llen wij weerdich worden / dat die
racie die ons outogen was/vermeer
ert weder ghegeuen sal worden / op
at wij verdienen moghen te comen
t eenen grooten voortganck in
euchden.

Nae deser teghenwoordighe mate- VVat tentatie is, ende hoe dat sy geschiet.
ie mach becoringhe geheeten wordē/
lle beroeringhe bewegynghe oft ghe-
oelinghe/dat ons af treckt vanden
waerachtighen Godt. Ende dat ghe-
chiet in driederhande manieren / oft
oor aenlockinghe door ghenoechelijc
e dinghen/oft door verveeringe door
ontrarie en harde dinghen / oft door
edrieginghe der valscher dingen/ die
er waerheyt ghelijck schijnen / eñ al-
dus

dus worde die crachten der zielen se
ghebroken. Die begheerlijcke crach
wordt ghebroken door dinghen die g
noechelijck zijn den vleesſche / den vo
ghen/ende het herte/dat is / door wel
luste/rijckdom/ende wereltsche eere.
Die torenlijcke cracht wordt gecreu
met menigerhande ancxte/int weder
staen der sonden / ende int aenhange
der deuchden. Die redelijcke crach
wordt verblint/dat sij goet/quaet oo
deelt/ende t'quaet goet/ende sij stelt d
licht der waerheyt duysternisse/eñ di
duysternisse der valscheyt een licht t
wesen. Hier af staet ghescreuen :
Psal.37.11. Mijn herte is heel beroert, als water d
veroupstert ende ontreynicht is va
slijck / mijn cracht heeft my verlaten
door welcke ick waerachtelijck behoo
den aen te hanghen d'opperste goe
endet'selue licht van mijn ooghenen i
met my niet, met welcke ick onde
scheyden soude die waerheyt van d
valscheyt. Die begheerlijcke crach
wordt tweederhande becoort / wa
die gheestelijcke genoechte wort ha
ontoghen / en daerom blijft sij ongh
troost/ eñ die vleesſchelijcke ghenoec
te wordt haer inghestort/ ende daer v
wordt sij onreyn. Die Torenlijck
crach

icht wordt tweederhande becoort/
st als sij getrenckt wort tottet goet/
anderen/als sij ghenepcht is tottet
aet. Die redelijcke cracht wordt
eederleye becoort/ want sij verstaet
goet eñ en bekent niet dattet goet
ende onder den schijne der waerh3/
ordt sij bedroghen van valschept.
e duyuel raet der siele van binnen
aden raet. Die werelt aenvecht vā
ytē mz lasterlijcke woordē/ t'vleesch
eft ghenoechte/ die ghedachte ont-
ncktse ende causeert die becoringhe/
sij wederstaetse.

Maer oftet nutter is becoringhe te
bben/ dan te deruen/ bewijst alleen
ynde. Want becoringhe te hebben/
de die mannelijcke te wederstaen/
t is seer verdienstelijck/ ende die te
rwinnen is groote glorie. Maer
te deruen ist ghemackelijckste/ en-
t'sekerste verwonuen te worden is
riculeus. Te begheren ende hem
uen te stecken in becoringhe is on-
hoorlijck/ sonderlinghen den cranc-
n ende den onvolcomen. Nochtās
t hem een mensch oeffent alwillens
den strijdt teghen ghecstelijcke son-
n/als tegen gramschap/ tegen haet/
ele glorie/ ende dierghelijcken/ dat
is

Oft profij-
telijck is
becoort te
vvorden
oft niet.

is somtijts profijtelijck hem / die zij
wooninghe kiest/ onder die ghene di
hem vervolghen ende moyelijck zijn
op dat hy alsoo verduldicheyt leer
ende die onder eenen strenghen me
ster leeft / die zijnen wil breeckt in alle
dinghen, op dat hy alsoo gewoon w
de ootmoedelijck ende vlijtelijck gh
hoorsaem te zijn / ende desghelijcx va
andere gheestelijcke sonden te verwi
nen. Maer met vleesschelijcke son
al willens en sonder noot te strijden
dat is periculeus eñ dwaesheyt/ ma
die strijden salmen vlien/ ende buyte
de memorie sluyten / ende alle die di
ghen schouwen die een toestoocke
daer toe moghen wesen. Want on
Heere en wilde niet ghehenghen d
hy van oncuysheyt becoort soude wo
den/op dat hy ons leerẽ sonde/ dat w
ons in sulcke becoringhe niet werpe
en souden. Ende want dese becori
ghe met ghenoechte / niet alleen d
sinnen / maer oock des lichaems gh
menget is / ende want wy in deser so
de al ontfanghen sijn , soo is haren to
ganck dies te ancxtelijcker ende pe
culeuser / ghelijck die vyant die in
stadt eenighe vrienden heeft / comt
tot inde poorte gheloopen / hy sal d

adt niet beter macht crijghen. Daer-
m vermaent ons seer wel Paulus:
Vliedet die oncuysheyt. Alle sondē die 1.Cor.6.15
en mensch doet, die is buyten d'lichaē,
naer die oncuysheyt bedrijft, die son-
dicht in sijn lichaem. Met becoringhe
daer ghenoechte is/ worden meeest de
crancke verwonnē/ daer die liefde des
werelts noch niet al wtghebluft en is/
en worden daerom weder outfunckt
van begheerten des werelts / als een
keerse die corteliick wt ghedaen is/ ōt-
fangt lichtelijck die vlamme weder.
Maer die haestighe ende gheweldige
becoringhe aenvecht die stercken / op
dat die ghene diemen met smeecken
niet booghen en mach / neder ghesla-
ghen worde met herde ende stercke be
coringhe/recht als met stercke windē.
Bedriechelijcke becoringhe / die hun
bemantelē onder den schijn d' deucht/
al ist saecke dat sij die onwijse ende on-
besorghte menschen bedrieghen / ghe-
meynlijck die noch des vyants schalc- Apoc.2.24
heden ende behendicheden niet en we-
ten/nochtans legghen sij sonderlinghe
laghen den volcomenen / ende die seer
voortgaen in deuchden. Als die Pro-
pheet ghetuycht segghende: Inden Psal.141.4.
wech daer ick wandelde hebben sy my

heymelijck stricken gheleet. Ende dis
2.Co.11.14 Apostel/ Den boosen gheest ouerbeelt
hem in eenen Enghel des lichts. Want
openbaerde hy den menschen in zijns
selfs ghedaente/ die seer leelijck en af
grijsselijck is/sij souden voor hem ve
veert worden ende vlien. Dat is/too
de hy zijn bedrieghenisse openbaerlij
sij souden metter hulpe Godts hem
wederstaen/ende veriaghen/alsoo da
hy niet by hun vorderen en soude.
Want goede menschen/om dat sij sup
uer zijn / verfoyen alle onsupuere son
den / ende want sij deuchdelijck zijn
daerom vechten sij mannelijck teghe
alle quaet/datse bekennen quaet te w
sen. Den tempteerder coemt dan i
ghedaente van eenen goeden Enghe
midts dat hij ghelooft/dat dien vand
goede menschen bemint wordt/op da
hijse soo te lichtelijcker bedrieghe/ al
men meynt dat hy een goet bode is
die goede dingen pleecht te bootschap
pen/ ende te raden. Hier aff spreecl
Serm. 66. in Cant. in initio. S. Bernaert: Die goede mensch e
wordt niet bedroghen/dan met gheli
kenisse des goets.

Ende op dat te lichtelijcker zijne
§ 2. raet ontfanghen worde / soo raedt h
ierst alle goet/daer nae goet niet qua

[..]emengt/ten lesten valsche deuchdē/
[..]er wa erachtelijck quade.
[..]n lestē als hijse vast gestrickt heeft/
[..]de ghevanghen in zijn net/soo recht
[..]openbaerlijc op zijn feninich hooft
[..]trecktse tot openbare sonden / ghe-
[..]k een Schorpioen / die een smeeckē-
[..]aenschijn heeft/ende eenen venijnt-
[..]en steert/daer hij mede doot. Aldus
[..]droghen die Gabaoniten die kinde-
[..] van Israhel / met een ghevepnst
[..]eemt habijt / datse hun spaerden ende
[..]et en dooden / daert nochtans hun
[..]anden waren. Ios. 9. 4.
§ 3. Hoe schadelijck dat ghemeynschap der vrouwē is
Hoe veel isser die dickwils gegaen
[..]bben tot gheestelijcke Vrouwē / on-
[..]r den schijn van gheestelijcke liefde/
[..]de onder den schijn datse haers ghe-
[..]t begeerden. Siet hoe groote puer-
[..]pt is inde ierste meyninghe/als lief-
[..] ende deuotie. Daer nae volghen
[..]nghe clappinghe / nu van Godt / nu
[..]n hun beyde liefde/ende getrouwic-
[..]yt / daer nae volghen vriendelijcke
[..]nschouwinghe/ende ghiften vā ge-
[..]nckenissen der liefdē. Siet hoe wor
[..]n deuchden der gheestelijcker ver-
[..]oostinghe/ende ghetrouwer begeer-
[..]n al tehans ghemengt met ondeuch-
[..]n des onnutte clappinghe / ende der

onbehoeder vrientschap / ende onnut
ter becommeringhe des herten totte
beminden. Ten lesten volghen dae
nae valsche deuchden / ende waerac
tighe quade / als omhelsinghe eñ cu
singhe/aenraeckinge der handen / d
borsten/ende diergheliicke/ dat al se
begrijpelijck is / ende teeckenen va
vleesschelijcker liefde/ende voorteecl
nen van een leelijck werck. Daer n
volghen die vruchten der voorgenoe
der dingen/als openbare wercken de
D. Aug.to. 10. Ser. 250 de temp. c. 3 booshepts. Also dat Augustinus w
mach segghen: O hoe cort ende cle
is die ure desblijschaps/in welcke v
loren wordt het eeuwich leuen.

In dese manier becleedt haer oo
dickwils die houaerdije / ende ha
ghierichept / ende andere sonden / d
welcke/want sij den menschen niet
derren becoren openbaerlijck / die
kennen alle ondeucht te haten/soo n
men sij eenen schijn der deucht / op d
mense niet en bekenne/ghelijck als
ghevepnst valsch vrient, die den an
ren heymelijck vermoordt / als hy
hem roemt. Aldus hiel Joab Am
sam by zijn kinne/recht oft hy hem c
2. Re. 20. 9. sen sonde/op dat hem Amasa niet
soude houden voor zijnen vyant/ n

het

hoeden voor zijn sweert / aldus
e hy hem bedriechelijck. So ooc Mat.26.48
s heeft Christum verraden met
n Cusse om ghecruyst te worden.
dinghen bedroeven ons in beco-
e/dz jerste is aerbeyt des strijdts/
nderde is onruste van herten dat
ijden / dat derde is ancxt dat wy
hen verwonnen te worden / door
ent des becoringhe/oft om dat wij
sen dat wij by avontueren te seer
weltijck wederstaen/ ende dat wij
om onse conscientie belasten/al ist
tons dat wy niet volcomelijck v
inghe en consenteren.

t vvat manieren men beco-
ringhe sal vvederstaen.

Cap. VI.

MEn sal alle becoringhen weder- § 1.
staen in dese vier manieren.
jerste manier is/datmen die ghe-
hten daer van keere / ende andere
mmeringhe aenneme / daer die
asch/soo hy best mach mede verge-
die aenvechtinghen. Die tweede
nier is/te schouwen alle die wegē

en oorsaecken der becoringhen / ende sonderlinghe der vleesschelijcker becoringhe/want sij ontsteeckt ghelijckhet vier allen die haer ghenaken. Die derde is/verduldelijck ende ootmoedelijcke lijden die roede des Heeren / op dat hy selue oordeele weerdich te wesen des drucks/des strijdts/ende des aerbeyts/ende dat verduldichlijck verdrage/ betrouwende datter hem goet af comen sal. Want aldus sal hem die Heere te haesteltjcker goedertierē worden/ende ghepurgeert worden vā zijn sonden/ ende gesuyuert van zijn boosheden/ende hy sal beghifte worden met deuchden / met wetentheyt / met verdiensten / ende met glorie. Want S. Gregorius spreeckt: Soo wie begeert die sonden volcomelijck te verwinnē/ die pijne hem ootmoedelijck te lijden/ die gheesselinghe zijnder reyninghe. Wy en mohhen teghen Godt niet kijuē/noch door rechtuaerdicheyt/ want wij zijn sondaers / noch door macht/ want wy zijn cranck / ende zijn knechten/noch oock van hem ontgaen door schalckheyt/want wy en moghen nerghens voor hem schuylen/noch buytē den eynden zijnder heerschappije gaē. Ghelijck die Propheet spreeckt in zij-

Gods straffinghe salmen patiëtelijck verdraghen.

Hom. 15, in Euang.

...salm: waer sal ick gaen van uwē ... , ende waer sal ick vlien van v aē. ... Ende Iob spreeckt. Godt is wijs ...rten, ende sterck van machten, ...eft hem wederstaen, ende vrede ...dt? Daerom laet ons/ons ver... ...edighen voor hem/so sullen wij ...ermhertichept verchrijghen. Bsal.138.7. Iob.9.4.

§ 2. Int ghebet te volherdē

...e vierde manier is / in bedinghe ...e beghenen/ ende die Goddelijc... ...pe door hem seluen/ende andere ... gebeden t'aenroepen/want wy ...ghen soo veel vyanden niet ver... ...en / noch sonder dootlijcke won... ...an hem comen/met onse verdiē... ...ft met onse crachten/ oft met on... ...schept , ten sij dat wij beschermt ...en door de hant Godts/ende ghe... ...t met zijnder hulpe. Daer toe ...taent ons de Propheet seggende: ...roept my inden dach der tribulaci... ..., nde ick sal v verlossen, ende ghy ...y vereeren. Want daerom laet ... somtijts toe becorent/eñ bedruct ...rden / op dat hy verweckt worde ...erstichept des ghebets / ende dat ...n toevlucht soude nemen totten ...e / ende ghewaer worde zijn hul... ...nde dat hij te vierigher worde in ...se Godts / als hij verhoort dat Psal.49.35

zijn...

zijn ghebet verhoort is/ende dat hy al-
dus wasse in verdiensten der deuchdē/
ende int betrouwen der bermhertichz
Rom,8.28. Godts. Aldus mede wercken alle din-
ghen int goet, den ghenen die Godt lief
hebben, soo voorspoet als tegenspoet.
Godt plech oock somtijts zijnen ghe-
trouwen dienaer naemaels soo veel
meer te troosten/ende meer gracien d
volcomenheyt te gheuen / in die dingē
daer hy somtijts swaerlijckste in be-
coort gheweest heeft / ende ghemoept.
Ghelijck S. Gregorius beschrijft van
S. Benedictus/ doen hy swaerlijckste
becoort worde met vleesschelijcke beco
ringhe/want hy die mannelijck wed-
stont/soo verwan hijse so volcomelijc/
dat hy door die gracie Godts/daer nae
noeyt in hem en ghevoelde eenighe be
roeringhe der vleesschelijcker genuech
ten. Dit ghevoelde die Propheet doē
hy sprac: Nae menichvuldicheyt mijn-
Psal.93.19 der droefheyden, hebben v vertroostin
ghe mijn siele verblijdt. Desghelijcx de
ghene die trouwelijck strijdt tegen be-
coringhe des ongheloofs/ende teghen
blasphemie inden heylighen Gheest/
verdient dickwils dat hij int gheloove
claerlijck verlicht wordt/ende ontstee-
ken wordt inde liefde Godts. Gelijck
Esai

[..]iaes schrift. Sy sullen wesen van- Esa. 14. 2.
[..]ende, die ghene die henlieden geuan
[..]en hadden, ende sy sullen haere ver-
[..]atters t'onderbrenghen.

Den vijfsten Voortganck.

Cap. VII.

Die vijfste manier / ende vijfsten voortganck des Gheestelijcken [..]en is / datmen sonderlinghe boete [..]en sal teghen een jeghelijcke becorin[..]e der sonden. En dit mach heeten [..]n staet der ghesontmakinge/oft ge[..]singhe der gheestelijcker remedien/ [..] welcke men neerstighe sorghinghe [..]et teghen die sieckten der sonden/op [..]tmen come totten staet der ghesont[..]ypt. En want van desen raden te vo[..]n ghesproken is/so en ist gheen noot [..]tmen hier/daer anderwerf aff spre[..]. Alsoo neerstelijck sal een jegelijck [..]aecken en soecken ghesontheyt zijn[..]er sielen tegen die gheestelijcke sieck[..]/als die ter doot toe gewont is/neer[..]elijck soeckt eenen meester die hem [..]hesont maecke. Ende hoe veele der [..]elen sieckte auctelijcker is/en swaer der

§ 1. Viifste voortganc.

Ghelijcmen t'lichaem gade slaet, soo moetmen oock die siele, jae meer.

derte ghenesen / ende haer ghesontheyt eedelder is / dan des sterflijcx lichaems / alsoo veel te vlijtigher ende meer / salmen sorchvuldich wesen / die siele ghesont te maecken. Ende hoe veel wy meer sorchvuldich zijn om ghesontheyt des lichaems / dan om salicheyt der sielen / soo worden wy verwonnen / dat wy soo veel te meer t'lichaem minnẽ / eñ zijns ghesontheyts meer verlangẽ.

Van ghesontheyt der sielen.

Cap. VIII.

§ 1. Ghesontheyt des Lichaems is gheleghen in geheelheyt der leden / ende der sinnen / ende in gheschickte qualiteyt van humuerẽ / ende in cracht des subtijlste bloet / in welcke die siele haer leuen heeft. Die ghesontheyt dẽ sielen is gheleghen / in gherechtige eñ voorsinnighe werckinghe / eñ in voorhoedighe spreeckinghe / ende in rechtheyt des wils / in gheoordineertheyt der affecie / ende in nut tichept der gedachten.

Van Werckinghe.

Cap. IX.

EEn jeghelijck werck moet driederleywijs behoet zijn/salt verdienstelick wesen. Ten eersten salmen sien oft gheoorloft is. Ten tweeden/ oft betaemelijck is. Ten derden oft profijtelijck is. Ongheoorloft ist/ al dat teghen die gheboden Godts is/ oft teghen die gheboden der helygher Kercken/ oft teghen eyghen beloofteniffe/ als beloofte des reynicheyts/des gehoorsaemheyts/verloochenisse des eyghenheyts/ende dierghelijcken onder die beloften besloten. Ontamelijck is/ dat geenen goeden schijn en heeft/ ende dat quaet schijnt/ al en ist gheen openbaer quaet/als alle schandael/eñ wat eenich schijn heeft der sonden oft quaet/ oft wat een jeghelijck nae zijnẽ staet onbehoorlijck is. Daerom seyt Paulus. Allen dinghen sijn my geoorloft, maer alle dinghen en stichten niet.

§ 1. In allen vverck salmen drie dinghen gade slaen.

VVat ongeoorloft is.

VVat ontamelijck is.

1.Co.10.23

§ 2. Die knecht Godts sal schouwẽ dat hy met onschrickelijcke exempelẽ niet ontslae die conscientie der cranckerinẽ menschen/ op dat hy Godt gheen oneer en doe/want de onsedicheyt der knechtẽ/

coemt tot confusie van hun Heeren: Ghelijck die Apostel ghetuycht.

Ghy glorieert in Godt, ghelijck een
Rom.2.23. knecht inden Heer, ende door die ouertredinge des wets ōteerdy Godt. VVāt den naem Godts wordt door v lieden gheblasphemeert onder die heydenen.

VVat onnuttelijc is. Onnutteltjck is/daer gheen profijt oft vruchten af en coemt. Die mensche coemt ijdel voor Godt/wiens werck niet en heeft vruchten des Godtsoenstighe profijt/ ghelijck eenen tack verdroocht aendē boom/ eñ een onvruchtbaer hout inden wijngaert/oft in eenē boomgaert. Want Godt die alle menschen liberaelijck begheert te loonen heeft hem alsoo menighe saecken der verdiensten ende soo veel verdienelijcke wercken ghetoont/ dat hy diwaes is/ende verdient straffinghe/die alle dese versuymt ende volcht onnutte ende onvruchtbare dinghen/ghelijck als die in eenen hoff ghinck die vol eedel ende costelijcke vruchten waer/ende pluckten alleen die snoode/suere/ende bittere vruchten.

Van Sprekinghe.

Cap. X.

IN Sprekinghe zijn oock drie dinghen te mercken ende t'onderhouden. D'eerste dat die mensch traech sij tot spreken. Ghelijck die Wijseman vermaent: Ionghelinck spreeckt in v saecke nauwe wanneer dat noot is, ende noch min in eens anders saecke/oft in ijdele saecken. Ist dat ghy tweemael ghevraecht wordt, soo gheeft antwoorde, nae dattet profijt ende bequamichept dat verepscht te spreken. T'profijt/ in nuttichept der gheestelijcker stichtinghe/ende des quaets te schouwen / ende der eere Godts voor te setten. Bequamichept / in behoorlijckhept des tijts der stede / die dinghen diemen segghen sal/ende der ghener die dat hooren sullen. Een vat dat onghedeckt staet, en geen decksel en heeft, sal onsuyuer sijn. T'stoff valter in/die wormen ende andere onsuyuere ghedierten sullen dat besmetten / en is daer eenighen dierbaer oft welrieckende dranck in / t'sal verslaen/ ende zijn cracht verliesen. Desghelijcx die met swijghen zijnen mont niet en behoedt/dickwils wort hy veronrep-

§ 1. In spreken drie dingen te mercken

Eccl. 32.10

Silentium te bewaren,

Num. 19.15

onreynicht met vuylichz d'ōgeoorlofde woordē/ als mz leughenen/vloecken/ achterclappen/oft met leelijcke beroemelicke oft boeffelijcke woorden.
Heeft hy oock in hem eenige deuotie/ oft eenighe verborgen deucht/ sij wast lichtelijck wt / ende vertout ende gaet wech/als wy dickmael beuinden moghen/ wanneer wy ons nae der innicheyt keerē tot ijdele woordē/ want dā vermindert den smake/eñ die vierichz wort gebluscht / t'verstant verduystert/ d'intentie tot God verstroeyt/eñ t'hert gedeylt vā t'goet dtatet te vorē hadde.

§ 2. VVoorden salmen vveghen eer-men se spreken sal.

Het tweede is datmen voorsinnich wesen sal int spreken/ dat die mensche mercke wat hy spreke/ende voor wien dat hij spreke / zijn woorden stellende in bescheydenheyt/op dz sij in zijn spreken niemant en hinder/oft jemant on behoorlijck en moye/oft verarghere/ eñ in zijn sprake niet valsheyt en menghe daer die conscientie naemaels een vroeghen van hebbe / ende hem en berouwe dat hij ghesproken heeft.

Eccl.21.19. Den Wijseman seyt : T'herte der sottē is in haren mont. Daerom wanneer sij den mont open doen / soo storten sij wt ouermidts haer dwaesheyt al dat sij binnen hebben. Maer den mont d' wijsen

wissen/is in haer herten/want haren mont en spreeckt niet dan wt goet beraet des herten. Die sijnen mont bewaert, die bewaert sijn siele, maer die onbedacht is van spreken sal quaet gheuoelen. Want van alle ijdel woorden dat die menschen gesproken sullen hebbē, daer aff sullen sy reden gheuen inden dach des oordeels. H. Gregorius seyt: Een ijdel woort is/ dat gheen sake en heeft der rechter noot/ oft gheen meyninghe der Godtsdienstigher nutticheyt. Ist saecke dat een ijdel woort dat geen bate in en brengt / sonder misdaet niet en is / wat salt dan wesen van schadelijcke woorden daer iemant by gehindert wordt? Prou. 13. Mat. 12. 36. VVat een ijdel vvoort is.

Dat derde is/dat die menschen cort spreken en sonder noot oft profijt/die woorden niet vermenichvuldicht en worden. Waer aff ghescreuen staet: Die veel woorden ghebruyckt, quelt sijn siele / want in veel sprekens en sal gheen sonde ghebrecken. Want die twee woorden die ons verhengt zijn/ sijn haest ghesproken/ dat is/ dat u oft een ander nootelijck is/oft dat u oft eē ander nut is. Noot is haest den wijsen bediet/ en voor de sotten en kunnē gheen woorden ghenoech wesen. En § 3. Cort ine spreken. Eccl. 20. 8. Pro. 10, 19. Tvvee vvoorden sijn ons toe gelatē.

wort

wordt oock die nuttichept met te veel woorden vermenichvuldicht / sij wordt verdrietelijck ende lastich. Daerom
L.5.epist. ex 38. sept Seneca: Ten is niet van noode veel woorden / maer weynighe ende crachtighe. Ende die wijseman:
Pro.25.28. Ghelijc een open stadt ende sonder omganc der mueren, alsoo is een man die int spreken sijnen gheest niet bedwinghen can. Ende S. Gregorius: Die
L.7.Moral C. 25. stadt des herten die gheen innere deer swijginge en heeft/staet open voor die pijlen des vyants. Die mensch dan sal in zijn woorden soo voorhoedich ende sparich wesen als die vrecke in zijn penninghen/want die woorden daer wy mede verdienen de glorie des hemels zijn costelicker bouen allen schat.
Pro.21.20. Eenen begheerlijcken schat, rust inden mont des wijse. Een ghierich ende vreck mensch verborcht zijn ghelt diep ende heymelijck/ noch hy en geuet niet wt ten sij voor grooten noot oft profijt ende wacht dat hy niet een mijte meer wt en gheeft dant noot is. Also sal geestelijck mensch den schat zijns herten verberghen / door selden te spreken ende zijnen mont niet open doen ten om nootelijcke oft nutte saecken. E wat hy met luttel woorden bedrijuen mag

Ghelijck een gierich meusch sijn gelt spaert, so sal oock een Religiens sijn vvoorden sparen.

h/ daer en sal hy niet menichvul-
ghe zijn woorden. Vierderhanden
daer comt den mensche daer af dat
te sonde van veel sprekens oft ij-
sprekens schout. Syn verstant
binnen wort dieper ende hooger/
lijck water dat besloten is/ eñ ner-
ns gheenen wtganck en heeft om
h te vlieden/ dat wast hooghe.
m dat hy spreeckt/ wordt vande lie-
meer gheacht om dat sij weeten dz
met rijpheyt spreeckt / en hy niet
lijck zijn woorden wt en stort.
m hy verdient sonderlinghe glorie
en hemel.

Vande discipline der goeder zeden.

Cap. XI.

DIe goede zeden in Gheestelijcke menschen worden met drie coleu- ¶ I.
verciert / als dat sij moeten rijp- Zedaerhã
edich zijn/ oetmoedich/ ende goed- verciert
en. Rijpmoedich dat sij niet licht lichaem eñ
zijn tot loopen / noch ghenepcht tot de siele.
hen/ noch curicus / veel van woor-
/ oft jockaerts. Rijpmoedicheyt

ordineert die ghedachten van binnen ende behoedet t'lichaem van buyten van quade zeden. Sy regeret t'hooft dattet hem niet lichtelijck hier en daer om en keere/die ooghen datse niet wilde lijck en sien/ die oorē datse niet nauwe en luysteren tot onnutte dinghen/ sij dwingt die tonghe van ledighe ende onvruchtbaer woorden/ sij behoedt die handen van onnutte becommeringhe/die voeten van ijdele wandelinghe/ende van ontamelijck gaen/ende bedwinghet t'gheheel lichaem van onrustighe beroeringhe/ daer nae dat reden vereyscht.

§ 2. Hier af prijst S. Bernaert Malachiam den H. Bisschop/eñ schrijft dat hy also ghescickt van zeden ende manierē was/dat hy noch ooge/noch hā noch gheen lit lichtelijck en roerde/ dan nae dat reden ende saecke vereyschte so dat niet in hē scheen/ daer hē iemā aen stooten mochte die hem sach/ wā het was al wel in hem ghescickt.

In vita S. Malachiæ. Cap. Ascendit.

§ 3. Oitmoedichept der manierē booch den hals ende maeckt een ootmoedich antwoort/ en slecht ghelaet / heeft lie slechte cleedinghe/stelt haer seluen onder die nederste/schoonwet ghesien te wesen/vliedt alle besunderheyt / si maeckt

aeckt haer willich anderen te dienē/
de swijcht alsmen haer laster doet/
de schaemt haer van eere diemen
er bewijst / ende is berept tot mede-
den/ende onwillich tot gramschap.
Goedertierenheyt maeckt den men
je minnelijck / medelijdich den be-
uckten / handelijck / verbiddelijck/
ygheltjck tot raden / mededeplach-
h / ghenoechlijck int goet / stil: vro-
ck/ghetrou/ghemeynsaem/ niemā-
u versmadende oft vermetelijck oor
elende/danckbarich/ weldadich/ eñ
nen yegheliick liefghetal. Ootmoe-
heyt matight / swaerheyt op dat
menschen niet houerdich en schijne.
ie goedertierenheyt doet dat die mē-
e niet wreede noch onweerdich en
ijne. Ende ter contrarie rijpicheyt
npereert goedertierenheyt/ dat die
sche niet lichtveerdich oft vleessche-
k smeeckende noch behaghende en
ijne. Sy matight die ootmoedic-
yt / datse niet te zeer verworpen oft
rsmaet en worde. Die ootmoedic-
yt doet veel menschen d'ootmoedic-
yt volghen. Die goedertierenheyt
aeckt den mensch liefghetal / ende
rijpicheyt maeckt den mensch eer-
m.

Van ghesteltenisse des herten.

Cap. XII.

§ 1. VVant wy ghestelt hebben d'wtwendighe dinghen in werckenē/ sprekinghe/ende manieren / soo willē wy nu spreken van stellinghe des herten ende der sielē/ op dat wij gevoecht moghen worden totten tempel des waerachtighen Salomons/als leuende steenen viercantich gehouwen met gheestelijcke discipline / want Salo-
Prov.4.23 mon leert datmen t'hert met alder hoede bewaren sal / om dat daer gheestelijck leuen wt coemt als wt een fonteyne.

§ 2. Ghesontheyt des hertten, is in drie dinghen gheleghen.

Ghesontheyt des herten leedt in drie dinghen : In rechtheyt des wils / in heylicheyt der begheerten/ende in gestadighe suyuerheyt der ghedachten.

VVat eenē goeden vvil is.

Eenen rechten wil is / die alleen goet wilt/ ende om t'goet wilt / ende volcomelijck wilt : Want woude jeman dat quaet waer eē sonde / dat en waer geenen goeden wil. Want gheen goe
Matt.7.11. boom en mach quade vruchten voort brenghen. Waert oock saecke dat di-

men

mische dat goet wilde/maer niet om
n goet/ gelijck wilde hy goede werc-
n doen om loff der lieden/oft om an-
re eenighe meyninghe die niet puer
waer als die Hypocriten doen/ dat
waer gheenen goeden wil / want
dat goet niet simpelijc om het goet
wilt / maer om een ander dat niet
et en is. Want dat wil die mensche
eest/ om welcke hij iet anders wilt.
ant int eynde rust hij/maer t'ghene
t totten eynde is alleen/ dat gaet hij
orbij ende verlaetet / als hij vercre-
en heeft dat hij wilde. Maer wil
mensce dat goet om dat goet/maer
et ghelijck dat ghenoech is/ al is de-
wil eensdeels recht / hij en is noch-
as niet volcomen recht: Als die ge-
die den wech Godts gaen wilt en-
leeren alsoo lanck als ghij gheen te-
nspoet en lijdt/als die ghene die de
ucht verlaten / wanneer sij eenighe
coringhe ghevoelen / oft vervolcht
orden/ oft die ghene die goede werc-
n doen/maer sij en hoeden hun niet
n andere ongheoorloefde wercken/
t als die ghene die hunnẽ goedẽ wil
t beghin/niet en willen brenghen tot
n goet eynde / oft die ghene die hem
et alte swaren aerbeyt willen oeffe-

nen in sommige goede wercken / meer
dant nut oft noot is / als die ghene die
hun alsoo indiscretelijck castijen / dat
sij hun selven dooden / rasende maken
oft verderuen. Teghen welcke die
Apostel spreeckt / uwen dienst sal rede
Rom.12.1. lijck wesen. Ende Jeremias / want hij
meer heeft ghedaen / dan hij mochte
Iere.48,36. daerom zijnse vergaen / want ick heb
Moab ghebroken als een onnut vat.

Volcomenheyt is tweederhande.
Eene is die allen menschen noot is ter
salicheyt / ende d'ander tot volmaeckt
heyt. D'ierste is gheleghen in houdin
ghe der geboden / ende sonder dese vol
comenheyt en mach niemant salich
wesen. Als S. Mattheus beschrijft:
VVildy ingaen tot het leuen, bewaert
Mat.19.17. die gheboden. Die ander volcomen
heyt des volmaecktheyts is ghelegen
in vervullinghe der raden Godts / ghe
lijcker gheschreuen staet / wildy vol
maeckt sijn, gaet en vercoopt al. &c.
met die andere Euangelische raden.
Tot desen en is niemant verbonden
dan diet gheloeft hebben / als gheeste
lijcke menschē die in d'oorde zijn / wāt
die moeten sij van noode houden naer
haer beloefte willen sij salich worden.
ghelijcker gheschreuen staet. Als ghy

len Heere uwen Godt een gheloefte Deut.23.21
doet soo en suldy dat niet wt stellen te
betalen, want die Heere uwe Godt sal
dat versuecken, ende eest dat ghy lange
beyt, soo sal v dat tot een sonde ghere-
kent worden. Dat voor die gheloeftē
vrij was oft te ghelouen oft niet te ge-
louen/te doen/ende niet te doen sond
onden/dat en is nu niet in raet/maer
n ghebodt/ende ghelijck een ouertre-
er des ghebots Godts is schuldich
es eeuwighe verdoemenisse/also ooc
en ouertreder des gheloefte. By ex-
mpel/Ghelijck een werelts mensch
erdoemt wordt van hoereringhe/oft
dootslach/oft dierghelijcke/alsoo oock
te beloeft heeft den Regel t'onderhou
en/wordt inde Religie verdoemt/ist
at eyghdom heeft/oft proprietaris
s/oft onghehoorsaem/oft jet doet dat
nden Reghel verboden wordt. Maer VVat veel menschen verdoemt.
echtveerdighe noot ende groote open
aer profijt laet toe dispensatie/maer
anden ghenen die in dusdanighe diu
hen mach dispenseren. Oock een
twijffelachtighe wtlegghinge des ge-
bodts is periculeus/ghelijck een brug
he die half verrot is/vā welcke twij-
elinghe is oftse op den onderpasserē
e sal vallen oft blijuen staen. Waer-
om

om wil iemant die om Christus wil/ wilt strijden/ ende al verlaten in deser werelt/sij seluen int perijckel stellē om een weynighe beroeringhe zijns eyghen wils/ oft om cleyn profijt in sijn onsekere opinie/oft eens anders principalijck als dusdanighe opinien somtijts periculeuser zijn als openbaere ouertredinghe. Want daer die mēsch weet dat hy misdoet / daer wordt hij lichtelijck ghestraft/maer daer hy niet en weet dat hij sondicht / ende daerenbouen meynt dat gheoorloft is/daer af en heeft hij noch inde doot gheen pueerleetwesen om die valsche hope/dat hē by auontuere gheoorloft was/ oft dat hij min daer in hadde ghesondicht/ stuenende so als een riet. Den goedē wil moet gaen door den rechten wech en sekerstē wech/verlatende alle twijfelachticheden/als suspecte wegen der moordenaren / en wandelen soo den openen wech der rechtvaerdighen/op dat hy niet als berou hebbende vā het begoste goet/en soecke te wijcken van den wech der perfectie / in welcke hi belooft hadde te wandelen. Wat ist waer door wy al vallen inde verdoemenisse/als sulcke twijffelachtige wtlegghinge van Godts ghebot des verbode

en boom / daer het loos serpent Gen. 3.
de die vrouwe / dat het ghebot soo
erp niet te verstaen en was / wiens
erhoudinghe eer soude schadelijck
sen / datse niet en soude worden als
den / wetende goet en quaet / wiens
ertredinge gheensins gelijck Godt
edreyght hadde / verdienen soude de
t des lichaems ende der sielen.
de die onwijse vrouwe / heeft ghe-
st den valschen wtleggher / en heeft
sent ghegeuen den raetsman / wien
gheensins en souden hebben geton-
teert waert dat sij gheloofť hadde
sijnen raet valsch ende onnut sou-
hebben gheweest.
Men sal nochtans niet meynen / dat § 8.
conditie der gheestelijcker menschē
gher is gheworden wt ghewillighe
ouinghe der gheloofden / om dat vā
smalle brugghe lichtelijcker ende
ericuleuserlijck is te vallen dant van
breede / maer hoe den wech swaer-
r is / so veel te meerder sal wesen die
orie / ende hoe den strijdt aerbeyde-
cker is / hoe die triumphe gloriooser
Ende dusdanighe vreese iaecht
ynmoedicheyt eenen gheestelijcken
ensch aen / oft oock vleesselijcke ten-
tie / oft ghewoonlijcke slapheyt / ver-
ghe-

ghetende die eerste vierichept/ eñ ver-
Apoc. 2.4. latende die jerste liefde / verschuemt
hem van het hooch leuē dat hij begost
hadde/ sorghende voor diepen val / en
walgende voor aerbept des strijts/als
hij niet en siet den loon / ende ghelijck
hij moet en verlangt niet dz hy volcht.
Daerom behoefden hy tude proeuin-
ghe jerst ouerslaen te hebben / als hij
wilde timmeren eenen toren des euā-
gelische volmaecktheyt / oft hy oock
hadde costen van volstandighe vieric-
hept om dien te volbrenghen / op dat
het leste met het jerste ouereēcome/ dz
hy naemaels als hij het fundament
ghelept heeft van hooghe perfectie/ eñ
niet en coste volbrenghen ghelijck hy
begost hadde wt slaphept des wils/
hem een jegheliick beghin te bespot-
ten soo menschen als duyuelen / seg-
Luc.14. ghende : Desen mensch heeft beghost
te timmeren/ende en heeft niet cunnē
volbrenghen / ghelijck een onvol-
maeckt opbouwinghe gheeft te ken-
nen des oprechters ghebreck.

Van sommighe ghemeyn gheestelijcke oeffe-ninghen.

Cap. XIII.

Om te schouwen af keeringhe vã goede beghin eens gheestelijckr leuens/ende om te vercrijghen gracie der volcomen ghesontheyts ende oor te crijghen glorie ende blijschap der sekerheyt die den geestelijckẽ mensche behoeft is/so willen wy nv setten sommighe ghemeyne gheestelijcke oeffeninghen: In welcken soo wie getrouwelijck volherdich blijft/die sal lichtelijck ghevoelen hem te wassen in voortganck des gheestelijck leuens / tot dat hy come tot volcomene ghesontheyt in deuchts. § 1. Seuen oeffeninghen.

Van vlieticheyt om goet te beghinnen.

Cap XIIII.

Die ierste oeffenīnghe is / dat een mẽsch snel bij en vlietich iet goets § 30

te

T'goet snellijck te beghinnen eñ te volbrenghen.

te beghinnen ende te doen dat hy verstaen heeft van dinghen Godts/oft vā vermaninghe eens anders dattet nut sij ghedaen. Want wy verliesen veel profijts/so der verdiensten als der loonen/om dat ons van ancxte der swaerheyt verdriet goede wercken te doen. Ende hebben wy wil eenich goet te doen / die vertrecken wij van tijt tot tijt/ende binnen desen vertreck verliesen wij tijt ende verdiensten die wy gewonnen mochten hebben/ende die uz te verhalen en zijn: Oft wij doen dat goet met so cleyne deuocie dattet Godt niet seer aenghenaem en is / noch onser conscientie verdienstelijck oft troostelijck / maer het maeckt meer vroeghens in onser conscientie/soo dat wy oock duchten daer af ghepijnt te worden/eñ om dattet ons niet en smaeckt/ so verdriet ons den aerbeyt/ eñ haestē ons daer af ontslaghen te wesen/ende ons verdriet jet anders desghelijcx te beghinnen. Een exempel neemt indē aerbeyt des ghebets/oft des ghedienstichheyt inde coken/ int sieckhuys / oft in anders eenich werck daer wy geen eere oft tijtelijck ghemack oft solaes des eyghens wille van en verwachtē. Ende dit is recht teghen natuer des

goede wercx/ het welcke als op goede
manier gheschiet/so verblijdt altijt die
conscientie/ ende het ontsteeck d'affec-
tie om een ander goet te doen ghelijc-
ker gheschreuen staet : Die my eeten
die sullen noch hongher hebben. Eccl,24.29
Soo heeft Godt oock beuolen die aer- Gen.1. 11.
de voorts te brengen groeyende cruyt,
ende saet voorts brenghende eñ vrucht-
draghende boomen, dat elck sijn saet
hadde nae sijn besonder natuere.
Dat is/goede wercken cleyn eñ groot/
ende ist saecke dat dese goede wercken
groeyen / ende als behoorlijck is vol-
bracht worden / soo hebben sij in hun
dat saet van haere natuere/ dat is/soo
hebben sij in hen begheerte tot een an-
der goet werck dat wt d'eerste werck
als een groeysel spruyte. Maer ist
datter goet werck door traecheyt ver-
zact/so sal zijn saet sonder vruchte blij-
uen. Ende hierom vermaent ons een
ander goet werck te beghinnen / om
dat wy van het werck dat wy te vooren
ghedaen hebben luttel oft gheen deuo-
tie ghevoelt en hebben.
Daerom sal een knecht Godts al-
tijt voorsien wat hem profijtelijckste
is in die ure te wercken/ende sal ouer-
legghen dat hy doen sal / ende dat hij § 2.
dat

dat soo doe alst bequaemste is / en da
volbrenghen nae zijn vermoghen na
den Regel ende ordinancie der deucht
want alsoo salmen siel ende lijf wenn
dat sij niet verueert en zijngoede wer
ken te doen/maer daer toe bereet.
Recht als een cloeck en getrou knech
die zijnen Heer vlietich ghehoorsaem
is in alle redelijcken dienste. Soo sien
wy in weerlijcke dienaers die noch i
coude/oft aerbeyt / aermoede / oft on
anders eenighe swaerichheyt vertragi
haren Heer om een cleyn loon in auer
te haers lijfs ende in langhe reysen
ghehoorsaem te wesen ende sij neme
noch in dancke / ist saecke wanneer si
weer comen / van haren Heer gheer
solsletten oft quade woordē voor dāck
segghinghe en ontfanghen / niet meer
denckende van het voorleden onghe
mack/sieckte oft quade herberghe.
Maer sommighe gheestelijcke Cloo
sterlieden zijn leckere knechten/ opge
blasen / en willen luttel aerbeyden/en
willen wel besorcht zijn/ende want si
hun Heere te recht eeren/soo willen si
hem by nae in allen dinghen ghelijck
wesen / haren eyghen wil ghebruyc
kende voor wet ofte ghewoonte.
Daerom staet ghescreuen

oo wie sijnen knecht leckerlijck voedt, Pro.29.21.
at is zijn lichaem / van sijnder kijnts-
eyt, dat is van zijn beghin / hy sallen
aemaels houaerdich gheuoelen, oft
n dat hy luy sal tottet goet oft ghe-
eycht tot sonde / principael tot sonde
es vleeschs. Wt ghewoonte des le-
cheyts wordt die mensch saecht en-
traech / alsoo dat hij niet en wilt lij-
en oft doen/dan dat hem lust.
ier contrarie een getrou knecht moet
selven soo wennen ende temmen/
helijck eenen mensch zijn houdeken/
o dat hy rechtevoort als hem ghebo-
en wordt / vanden bedde springe des
achts tot bedinghe / ende sal bereet
nde vlietich wesen tot alle gheestelijc-
oeffeninghen / wanneer dattet die
den wil / oft ghehoorsaemheyt ghe-
et / oft broederlijcke liefde / oft deuo-
verepscht/ oft eenige ander deucht.

Van Snelheyt in sy seluen af te trecken van t'quaet.

Cap. XV.

§ 1. DIe tweede oeffeninghe is / dat ghelijck als die mensch vlietich
Quade oeffeninghe lichtelijck te vervverpen. sal wesen om goede wercken te doen/ alsoo sal hy oock snel wesen hem aff te trecken van alle quaet/ terstont als hy ghevoelt dat hy daer mede van binnen aenghecomen / oft van buyten becommert wordt als van ijdele woorden/ van spottinge/vã onvruchtbaer wercken/ende aldermeest van ijdele gepeysen / ende quade affectien / ende vleeschelijcke begeerlijckheden/ die wy gheen urken in ons hert en moetē toe laten te woonen/ op dat wy Godt / el die heylighe Enghelen niet en versto ren/ende onse conscientie belebberen en straffe verdienē / ende tusschen beyden versuymē goede dingen die wy mocht ten peysen ende doen. Soo dede Abra
Gen. 15. 11. ham / als hy somtijts door Godts be uel Gode sacrifitie offerde/ende die v ghelen daer op nederdaelden om t verscheuren oft onreyuich te maecki

sorg

...schuldelijck veriaechden hy die.
...nde op dat wy int aenschijn Godts
...s niet ijdel en schijnen / soo sullen
...hem offeren vijf derhande sacrifi-
...te weten/des goeden wils/des goe
...wercx/des goede sprekens/der goe-
... ghedachten ende der Goddiensti-
...er begheerte / ende sullen af weiren
...ogheten der quader ghedachten/
...e der quader begheerten/op dat sij
...e offerhande niet en bevleckē/noch
...de onweerdich en maecken/eñ ons
...verdienstelijck en worden / eñ min
...chtich tot eenen gheestelijckē voort-
...ck. Ende wy en sullen niet alleen
... van ons werpen vleesschelijcke eñ
...ypsche gedachtē/ maer ooc alle ij-
...e eñ bittere/ende gulsighe ghedach-
.../ ende dierghelijcke verbeldinghe
...sullen wij niet schilderen inde tem-
... onser herten.

Vijf derhāde Sacrificē en sullen vvy Gods offeren.

In Tauernen ende in huysen daer-
...n danst eñ open ijdelheyt hanteert/
...r plachmen in te malen weerlijcke
...e ijdele fabulen oft loghenē/ maer
...en tempel Godts plachmen te ma-
... heylighe Historien / ende gheeste-
...ke beelden. Wt die qualiteyt des
...ilderijs/bekentmen t huys / eñ die
...r in woonē. Somtijts die houaer-

§ 8.

dije schildert heerlicheden / heerschappijen / ghedienstichept der knechten / ende andere pompeuse dinghen.
Poele glorie maelt alderhande cierheyt daermen der lieden loff mede crijghen mach / somtijts oock heylichept / mirakelen / prophecijen / ende groote devotien / ende stichtbarige predicatien / eñ desghelijcke veele / wt welcke den menschen een verwonderinghe spruyt / eñ hem eenighe secreten loff ende eerbiedinghe. Soo oock hatenijt maelt bedrieghinghe ende achterclap. Ende gramschap twist / kijuagie / oorloghē / toenamen / ende vecht teghen die ghene die niet by hem en zijn ende wordt moede / daer hem niemant en moedt.
Ghierichept schildert ghelt / ende timmert en breeckt / ende vergadert menigerhande dinghen. Die dan den goeden gast Christum niet veriaghen en wil vander herberghe zijns herten di en sal zijnen vyant / ende die sonde niet herberghen. VVat ghelijckenisse heeft
2.Cor.6.14 Christus met Belial? En wat eendrachticheyt heeft den tempel Godts mette Afgoden? Ist dat ghy haest den vyant wt v stadt werpt soo suldy gerust wesen / en staedy hem traechelijck tegen / soo sal hy v verwinnen / ende di
stad

ot innemen / ende sal v dooden.
o eest oock met die quade ghedach-
.

Die curieusheyt schildert alle schoo- § 3.
ende curieuse dinghen. Gulsicheyt
oote tafelen/bancquetten/ende veel
nieren van spijse/ ende vā dranck.
e oncuysheyt maeckt alsoodanighe
nieren als haer toebehoort. Dit
die Afgoden die Godt toondē den
opheet Ezechiel / die binnen den Ezech. 8. 10
nt des tempels ghemaelt waren/
hij oock noemden afgrijselijckhedē
oesen. Dusdanighe afgoden sullē
neerstelijck aff wasschen vanden
pel onser herten/op dat wij Godt
worden tot eenen vloeck/ghelijck
waren. Waer van ghescreuen
t / hoe langhe sullen in v woonen Iere. 4. 14.
schandelijcke ghedachten?

Van vrede des herten.

Cap. XVI.

DIe derde oeffeninghe is / dat wy § 1.
ons altoos sullen pijnen te hebbē Een vreed-
vreedsaem hert met alle menschē. saem herte
e dat is gheleghen in twee dingē/ altijt te
dat wy niemant en sullen quaet hebben.
n/noch begheren dat hem quaet ge

schie/ende ist dat ons iemant misdoet/ dat wy ons dan bewaren mettē schilt der verduldichept. Wy wandelen midden inden strijdt / ende alsoo cant qualijck ghevallen/oft op ons en worden dickwils pijlen gheschoten/so der scherper worden/als der moepelijcker wercken / ende der harder gheboden ende beschuldinghe van onsen oversten: Teghen welcke pijlen wy houdē sullen den schilt der verduldichept / eñ op dat hy te stercker sij ende niet doorschoten en worde / soo sullen wy dien benesten ende bedecken met vellen vā doode dieren/dat is/met exempelen vā Martelaren/ende andere salighe mē schen. Ghelijck die H. Apostel Jacobus spreeckt: Broeders neemt tot een
Iac. 5. 10. exempel des aerbeyts, ende verduldicheyts die Propheten, die ghesproken hebben inden naem des Heeren. Siet wy achtense salich die verdraghen hebben. Die verduldicheyt van Iob hebdy ghehoort, ende des Heeren eynde hebdy ghesien. Laet ons dan altoos ons bewaren teghen die slaghen der vyanden. Ende want wy niet en moghen in dit leven hopen ghedurighen vrede te houden vā buyten/laet ons doch door verduldichept van binnen vrede

...den / want ghelijck Christus ...ckt: In uwer verduldicheyt ſuldy Luc.21.19. ...ſielen beſitten.

...n ſparicheyt int ghebruyckē der dinghen van deſer Werelt.

Cap. XVII.

§ 1. Oeffeninghe, vvereltſche dinghen alder ſpaerlijckſte te ghebruycken,

...Je vierde oeffeninghe is / dat een ...menſche die dinghen der werelt ...bruycke / hebbe / ende beghere als ...alderſpaerlijckſte mach. Alle wer= ...ſe dinghen die zijn ons vreemt / ...nt ſij en hoorē ons natuer niet toe / ...h ſij en zijn vā ons niet ghemaect / ...h ſij en ſullen niet langh met ons ...ven / noch ons ſalicheyt en iſſer niet ...heleghen / ende daerom hebbē wy ...als vande werelt gheleent tot ſwa= ...nde gheſtadighe woecker der ſorch ...ichheyts / ende des aerbeyts / des ...ſtes / des verdriets / ende meni= ...rleye becommerniſſe.

...t grooter woecker meyndij te ge= ...die Princen / die machtighen / eñ ...ijcke van deſer werelt altijt van

haer leeninghe des ancxte / becommeringhe / ende quellinghe ? Ende hoe begeren sij meyndij ander lieden goet te vercrijghen / eñ t'haer te vermeerderen/oft te bewaren op dat sijniet en verliesen door vrienden/vyandẽ/ door broeders/susters/ende kinders ?
Vanden machtighen vreesen sij voor ghewelt/vanden minderen voor dieverije/van gheltjcken voor bedroch.
Een ghierich mensch en betrout niemant volcomelijck / op alle menschen heeft hy wantrouwe/nochtans en can hy hun gheselschap niet ontberen/ eñ hierom en can hy niemant waerachtelijck lief hebben / want hij vermoedt dat hem niemant waerachtelijck lief en heeft. Want in volcomen liefde en is gheen wantrouwighe vreese. Hy vreest voor zijn goet/hi vreest voor zijn lichaem om zijn substancie / ende vol wesende met soo veel vreesen / en can niet profijtelijck vreesen voor zijn siele van welcke nochtans het aldermeeste perijckel is. Want ghelijck die Princen van hun Ammanneñ oft Meyers begheeren daghelijcksche diensten / eñ ghiften ter oorsaecken vã hun officie ende ten lesten hun noch pijnighen in den kercker / ende van alles beroone

ooch die werelt nae veel exactien
woeckeringhe ter oorsake vā hun
stantie ende eere / die sij haer rijcke
ficiers gheleeut heeft/ ten lesten vā
s berooft hebbende soo werptse in-
helschen kercker. Van waer comē
oghen / ende twisten in dese we-
/ dan dat wy onder malcanderen
den malcanderen te benemen/dat
n van beyde en can geheel besittē?
In gheestelijcks rijckdommen/ nie-
mant en heeft schade van eens anders
rvloedicheyt / want niemant en is § 2.
s te min wijs/oft goet/ om dat een
er der deucht eñ der wijsheyt vol
Maer van weerlijcke rijckheden
e eeren ist al anders/want die moe
alsoo veel deelen hebben / also veel
er mededeelachtighe zijn/ en hierō
tijt die een den anderen/ om dat die
heeft dat die ander niet hebben en
ch. Dit was die oorsaecke waerō
Loth scheyde van Abraham / ende Gen. 13. 6.
u van Jacob/want sij veel beesten Gen. 36. 6.
den / het lant en coste die niet ghe-
den/dat sij t'samen eendrachtelijck
woont souden hebben/ om dat die
ders der beesten onder malcande-
waren kijuende. Want als inden
nsch die vleesschelijcke begheerten
wassen/

wassen/soo worter tweedracht onder den willen / om dat sij willen voeden haer begheerten inde weyden deser werelt/ende alst een jeghelijck niet ge noech en is voor zijn beliefte/soo wor den eenen broeder ghescheyden vandi anderen door tweedracht des haets. en waren die beesten luttel / met wey nich souden sij te vreden wesen. Di Propheet Zacharias spreeckt / voed
Zach.11.4. die slachschapen, die welcke diese bese ten hadden doodense. Het welcke co soo verstaen mach worden. Die beesti dooden dese die hun waren besitten de. Ende H. Augustinus schrijft/ lae
To.4. L.1. de Sermo. Dñi. in mõ te. C. 2. kijuen die onsachtmoedighen/en laet se vechten voor het eerts en tijtelijck goet / maer salich zijn die sachtmoedi ghe want sij sullen beeruen die aerde wt welcke sij niet ghestooten en conni worden. Maer hbbende voetsele, ende
1.Tim.6.11. daer wy mede ghedeckt moghen wor den, hier mede laet ons te vreden sijn. Ende wat ghebreke ons ouercoemt/ laet ons in die plaetse Godt in ons her te stellen/die allen dinghen veruult.
Want/ Salich sijn die arme van ghreste,
Matt. 5. dat is van wille en liefde des gheeste lijcke voortganck / want hun comt het rijcke der hemelen toe. Want hoe meer

-at si hun hier ter werelt benauwen
niet begherende/ soo veel te meer sullẽ
si inden hemel verbreyt worden ende
begaeft/ende ter contrarie &c.

Van ootmoedich gheuoelen sijns selfs.

Cap. XVIII.

Die vijfste oeffeninghe is/dathem die mensche altoos in hem seluẽ/ ende buyten/voor den menschen/ende in allen dinghen verootmoedighe / ẽ verdrucke in zijn duncken van binnẽ: item in woorden/in ghelate/ende in cleedinghe/ ende in allen zijn wercken kiese die leeghste plaetse/nae dattet be-quaem sal wesen oft ghelegen. Om hem te verootmoedighen in zijn oo-ghen/ dat hy dencke hoedanich hy is/ hoe onreyn allen dinghen zijn die den lichaem toe behooren / van waer hy ghecomen is / wat hy wesen sal / wat hy van binnen is/ ende hoe lichtelijck alle schoone dinghen vergaen die indẽ mensch schijnen / ende hoe groote be-driechnisse datter is inde wereltscher eere. Want al schijnen sommige mẽ-

§ 1. Oeffeninghe, hem tot oot-moedichz te begeuen

schen

schen te eeren die rijcken / sij en eeren-se niet / maer sij soecken haer ghewin / gelijck die honden / ende voghelẽ haer aes soecken aen een dootlichaem / eñ wanneer sij dat al benaghet hebben / ende daer niet meer aen en vinden / so latent sij en soecken een ander.

2 Oock sal hy aenmercken inder siele hoe veel sonden daer in zijn / ende hoe groote onsuyuerheyt / ende hoe veel ge veynstheyt datter is in goede werckẽ die wij doen / hoe groote traecheyt / hoe veel goede wercken wij achterlaten ende versuymen / hoe groote aermoede van deuchden / hoe groote blintheyt des verstants / cranckheyt der memorie ende ongheoordineertheyt der begheerten. Oock hoe dat ons quaet / puer quaetheden zijn / ende geheel ons zijn / ende hoe die deuchden die wij hebben ons niet dan gheleent en zijn / diemen van ons eysschen sal met gooote woecker / ende hoe onsuyuer en onvolcomen onse wercken zijn van onsent weghen / ende wt dese dinghen mach een mensche materie nemen hem te vernederen. Want het is seker dat wij arm ende snoode zijn / eñ hoe wij meer van dit cleyn ghevoelen dwalẽ, so wij meer dolen vander waerheyt

Van Rijpheyt ende ghestaetheyt.

Cap. XIX.

Dze seste oeffeninge is/dat die mē- § I.
sche sij Rijp ende ghestatich / met Oeffening;
en bedroefde soeticheyt/ niet met ver- Rijpheyt
ietelijcke oft toornighe bitterheyt. der seden
ichtverdicheyt der zeden mach een altijt te be
eynich tijts in eenen goeden mensch vvaeren,
esen/maer nimmermeer en mach
j wesen in eenen deuootē mensch ter Nota.
ijlen dat hij in deuotien is. Gelijck
ls wij exempel hebben in volcomen
nenschen daermen al te selden van ge
en heeft dat sij lichtvaerdich waeren
zeden/oft dat sij zeer gheneycht wa-
en tot lachen ende jocken. Ende wā-
et den mensche goet is te wesen in be-
roefthe yt / daerom spreeckt Christus Matt. 3.5.
at sij salich zijn die hier droevich zijn/
nde daerom heeft hij hun ghegheuen
nde ghetoont soo menige saecke des
roef heyts / te weten voor hun seluē/
oor haren naesten/ ende voor Godt.
Door hun seluen/ want sij zijn sondige
nenschen/ende hebben Godt vertoorēt
nde dagelijcx vertoren sij hem/ sij zijn
arm

arm van deuchden / traech van voort-
ganck / ghestelt in duysent perijculen/
ende noch onseker oft sij verdoemt sul-
len worden/ met veel miserien becom-
mert/ vreemt van Godt / wtghesloten
wt het rijck/geneycht tottet quaet veel
tormenten onderworpen / des doots/
des vagheviers/ende des helle. Voor
hun naesten/ medelijden hebbende dē
verdruckten aerme menschen/voor in
perijckel ghestelden/sondigende/voor
die verdoemt sullen worden/die beroe
rent worden/ omghekeerden/ ēn voor
desghelijcke quade onderworpen / der
welcken wy oock onderworpen zijn.
Voor Godt/medelijden hebbende van
zijn passie/ ende ongheliicken die hem
dagheliicx vanden sondaren aenghe-
daen worden/ende medelijden hebbē-
de voor het recht dat bedorven wordt/
voor het verlies der sielen/ouertredin-
ghe des Gheloofs/ende ondanckbaer-
heyt voor alle weldaden die Godt een
jeghelijck verleent / voor die schanda-
len door welcke hij onteert wordt soo
van zijn dienaers als van veel andere.
§ 2. Een ghestadige goede mensch/ heeft
liefde van binnen tot zijnen naesten/
ende van buyten volle huesheyt.
Maer eenen quaden heeft een bitter
ende

..de walghende goet / hy is licht ver-
..lghendich quaet vermoedich/gram
..oedich sonder reden bitter / ende an-
..ren lastich. Die lichtvaerdicheyt
..eeft haer recht totter devocie/als wa-
..r tot vier / ende so wie hem ghewent
..tter lichtvaerdichept ende sonderlin-
..e tot spottinghe / hy sals nauwelijc
..nnen ontwennen.

..an opgheheuentheyt der ghedachten tot Godt.

Cap. XX.

Die sevenste oeffeninghe is / dat die mensche hebbe zijn ghedach-
..n opgeheuen tot Godt / met bidden/
..epeysen/ overdencken / mediteren/
..sende/ hoorende / oft goede dinghen
..enschouwende. Een knecht Godts
..s hy op God niet en denckt/hij heeft
..i is droevich als die swaerlijck ints-
..aen heeft/om dat hij so grooté vrient
..iet waer ghenomen en heeft / die on-
..r nummermeer en vergheet. Want
..e opperste salicheyt inde glorie/staet
.. een gedurich aenschouwē Godts/
..de naevolginghe dusdanighe salic-
heyt/

§ 1. Oeffeninghe metter ghedacht ē altijt Gode aen te hanghen.

heyt / is een ghedurighe memorie vã Godt. Hier zijns te ghedencken / is eẽ verdienste / maer dat aenschouwen in-der glorie dat is loon. Daerom alsoo langhe als wijs niet teghenwoordich sien en moghen / laet ons doch zijnder ghedenckẽ hier / want hoe veel te meer die mensche met meerũ devotie Godt ghedenckt in deser allende / alsoo veel te blijdelijcker ende volcomelijcker sal hij Godt sien int opperste Vaderlant. Hier aff staet ghescreuen: Ick voor-
Psal. 15. 8. sach den Heere altoos in mijnder tegen-woordicheyt.

§ 2. Niet alleen en sullen wy Godt ghe-dencken in onse ledichheyt / maer oock in allen onse wercken / ende sullen vol-ghen die heylighe Enghelen die ghe-
Mat. 18. 10. sonden zijn t'onsen dienst / die alsoo d'wtwendighe dinghen disponeren / dat sij nochtans van d'inwendighe nemmermeer af en laten. Hoe veel den Hemel wijder is als die aerde / so veel breder materie ende wegen heeft die gheestelijcke meditatie ende con-templatie / dan het ghedachte der aert-scher dinghen. Maer hoedanich dese weghe zijn oft materien / ende hoeda-nich dese toenemen ende voortgangen zijn te dencken eñ te beschouwen gee-

kelijcke dinghen / dat en behoort nu
ot deser tijt niet / noch tot deser mate-
rie/maer het behoort totten sevensten
voortganck des gheestelijck leuens die
nde wijsheyt leert.

Nu volght den sesten Voortganck.

Cap. XXI.

VAnden sesten voortganck des gee stelijcx leuens die in puere deuch- § I.
ien gheleghen is/sullen wy nu sommi
ghe puncten setten / die simpele men-
schen ende die jonck zijn inden ghee-
stelijcken staet toe behooren / hooghe
ende subtijele leeringen laten wij den
ghenen die daer meer in gheoeffent
zijn. Want hoe dat jemant hoogher
voortgaet / ende hem seer vorewaert
pijnt / hoe hij hoogher ende volcomer
dinghen verstaet / so van dingen daer
hij nu toe gheraeckt is / so van dingen
die hy noch niet werckelijck begrepen
en heeft. Ghelijck als die op eenen
berch climt hoe hij hoogher climt hoe
hij beter beschouwet hoe verre hi noch Schoon ge lijckenisse.
is van het sop des berchs/ende dz hem
dochte

dochte doen hy beneden was t'hooch
ste vanden berch te wesen/als hij hoo
gher ghecommen is/soo siet hij datti
nauw is den voet vanden berch. De
ghelijck en can niemant spreecken e
gheuelijck van volcomenheyt/dan di
volcomen is/oft vast by die volcomen
heyt.

§ 2. VVat die deucht is.

Deucht is een begheerte des herti
geordineert nae het oordeel des waer
heyts. D'oordeel des waerheyts staet
ghemeynlijck in vier dinghen/in goe
ende in quaet / in quaet dat meerde
quaet is/in goet dat meerder goet is.
T'goet is sommich tijtelijck/ ende li
haemelijck/sommich gheestelijck end
eeuwich. T'quaet is d'een des schult
ende d'een der pijne. Die schult is som
wijlen dagelijcksche/somwijlen doot
lijcke. Die pene d'een is verganck
lijck/d'ander is eeuwelijcke. T'quaet
dan des schults is quader/ dat verdi
quaet der pene/wãt waert datter gee
schult en waer/daer en soude ooc gee
pene zijn. Ende die vergantkelijck
pene is veel minder dan die eeuwige
Ende want die wet des waerheyts g
schreuen int herte des menschen doo
het oordeel des redens/soo zijn den m
schen oock in hulpe ghegeuen eende
hand

[e]nde affectien t'quaet te schouwen/ [en]de t'goet te aenverden/ want in dese [t]wee dinghen leet alle salicheyt/ te we[se]n in schouwinghe van alle quaet/ [en]de in ghebruyckinghe van alle goet. [M]aer der sielen zijn ghemeynlijck se[ve]n affectien/ als hope/ vreese/ blij[sch]ap/ droefheyt/ liefde/ haet/ ende [sch]aemte Seven affectien der sielen sijnder.

[V]ier van desen/ als vreese/ droefheyt/ [ha]et ende schaemte worden gheordi[n]eert teghen alle quaet/ ende drie/ als [ho]pe/ liefde/ ende blijschap tottet goet. §. 8.
[W]ant t'goet en is niet te vreesen/ mer [te] wenschen/ ende te verhopen/ noch [o]ver t'goet en is niet te bedroeue/ mer [te] verblijden/ ten waer dat by avon[tu]eren berooiinghe des goets ghe[vr]eest wordt/ ende beclaghet/ dat niet [go]et en is/ maer oprecht quaet/ want [d]aet is berooiinghe oft bederuinghe [de]s goets. Item t'goet en moet niet [g]haet worden/ maer bemint wordē/ [o]ck van het goet en machmen niet [sch]amen/ maer glorieerē. Ende daer[o]m en wordt gloriatie niet ghenoemt [ee]n affectie by haer seluen/ want sij [wo]rdt beghrepen onder blijschap ende [lie]fde. Als dan dese affectien ghest elt [..]n daer si, toe behooren/ nae het oor-

deel des redens ende des waerheyts/ dan is die mensch deuchdelijck/als hy alleen t'quaet vreest / ende die meeste dinghen te vreesen / dat is / die meeste quaden meer vreest/ende voor de meeste vroome dinghen droeuich is / ende haet dinghen die ghehaet moetẽ worden / ende hem schaemt voor dinghen die te schamen zijn / nae meer oft min dat die dinghen quaet zijn.

D'pperste goet is Godt.

Maer dat opperste goet / dat Godt is/ salmen bouen al lief hebben / ende dat salmen voor allen dinck hopen/eñ in dat bouen alle dinghen verblijden/ ende alle dinghen die ons van hem trecken/sonderlinghe sonden ende gebrecken salmen bouen al schouwen eñ versmaden / want sij zijn inder waerheyt/ende eyghentlijck quaet/ende allen menschen quaet/eñ niemant goet/ in wien die zijn en zijn nieuwers toe goet / al ist dat somtijts den goeden mensch mede werckt ter deucht ander lieden boosheyt na hare bekeeringhe/ als sij hun te meer verootmoedighen/ eñ meer ontsteken inde liefde Godts/ die hun in dusdanighe ghedrecken verdraghen ende verlost heeft.

Oock sal die verdoemenisse der boosser den heylighen inder eeuwigher

soude haer blijschap vermeeren/want
sullen hun verblijden van die be-
waert te zijn/ in welcke sij oock hadde
loghen vallen / en hadde hun Godt
niet verlost. Veele andere deelen der
deuchden zijnder/nae welcke dat som-
mighe heeten Goddelijcke deuchden/
als gheloove/hope/ liefde / sommighe
principale deuchdē/als wijsheyt/recht
vaerdicheyt/sterckheyt/ghematichept
sommighe heeten deuchden van re-
gemente/sommige purgerende deuch
den/sommighe stichtelijckedeuchden/
die ick voorby gaen om dat ick bot bē/
ende sal alleen veruolghen die manier
hoe die principale deuchden hem heb-
ben teghen die seuen sonden/want na
desen sin / soo en is deucht anders niet
dan deruinghe der sonden / ende hoe
een jeghelijck van alle sonden supuer
is/ soo veel is hy te deuchdelijcker en-
de volmaeckter.

Van t'habijt des Religie.

Cap. XXII.

§ 1. Die deucht moet bevvaert sijn ghelijc een kerne inde schulpe.

Die inwendighe deucht is alsoo onder goede wtwendighe zeeden des gheestelijcken staets/als die keer-

ne inder schulpe. Want al die zeeden die inden gheestelijcken staet van buy ten schijnen/zijn ghevonden/ende ghe set om te vercrijghen ende die deuchden te bewaren/anders zijnse als een noteschale sonder keerne. Ende ghe-
Exod. 26.
lijck int tabernakel des ouden Testaments veel decksélen waren die van binnen deckten ende verçierden dat tabernakel/als van purpuren verwen/hemels blau zijde/ende roode wederine veilen/hayren lakenen/gordijnen ende boorden die de mueren bedecktẽ. Alsoo zijn inde Religie veel decksélen der deuchden/soo tot verçiersel/soo tot bewaringhe des deuchts ghestelt/in welcke niet gheleghen en is die puere deucht/maer een schade des deuchts/ende een figuerlijcke bewijsinghe des deuchts die binnen schuylt. Ende soo wie te vreden is met dese wtwendige/verlaet die binnenste/die is recht als een schorsse oft ijdele nootschulp heeft sonder keerne.

§ 2. Die cap en maeckt den Monick niet.

Dat jerste teecken des gheestelijckẽ staet is d'wtwendich habijt ende cruyne/waert saecke dat dese dinghen by hun seluen eenen gheestelijcken mẽsch maecktẽ/soo souden oock die simmiẽ en̄ ghecken Religieuse wesen/den welckẽ

ck sōtijts eñ capē gemaeckt wordt
ghenuechten. Maer dese dinghen
s alleen teeckenen der inwendiger
ighen/ghelijck een cirkel der tauer-
beteeckent dat daer dranck te coop
/ende een vaene inden toren datter
rmis is. Daerom ist dat die teecke-
n valsch zijn/so worden die menschē
orsghen meynende soo te vinden.
soo ist met eenen gheveynsden Re-
ieus die van buyten int habijt laet
hijnen / dat hy noch inde manieren
ch in het leuen en heeft.
T'weede teecken is in wtwendige § 3.
delijcke ghewoonten / als nijghin-
e / knielinghe / pauseringhe onder
ghetijden/ende andere zeeden welc
die Cloosterlieden ghebruycken in-
n Goddelijcken dienst / in welcken
ntijts hun meer oeffenen die min
uchtsaem zijn dan sommighe ande-
die meer deuoot ende volcomē zijn.
T'derde teecken is wtwendige zee- § 4.
erheyt/als in spreecken/gaen / ende
allen wtwendighe ghelaet des lic-
ems / diemen oock prijst onder die
uelinghen/ende heet een weerlijcke
ucht/maer in ootmoedigher eñ slech-
r manier hoort sij gheestelijcke liedē
eest toe.

§ 5. T'vierde teecken/zijn wercken van penitentien/als vasten/waecken/geeselinghe/ ende andere lichamelijcke oeffeninghe ende castijnghe/ ende al zijn dese der deucht naeder dan die voorgaende/nochtans soo en zijnt geē puere deuchden/ want die Hypocrijtē moghen die oock hebben/ ende die in doodlijcke sonden ligghen oeffenē hun dickwils in dese.

§ 6. Dat vijfste teecken is een sonderlinghe neerstichept die ghebreken te verdrijuen/ ende deuchden daer weder in te planten ende hem seluen te verootmoedighen/ die beroeringhe der toornichept te bedwinghen/ d'oncuysheyt te temmen/ende alle andere sonden te wederstaen/die den mensche aenvechten/ ende hem te gheuen tot wercken der liefden ende der ghehoorsaemhz/ ende tot andere deuchden. En al zijn alle goede wercken oeffeninghe der deucht/ want dat en waer gheen goet werck/daer gheen deucht in en laghe/ nochtans is daer onderschept in/ wāt sommich goet werck doetmen slecht om Godts wille ende om te verdienē ghenade ende glorie/en sommich goet werck doetmen niet alleen om genade ende glorie te verdienen maer mede

om te verchrijghen die deucht die aenhanghende is aen dat goet werck / en om die deucht in ghewoonte te brenghen door oeffeninghe des wercx / ende om die sonde die haer contrarie is te verdrijuen / en dit is veel nutter dan t'ierste / by exempel. Sommighe menschen bidden alleen om te crijghen vergiffenisse van sonden oft om d'eewich leuen. Een ander en bidt niet alleen om verghiffenisse der sonden / ende om d'eewich leuen / maer oock hē te ghewennen tot vlieticheyt des ghebets / door welcke hy mocht crijghen gracie der deuocien / en smaeck d' Godlijcker soeticheyt / eñ ghemeynschap Godts / ende door verlichtinghe zijns verstants claer kennisse van Godt.
Ende al is t'ghebet des ierste goet / gracie ende glorie verdient / nochtans d'intencie des tweetste wercke mede / op dat hy haesteliijck ende volcomelijcker verchrijghe dat hy begheert. Wāt het helpt zeer totter volcomēheyt des geestelicheyts / te weten d'intencie te stueren / om die te soecken / en zijn deuoyt tot dien eynde te ordinerē. Want wie zijnen voortganck wijsselijck ordinerē can / vercrijcht meer inwendige deuchden met minder aerbeyts / nae lichaeme-

melſicke oeffeninghen te ſpreken/dan
een ander met ſwaren aerbeyt. By
exempel. Een conſtich werckman
maeckt haeſtelijcker/ beter / ende met
lichteren aerbeyt eenich werck / dan
eenich onconſtich meeſter met meerde-
ren aerbeyt.

§ 7. Dat ſeſte teecken is die kerne ſelue
des begheerlijcke toeneygheniſſe des
deuchts/welcke is een volmaecktheyt
des werckende leuens / ende een ghe-
oordineerden inganck des beſchouwen-
de leuens / ſonder deſe te vergheefs
wort verhoopt die puerheyt oft vaſtic-
heyt des beſchouwinghe / ghelijck het
water der fonteynē niet en ſal ſuyuer
weſen / ſoo langhe als den gront niet
ghesuyuert en ſal weſen. En ghelijc-
kerwijs wt die kerne vettichept des
olie ghedruckt wordt / ſoo oock wt die
affectie des deuchts comt voorts ſma-
ke der deuocien/ſonderlinge der God-
delijcker liefden / ende der hemelſcher
begheerten / ende der gheeſtelijcker
blijſchap die eedelder is ende crachti-
gher / dan compunctie des vreeſe oft
des droef-heyts. Dit zijn die ſes da-
ghen in welcken ghewerckt moet wor-
den d'werck des ſalicheyts/ in welckē
men moet ſoecken ſpijſen des leuens/
op

p dat wy hon zerich niet en vergaen
n desen wech die wy wandelen/alsoo Mar. 8. 5.
at wy op den sesten dach dobbel spij-
e vergarē/des goede werckx/ ende des Exo. 16. 18.
goede begheerte/ ende soo ghenesen
wesende van sieckten der ghebrecken/
moghen ons begheuen met ruste tot
Goddelijcke contemplate eñ sien wāt
y Godt is/ ende smaecken want hy Psal. 45.
det is. Die op den sesten dach gheen Psal. 144.
obbel spijse en vergadert/ die sal den
euensten dach ijdel wesen/niet vindē-
e vande soeticheyt der contemplatie/
want die den sesten staet noch niet ge-
aeckt en heeft/die gheleghen is in ge-
ontheyt der begherlijcker deuchden/
ie en sal niet ghebruycken de soetich-
es seuenste staet/ die gheleghen is in-
en smaeck des wijsheyts ende des
erstants.

Hierom ist dat Jacob ierst by Lia § 8.
s kinderen wan/ ende daer nae by Gen. 30.
achel zijnen soon Joseph schoon vā
ensichte/ ende doen die ghe borē was
egan Jacob te bidden Laban/ dat hy
em liete wederkeeren in zijn vaders
nt: want ierst sal die mensche volco-
en wesen int werckende leuen/ in de
s voorghenoemde staten der voort-
anghen/ ende daer nae ghesmaeckt
hebben.

hebbende die vrucht des beschouwens
Philip. 1. 23 de leuens / sal hy begheren ontbonden te wesen, ende met Christo te wesen in het hemelsche Vaderlant / want hy al rede vanden smaeck der eewigher soeticheyt eenen voorsmaeck ontfanghen heeft. Maer want wy dese forme beschrijuen den ghenen die voortgaen in deuchdē/op dat sij weten moghen hoe veel sij voortghegaen zijn in elcke deucht / oft hoe veer sij noch zijn vander volcomenheyt desdeuchts / so willen wij elck vande deuchden onderscheyden in drie graden / die veer van malcanderen verscheyden zijn/eñ willen veel graden darentusschen achterlaten/op dat wijt niet soo lanck en maken dattet jemants verdriet.

§ 9. Teghen de seuen doot sondē vvor den seuen deuchden ghestelt.

D'oorde vande seuen doot sonden is dese. Die jerste is houaerdicheyt/ die een beghin is van alle sonden. Die tweede is haet / daer nae gramschap/traecheyt/ghiericheyt/gulsicheyt/ oncuysheyt. Hier teghen is een stellinghe der deuchden: Oetmoedicheyt teghen houaerdije / liefde des naesten teghen haet / sachtmoedicheyt teghen gramschap/liefde Godts teghen traecheyt/versmadenisse der rijckheyt tegē ghiericheyt/soberheyt teghen ghulsicheyt/

ot / reynicheyt teghen onkuysheyt.
daer want als H. Gregorius be- Hom.17. In Euang.
ycht veel tacken des booms wt een
ortel comen / soo worden ooch alle
uchden gheboren wt de liefde Godts.
erom laet ons daer aff eerst sprekē
s vande moeder ende voester van al
deuchden / ende daer nae van haer
ochteren. Voor dese en isser gheen
ucht verdienstelijck / want sij formt
len deuchden datse heylich worden / Die liefde informeer allen deuch-den.
de gheeft voetsel dat sij so veel meer
t min verdienstelijck / ende Gode ont
nckelijck zijn / ghelijck sij nae haren
oetsel meer oft min ontfanghen heb-
en / ghelijck eenen tack des booms
ande wortel gheboren wordt / eñ van
et sap dat van haer comt ghevoedt /
nde op dattet meer vruchten voortſ-
renghe / soo wordet groot. Die begin
len alder besondere deuchden coemt
e den beghinnenden / sonder welckē
n niet en connen salich worden / ende
oot behaghen ter salicheyt. Voort-
anck in deuchden hoort meest toe dē
heestelijcken menschē / die beter moe-
n wesen dan het ghemeyn puepel of
et weerlijck volck / die nochtans zijn
an het ghetal der ghenen die salich
llen worden. Wat baet ons hooger
dingen

dinghen te belouen/ende buyten indē schijn meerder volcomenheyt te toonen/ist dat wy in deuchden ende in oeffeninghen des wercx / gheen onderscheyt en hebben vanden ghenen die minder zijn/die nochtans oock zijn in hope van salicheyt? Jae het is ons meer schande/ende den anderen grooter bedriechenisse. Groote dinghen te belouen / ende weynighe te doen / is meer strafs weert / dan loons. Volmaecktheyt roemt den volmaeckten toe / die overcomen zijnde den hinder des swaericheyts/in welcke aerbeydē die voortgaē willē / als in opclimmē des berchs / nv in het sop / door Christus ghelep ghestelt zijnde / verlangen te sien die glorie zijnder transfiguratie. Niemant nochtans in dit leuen en can beghrijpen t'hoochste sop van eenighe deucht / oft altijts ghestadelijck blijuen inden oppersten graet. Maer nae maniere des weechs wort jemant perfect ghenoemt/ by respeckt der minderen.

Matt. 7. 2. Pet. 1. 16. Niemant en is in dit leuen volmaeckt.

Vande Liefde.

Cap. XXIII.

LIefde is eenen gheoordineerden § 1.
grooten wil om Godt te dienen/
Godt te behaghen / Gode te ghenieté.
Charitaet/ liefde Godts / ende minne
zijn een. Nochtans die H. Bernar- Bern. Epi.
dus distingueert die/segghende. Eee- ad Frēe. de
nen grooten wil tot Godt/ dat is min- monte Dei
ne/ maer als die ghevoedt wordt van- Paul.post
de gracie dan ist liefde / maer als die med.
Gode ghenieet wien sij aenhangt dat
is charitas. Godt moeté wy lief heb- VVaerom
ben bouen al/om drie dinghen/om dat vvy Godt
hij goet is in hem seluen/ ende niet al- bouen al
leen goet/maer die goetheyt selue/ en- moeté lief
de niet beter te dencken / oft wesen en hebben.
can/van welcke alle dinck dat goet is
zijn wesen ende deucht af heeft.
Want ist dat alle dinck dat goet is/
moet bemint worden in soo veel alst
goet is / soo moetmen den ghenen die
dat hoochste is ende oneyndelijc goet
is/waert moghelijck / in oneynde lief
te hebben/ na verdienste zijnder weer-
dicheyt. Oock hierom/ om dat hij ōs 1.Ioā.4.10.
lief heeft ghehadt / ende ons meer lief
heeft/dan wij ons seluen. Die gheue

die oneyndelijck is/ en die anders gẽ wesen en heeft dan te beminnen/ wãt Godt is die liefde / ende heeft lief ons die arm/snoode / eñ miserabel zijn/ eñ heeft ons vander eeuwicheyt lief ghehadt eer wy noch waren / eer wij hem lief hadden / jae eer wij hem bekendẽ/ ende ter wijlen wij hem teghen warẽ/ ende hem vergramden / ende daerom ist recht dz wij hem wederom lief hebben/wt al dat wij zijn/ende weten/ eñ vermeughen/op dat wij doch trouwelijck wedermeten met die cleyne mate ons vermoghens hem lief te hebben/ die groot is sonder eynde. Ten derden sullen wij Godt lief hebben om die menichvuldighe profijten zijnder liefden/welcke bekent worden in zijn wel daden / want dat en is hem niet ghenoech ons lief te hebben met begeerte/ ten sij dat hijt oock toone inden wercke. Als S. Gregorius spreeckt/ proeninghe der liefden dat is bewijsinghe des wercx. Van welcke weldaden wij nu niet voort en spreecken om de lanckheyts wille / maer beyden daer mede tot bequamer tijt.

Hom. 30. in Euang.

§ 2. VVaer in dat õse liefde gelegẽ is

Maer onse liefde is gheleghen in drije: Inden wil/int werck/ende in inlijcker begheerten. Den wil wanneer

hy

ghelcert is vande redelijckheyt soo
volght hij haren raet soo dat hy die
ducht wilt. Ende op dat den wil nz
dich en sij wanneer hij tot deuchde-
lijcke wercken gaet / soo roept hy te
hulpe al dat ghesin dat onder zijn ghe-
bot is/als die leden des lichaems / die
sinnen / die ghedachten om dat goet
werck te vorderen/oft dat quaet te ver
drijuen. Wanneer sij dit trouwelijck
ghedaen heeft/ als tot een vergheldin-
ghe oft verlichtinghe des aerbeyts/
dat ghewoonte des oeffeninghe wordt
dat haer oock verweckt die begheerte
dat troost/ vande gracie Godts die nz
hare soetheden ghenoechlijck maeckt
den aerbeyt / soo dat hy nv niet alleen
die deucht doen en wil / wt ingheuen
der reden /noch alleen met swaerheyt
des aerbeyts / maer wt toeneycheltjc-
der begheerten daer nae verlanght/
wenscht/omhelst/ ende lief heeft/ ende
der contrarie haet/schreumt/ende vliet
het quaet. Ende dit is waerachtelijc
ghesontheyt des wille als den wille
hem dwingt t'goet te willẽ oft te doẽ/
ende t'quaet niet te willen eñ te schou-
wen / niet alleẽ wt ingheuen der redẽ/
maer oock wt begheerten ende wt in-
nicke toeneyghen des herten omhelst
het

het goet ende haet het quaet.

§ 8. Ende dat is die deucht / eñ den goede sin van welcken die Philosophen veel hebben ghesept / maer och oft sijt wel bekent hadden. Somtijts is den wille sonder werck ghenoech tot verdienste/ende schult/ daer gheen macht noch bequaemheyt des werck en is/ by exempel. Den eenen armen soude gherne den anderen armen mensch te hulpe comen / maer hy en heeft niet waer mede. Den rijcken mensch soude dat oock gerne somtijts doen/maer hy en heeft wien hij dat doen mach. In deser saecken wordt haer beyder wil voor d'werck gherekent / maer waert saecke dat die mensche macht ende behoorlijcken tijt hadde/ ende hy dan dat werck niet en dede / dan en waer alleen den wil niet ghenoech/ want dan gheenen wil en soude zijn als hy vermocht/dat profijtelijck is te volbrenghen/ende niet en wilden. Want soo veel als ghij wilt / soo veel doedij dat profijtelijck is als ghij meucht/maer ist dat ghijs niet en doet soo en wildijs niet.

Den wil wordt gehouden voor daet.

Van

Van t'Samenhechtinghe der deuchden.

Cap. XXIIII.

AL ist saecke datter schijnen veel
deuchden te zijn/ende onder mal- § I. Hoe die deuchden by een ghe voecht zijn.
nderen verscheydẽ/ghelijck ootmoe
cheyt is anders dan reynicheyt / en-
patientie anders dan bermhertichz/
nde soo voorts vande andere / noch-
ns zijnse in eender wijse alle een/ eñ
een en hangt niet alleen aen d'ander/
aer sij is in dander/alsoo dat hijse in
er wijse al heeft/die haer eene heeft/
e wel niet int doẽ nochtans int heb-
n. Het welcke betoonende die Apo-
el Paulus/spreeckt: Die liefde is ver .Cor.13.4.
uldich, sy is goedertieren : Die liefde
benijt niet, sy en doet niet qualijck,
en wordt niet opgheblasen, sy en is
et eerghierich, sy en soeckt niet dat
aer toebehoort &c. Want ghelijck
odt is een simpel/ende dat alder vol-
menste goet daer alle goet volcome-
ck in is/ende dien niet goets en ghe-
eeckt: Alsoo is die liefde een deucht
n sij selven / allen deucht hebbende/
aer om haer diversche werckinghe

wt diuersche inwendighe oorsaecken ende wercken/door welcke sij haer/oft teghen het quaet stelt / oft tot het goet verbreyt / soo ontfanckt se diuersche diensten oft namen. Want die deucht nae de leeringhe van S. Augustijn/ is een gheoordineerde liefde/te weten dat hy alleen lief heeft / dat hy moet lief hebben / ende soo veel hy moet lief hebben. Want hoe veel ghij iet lief hebt/soo veel schoudy ende vliedy zijn contrarie/daer ghij vermeucht.

L. 15. de Ciuit. c. 22

Die liefde dan als sij haer verbreyt om Godt lief te hebben/soo wortse ghenoemt liefde Godts: Maer alse verbreyt om den naesten lief te hebben so wortse ghenoemt liefde dés naestens. Ende als sij van een anders lijdẽ medelijden heeft / soo heet sij bermhertichheyt/ende als sij van eens anders goet verblijdt/soo heeft sij mede verblijdinghe. Als sij teghenspoet vreedelijc verdraecht/ soo heet sij verduldicheyt. Wanneer sij wel doet den ghenen die haer haten/ soo heet sij goedertierenheyt. Wãneer sij haer niet en verheft in voorspoet/soo heet sij ootmoedicheyt. Als sij den Oversten onderdanich is naer recht/soo heet sij onderdanicheyt. Als sij leelijcke dinghen versmaet/ soo

2 6 Die liefde heeft verscheyden naemẽ, om haer diuersche effectẽ

..heet sij repuichept. Wanneer sij
..breeckt ouervloedichept der licha-
..elijcker nootdrufte/soo heet sij sober
..pt. Wãneer sij rijckdom verwerpt/
.. isse aermoede. Als sij die rijckdõ-
..en mildelijck verstoit totten armen/
.. ist miltchept. Als sij door verdriet
..s verwachtinghe der beloofsten niet
..brocken en wordt/dat is lanckmoe-
..chept. Als sij tusschen het goet ende
..er/ende tusschen het quaet eñ quaet
..derschept/dan is sij voorsinnichept.
..s sij een jeghelijck t'sijn gheeft / dan
..sij rechtvaerdichept. Als sij door ge
..echte niet vermorst en wordt / dan
..matichept. Als sij met herde dingē
..t vervreest en wordt/dan ist sterck-
..pt. Als sij ghelooft datmen moet
..eloouen / dan ist gheloone. Als sij
..opt datmen moet hopen/dan ist ho-
... Ende hierom ist dat den H. Gheest, Sap. 7.
..ich ende menigerhande ghenoemt
..rdt, nae verschepde werckinge der
..uen/ghelijck een eedel ende crachti-
..e medecijne werckt verschepden
..erckinghe der ghenesinghe/ of geeft
..cht verschepden dinghen te werckē
..s d'eene scherpt sij t'ghesicht/den an
..en maeckt se een claer stemme/ den
..deren operdoet sij het ghehoor/den

anderen gheeft sij smaeck/ in den eenē
werckt sij anders ende anders.

§ 3. Nv sullen wy onderscheyden als voorghesproken is vande graden der voortganck/hoe die liefde haer heeft teghen die seuen dootsonden ende hoe si seuen deuchden maeckt oft formt.

Hom. 15. in Euang. Want als H. Gregorius betuycht/elcke deucht heeft haer begin/harē voortganck/ ende haer volcomenheyt.

Ghelijcker gheschreuen staet: Die aerde brengt vruchten voorts van selfs: ten ierssten t'cruyt / daer nae die aere/ daer nae volwasschen tarwe in die aere. T'cruyt dat is d'beghinsel der deuchts / die aere is den voortganck/ den tarwe is volle volcomenheyt.

§ 4. Dry grade der liefden ende der deuchden. Die liefde Godts / moeder eñ voester van alle deucht heeft dese graden der deuchden/te weeten/den minsten/ middelsten/ende oppersten/ende dier ghelijcken hebben alle andere deuchden. Ende dese onderscheydinghe en is niet onbequaem/ want ist saecke als

De Cœlesti. Hier. C. 6. H. Dionisius spreeckt/dat die hemelsche Hierarchien / dat is de macht der hemelschen Princen/jeghelijck onderscheyden is/waerom en soude dan die gheestelijcke deuchden inder werelt die selue ordinancie niet volghen/son-

erlinghe want d'exempel des hemel-
che schoonheyt ons daer toe vanden
Hemel ghebracht is/dat wy nae onser
macht ons pijnen sullen den Heer een
woninghe in ons te maecken / op dat
y gheweerdighe te woonen in ons/
nae d'exempel ons bewesen inden he- Exo.25.40.
melschen berch. Maer oft die ghene
ie hier staen inden jersten graet / dat
s inde nederste hierarchie der deuch-
en/totter nederste Hierarchie behoo-
en inden Hemel / ende die hier inder
middelste staen behooren totter mid-
elster Hierarchien inden Hemel/ en-
e die hier inder opperste staen oft die
ehooren totter opperster Hierarchie
nden Hemel/ als wy daer door hulpe
es Heeren comen / soo sullen wijt
weten. Maer laet ons hier trouwe-
ijck pijnen voort te gaen van deuchdē
ot deuchden/ wy zijn des seker dat dē
oon der glorien niet minder wesen en
al/dan die mate der verdienstē eyscht.
Hier van is ghescreuen / goede volle Luc. 6. 38.
pghehoopte ende ouerloopende mate
ullen sy gheuen in uwen schoot, Ende
metter seluer mate daer ghy mede meet,
al v weder ghemeten worden.
T'wat der selfster mate sal v vervult
worden met wijn der glorien inde he-

melsche Bruyloftē het welck ghij hier ghesocht hebt te vullen met water des teghenwoordighe rechtvaerdicheyts/ want dese teghenwoordighe gherechticheyt te ghelijcken bij de hemelsche glorie / is recht als water teghen den alderbesten wijn. Duysent werf duysent maten waters der riuieren/ oft d̄ Zee / en zijn niet weerdich een mate des wtuercoren wijns nae weerdicheyt van beyden.

Van drye graden der Liefden.

Cap. XXV.

§ I. Den jerstē graet.

DEn jerstē graet der liefdē Godts/ is alsoo lief te hebben ende te ghebruycken die gheoorloofde dinghen/ datmen die ongheoorloofde schouwe/ ende gheen dinck lief en hebbe bouen Godt : Ghelijck die menschen die de dinghen vander werelt alsoo lief hebben / dat sij nochtans in haere liefde/ ende inde begheerten der tijtelijcker dinghen dootlijcke sonden schouwen/ ende doen dat Godt gheboden heeft te doen / ende laten dat Godt verboden heeft.

...ckt. Hier van staeter gheschreuen/
...dy inghaen totte leuen, dat is / wil- Mat.19.17.
...inden inganck des leuens staen, ende
...t hoogher voortgaen / onderhout
... gheboden.
Den tweeden graet mach wesen/ § 2. Den tweeden graet.
... die mēsche willens in meerder toe
...oghen ende met vierigher begheer-
.../niet alleen houden en wil die ghe-
...eyne gheboden/ sonder welcken geē
...tehept en is/maer oock nerstich en-
...willich alle dinghen die Godt wil/
...doen/ende ander menschen daer toe
...ecken/dat sij desghelijcx doen. Ende
...t hoort eyghentlijck toe alle goede
...eestelijcke menschen/die niet alleen
...e gheboden Godts en begheren te
...en/maer oock zijn raden/ende te vol
...en alle rechtuaerdichept ons Heerē
...esu Christi. Tot dusdanighe men-
...hen spreeckt S. Bernaert: Ten be- Epist. ad Fratres de monte Dei in princ.
...oort v niet toe te quellen inde ghe-
...eyne gheboden Godts / nochtalleen
...n te sien wat Godt ghebiedt / maer
...at hij wil/ te ondersoecken welck dē
...eden behaechelijcken ende volcome
...en wil Godts is. Want hoe ghij Rom.12.2.
...odt meer lief hebt/hoe ghij meer aer
...eyden sult zijnen liefsten wil / eñ zijn
...r te voorderen waer ghij moecht/ eñ
te

te schouwen zijn gramschap/ende zijn oneeringhe. S. Gregorius spreeckt die liefde Godts en is nemmermeer ledich/want daer sij is/werckt sij groote dinghen/maer wil sij niet wercken/so en ist nu gheen liefde. Een ghetrouwe knecht ghelijck hy wt liefden schouwt zijnen Heer te vertornen/door sonde/ alsoo voorhoedt hy oock dat zijn Heer niet gheonteert en worde van andere lieden door schande ende quaet exempel/want onsedichept der knechten/is laster voor den Heer. Hoe soude een ghetrouwe knecht lijden moghen oneer ende onrecht zijns Heere ick laet staen die te promoueren en te vermeeren? want alsulcke die haers Heeren oneer vermeeren/die en dienen Christo niet/maer sij dienen alleen haren buyck. Ist saecke dat ghij nae uwen wil dient uwen Heer/hy salt v loonen nae zijnen wil. Maer ist saecke dat ghij pijnt hem te dienen nae zijnẽ wil Math. 7. In wat maete ghy metet, daer mede sal v weder ghemeten worden.

Hom. 30. in Euang.

Ende v sal toegheworpen wordẽ niet alleen nae der mate/maer oock bouen die mate/ende nae alle v verlanghen suldy gheloont worden.

§ 3. Den derdẽ graet der liefden.

Den derden graet is/ soo vserich te

wesen in Godt dat ghij by nae sonder
em niet leuen en moecht eñ gedwon-
ghen wordes te begheren ontbonden
: worden ende te wesen met Christo. Phil. 1. 23.
Dusdanigẽ is dit teghenwoordich le-
en lijden ende verdriet/ ende die doot
egheren sij vierichlijck/ oock met gro
: tormenten van desen lichaem. Dese
egheerte dede S. Andries dat Cruys
net blijschap omhelsen / Stephanum
idden voor den ghenen die hem steen
en/ die hem den Hemel opendẽ/ daer
p in begeerden te gaen. Dese begeer
: dede S. Laureyns zijn Pijnders be
potten/ Vincentium zijn pijndere ver
vecken/ Agatham blijdelijcke eñ met
reuchden gaen totte tormenten / als
ft sij tot een bancquet ghenoepdt had
e gheweest. Ende dese begheerte de-
en alle andere gloriose Martelaren
erblijden in tribulacien / lief hebben
e vyanden die hun vervolchden / die
nn te haestelijcker vorderden dan die
liischappen te verchrijjghen die sij be-
heert hadden. Die vrienden der hey
ighen begheren hier hun langh met
aer te houden / maer hun vyanden
ite bedroeuen hun dat sij eenich tijt in
e wereit by hun blijuen. Ende daer-
im zijn die vyanden lief te hebben die
dat

dat wenschen ende vorderen / dat sij
dat haestelijcker ende volcomelijcker
verchrijghen dat sij bouen alle dingen
lief hebben/en dat hun aldermeeste is.
Gheen dinck en is dat in dusdanighe
menschen den brant der begheerten
blusschen mach/ alsoo langhe als hem
niet ghegeuen en wordt te drincken
nae haren wil vander fonteyne des le-
uens/van welcken dorst sij wonderlijc
ghequelt worden. Nochtans soo wor-
den sij binnen dien tijt wat ghespijst
met dry druppelen des gheestelijcken
troosts / als met vermaeckinghe des
inwendighe soeticheyt / door het hey-
lich Sacrament des Lichaems Christi/
welcke ontfauckenisse te wesen plach
een sonderlinghe solacs in verlichtin-
ghe des verdriets deser ballingschap/
want sij ontfanghen waerachtelijck
ende salichlijck dien sij lief hebben on-
sen Heere Jhesum Christum al ist sa-
ke dattet niet openbaerlijck en is.

Dry druppelen der vertroostinghe in dit leuen.

Den derden troost is menichvuldich-
der gheestelijcker vruchten/ in welcke
als sij hopen oft ghevoelen ghewin d
sielen ende der eeren Godts / soo ver-
draghen sij te lichtelijcker die moeye-
lijckheden van hun ballingschap.
Hier om spreeckt die bruyt totter jon-
ghelin-

relinghen/ Onderset my met bloemē, Cant. 2. 5.
weten van een goede nieu conuersa-
/ omset my met appelen, dat is met
ghene die voortgaen / ende nerstic-
ut doen tot volcomenheyt / want ick
uele van liefden want ick quele van
efden/van begheerten ontbonden te
orden ēn te wesen met mijnē Bruy-
gom/op dat ick alsoo langhe als ick
m derue/doch ghetroost worde door
keeringhe der sondaren / ende door
n voortganck der goeder menschen/
nde soo sal mijn ballingschap my der
aechlijcker wesen/ ist dat ick sie dat-
t den anderen profijtelijck is /al ist
at ick tot mijnen Bruydegom spae-
r come / dat icker doch te meer met
y brenghe. Aldus worde S. Pau- Phil. 1. 23.
s benout tusschen begheerte ontbon-
n te worden / ende tusschen den
oortganck zijnder discipulen / ende
an het deruen der glorien troosten hy
em daeren binnen met den voort-
ganck zijnder discipulen.

Van

Van liefde des Naesten.

Cap. XXVI.

§ I. Hoemen onsen naesten sal lief hebben.

LIefde des Naesten wast wt die liefde Godts / want om Godt / ende in Godt / ende naest Godt moetmē onsen naesten lief hebben. Om Godt / want hy dat heeft bevolen / ghelijck de H. Apostel Johannes schrijft. Dit gebot hebben wy van Godt, dat soo wie Godt lief heeft, dat hy oock sijnen broeder lief hebbe. In Godt / dat is / met sulcker affectie moet hy zijnen naesten lief hebben als hy Godt lief heeft / dat is in sulcker vueghen. Naest Godt / dat is / daer toe moeten wy onsen naesten lief hebben waer toe ons Godt lief heeft / dat is / tot salichept der sielen / eñ om voortganck inden gheest / dat is waerachtelijck / puerlijck ende gheschicktelijck lief te hebben. Waerachtelijck ende niet gheveynsdelijck / ghelijck die ghene die alleen metten woorden ende tonghen lief hebben / niet metter daet oft inder waerhept. Puerlijck ende niet wt vleesschelijcke affectie / niet voor eygen bate / niet wt vleesschelijcke affectie ende wereltsche gheselschap alleen / welcke dinghen hoe

1. Ioã. 4. 21.

wel

wel sij altijts niet quaet en zijn / noch-
tans en zijn niet verdienstelijck / ten sij
datse wt gheestelijcke liefde ontfangē
voetsel Gheschicktelijck oft ordineer-
lijck sullen wy lief hebben / dat wy tot
gheen sonden liet en sullen hebben / eñ
tot ghemack des vleeschs oft tijtelijcke
voorspoet / maer totter eewigher sa-
licheyt.

Hierom is te mercken datter meni-
gherhande liefde is / als vleesschelijcke
liefde / ghierighe liefde / natuerlijcke
liefde / sociale liefde / ende gheestelijcke
liefde. Vleesschelijcke liefde is die mz
vleesschelijcke dingen ghevoedt wort /
als tusschen Man ende Wijf in vlees-
schelijcke versaminghe. Ghierighe
liefde is / die om gavē liefheeft / aldus
heeft lief eenen hont den ghenen die
hem spijst. Natuerlijcke liefde is on-
der den ghenen die van eenen bloede
oft wt een lant zijn. In deser wijse
hebbē wy ooc lief die dingen die de na
tuer meest verciert heeft / als schoone
menschen / en ander dinghen die van
natuer ghenoechlijck zijn / oft die onse
natuer meest ghelijcken. Ghelijck of
wy sien twee al even onbekende men-
schen / en totten eenen wordē wy meer
gheneycht dan totten anderen / want
hy

§ 2. Liefde is menigherhande.

hy ons by avontueren uder natuer
ghelijcker is. Daer van staet gheschre-
Eccl,13.19, uen: Alle ghedierte heeft sijns gelijck
lief. &c / soo oock alle mensch zijnen
naesten. Alsoo ghelijck dese liefde is
onder den goeden ende quaden / ende
oock onder beesten/ alsoo machse goet
oft quaet wesen / al heeft sij haren
oorspronck vander natuere die goet is
in haer seluen. Daerom van naturer-
lijcke rechten zijn wy meer schuldich
tehulpe te comen onsen naesten / dan
denvreemden. Die sociale liefde is/
die wy kennen meer lief te hebben/ en
onse huysghenoten / ende onse ghesel-
len / dan die wy niet en kennen / oft
vreemdelinghen. Dese liefde in haer
seluen is oock ghemeyn den goeden
ende den quaden / want wy sien dat
goede menschen en quade dese liefde
hebben / maer die goede keeren dese
tot goet / die quaden tot quaet / ende
stercken haere ghesellen in dinghen
daer sij toe gheneycht zijn.

Van

Van versmadinghe des vleesschelijcke liefde.

Cap. XXVII.

Gheestelijcke liefde is ghenoemt vanden heylighen Gheest / van welcke sij vloyet / die ghenoemt wordt die liefde des Vaders eñ des Soons. § 1.
Dat is die liefde die ons van Godt ghe- boden is / ende is alleen verdienstelijc door haer selven / ende die twee ander liefden als natuerlijcke liefde ende so- ciale liefde maeckt sij verdienstelijck / als sij van haer gheregeert worden. Maer die ghierighe liefde en oordi- neert sij niet / maer sij lijdtse ende ma- tichtse datse niet te veer over en trede / want dese liefde soeckt meer haer ey- ghen bate / dan des ghene die sij schijnt lief te hebben. Maer sij haet die vlees schelijcke liefde / schoudt / eñ verdrijft- se / noch nemmermeer en sal seker we- sen gheestelijck geselschap onder vlees- schelijcke liefde / ende hoe veel haerder een wast soo veel vermindert die andere / hoe wel sij onder die ghehoude persoo nen

nen gheerculeert wordt om die cracht
des Sacraments/ist dat si matich is.
Maer gheestelijcke mensche die Godt
ghelooft hebben reynicheyt/die sullen
vleesschelijcke liefde alsooveel te meer
verdrucken ende weeropen / als onbe
hoorlijcker en ontamelijcker een vlec
ke staet in een supuer wit cleet/ dan in
2.Cor.6.4. eenen grouen sack. Want wat ghesel
schap heeft dat licht met die duysternis
se ? wat ghelijckenisse heeft Christus
Sap.4.1. met Belial ? Hier van is veel ghespro
ken int boeck der wijsheyt : Och hoe
schoon is een suyner generatie met claer
heyt. Maer want vleesschelijcke lief
de haer somtijts bemantelt onder den
schijn der gheestelijcker liefden / gelijc
oncruyt onder tarwe / soo willen wi
nu toonen den ghenen die onbesocht
zijn / hoe dat sommighe van haer ma
nieren zijn recht als schadelijcke on
cruyden / waer by datmẽ kennẽ mach
onderscheyt tusschen vleesschelijcke en
gheestelijcke liefde/ op datmen soo die
vleesschelijcke liefde wt het perijcke
des gheestelijcke leuens wijen mach
Gheestelijcke liefde is een edel deucht,
daerom op datse niet veronsupuert en
worde door toemenghinghe der vlees
schelijcker liefde/ als Balsem die ghe
wasch

ht is met vuyl natheden / oft als
re eedele cruyden met valsche mē-
he gheschepndt worden/soo ist vā
e dat die vleesschelijcke liefde vere
subtijelijck vande gheestelijcke
e gheschepden worde. Van dese
hept spreeckt die Propheet Esai-
wen wijn is ghemingelt met water — Esai. 1, 22.
s/die gheestelijcke liefde is bedor-
met vleesschelijcke liefde. Dus
valsche Tauerniers / die quaden
vercoopen onder den schijn van
en wijn / ende dat doen sij meest
ghenen die droncken zijn / oft sim-
pe/ die gheen onderschept en weten
hen goeden ende quade. Ghelijc
Jan beschrijft : Alle mensch stelt
mael goeden wijn, ende als sy drōc- — Ioan. 2, 10.
sijn, dan stelt hy dat argher is &c.
s wordt oock dickwils liefde die
goet is ende gheestelijck scheen/
ndert in vleeschelijcker liefde/wā
sij ouergaet die mate der discretiē
er soberhept / want die loose vyāt
ercht int jerste den strick der beco-
he ter tijt toe / dat die liefde wast/
e aencleeft als lijm daermen voge-
mede vangt / op dat wanneer dien
nt ende vriendinne te gader ghe-
icht zijn met vaster liefden/ en hen

niet en connen scheyden/ dat hisse da
wanneer sij hun niet hoeden/doorste
ke met den sweerde der vleesschelijc
ker begheerten / want sij volghen lie
ver malcanderen tot onbehoorlijck
dinghen / dan sij brecken souden d
trouwe die sij meenighen tijt ghelijc
ghehouden hebben/oft dan sij verli
sen souden alle die diensten die sij ma
canderen ghedaen hebben. Ende
doen sij dat quaet met grooten rouw
nochtans is die liefde/die vastheyt de
reden plaech te beweghen / alsoo gh
weldich in hun/dat sij bouen gaet/gh
Iud. 16. lijck Dalila den stercke̅ Sampson m
smeecken beweeghden dat hy wor
ghelijck andere menschen / ende doe
verlaten was vanden Gheest Godt
gaf sij hem ouer den vyande̅ / die he
tonden/ende blint maeckten/ende i
den kercker worpen/ ende deden he
malen mette molen / ende deden he
bespotten. Verdriet / noch aerbey
Onsen vyãt en slaept niet, noch en vvordt nz moede. noch langhe moeyte en verwinne̅ de
boosen vyant niet als hy nae langhe
tijt mach verchrijghen dat hy begeer
want hij in alle tijt tot gheen and
dinghen hem en gheeft / noch ander
en studeert/ende becommert/dan do
wat middel hy goede mensche̅ moc
omke

omkeeren / en die quade brenghe tot meerderen val/ ende soo houdē in son-den / en beletten vanden voortganck des salichevts.

Dat ierste teecken van vā vleessce-lijcke liefde is / dat sij luttel van ghee-stelijcke dinghen ende veel van onnut-te dinghen spreecken ende meester vā sonderlinghe liefde hoe seer hij haer/ en sij hem lief heeft / alsoo dat hem tot sulcdanighe spreking he/uren noch da-ghen / noch gheenen tijt ghenoech en zijn/maer wanneer sij by malcanderē comē soo hebben sij materiē ghenoech te couten. Hier teghen is gheestelijc-ke liefde / want die wordt alleen ghe-voedt met gheestelijcke ende stichtelijc-ke leeringhe ende collacien/ende heeft walghe van ijdelen clap oft andere beuselinghen. I. Teecken van vleesschelijcker liefden.

Dat tweede teecken des vleessche-lijcke liefde is / dertelheyt in ghelate ende in zeden/als sij by een zijn eñ lief-lijck malcanderen ontfanghen / ende tasten die een in des anders hant / oft een ander leden ghelijckmen merc-ken mach onder dwase weerlijcke vrij-ers. Hier teghen is gheestelijcke lief-de want sy hout goede zeden heyme-lijck als openbaer / sij en soeckt gheen II.

hoecken oft winckelen / maer schoudt die/dan wãneer sij by haer seluen wesen wil/ ende alleen Godt aendenckẽ. Ende wanneer sij met eenighe menschen spreeckt/sonderlinghe ist dat een man met een vrouwe spreeckt/soo bewaert sij oogen/handen/ende alle zijn leden met soo ghestadigher hoede/ dat ooch een nauwe mercker niet sien en mach onder hun dat begrijpelijck waer.

III. Het derde teecken des vleesschelijcke liefde is ongherustichept des herte/ als sij absent zijn van malcanderen dã peysende waer den beminde is / wat hy doet / wanneer hy comen sal / hoe langh heeft hy my verlaten/oft hy om my peyst/oft van het afwesen zijn liefde tot my by auontuere ienwers in verslapt is /hoe langhe tijt hy my nu niet beuolen en heeft / en wat die oorsaecke mach wesen / hoe hy mach nae den lichaem varen/ende soo met becõmerder herten en can hy niet vrijelijck bidden / noch van Godt gherusteliick mediteren / oft jet anders doen altijts verstropt zijnde teghen den beminde/ ten waer wanneer hy jet goets van hẽ hoort oft spreeckt/dat is hem een weynighe vercoelinghe. Gheestelijcke

liefde

de en acht dese dinghen niet / maer
k in Godt / ende zijnē vrient beveelt
ghetrouwelijck Gode in zijn gebet/
de alst te passe comt sonder onnutte
estroopthept/soo heeft hy medelijdē
et hem ende meverblijdinghe / ghe-
ck die reden dat vereyscht te ghe-
ieden.
Dat vierde teecken des vleesschelijc IIII.
liefde is onverduldichept des ghe-
nde te weeten oft hy noch een ander
et haer lief heeft / oft hy jemanden
ielelijck groet/oft hy jemanden eent
e weldaden bewijst / wt welcke sij
eest dat die liefde des anders crachti
er worde ende tot haer verslappe/
hier door is sij droef ende benout.
aer gheestelijcke liefde wilt allen
enschē bemint te worden/ ende daer
verblijtse haer/want liefde is mede-
plich haer selfs/ende hoe dat sij meer
rbreydt wordt / hoe datse meer ver-
enichvuldicht wordt / ghelijck het
er/hoe dattet meer voetsel ontfangt/
e dattet meer wast.
Dat vijfste teecken des vleesselijc- V.
e liefde is gramschap ende turberin-
ge/want soo seer (alsmen ghemeyn-
ck sept) hebben sij malcanderen lief/
atse door groote liefde hun niet en cō-

nen spaeren van moyelijckheyt des gecsinghe. Want ghelijck hun inghe-oordineerde liefde in smeeckinge somtijts buyten schreef is/alsoo oock ist in turberinge/sonderlinghe als die eene den anderen ieuwers in vergramt/ ny ghenoech hem doende in t'ghene dat hy begheert/ oft een ander persoon so hem duunckt liever hebbende/ wãt hoe die liefde innigher is/hoe die verstooringhe swaerder is. Hier wt comen clachten/ende verwijtinghe van diensten/ende van ghiften/die sij malcanderen bewesen hebben/ clachten van grooter trouwe/die nu schijnen verloren by den ondanckbarighen. Hier nae volghen oock vervloeckinghe/ sweerlijcke belouinghe/ dat hij voortaen nemmermeer hem en sal lief hebben/die dus deucht met quaet loont/ voor liefde/haet bewijst. Hier nae volghen oock roepinghe / lasteringhe/ vloeckinghe/schandelijcke woorden/ openbaringhe der secreten/ende veel ander quaden. Maer gheestelijcke liefde is vreedsaem/tractabel/ vergheuende die dwalinghe ende cranckheden des naestens / inden Gheest des sachtmoedicheyts onderwijsende die in sonden ghevallen is.

Dat seste teecken is / gauen en soe- VI.
rieuen van lieflijcke ghedichten/
ketkens/ ende beeldekens wt den
it des beminde ghenomen / en jet
ers dat den gheminden ghehan-
heef / oft dat hy ghedruyckt heeft
welck al voor reliquie bewaert
dt / ende voor een ghedeuckenisse
ghedurighe liefde. Ter contra-
ghelijck S. Jeronimus seyt/ dick- To.1.Ep.2 ad Nepot.
s ghiftkens te gheuen/doecken/rie
n/ ende voorgheproefde spijsen / en
e brieuen der liefden te seynde/ dat
heeft die heylighe liefde voor geen
woonte. Puere gheheden/ stich-
cke onderwijsinghe inden gheest/
e goede hulp in noot zijn onder-
dinghe des gheestelijcke liefde.
Dat seuenste teecken der vleesche- VII.
er liefden is ongheoordineerde si-
leringhe der ghebrecken tot malcã
en/ te weten / datse soo malcanderẽ
hebben/datse oock hun souden lief
ben/stercken/ ende ontschuldighẽ/
e staen malcanderen by teghen die
ne die haer eenich misdaet berispt/
e hebben hun recht verbonden tot
quaet/ghelijck den eenen dief den
eren lief heeft/ ende den eenen o-
speelder den anderen. Maer gee-
stelijc

stelijcke liefde al ist saecke dat sij di
boosheden in alle menschen haet/noc
tans soo haet sijse sonderlinghe in h
ren beminsten. Want ghelijck ee
vader meer bedroeft is om die smert
des leelijckheyts in zijnen soon/dan i
eenen vreemden / soo haet oock God
die sonden van alle menschen / end
nochtans eenichsins straft hy vreede
die in zijn vrienden dan in andere/ ge
2.Reg.12. & 24. lijckt blijckt in David die swaerlijcl
ghestraft is ghewveest voor zijn sonde
Ende dit is datter ghescrheuen staet
Apoc.3.19. Die ick lief hebbe die straffe ende castij
ick. Ghetoont nu hebbende tot be
hoedinghe die teeckenen der vleesche
lijcker liefden/ die hen somtijts bemā
telen onder den schijn der gheestelijc
ker liefden / om te bedrieghen simpele
menschen / soo willen wy weder kee
ren om te mercken die voortganghen
der gheestelijcker liefden / en willen
sien in wat graet datse staet.

Van

Van graden der Liefden des naestens.

Cap. XXVIII.

Den ierstẽ graet der liefden des naestens schijnt te wesen datmen niemant en haete / niemant quaet en beghere / niemants goet en hinder / onsen naesten inder noot ons hulp niet en ontrecken / niemant gheen quaet te doen / noch en begere met consent des wille / eñ zijnen naesten goet wensche / ende doen alsmen wou dat ons gheschie als wijt behoeuen. In dese twee staet dievolbrenginghe des ghebots: Ghy sult uwen naesten lief hebben, gelijck v seluen, te weten dat ghij niet en wilt van een ander ghedaen hebben / dat en doet niemants anders / en wat ghy wilt dat v die menschen doen / dat suldy hun doen. Dit is die wet ende die Propheten / want dit leert die wet der natueren ende der schriftuerẽ / eenpaerlijck nae wtlegghinghe der heyligher leeraers.

§ 1. Ierften graet.

Mat. 22. 12.

Thob. 4. 16

Mat. 7, 12.

Den voortganck der liefden is also te verblijden van den voortganck der anders ende alsoo eens anders deucht lief

§ 2. Tvveedes graet.

lief te hebben als zijns selfs / ende soo
medelijden te hebben met zijn teghen-
spoet/ als van zijns selfs / oft eens an-
ders ghewin /zijn ghewin te rekenen
wt affectie des goetheyts. Ghelijck
Rom. 12.15 S. Paulus schrijft: Verblijdt met den
blijden, weent metten weenende, een
ghevoelen met malcanderen hebbende.
Item soo anders quaet oft goet te ghe
voelen / als ons eyghens. Ende tot-
ten Corinthen wederom S. Paulus:
2.Co.11.29 VVie wordt daer cranck, ick en worde
oock cranck? Ende waer dusdanige
affectie is/daer moetmē immers mal-
canderen te hulpe comen/soo veel als
toelaet die bequaemheyt. Want ghe
lijck ghesonde leden des lichaems met
malcanderen lijden / ende verblijden/
alsoo schijnet dat die affectie ghenesen
is vande plompheyt des onghevoelijc
ke ghebrekelijckheyt / die nu wt haer
seluen bekent die dinghen haers euen
naestens. Ghelijck Paulus seyt:
Ephe.4.25 VVy sijn onder malcanderen leden.
Hierom onsen Heer Jhesus Christus
daer ons alle leeringhe des volmaeckt
heyts wt vloyet/ghelijck alsden leden
vanden hoofden invloeyt ghevoelen
ende beroerelijckheyt/ rekent hem ge-
daen / watmen doet den alderminsten
leden /

[...]en/ghelijck hy seyt / wat ghy eenen Mat.25.42
[...]n mijnen minsten hebt ghedaen, dat
[...]bt ghy my ghedaen.
Volmaecktheyt der liefden des nae- § 3. Derden
[...]ns is/die vyanden lief te hebben wt graet.
[...]fectie / ende met soo danighe soetic-
[...]eyt gheneycht te wesen tot die ons
[...]aten ende vervolghen / als tot onsen
[...]nderlinghe vrienden/ ende bereet te
[...]esen niet alleē in tijtelijck goet / mer
[...]ock d'lichaem voor die broederen te
[...]tten/en dat niet alleen om hope van
[...]on der martilie maer meer om be-
[...]heerte des broederlijcke salicheyt.
[...]ese liefde heeft Christus gheleert/die
[...]heweerdichde te sterven voor die son
[...]aren/die zijn vyanden waren, op dat
[...]y wtveghen soude die sonden daer
[...]y hem mede vertoornt eñ versmaet
[...]adden. Ghelijck hy spreeckt: Nie-
[...]mant en heeft meerder liefde dan die sijn Ioan.15.13
[...]ele sedt voor sijn vrienden. Dese lief-
[...]e hebben die heylighen van hem ghe-
[...]eert die hun voor haren Broederen
[...]er doot hebben gheoffert/die hun sel- D.Greg.L.
[...]en vercochten in knechtē tot anders 3.Moral.
[...]erlossinghe/als Paulinus op dat hy C, 1.
[...]nders hongher noot ter hulpe soude
[...]omen / soo worden hij self ghequelt
[...]met hongher. Hy baden devootelijc

voor den ghenen die hun dooden/ende
door hun goetheyt sochtẽ sij die wreet-
heyt hunder vyanden te sachten/ ende
hun quaetheyt met deuchden te ver-
winnen. Dese liefde hebben Joseph
die Patriarch/Moyses/Samuel/Da-
uid/ Job / ende veel andere heylighen
menichvuldichlijck bewesen. Ende
sij zijn inder waerheyt wijs die aldus
haer vyanden lief hebben/want in dië
sijse vervolghen / soo bereyden sij hun
hondert werf meer goets / dan oft sij
onveruolcht bleeuen / ghelijck oft my
iemant afnam een talent loots / ende
leyde wederom op die selfste plaets eẽ
talent gouts. Wat schade mach die
vyant eenen heylighen mensch doen?
Hy mach met achterclap / met stelen/
met vervolghen hem benemen eer/ eñ
ghenuechte der werelt / oft rijckdom-
men der goederẽ door welcke genoedt
wordt ghenuechte des vleeschs/ maer
die heylighen en hebben dese dinghen
niet lief/daerom en bedroeuen sij hun
niet als sij hun af ghenomen wordẽ.
Want hadden sij lief die dinghen die
der werelt toebehooren ende van haer
verlies seer bedroefden / soo en waer
1.Ioan.2.13 die liefde Godts niet in hun. Als dan
die vyant van hun neemt wereltsche
dinghen/

ghen/ die hun hatelijck zijn ende
epelijck/ so worden hun vergadert
eestelijcke gauen ende hemelsche
dienften. Hier af spreeckt David/
oordeelen des Heeren sijn waerach- Ps. 18. 12.
, gherechtvaerdicht in hen seluen,
heerlijck bouen gout, en seer coste-
ke ghesteenten ende sueter dan ho-
h, ende honichraten. Ende die oot-
e gheeft den mensch van dus groo-
ghewin/ die moet met recht bemint
den. Ende onsen Salichmaker/
ot lief uwe vyanden, doet hun wel Mat. 5. 24.
v haten, ende bidt voor die ghene
v veruolghen ende t'onrecht quelle,
de uwen loon sal groot wesen, ende
y sult kinderen wesen des alderopper
n &c.

Van ootmoedicheyt.

Cap. XXIX.

NV moetmen spreecken vande oot- § 1.
moedicheyt. Al waer wy nv al-
de moeten weten dat waerachtige
icheyt leet in kennisse des opperste
erheyts/ in liefde des opperste goet
ts/ ende int ghenieten des eeuwige

vrolicheyts. Ende alle deuchden oordineren ons tot desen prijs / ende hierom hoe die mensch meer gheoordineert is in deuchden soo veel te meer is hij abelder t'ontfanghen die opperste salicheyt. Ghelijck ons dan die liefde oordineert tot goetheyt / alsoo oordineert ons ootmoedicheyt tot waerheyt. Ootmoedicheyt is een ghewillighe neyghinghe des sins / wt d'aensien des eyghen conditie ende brooscheyts. Ende Bernardus seyt / dat ootmoedicheyt is een deucht / door welcke een mensch door waerachtige kennisse zijns selfs in hem seluẽ snoode wordt.

VVat ootmoedicheyt is.

Tract. de 12. grad. hum. Super

§ 2.

In ōs twye saken van ootmoedicheyt.

Twee dinghen zijnder die ons vermaenen ootmoedich te zijn / te weten dat wij zijn ende dat wij niet en zijn. Dat wij zijn / dat en hebben wij van ons niet / noch wt onser verdiensten / ende daerom soo en moghen wij daer door niet verheuen worden / want het coemt een anders macht ende goetheyt toe / zijn wij goet oft hebben wij iet goets / ende hierom moet diẽ alleẽ verheuen worden door wiens gracie wij zijn / dat wij zijn. Dit is die ootmoedicheyt der heylighen / ende der grooter menschẽ / die hoe sij hun meer-

Ootmoedicheyt der Heylighen.

ien / hoe sij hun meer verootmoe-
hen in allen dinghen die sij hebbē/
heuent al weder den ghenen daer
af hebben / want hij is dieste schul-
die tot zijns selfs behoeue iet be-
t vande dinghen die hem gheleent
teghen den wil zijne Heere.
er die Heere spreeckt: Mijn glorie Esai,42. 8.
al ick gheen en anderen gheuen.
ise Heer maeckt ons gherne deel-
tich zijns goets / in gauen / ende
orghanck / maer die glorie houdt
voor hem
Dat wij niet en zijn / dat vermaent § 8.
s oock ootmoedich te worden / wāt
is een onnutte ende ijdelen clap/
t iemant hem verheffe in t'ghene
t hij niet en is / ghelijck oft slijck glo-
erde dattet gout waer / oft een naen
n glorieerde dattet eenen Reus te
esen / oft een bedelaer hem beroemde
en Coninck te wesen / ende eenen
oriaen / zij seluen witter dan sneeu te
esen. Ghelijck in Apocalipsi staet/
y segt, ick ben rijck ende ouervloe- Apo.3.17.
h gheworden , ende ick en heb
eens dincx ghebreck, ende ghy en
eet niet dat ghy onsalich sijt, ende al-
dich, arm, blint, ende naeckt.

Dit

§ 4. Ootmoedicheyt der onuolmaecten.

Dit is een ootmoedicheyt der aermer ende der onvolmaeckter menschen/die tot hun seluen comen / overmidts dat sij mercken haer aermoede/ende onvolmaeckthept / ende wt oordeel des waerheyts kennen sij hun seluen slechter/in ghelijckenisse der hoocheyt ende der volcomenheyt van andere menschen. Aldus maeckt ons
Ioan. 9.7. onse Heer siende / die overmidts onse onwetentheyt blint gheboren zijn / ende salft onse ooghen met slijck daer wij aff ghemaeckt zijn / op dat wij jerst ons seluen beghinnen te kennen/daer nae in hem te gheloouen / ende hem aen te bidden die ons siende ghemaeckt heeft. Van slijck ontfangt hij ghesicht/die wt broosheyt des eyghen conditie sij seluen verootmoedicht.

Van ootmoedicheyt tot ons seluen.

Cap. XXX.

§ 1. Driederhāde ootmoedicheyt moeten wij hebben. Want wij moeten ootmoedich zijn in ons / ootmoedich

h tot onsen naesten / ende ootmoe-
h tot Godt. In ons moeten wy oot-
oedich wesen ons seluen versmadē.
wt ouerdenckinge des eygen slech-
heyts/soo dat wy alle die versmade
cke dinghen neerstelijck mercken
llen die wy in ons weten / soo in na-
erlijcke/als in toevallinghe ghebre-
n ende aldermeest in sondighe ende
isdadighe ghebreken / op dat wy in
s seluen verootmoedicht worden/
wy die dinghen aensien.
Ten tweeden sullen wy in ons oot-
oedich wesen / ootmoedich ghelaet/
de ootmoedighe seden hebbende/
tmoedighe woorden ende antwoor
n. Hier van spreeckt Dauid / ghe-
ck een die rouwich, ende bedroeft is, Ps. 34. 14.
o worde ick verootmoedicht.
Ten derden sullen wy ons veroot-
oedighen / in dien wy ons oeffenen
ootmoedighe wercken ende officie
ner verworpentheyt in schijnt / die
der menschen hen ontsien ende ver-
naden te doen / als onreyn dinghen
reyninghen/ende ongheacht werck
doen/met slechte cleederen te vrede
zijn/ slechte spijse ende dierghelijckē.
ier van spreeckt Dauid : Ick sal spe- 2.Reg.6.21.
n, ende noch verworpender worden,

dan ick gheweest hebbe, ende ick sal oot-
moedich wesen in mijn ooghen.

Van ootmoedicheyt tot onsen Naesten.

Cap. XXXI.

§ 1. TOt onsen Naesten sullen wy oot-
moedich wesen. Inden eersten
sullen wy hun rekenen beter eñ weer-
digher te wesen/dan ons seluen. Hier
van spreeckt den Apostel: In ootmoe-
Phil. 2. 3. dicheyt deen dander hoogher achtende.
Ten tweeden sal elck die eerste wezẽ
in wtwendighe eere den anderen te
eeren/in heusheyt, in buyghen / in eer-
ste plaets oueral te gheuẽ/niet quaets
achter hun te spreken maer onderda-
nich te wesen/te dienen / te vorderen/
te verheffen by anderelieden/ende ha-
re wercken te prijsen ende groot te re-
kenen dat sij goet zijn / ende quade
dinghen te decken puerlijck ende niet
gheveynsdelijck.

Ten derden verduldelijck hare crãc-
heyt verdraghen ende lijden oft sij õs
eenighe moyenisse aendoen/ende hun
quaet weder te doen voor quaet dat sij

doen/ noch niet teghen hun te kij-
oft te roepen / ende haer berispin-
verduldelijck t'ontfanghen. Ghelijc
ghescreuen staet: Als sij my moy
k waren, verootmoedichde ic mijn Ps. 34. 13.
Oock zijn sommighe van onse
esten bouen ons / sommighe ons
ijck/ sommighe beneden ons.
die ons ghelijck zijn is slecht te
den als voorschreuen is. Vanden
nen die bouen ons zijn daer doet
Apostel noch twee puncten toe en-
eeckt; VVeest onderdanich uwē Heb.13.17.
rsten, ende sijt henlieden onder-
pen. Onderdanich te wesen be-
t toe tot volbrenginghe in t'ghene
sij ghebieden / hun onderworpen
esen/ is onder hun te wesen als on
den Vicarissen Godts / in alle ond-
pinge die nae den wille Godts is.
Vanden Prelaten dan noteert drie
ulen. Den eersten is beschreuen
Ecclesiastico/ ende is dese: Hebben
tot eenen regheerder ghestelt ? en
v niet vereeffen, weest onder hen
lijck een van henlieden. Den twe-
is totten Thessalonicensen: VVy
gheworden cleyn kinderen int mid-
van v lieden, als oft een voester,
terde haer kinderen. Den derden

§ 2.
Drie Regelen voor alle Prelaten

Eccl. 32. 1.

1. Thes. 2. 7.

Luc.22.27. is by den H. Euangelist Lucas: Ic ben int midden van v lieden, als een d[...] dient, ende ghy sijt die ghene die m[...] my altijts ghebleuen sijt &c. Nae de[...] drie Regulen sal een Prelaet wesen i[...] der zijn onderlaten als een van hun[...] dat is/hy sal ghemeyn wesen met hu[...] in cleedinghe in spijse/in dranck/i[...] arbeyt/ende in andere wtwendigh[...] dinghen/als een vanden minsten on[...] hun/soo dat hy hem daerom niet he[...] ligher noch wijser/noch weerdighe[...] en houde te wesen om dat hy eē Oue[...] ste is/maer slechter/ende soo veel [...] meer verbonden reden te gheuen voo[...] hem ende voor anderen. Hy sal we[...] sen int middel onder hun als die gh[...] ne die dient/ende lijden haer cranck[...] heden/haer besorghen/en voorgaei[...] in goede exempelen.

Van ootmoedicheyt tot Godt.

Cap. XXXII.

§ 1. TOt Godt sullen wy ootmoedick wesen. Ten iersten dat wy bekē[...] nen sullen ootmoedelijck dat hy onse[...]

Godt

...t is/ons Heer/ende ons Rechter/
...e hem inallen dingen onderdanich
... / als knechten haren Heer / als
...aepsel zijnen Schepper/en hebbẽ
...teghen hem misdaen / daer sullen
... haestelijck weerdighe penitentie
...e doen ende dat beteren. Ten twe
... soo sullen wij zijn gheesselinghe
...noedelijck lijden ende niet teghen
...rmureren als hy ons straft / maer
... oprecht oordeel sullen wij prijsen
...e ons weerdich kennẽ straffinge/
...ghende: Die gramschap des Heerẽ Mich. 7. 9.
...ck draghen, want ick teghen hem
...be ghesondicht. Ten derden van
... weldaden en sullen wij ons niet
...heffen/maer bekennen dat hij niet
...r ons verdienste / maer puerlijck
... zijn goetheyt ons lief heeft ghe-
...t/ende heeft ons vercosen, ende ons Rom. 8. 30.
...roepen, rechtvaerdich ghemaeckt,
...e groot ghemaeckt. Daerom soo
...eten wy hem puerlijck ende oot-
...edelijck dancken/ ende ons niet dã
...n goet toe schrijuen. Ghelijck die
...opheet Dauid vermaent segghen:
... Niet ons Heer niet ons, maer uwẽ Ps. 113. 8.
...m gheeft die glorie.

Van driederley Graden der ootmoedicheyt.

Cap. XXXIII.

§ 1. Ierste trap sijn snootheyt te kennen.

Al ist saecke datmen wt voorspro-
ken dinghen onderkennen mac
die Graden der ootmoedicheyt / noch
tans op datmense te lichtelijcker bek
ne/soo sullen wij mercken datter drie
derhande Graden oft Trappen d' oot
moedicheyt zijn / al ist datse veer van
malcanderen verscheyden zijn. Die
ierste is dat die mensche hem kenne/
wat hij is / dat is dat hy hem kenne
slecht/cranck/arm van alle goede/ son
dich vol ghebreck / eñ zijn ander quaet
dat hij mocht hebben/ende en maecke
hem met loghenen niet meerder in ee-
nighe weerdicheyt dan hij is / ende en
verheffe hem niet bouen sij seluen der-
telijck/noch en beghere eere/noch ijde-
len loff der menschen / ende ist saecke
dat hy in eenigher tijt in dusdanighe
dinghen gheneechte heeft / soo sal hij
hem seluen berispen ende castijen als
die bedroghen/ende in welcken gheen
waerheyt en is. Waer aff spreeckt die
Propheet David : Ghy kinderen der
menschen

...enschē, waerom hebdy lief ydelheyt, Psal. 4. 3.
...de soeckt die leughenen. Ende
...ant Godt alle dinck vermach/waer-
...n en maeckten hij ons niet ghelijck
...e Enghelen in glorie/dan om dat ōs
...derheyt ons soude doen ootmoedich
...esen/ende wy ons niet verheffen en
...den als die bedroghen/ende bedrie-
...ende Enghelen / soo niet en vallen
...de verloren en gaen? Ende hier wt
.../ al ist dat Godt int doopsel teene-
...nel wech neemt d'misdaet dersondē/
...chtans en neemt hij ons niet af die
...ne der ghebreckelijckheyt in dit le-
...n / op dat altijt in ons yet blijue dat
...s vermane te verootmoedighen en
...s voorhoedich zijn / dat wij ons niet
...erhouerdigen als ons ierste ouders/
...oor welcke houaerdicheyt ende ouer-
...edinghe wy al in sonden ghevallen
...n / ende in pijne der onsalicheyt die
...ij draghen / ende zijn noch quader
...nghen verwachtende / ten si datse
...odt aff keere.

Den tweeden Graet mach genoemt
...orden/wanneer die mensch hem sel-
...n bekennende niet alleen hem seluē
...versmaet om zijn slechtheyt / maer
...eemt oock verduldelijck / dat hy van
...dere menschen versmaet wordt.

Tvveede trap is hem te verblijden in versmadenisse.

En

En want hy die waerheyt lief heeft/ ende hem seluen niet lief en heeft met sonderlinghe liefde teghen die waerheyt / soo begheert hy oock dat ander lieden daer voor hem houden/daer hy hem seluen voor houdt/als verworpē/ ghebreeckelijck / onedel / ende soo danich hy hem seluen bekent/in soo veel hij ghelooft dat den anderen niet hijnderlijck en is. Die H. Gregorius seyt/ gheliick die houaerdigen hun verblijden vander eer / alsoo verblijden hen die ootmoedigen dickwils/dat sij versmaet worden / om dat sij ghevoelen d'oordeel van andere menschen waerachtich te wesen / dat sij van hen seluē binnen hebben. Oock is dit den tweeden Graet/wanneer die mensche hem bedroeft / ende verdriet in hem seluen heeft vander eere diemē hem bewijst/ ende voor niet acht. Desen Graet is hooghe ende zeer selden zijnder die dië op gheclommen hebben / oock onder gheestelijcke ende goede menschen.

Greg. L. 1. Dial. C. 5.

Ende hierom en ist niet te verwonderen / dat wy arm zijn van deuchden/ want wy die moeder ende behoefster der deuchden / dat is ootmoedicheyt ghevoelen so verre van ons te wesen/ welck is die saecke dat die hemelsche Vader

Ootmoedicheyt is moeder en de bevvaerster der deuckden.

..der/die rijck is in bermhertichept/
.. oock door liefde met welcke hij ons
.. gehaat heeft / sijnen eyghen Soon Rom. 8. 32.
..et ghespaert en heeft, maer voor ons
..en dien gheleuertr welck is die sake
..ghe ick / dat hy ons dus arm laet
..ijnen van gracien ende van deuch-
..n/recht oft hy onser niet en achte ?
..oorwaer het is onser traechept schult/ VVaerom vvy arm vā deuchden sijn.
..t wy niet neerstelijck en soecken als
..ij souden/oft het is onser houaerdic-
..pt schult/want al ist saecke dat wij
..erstelijck aen hem ghenade soeckē/
..ij siet dat wij daer toe bereet zijn/ gaf
.. ons eenighe gauen/ wy souden ōs
..er af verheffen/ende die gracie ende
..rhooginghe soude ons een saecke
..esen van meerderen val. Die hooch-
.. timmeringhe behoeuen een dieper
..ndament/ende eenen hoogen boom
.. hy niet diep ghewortelt, soo worptē
..en wint lichtelijcke neder. Soo wie
..m haestelijck comen wil totter hooc-
..ept der deucht/die pijne hem te vesti-
..hen inden gront der ootmoedichept/ Iaco. 4. 6.
..vant Godt wederstaet den houaerdi-
..hen.

Den derden Graet der ootmoedich- Derden graet, van groote deuchdē nz vergeuen te vvorden.
..s wanneer hem de mensche in groote
..euchden / in groote gauen / ende in
groote

groote eere niet en verheft/noch sij sel-
uen en kittelt/ hem allen dinck weder-
ghenende/ van wien alle goet vlopet.
Dusdanich was de ootmoedichept vã
Maria die ootmoedelijck bekende dat
sij een dienstmaecht was doen sij noch
tans wiste dat sij vercoren was een
Moeder Godts te worden/ en sprack:
Luc. 1. 48. Hy heeft aenghesiẽ die ootmoedicheyt
sijnder Dienstmagher. Dusdanich is
Phil. 2. 6. die ootmoedichept Christi Die welcke
doen hy in Godts wesen was, en heuet
voor ghenen roof gheacht Godt ghelijc
te sijn, maer hy heeft sy seluen verne-
dert eens Knechts ghelijckenisse aen ne-
mende, in die ghelijckenisse der men-
schen gheworden, ende van wesen ge-
vonden als een mensch. Hierom sprac
Mat. 11, 29. hy: Leert van my dat ic bin sachtmoe-
dich ende ootmoedich van hertten.
Dusdanich is die ootmoedichept der
Enghelen ende der heylighen inder
glorie/ die hoe wel sij vol zijn des op-
perste goets/ende verheuen metter op
perste eere daer vã en hebben sij geen
beroeren der houaerdichept/maer hoe
sij veel hoogher zijn in Godt / hoe sij
veel ootmoedigher zijn in hun seluen/
hierom worden sij gheleecken int E-
Mat. 18. 12. uangelie by schapen op die berghen/
By.

o schapen / om saechtheyt des oot-
moedicheyts bij berghen / om hooch-
werder weerdicheyt. Dit is die oot- Ootmoedicheyt der volmaecte.
moedicheyt der volmaeckter menschē/
:hoe veel sij hooger zijn / hoe sij hun
meer in allen dinghen vernederen. In
uen/ in begheerten/ in woorden/ in
ercken / in cleedinghe. Hier van
preeckt David : Heere mijn hert en Ps.130.1.
niet verheuen, noch mijn ooghen en
ebben hen niet verhouaerdicht.
It dat een mensche hem verootmoe-
icht / ende hem seluen versmaet / die
iet en heeft daer hij af glorierē mach/
maer veel dinghen heeft daer hij hem
schaemt / al is dese ootmoedicheyt
oet/nochtans en is sij niet te verwon
eren. Een huysmans soon al en wil
e niet gehouden wesen voor een Co-
incx soon/ die simpel puerheyt is in
em te louen/maer hier van en is zijn
otmoedicheyt niet te verwonderen.
esgheliick een arm mensche/ rekent
e hem seluen arm / en wil hij dat die
ndere lieden hem voor arm kennen/
o ghevoelt die waerheyt / nochtans
n is dusdanighe ootmoedicheyt niet
onderlinghe te verwonderen. Maer
t saecke dat die Rijcke / hem ghelijck
en armen/ende die hooghe is/ gheern
hooc-

hoocheyt in hem en smarckt en die glo
rieus is/ hem seluen niet toe en rekent
van die glorie/ maer schrijvet al toe dē
ghenen daer hijt van heeft/dat hij glo-
riose schijnt/ dese is ootmoedicheyt uz
noot noot hem dwinghende/ maer wt
liefde des waerheyts.

Van verduldicheyt.

Cap. XXXIIII.

§ I. VVt liefde eñ ootmoedicheyt wort
ghebooren die deucht der verdul-
dicheyt/dese deucht ordineert ons tot
ghenietinghe des opperstien vrede/
Want gheen moeyte te hebben dat is
vrede te hebben / d'welck ghesciet in
tweederleye manier/ te weten/ oft gē
moeyte te ghevoelen/dat alleen sal we
sen in het Vaders lant/oft moeyte niet
moeyelijck te verdraghen / en dit be-
hoort toe den ghenen die groot vā moe
de zijn in dit leuen / ende dit is verdul-
dicheyt. Die hiet te zijn groot van
moede die verduldich is allen dinghen
te lijden/die met geen passien verstoort
en wordt. Verduldicheyt is ghewil-
lighe ende onverwinnelijcke verdra-
ghinghe des aerbeyts / ter respect des
eeuwi-

Vvie groot moedich is

VVat patientie is, eñ hoe veelder leye.

euwighe glorie. Anders is verdul-
dichept des gheveynstheyts / anders
des noots / anders des deuchts. Dat
ghegeveynsde verduldichept / wanneer
de mensch om loff der menschen / hem
toont lijdsaem in teghenspoet / oft wā-
neer hij een wijl tijts zijn onrecht doet
sijnen te lijden / op dat hij op bequa-
mer tijt hem van zijn onrecht wrecke.
Hier aff spreeckt die H. Gregorius: Hom. 35. in Euang. in Med.
die de quaetheden zijns naesten soo
draeght / dat hijer van binnen hem in be-
roeft ende tijt begheert om te vergel-
den / die en heeft gheen verduldichept /
maer hij toontse.
Verduldichept des noots is / wanneer
de mensch daerom niet wrecken en
wil / want hij geen macht en heeft / oft
om dat hijs niet doen en derf / want
hij anvert heeft dat hem daer door meer
verdriet oft ongheamack aff comē sou-
de / ghelijck als knechten die ghestagē
worden van haren Heer / oft arme lie-
den die bekeuen worden vanden rijckē /
oft discipelen die van haren meestere
ghestaghen worden. Verduldichept
des deuchts is / van welcken spreeckt
die H. Augustinus int boeck van ver-
duldichept. Verduldichept is / door
welcke wij het quaet met goeder hertē
ver-

verdraghen/dat is sonder perturbatie des oroef heyts. Die jerste verduldichept is lasterlijck/ende verdient pijne/die tweede is behendich/ende ontgaet tijtelijc verlies oft schade/die derde is druckdelijck ende verdient gratie in dit leuen/ende glorie int toecomende leuen.

Van proeuinghe der Verduldicheyt.

Cap. XXXV.

§ 1. Passie van vvaer sy coemt.

Alle passien comen daer af datmē ons wechghert oft neemt die dinghen die wij gherne hadden/oft datmen ons quelt met dingen die wij haten/oft die ons schadelijck zijn/welcke wij deylen meghen in vijf dinghen/door welcke verduldichept onderschepden wordt ende ghekent. Dat jerste is quetsinghe des lichaems/het tweede is tijtelijck ghebreck/dat derde is verminderinghe des eere/dat vierde is ontreckinge oft verlies onser alder beste vrienden/dat vijfste is alle onstuericheyt der rustelijckhept des herten. Dese vijfste manier beghrijpt in haer alle die jerste/al machmense somtijts bij haer seluen vanden anderen onderschepden oft vinden/daermē die

...uere niet en vindt / als wãneer ons
...ighe onnutte blijschap oft troost be
...nen wordt/bij exempel: Als wan-
...r wij om des reghens wil oft alsul-
...ten saecke die nochtans niet schade
...k en is / niet spatteren en moghen/
...ndelen/oft anders ons ghenoechte
...brenghen. Maer als wij ghetur-
...rt worden voor ghebreck des recht-
...rdicheyts / oft schade des eeuwige
...cheyts/ dese turbatie en salmẽ niet
...chrijuen onlijdsaemheyt / maer dẽ
...er des rechtvaerdicheyts ende des
...chts/ten sij datse onmatelijck ende
...iscreet sij. Hier aff schrijft die Apo-
...: Die droef-heyt die nae Godt is, die
...ckt penitentie, ter ghestadighe salic-
...t &c. Patientie oft lijdtsaemheyt
...echt contrarie die toornicheyt/ ge- 2.Co.7.10
...als de liefde Gods recht cõtrarie is
...traecheyt / eñ liefde des naesten/
... haet / ootmoedicheyt die ho-
...rdije. Ende ghelijck die gram-
...p den mensch dwaes maeckt / en- Patientie gheeft te kennẽ vvie een vvijse-man is.
...ghelijck maeckt eenen rasendẽ mẽ.
...nae dat Job spreeckt: Die toornic- Iob. 5. 2.
...t door den dwasen man, alsoo oock
...deucht des wijsheyts toont eenen
...en man. Hier af spreeckt de wijse
...: Die gheleertheyt des mans wort Prou.19.13
door

door verduldicheyt bekent. Ghelijck dan voor die vijf voorghenoemde oorsaecke sij seluen niet te turberen is een deucht d' verduldichz/also oock voor gebreck der rechtvaerdicheyt niet geturbeert te worden / dat is een fonte van lauwicheyt oft obstinaetheyt. Want elck voor zijn seluen hem bedroeuen moet / om zijn voorleden ghebreecken der rechtvaerdicheyt / ende dan ist een deucht van penitentie. Oock sal hij hē hoeden voor tegheuwoordighe gebreken / ende dan ist een vierheyt om voorts te ghaen in deuchden / oock sal hy duchten voor toecomende ghebreecken / ende dan ist een voorhoedinghe des vreese.

§ 2. Voor zijnen naesten moet oock die mensch droeuich zijn / matelijck nochtans voor hare tijtelijcke ghebreeckelijckheden/maer meer voor gheestelicke ghebreecken ende dinghen die tot haere salicheyt behoeuen. Ende hier toe zijn die Prelaten meest verbondē/ want ist saecke dat sij die misdaden vā haren ondersaten ongecorrigeert laten nae hare macht / ende zijse verdraghen/van dese lijdtsaemheyt en deruē sij gheen verdiensten der glorien verhopen/maer die gramschappe Godts/

wiens

ns schade ende ongheluck als sij
te wachten/ende verbieden, hebbē
ie gheuoedt verdraghende. Hier-
Heli want hy zijn kinderen boos- 1.Reg.3.13.
t niet en berispten / ghevoelde hij
rnae die gramschap Godts met pij
Ende al schijnet datter wat onder-
pt is tusschen verduldichept/sterck
t/ende grootmoedichept/ende tus-
n volstandichept / ende lanckmoe-
hept/ ende tusschen goedertierenhz
tmoedichept / ghelijckmen wt ha-
definitien nemen mach/nochtans
edt dickwils d'een voor d'ander ge-
t / ende onder malcanderen soo be-
ijuen/ d'een / d'anderen. Verdul-
hept is een ghewillich lijden in swa
inghen om der deuchts wille.
Sterckhept is een onberuerlijcke
lijckelijcke ontfanginghe in tegen- Patientie is maechschap van alle deuchden.
et / aerbeyde ende anc t. Volstan-
hept is/in onrustighe saecken ende
soonen/ niet verslaghen te worden
t verueerthept des herten. Groot-
edichept is een ghewillich ende re-
ijck aenverdinghe van sware din-
en. Lanckmoedichept is een hope
t langhe verwachtinghe tot goede
ghen. Goedertierenhept is een
cht die niet bitter oft wreet van her

ten en wordt. Sachtmoedichept t
gherustichept des herten niet wijcke
de voor eens ander ondeucht. Oo
machmen elck van dese voorghen
de deuchden bij sonderlinghe toev
ghen in sommighe manieren den lij
saemen. Die mach lijdsaem heet
die droef-hept lijdt met goeder herte
als Job / ende Tobias. Die is ster
die niet verwonnē en wordt door str
den als Joseph. Die is volstandic
wien verveerthept ende aerbeyt ni
cleynmoedich en maecken / als d
Machabeen waren. Die is grootm
dich die sw er ende groote dingh
niet verveert en is te aenveerden, a
David/ Johannes Baptista. Die i
lanckmoedich/dien dat langhe verb
den niet mishopende en maeckt/ al
Abraham was. Die is sachtmoedi
die niet vergramt en wordt vandē g
schutten der gheener die hem hate
noch quaethept met quaethept en lo
nen als Moyses. Die is goedertier
die gherust is van herten/ende behar
delijck in manieren / als Johanne
Euangelist.

VVae

Waer toe nut is die Verduldicheyt.

Cap. XXXVI.

Die deucht der verduldichept is tot veel dinghen oorbaerlijck. § I. Effectien van patientien.
Ten jersten sij maeckt verdrachelije er allen onghemack des teghenwoor ighe leuens / want als teghenspoet met onverduldichept / soo brengt sij iederleye onghemack mede. Van upten wordt die mensch ghepijnt/vā innen wordt hij bitter door onverdul ichept/darenbouen die quade conscientie cnaghet herte / om der misdaet ille. Ten tweeden verduldichept is en groot vermack der sielen/want ge jck d'lichaem met spijse ghevoedt wordt / alsoo wordt die siele vet ghemaeckt met spijse der deucht. Ten der en is verduldichept een groote stichinghe der naesten/ende soo veel grooter/ soomen seldigher vint. Wy sien eel menschē die in reynichept leuen/ Patientie is selsaem. n abstinentie / in aermoede / die hun erootmoedighen/die haer aelmissen heuen/die haer ghebeden doen/ goee woorden spreecken/vast zijn int ge

looue/ maer luttel die in versmadenis se/ in achterclap/ ende in verworpenh hen verduldelijck lijden/ wij ontschul dighen ons wij beschermen ons/ o dat bij auontuere andere van ons nie verarghert en worden/ houdende on voor misdadigen/ ist dat wij swijgen daer wij nochtans hier van meer be rispelijcker; zijn dat wij door onverdu dicheyt ons wercken ouer die gheu die ons quaet doen. Ghelijck die H

Hom.18.in Euang. Gregorius seyt/ het is gloriosser den g nen die Godt volcht zijn onrecht swij ghende te vlien/ dan met antwoorde t verwinnen. Ten vierden patienti oft verduldicheyt purgeert die voorle den sonden/ ende behoet van toecomē de sonden. Ten vijfsten vermeert s in dit leuen die gracie der deuchden/ ende der gheestelijcker gauen/ nae di

Psal.93.19. woorden des Psalms. Nae die menich vuldicheyt mijnder droeffenissē in mijn herte, soo hebben v vertroostingē mijn siele verblijdt. Ten sesten verdient verduldicheyt grooten loon inden he

Luc.6.23. mel als S. Lucas beschrijft: Verblijdt v ende weest vrolijck, siet uwen loon is menichvuldich inden hemel.

Ten seuenstē is verduldichept een son derlinge vergelderlse der passien Chri

/ want die verduldighe pijnt hem
cke dingen weder te gheuen als hij
tfanghen heeft vanden ghenen die
se droef-heden heeft ghedraghen.
nde dit is een sonderlinghe blijschap Esa. 51. 4.
r heylighen die in lijden/ende tribu-
tien hen verblijden/dat sij een saecke
bben/ende een bequaemheyt/dat sij
s in eenighe wijse den Heere iet we
r gheuen moghen / voor die groote
fde / door welcke hij zijn siele voor
s ghesedt heeft/ten minstē wat ver-
agheude / want hij en behoeft ons Psal. 15. 2.
et niet/soo dat wij hem niet vanden
sen gheuen moghen. Ende als hij Mat. 24. 3.
n oordeel comen sal/ ende sal toonen
len menschen die teeckenen zijnder
assien/soo sullen sij groot confuys eñ
haemte hebben die niet om zijnē wil
ier en hebbē willen lijden/en dan sul-
n sij groote glorie hebben die om zij-
en t'wil veel groote dinghen verdul-
elijck gheleden hebben.

Het schijnt oock te wesen een son-
erlingh teecken der liefden/dat Godt
mant gheeft te lijden teghenspoet/
at hij hem mede gheweerdicht te dep
n een deel zijns last te draghen / ghe-
ijck Simon Cyrenæus dat Cruys ons Luc. 23. 36.
eeren mede droech. Ghesellen die

t'samen reysen op den wech/als sij ver-
moeyt zijn/soo pleghen haer ghesell
dien sij meer betrouwe͂ ende meer lie
hebben/te bidden/dat sij een deel van
haren last draghen een wijl tijts/op d
hun dat sij/als een teecken/dat sij meer
betrouwen hebben van haer liefden/
dien sij wat te draghe͂ gheue͂/da͂ vande͂
ghenen/dien zijt hen ontsien te drage͂/
diet bij auontueren niet gerne doen en
souden. Aldus onsen Heer die ver-
moeyt is ter doot toe inden aerbeyt
zijnder passien/ende met ons is allen
daghen/inden wech die wij wandele͂/
Mat.28.20 vraecht wie met ons met hem lijden
wil/ende wie den last zijnder tribula
tie/die hij noch daghelijcx lijdt in zijn
gheestelijck lichaem/dat is die heylige
kerck/met hem draghen wil. Want
die passie die t'hooft Jhesus Christus
in hem seluen gheleden heeft inden
vleesch/die heeft hij ghedeylt in allen
zijn leden zijnder gheloouiger/op dat
alst behoorde dat Christus lijden soude,
Luc.24.26 ende soo gaen in sijn glorie,oock so sou-
den zijn lidtmaten / ist dat sij met het
hooft ghetrouwelijck medelijden heb-
ben/soo sullen sij oock mede gheglori-
ficeert worden/ ende ghelijck sy ghesel-
Rom.8.17. len sijn gheweest der paßien, soo sullen
sy

ock ghesellen worden der verrijse- 2.Cor.1.7.
en. Want hoe dat iemant meer mz
risto gheleden heeft/ die sal soo veel
ader met hem regneren.

Vande graden oft voortganghen des Verduldicheyts.
Cap. XXXVII.

Den ierſten Graet oft Voortganc der verduldicheyt is / dat die mē-
e leere die beroeringhe des gram-
haps/ ende des onverduldicheyts be-
inghen/ met wederstrijden/ soo dat
niet wt en breecken in ongeoorloof-
woorden oft wercken. Ghelijck eē
er versmacht in zijns selfs roock/ en
dattet niet bedwoughen en wordt
o wasschet / ende ontfuncket al daert
en gheraeckt/ dat bernen mach / met
er manieren plachmen t'vier wt te
en met beghietinghe / met stoppin-
he/ met verstrovinghe / ende met on-
eckinge van materie. In deser vier-
hen plachmen dat vier der onverdul-
icheyt te blusschen met beghietinghe
an wijsen raet / op dat hem die men-
sche

Ierstē graet. In onghe-oorloofde vvoorden oft vvercken niet te vallen.

Ghelijck t'vier ghe-blust vvort soo vvordt onverdul-dicheyt ghebluft.

sche volcomelijck berade/hoe veel hem onverduldichept hinderen mach/ende hoe veel hem verduldichz baten mach. Ende want hier voor van ghesproken is inde punten des raets teghen gramschap/soo gaen ick dit voorbij. Ooc soo blustment met bestoppinghe/als den mont te sluyten/dat die tonge gẽ quade noch valsche/noch loghenachtighe woorden en spreecke/oft dat die mensche zijn handen niet voort en steke tot toruijcke wercken. Hier van spreeckt David: Stelt Heere een hoede
Psal.140.3. mijnen monde, ende een dore des omstants mijn lippen. Ooc blustmẽ dat vier der onverduldichept met verbiedinghe/als dat hem die mensche keere tot andere onleden/op dat hij met dier onlede verghete die materie daer hij van ontsteecken was tot gramschap/ghelijck t'vier wt gaet wanneer den brant verstroopt eñ gescheyden wort. Ooc blustment met ontreckinge der materien/dat is wanneer hem die mẽsche vander onlede / ende vander begheerten af schepdt dat saecken plegẽ te wesen des gramschaps/ende der onverduldichept. Ghelijcker ghescreuẽ staet: Alsser hout ghebreeckt, soo gaet
Pro.26.20. dat vier wt, ende als di. heymelicker

twistmas

tmaker wech ghedaen wordt, soo
den op die kijuagien. Heymelijck
ruysch/is een secrete inghenen dat
mensch stoockt tot kijuinghe.

Heymelike ken twist vvordt vvt ghebluſt.

Den tweeden Graet van patientie
wanneer die mensch soo langhe ge-
at is te lijden/ende die onverduldic
t te bedwinghen dat hij gheleert
ke niet verueert/noch ghestoort te
rden van teghenspoet/maer als in
behoude plaetse onbevreest/so siet
die vyanden rontsom loopen / en
ke betrouwen dat sij hem niet hin-
ren en moghen. Alsoo langhe is die
nsch beanckt voor teghenspoet/ soo
ghe hij eenich tijtelijck dinck lief
eft / in hem seluen / oft buyten hem/
t hij ducht te verliesen als zijn lic-
em/zijn eer/zijn goet/ vrienden / en
nen eyghen wil Maer die dese din
en niet onoordelijck lief en heeft/ge
k hij gheen groote ghenuechte daer
en heeft / also en bedroeft hij er he n
ck niet seer om. Als een die een
ouwe heeft/ die hij niet lief en heeft/
ch hij en verblijdt hem van haer le-
n/noch hij en bedroeft hem vā haer
ot. Wat mach v dan die vyant hin-
ren/daer ghij v in mocht turberen? Nota.
aet hij v in zijn herte/zijn quaet is

II. Graet van patientie is niet veruecrt noch geturbeert te vvorden door tegenspoet.

binnen hem gheslooten/ ende zijn pijne en roert v niet/ weest ghij te vreden bij v seluen dat vier dat een ander in zijnē schoot heeft / dat bernet hem / ende v niet. Spreeckt hij een woort tegen v/ den wint der stemmen gaet door die locht / hij en heeft v met gheenen pijl gheschoten. Ghelijck ghij dan lachen sout waer eenen pijl naer v gheschotē die door de locht vlo zhe / en v niet en raeckten/ soo sult ghij doen met die quaet sprekers woorden. Eenen hont bast teghen v/ ende voorbij gaende so lacht tij/ ist dat hij achter rugge van v quaet spreeckt en wordt niet ghetur beert/ sij seluen heeft hij ghequetst / v en heeft hij niet gehindert. Hy maeckt openbaer dat hij nijdich is/ ende een achter spreecker / ende maeckt hem seluen te onweerdigher/ ende te meer versmaet voor verstandighe menschen/ ende soo heeft hij wraeck ghenomen van sij seluen. Swijght dan / ende die andere sullen voor v vechten / ende die Heere sal vertreden uwen vyant. Maer ist dat ghij beghint met hem teghen queteren ende te kijuen/ die eerst met v mede lijden hebben ghehadt/ sullen staen eñ v lieden aensien vechten als twee hanen/ en sullen v beyde versmaden/ haten/

/ ende straffen van onverduldich;
ie hatenisse. Ende ist dat ghij vreest
uwen achterspreker teghen v ghe-
ft wordt/verdraghet ootmoedelijc/
ie v patientie sal wech nemen die
picie/oft versneten die vermetenh;
n v/ in die herten vā anderē. Maer
at v herte van binne brant wt grā-
ap/bedwingt dat om t'navolgende
fijt/ghelijck die ghebrant oft set af-
eset wordt om een Apostupme te ge
ien / hy verdraecht een cleyn pijne
n hope te verchrijgen volle ghesont-
it. Ende ghelijck wy wel moeten
rdraghen die beten der vloyen/ende
rghelijcke beestkens / soo laet ons
k met patientie verdraghen die be-
n der achterclappers. Die gheen
en hebben / die en moghen sonder
uijdinghe niet ghedoghen den loff
beteren / welcken loff als sij niet
bben en moghen / soo bedroeuen sij
n dat sij alleen confuste lijden / ende
lden wel dat sij in hun miserie me-
ghesellen hadden tot haren troost/
hierom spreeken sij achterclap van
deren / ghelijck eenen leelijcken
ensch wilde wel dat die andere hem
elijck waren. Ende door die voor-
enoemde remedien leertmen pati-
entelijck

entelijck verdragen droef-heyt des lichaems/verlies der dinghen / verstooringhe der vrienden/ende eyghen confusie/ende aldermeest door ghewoonte dulddanige dinghen dickwils te verdraghen. Daer en is in dit leven niet soo scherp / dat door ghewoonte ende deuoir van patientie / niet licht en sal worden om draghen. Nae datter ghe schreuen staet: Dat ghij qualijck verdraecht/ wordet gewoon ende ghij sullet draghen: In desen graet en wordt den mensch niet gheturbeert in tegenspoet noch verblijdt / maer hij verdraecht ende swijcht.

III. Graet. is in tribulatien verblijden.

Den derden graet van patientie is/ te verblijden in tribulatien/ende te glorieren alsser tijt is/gelijck een vermaert ende eedel Ridder hem verblijdt wanneer hy teghen eenen anderen eedelen zijn Ridderschap oeffenen sal. Gelijck

Iob. 6. 3.

Job schrijft: VVie mocht my gheuen dat mijn begheerte quame, ende dat my Godt gaue dat ick verwacht ? Ende dat dit mijnen troost sij, dat hy my met lijdē quellende niet en spare. Ende Paulus: Ick heb mijn behaghen in cranc-

2. Co. 12. 10

heden, in versmaetheden, in noodē, in

Deut. 33. 19

vervolgingē, in benouthedē ō Christo. Ende int boeck Deutern. Sy sullen offeren slachofferhanden der rechtvaerdicheyt,

...pt, den ouervloet der Zee sullē sij suy-
...en als melck, ende die verborghen
...atten des sants. Te weten/die in o-
...ervlopende bitterheyt van allē tegen
...oet door melck des vertroostinghe
...er verheughen. Ende dese offeren
...rijofferhanden des rechtvaerdic-
...eyts/ want nae die leeringhe des hey
...lighen Gregorius: Het is meerder ver- Nota.
...ensten tegenspoet patientelijck te ver-
...aghen, dant is goede wercken te doē.
...ie ghene dan die wt begheerten van
...odt te behagen hem seluen somtijts
...ardicheyt aen doet/ als zijn lichaem
...castijen/ ende zijn ziele te pijnighen
...et droefheyt des berous zijnder son-
...en/ waerom en lidt hy oock niet ger-
... als hem een ander aendoet saecken
...es lijdens/ daer zijn lichaem aff ghe-
...jut wordt/ eñ t'hert verootmoedicht/
...ert meerder verdiensten is dese din-
...hen verduldelijck te verdraghen van
...en ander/ dan van zijn seluen? Ende
...ie hem seluen slecht ende verispelijck
...ordeelt/ waerom en neemt hy dat n-
...erduldelijck alst hem een ander doet/
...at hy van hem seluen ghevoelt? daer
...iemants oordeel alsoo aenterlijck en
.../als zijns selfs oordeel/ wtghenomē
...odts oordeel? want eens jeghelijcx
consci-

consciencie sal hem swaerder wesen int oordeel/ dan allen anderē/behaluē d'oordeel Godts. Hier wt machmen sien hoe selden men vindt een volcomen deucht. Want waerachtighe ootmoedicheyt verblijdt haer dat sij van eenen anderen vernedert wordt ghelijck als van haer seluen. Ende oock waerachtighe verduldicheyt verdraecht so gherne tegenheyt / die haer andere menschen doen / als die van haer seluen coemt.

Van Onderdanicheyt.

Cap. XXXVIII.

§ I. ENde want Onderdanicheyt gheboren wordt wt liefde/ wt ootmoedicheyt/ ende wt verduldicheyt/ so laet ons nu daer aff wat cortelijck sprekē tot stichtinghe van andere menschen/ want sij in allen gheestelijcken staet dat hoochste ende dat nootelijckste is. Onderdanicheyt dan / is een onderworpinghe des eyghenen wil onder den wil des Oversten tot gheoorloofde ende eerlijcke dinghen. Godt salmen ghehoorsaem wesen om zijn selfs wille,

Onderdanicheyt vvat die is.

e/wiens enghen knechtē wy zijn :
in Godts staet sullen wy gehoor-
n wesen een redelijcke creatuere/
en Enghel / oft eenen mensch / in
zhen die Godt van ons eysicht/ en-
ous tot Godt leyden.

Waerom datmen moet ande-
ren onderdanich vvesen.

Cap. XXXIX.

Mederleye reden isser van Ond-
danicheyt. Een reden is want § 1.
creatuer is also gheoordineert vā VVaerom
dt/ Al ist saecke dat hy alsoo bouen die een den
n creatueren is/dat sij van hem al- anderen
outfanghen haer wesen / ende al moet on-
sij hebben/ende vermoghen/ noch- dervvor-
s die hem naest zijn inder ghelijc- pen sijn.
nisse / die outfangen volcomelijcker
hem/ dat sij voort instorten den ge
die naest onder hen zijn/ alsoo tot-
lesten toe/ soo dat die nederste ond
Ouersten zijn/ende die Ouersten/
en die onderste ende die regeeren/
o dat die Ouerste bouen die mid-
ste zijn/ende de middelste die neder-
egheeren. Dus zijn die Ouerste
Enghe-

Engelen/bouen die nederste/ende die hemelsche dingen bouen die aertsche/ ende die redelijcke creatueren/ bouen die onredelijcke creatueren/als in Ge-
Gen. 1, 26. nesi staet gheschreuen. Laet ons maken den mensch, dat hy sy bouen die visschen vander Zee, ende bouen die voghelen des hemels, ende bouen die bees-
Rom. 13. 7. sten der aerden. Ende Paulus schrijft Alle siele sy den Ouersten machten onderdanich. Dat Goddelijck wesen is alsoo hooghe/ ende alsoo verscheyden van alle gheschapen dinghen/ dat die leechste creatueren/ zijn berueren sonder middel niet verdraghen en mogen noch ontfanghen sonder den ouersten creatueren/ want hy onberoert in sijselven/ allen dinghen beroert ende regeert/ alsoo datter gheen dinck en is dat alsoo teghenwoordich is allen dinghen als hy/ ende gheen dinck onbegrijpelijcker en is dan hy. Die twede reden want et allen menschen niet ghegeuen en is leerbaer te wesen van God/ op dat dã die onweetende mẽsch niet en dwaele vanden wech Godts/ daer hem noot is mede te comen ter Hemelscher glorie/ soo ist noode/ dat sij volghen die leydinghe van hun leeraers/ gheliick eenen blinden gheeft de
hant

zijnen Leydtsman/op dat hij niet
alle/ oft hem niet en stoote / oft en
le. Die derde reden is/om dat die
sche sondichde / ende onder Godt
wesen en wilde/ende alsoo in zijn
nerdije die gracie Godts verloos/
op hem soude voldoen/sij seluen ō-
worpende den mensche om Godt/
dat hij alsoo soude door die ver-
ste des ootmoedicheyts / die gra-
odts wedercrijghen die hij ver-
hadde. Want hoe hem die mēsch
r/purelijcker/ende ghewillichlijc-
vernedert / soo veel te volcomelijc-
sal hy weder crijghen die gracie/
en loon der glorien. Grootheyt
ootmoedicheyts merckmen in
erheyt des wercks. Puerheyt
in simpelheyt der meeninghe.
ewillichheyt in vlieticheyt des vol-
ghinghe.

Van driederleye Onder-danicheyt.

Cap. XL.

Driederhande is die ghehoorsaem-
heyt / des noots / des begheerte/

ende des liefde. Die is onderdanich van noot / die bedwonghen wordt teghen danck / ende gerne soude vry wesen cost hij oft deerde hy / ghelijck eenen esel quaetwillighe knechten ende desghelijcke. Van ghiericheyt oft begeerte is hij onderdanich die om aertschen loon / oft om bate oft om eenigen wtwendighen troost gherne doet datmen hem beveelt / ghelijck eenen hont oft eenen valck oft gehuerde knechtē / die om haren loon dienen / ende diergelijcke. Want hoe die ghehoorsaemheyt meer heeft van eenighen tijtelijcken trooste / alsoo veel te minder verdiensten heeft sij voor Godt. Den loon des jersten / is ontganinghe der pijnen / die hy vreest te lijden / ist dat hij niet ghehoorsaem en is. Den loon des tweetste is hope te verchrijghen door die ghehoorsaemheyt dat dinc dz hij begeert / alseenighe gauen oft tijtelijckē troost. Ghehoorsaemheyt der liefden is / wāneer die mensch wt Goddelijcker liefden / ende om den wille Godts / ende Goddelijcken loon onderdanich is / ruym nemende dat woordeken liefde / alsoo datmen daer in besluyt anxte d̄ pijne / ende begheerte des loons / eñ affectie des liefde Godts. Dat jerste is
der

oſ beghinnender menſchen/dat twee
... er voortgaende menſchē/dat der=
... er volmaeckter.

Oock machmen anderſins gehoor= Onder-
ſaemheyt onderſcheyden. Die eene ſcheyt tuſ-
ghemeyn/die ander ghemeynder/ ſchen on-
die ander alderghemeynſte. Item/ derdanich.
die een is beſundere/die ander ſonder=
linger/die ander alderſonderlingſte.
Ghemeyn ghehoorſaemheyt is met
wercke alle ghelooviighe menſchen in=
die heylighe Kerck ghemeynlijck ver=
bondē zyn gheoorſaem te weſen haer
Prelaten/den Paus/den Biſſchoppē/
ende den Plebanen/in die dingen die
... gheeſtelijcke Rechten allen men=
ſchen gheboden zijn. Ghemeynder
ghehoorſaemheyt is dat een jegelijck
redelijcke creatuere als Enghelen/eñ
menſchen zijnen eyghen wil/ende die
vryheyt zijns verkieſens is ſchuldich
onderdanich te maecken den wille zijns
Scheppers. Die alderghemeynſte
onderdanichheyt is/dat een jeghelijck
creatuere onderdanich is zijnē Schep=
per/het ſij van natuerlijcke beroerlijc=
heyt zijns weſens/als onredelijcke cre=
atueren/of door bedwanck der macht
des Heeren/als booſe menſchen/ende
booſe gheeſten/want al willen ſij ſom=

tijts dat Godt niet en wil/sij en mog
nochtans niet anders dã Godt en wil
Sonderlinghe ghehoorsaemheyt is
in welcke Clercken sonderlinghe ghe
bonden zijn tot gehoorsaemheyt haer
der Prelaten / in die dinghen die to
haer officie behoorẽ/ende tot die clerc
kelijcke oordene / als in reynicheyt t
leuen/ende behoorlijcke cruyne te dra
ghen/eñ in andere dingẽ die de Clerc
ken gheboden zijn inde heylige beschr
uen Rechten. Sonderlingher gehoor
saemheyt is / dat iemant met zijner
eyghen wil hem verbindt onder een
persoon / oft onder eenighe oorde to
eender manier van leuen / gheoordi
neert nae wille des belouers/als of hi
sprack. Ick ghelone v ghehoorsaem
heyt in dese dinghen / ende in gheen
andere dinghen. Oft ick gheloue v
ghehoorsaem te wesen dus langen tijt
ende niet laugher/oft in deser manier
ende niet anders / oft ick ghelone v in
dien dinghen/die den Reghel ghebiet/
ende niet voorder. Die aldersonder-
linghste gehoorsaemheyt is te ghelo-
uen sonder eenich wtnemen ghehoor-
saem te wesen tot allen dinghen die te-
g.en zijnder sielen/ende oock mede te
g.jen zijnen Reghel niet en zijn, eñ ver
bindt

indt hem tot allen dat den Reghel in
em houdt / ende oock tot alle goede
inghen die hem gheboden worden/
ie redelijck zijn/ende onder de macht
ijns vrijen wils / want men sal nie-
nant dwingen tot onredelijcke / noch
ot onmoghelijcke dinghen / alsoo en
al oock niemant ghehoorsaem wesen
n ongheoorloofde dinghen.

Van driederleye Graden der ghehoorsaemheyt.

Cap. XLI.

DIe Graden oft voortgangen der ghehoorsaemheyt machmē merc §1.
ken wt die voorhaelde dingen/in welc
ke men moet ghehoorsaem wesen.
Als ghehoorsaem te wesen tot die ghe
boden/ende tot sommighe raden/ende
tot allen dinghen die goet ende moge-
lijck zijn. Nu laet ons sien hoe een ge
hoorsaem mensche ouermidts zijn ge-
dachte ende begheerten wt gaen sal in
ghehoorsaemheyt. Hoe die mensch
meer toeneemt inde deucht dergehoor
saemheyt/soo veel te meer is Godt tot
zijn ghebeden gheneycht/ende alle cre-

 atueren

atueren die gheoordineert zijn den m
sche onderdanich te wesen/ die zijn h
onderdaniger/ ende bedienstachtiger

Den jerstē graet is, ghehoorsaem te sijn door vreese van straffinghe

Den leechsten Graet der ghehoor
saemheyt is ghehoorsaem te wesen w
ancxt der pijnen/als die gheen die al
leen haer ouersten ghehoorsaem zijn
in dinghen/die sij met gheboden hier
doen/ende tot andere dinghen lau zijn
ende versinnelijck / ten sij dat die ghe
meyn ghewoonte oft menschelijcke
schaemte/oft ancxt der tijtelijcker pijn
daer toe hun dwingt. Desen is ghe
noech dat sij door onghehoorsaemheyt
niet en vallen in dootlijcke sondē/noch
dat sij niet verdoemt en worden/eñ dit
is seer ancxtelijck inden ghenen die
professie ghedaen hebben/ want eer sij
dat onderschepden hebben of sij schul
dich zijn te doen datmen hun ghebiet/
vallen sij by auontuere somtijts inden
strick der dootlijcker onghehoorsaem-
heyt/als die ghene die al te nae den oe-
uer gaen wil / wanneer hy niet voor-
hoedelijck toe en siet / soo valter hy in.
Met Godt te disputeren / als oftmen
hem verwinnen wilde met redenen/
dat hy dat niet oordeelē en sal een doot
lijcke sonde / dat ons opinie voor geen
dootlijcke sonde en hout/dat is dwaes-
heyt.

...et. Want zijn wesen is een Reghel
...gherechtichept/die niet lieghen en
...ch/ende also en is onse vermoedin-
...e niet/die vol arguerens is/die wy
...eren onse conscientie. Die Sonne
...eft haer radien ende haer heytte al-
...os recht wt/ende niet crom dat tegē
...n ghelegen is. Desghelijcx oordeelt
...ydt gherecht elijck in ons weder/dat
...s alsoo dunckt wesen. Ende weer
...dunckt/oft wy anders meynen / in
...fessie des ghehoorsaemheyts/so en
...ecken wy niet wt dese exceptie / dat
...ij nieuwers toe en willen verbondē
...esen als ons niet ghesept en wordt
... woort. Ick bevele v/oft/op die hey
...he ghehoorsaemheyt heet ick v dat.
...en goet ghehoorsaem mensch sal al-
... neerstelijck doen datmen slechte-
...ck beveelt/ als hij weet datter zijnen
...ersten volcomelijck wil/als oft hij-
...bijde waere : Ick ghebiedet v op
...e ghehoorsaemheyt.

Ghelijckenisse.

Den tweeden Graet des ghehoor-
...emheyt is/om hope desloons/meer
...n van aencte der pijne ghewillich
...ehoorsaem te wesen in als datmen
...m hiet doen. Dese en disputeert nr/
...aer in hij verbonden is/oft waer in
... niet verbonden is onderdanich te
zijn/

Den tvvee den graet is, gehoorsaem te sijn om hope des loons.

want weer hy daer toe verbonden i
oft niet/hy betrout dattet hem verdi
stelijck is/alst niet quaet en isdat hem
beuolen wordt/ al waert oock dat me
quade meyninghe die Ouerste eenig
dingen beual/ die nochtans niet quae
en waren/te weten oft hijt hem ghebi
de om haets wille/ die hy op hem had
de/op dat hy hem soo quellen soude/o
meer om zijn eyghen bate/ dan voo
voortganck des ghene dien hijt ghebe
de. Dit en is niet hinderlijck den ghe
nen die daer in ootmoedelijck gehoor
saem is / maer hy crijchter dobbelen
loon voor. Want hy wordt gheloon
van zijn ghehoorsaemheyt / ende oock
van zijn verduldicheyt. Want ghelij
alst hinderlijck is den onghehoorsami
ghen / wanneer hem zijn Prelaet wt
goeder meyninge wat goets hiet doē
dan oft hijs niet wt goeder meyning
en ghebode : Aldus soo comet den go
den ghehoorsamigen tot meerder pro
fijts, sijns Ouersten onbescheyden ge
bot/in dien dattet teghen Godt niet e
is/ recht oft iemant in zijn gramscha
eenen anderē mensch een stuck siluer
voor eenen steen in zijnen schoot wor
pe/ die aerm mensch en sal hem nie
belghen om die gramschap des wor

es / maer hy sal blijde wesen dat hy
sijnes soo ghecreghen heeft.
Den derden Graet des ghehoorsaē: Derden
heyts is wt de liefde Godts niet alleen graet is, ghehoorsaem
willich ghehoorsaem te wesen / maer te zijn om
ick met blijschappen / niet alleen tot die liefde
ghten dinghen / ghelijck Christus voor Godts.
as gehoorsaem gheworden is ter doot Philip.2.8.
te, ende totter doot des Cruyce.
Die knechten Godts mogen hun wel Nota.
schamen dat sij soo traechlijck sulcken
Heer gehoorsaē zijn ō dat Hemelrijc/
elijc sommige gewoō zijn/daer de weer
licke Princen/eñ Edelelieden knech
en om een cleyn verdienste / ende om
enen slechten loon/soo menigen aer-
beyt doen int strijden/ lijden menighe
vreese/menighe aermoede/ menighen
achter ende berispinghe van hare He
ren/ende slaghen/d'welck sij al verdul
heltijck verdraghen/ ende sij gaen mee-
nighe verre ende langhe reysen ghe-
willichlijck/daer die Heren haer seyn-
den/sij en vertreckensniet datmē haer
beveelt/ noch en doens niet traechlijc/
noch en claghen hun Heeren niet te
voren die swaerheden / ende die perij-
kelen des weechs/noch en maken geē
compact wat sij te loon hebben sullen/
maer om den cost / ende cleynen loon/
soo

soo doen sij watmen hem ghebiedt/ en verblijden hun dat sij daer toe vercoren zijn / voor die andere knechten dat sij dat doen moghen. Siet hoe neerstelijck sij zijn by haren Heer/ende mercken al om oft sij hem in eenighe dingē dienen moghen/ende wanneer sij hooren dat sij jet ghebieden oft wanneer sij aen hem mercken dat sij jet begheren/terstonts comen sij al springhende voorts / ende hooren daer nerstelijck nae wat hem behaechelijck is / en wat sij willen. Ende al ist saecke dat die gehoorsaemheyt der knechten Godts inde begheerte wt meerder vierichheyt coemt/ nochtans na der daet so schijnt dese veel perfecter te wesen/waert dat se soo bereyt ende soo volstandich ware tot allen gheboden Godts te volbrēghen / alsment inde weerlijcke dienstknechten vindt. Ghelijck wy lesen van onsen heylighen Vader Francisco, ende van zijn jerste ghesellen / die niet alleen lichtelijck en deden wat hun die H. Vader gheboot met woorden maer mochten sij oock by eenighe teeckenē ghewaer worden wat hem beliefde/ dat deden sij terstont neerstelijck/ ghelijck sij vanden seluen H. Vader gheleert hadden. In dusdanighe deucht

Abraham gehoorsaem niet alleẽ Gen. 12. 1.
sijn lant te varen/ ende een vreemt
grim te zijn in vreemde landen /
er oock ghewillich te offeren zijnen
chen soon Isaac. Door dese deucht Gen. 22.
hebben die heylighe Propheten / die
Apostelen ende andere heylighen hun
rghegeuen tot allen ancxt/ aerbeyt/
/ ende persecutien / ende ten lesten
Christus wille te steruen/ van welc
die Heere specialijck spreeckt.
wie nae my comen wil, die versake Mat. 16. 24.
seluen, ende neme op sijn cruys, en
ghe my nae. Die versaeckt hem
uen / die zijns selfs niet en wilt zijn/
e hem teenemael onder een anders
onderworpt/ ghelijck Christus niet
s ghecomen om te doen sijnen wil, Ioan. 6. 38.
er sijns Vaders.

Van aermoede.

Cap. XLII. § 1.

DAt versmaden der Rijckdommẽ
wordt ghestelt teghen ghiericheyt
: tijtelijcker dinghen/ ende dat hiet
en somtijts aermoede des Gheests. Veel sorten
aer sommighe menschen zijn van der aermer
ngen wel aerm/ ende niet vã Geest/ menschen.
als

als die ghene zijn die gherne rijck wil-
den wesen/ maer sij en connen daer n-
toecomen/als aerm menschen des we-
relts. Sommighe zijn aerm van gee-
ste ende niet van dinghen / als die de
rijckdommen niet en besitten om lief-
de der rijckdommen maer om die lief-
de Godts/op dat sij daer door dē dienst
Godts vermeerderen moghen eñ die
aermen ter hulpen comen / oft om die
liefde haren naesten te beschermen
ghelijck Abraham/David/Loth/ende
Josias en desgheliycke. Oft als die ghe-
ne van ghehoorsaemheyt heerschap-
pijen / ende digniteyten outfanghen/
Ioan. Diac. in vit. S. Greg. L. 1. C. 39. vide Prosp. de vita contempl. C. 3
ghelijck S. Gregorius Paus/eñ ande-
re heylighe Bisschoppen die aermoe-
de vercoren hadden / maer door God-
delijck ghebot ist anders gheschiet/dat
sij ghemaeckt worden Princen der aer-
den/ende bouen ander lieden/ wtreyc-
kers der gheestelijcker dinghen/maer
in hun seluen en hebben sij dat opset vā
aermoede niet verworpen / ende vol-
ghen die aermoede alsoo loffelijcker/
als sij in rijckdommen van haere lief-
de niet ghescheyden en zijn. Sommi-
ghe zijn aerm van gheesten/ende oock
van goeden die gheen rijckdommē en
hebben / noch en willen hebben / noch
sij en

n wildense niet al mochten zijse
ghemack sonder sonde hebben.
e zijn soo veel te saligher als sij we
ijn vanden strick der ghierichept.
e zijn tweederhande. Die jerste
die gheen rijckdommē en haddē/
aeckten van noot deucht/ende en
iense niet al mochten zijse hebben.
tweede zijn die rijckdommen ghe
t mochten hebben / oft die sij hav-
den/ maer sij verworpē die om Godts-
e/ende en wildense niet hebben.

n tvveederhande Versmade nisse der Rijckdommen.

Cap. XLIII.

Die Versmadenisse der Rijckdommen is tweederhande / oft alsmē §. I.
lieberaelijck den aermen gheeft/
r wercken der bermherticheyt / oft
ldelijck totten dienst Godts : Als
ylighe Cooninghen / ende andere
cke menschen ghedaen hebben / die
oote scharen van aerme lieden voe-
n/Clooiteren/en Kercken stichten.
ft alsmen teenemael versmaet die
ckdommen / ghelijck die heylighen
bben ghedaen/die in bedelinghe/eñ
veelen

deruinghe der dinghen hebben ghe leeft / ghelijck die heyighe Vade Franciscus, ende die heylighe Domini cus, ende andere naevolghers Christi ende des Euangelische volmaeckt heyts. Ghelijck gheschreven is / wildy
Mat.19.21. volcomen wesen, gaet ende vercoopt al dat ghy hebt ende gheuet den aermen.

Van vier saecken vvaerom men raedt Versmadenisse der Rijckdommen.

Cap. XLIIII.

§ I. Rijckdommen treckẽ dẽ mensch vande liefde Godts.

VIerderhande oorsaecken zijnder waerom men raedt Rijckdom te versmaden. Die ierste is / want haer liefde treckt den mensch vander liefde Godts / ende des hemelschen lants / na des waerheyts ghetuyghenisse: Nie-
Mat,6.24. mant en can Godt dienen ende den Mãmon. Dat zijn die rijckdommen. Want ghelijck die rijckdommen comen vande diepte der aerden / alsoo treckẽ sij haern lief-hebber tottet leeghste der aerden / dat is in die helle / door haren last. Ghelijck die Apostel spreeckt:
1.Tim.6.9. Die rijck willen worden die vallen in

springhe ende inden strick des duy-
, ende in veel onnutte ende schande
e begheerten, die de menschen doē
incken in die doot ende verdoeme-
.

Die tweede oorsaecke is/om dat sij menisch beletten inden voortganc deuchts. Want ghelijck als die ighen last draecht / niet seer loopen nach alsoo en mach oock die ghene met aertsche dinghen belast is/niet nemen in een gheestelijck leuen. Rijckdommen beletten die vol maeckthz.

lop dan haestē tottet Vaderslant/ dp niet ghehouden worden vandē ck des Jaghers / wilop niet aen-rt worden op den wech / ende niet der ghebracht worden in die ghe-ckenisse daer ghij van ontghaen ert / werpt wech die ghiericheyt/ e treckt wt den voet van de slimmē r begheerten der aertscher dingen. erom waren die Joden traech in wedercoemste tot Iherusalem van bylonien/ om dat sij in Babyloni-vercreghen hadden wijf ende kin-en / ende aertsche goet. Aldus be-rren oock die Geestelijcke menschē erlijcker die hemelsche dinghen/ nneer sij in aertsche dinghen begin breet te worden.

Verſmadeniſſe der rijckdommen is van grooter verdienſten.

Die derde oorſaecke is / om datter meerder verdienſte is / want hoe ghy u meerder ontreckt aertſche dinghen soo veel te meer ghy ſult gheloont worden in hemelſche dinghen inde eeuwighe glorie / want / ſalich ſijn die aerme van gheeſte, want hun coemt het rijck der hemelen toe, niet een deel / maer de gheheele glorie des rijcx. Daerom die ſoone Godts gheuende ons een exempel der volmaeckthept / en wilde opter aerden gheen erffeniſſe hebben / gheen lant / ſant / acker / huyſen oft eenige renten / dan alleen cleedinghe / die hy hem oock liet nemen voor het Cruys / om dat hy ons leeren ſoude / dat allen dinghen te laten niet alleen en leet inden wil niet te hebben / maer oock met wille allen dinghen den aermen te gheuē / ende oock in verduldichlijck te lijden / oftmen ons neemt t'ſelue dat wy hebben / daer ſomtijts meer in te verdienen is / dan dat ſelue den aermē te gheuen / want ſelſamer is die deucht datmen verduldelijck lijde het quaet datmen ons doet / dan al willens goet te doen. Ende want goede mannē daer om alleen aertſch goet hebben ſullen / dat ſij deuchdelijcke wercken daer mede doen ſoude / ende wt gheuen tot verdien-

Matt. 5. 3.

nste der eeuwigher glorie/want an
s en waren sij niet goet/waert dat.
ertisch goet anders begheerde dan
t goddienstigher meyninghe/ ende
nden sij die Creatueren anders dan
des gheens wille diese gheschapē
eft. Ende hierom en sullen sij niet
n blijder wesen / oft sij die eertsche
ne verliesen hoe datter toe coemt/
n oft sijse tot goddienstige ghebruyc
ghegeuen hadden/om dat sij die sel
vruchten der Hemelscher verdien-
n vercrijghen / daer van dat sij dat
rlies verduldelijck lijden / die hun
men soude van Godtvruchtighe wt-
ockē/gelijck een Coopmā alle waer
en liet heeft/ daer hy meynt al euen
el aen te winnen. Maer rijckdom-
en te begheren om die qualijck te be-
den/ als in ijdelheden/ in wellusten
s vleeschs / in begheerlyckheyt der
ghen/ende in alle quade begheerten
t is groote booshept / want alsoo
etmen Godt versmadenisse ende la-
er aen met die gauen die hy verleent
eeft. Maer die rijckdommen daerō Nota.
begheren datmense vergadere/ende
ouden soude dat is dwaesheyt/want
loo goet is eenen hoop steenen als
enen heop gouts oft siluers/alsmens

niet en ghebruyckt.

§ 4. Rijckdom mē van nature en sijn niet seer costelijck.

Die vierde oorsaecke is / want die tijtelijcke substantie is menigherwijs versmadelijck. Wt zijn natuer/ want die aerde is het onedelste element onder alle andere. Item want sij niet seer nootelijck en is / want luttel spijse ende cleedinghe / ende een dack is den mensche wel ghenoech tot simpel noot druft te leuen/ dat daer bouen is dat is ouervloedich. Item is veel menschē hinderlijck/ ende een oorsake des eewige verdoemenisse. Oock is sij een saecke des nijts vele menschen / die dē anderen met grooter subtijlheyt gerne haer goet souden nemen. Item mē verchrijchtse met grooter sorghen ende aerbeyt/ ende men besitse met perikel des leuens. Item sij en versaedt niet die begheerte des ghenen diese heeft / maer hoemen meer heeft / hoemen daer nae meer dorst. Item sij worden den quaden soo wel ghegeuē als den goeden/ daerom en sijn sij niet te saligher dier veel hebben/ maer dicwils onsaligher / want in hun is een oorsaecke van veel quaets. Item om dat sij niet langh met den mensch en blijuen. Want worden sij niet in andere wijs verloren/ die doot scheyt ons

daer

r van ende die mensche en macher
van met hem voeren/ dan dat hij
nde werelt mede verdient heeft.
erom sal dan een wijs man cleyn
ten dat slecht is/en niet seer aerdey
voor t'ghene dat luttel profijtelije
n schouwen dat quaet is/ende libe
l wech gheuen/dat bederft alsment
it/ ende alsment deylt soo brenghet
chten voorts/ist datmen ut onder dē
men gheeft.

n driederhande Graden van versmadenisse der Rijckdommen.

Cap. XLV.

Den eersten Graet in versmadenis se der Rijckdommen is/ dat die nsche niet hebbē en wil van onrecht win/noch dat hij selue crijcht/noch hem ander lieden gheuen oft achlaten/ ende alle menschen betalen r zijn macht dat hij hun schuldich ende van recht goet aelmissen ghe/ende zijn eyghen goet niet te misycken in houaerdije/ in oncuysche/ in ghulsicheden/ ende in andere den. In driederleye manierse at

§ I. I. Graet, niet drecht vaerdich te besitten.

die mensche onrecht goet te hebben
Inden jersten als hijt qualijck gewo
nen heeft/in wat maniere dattet sij/
dat hem goet dat qualijck is ghewo
nen/gheerft/ ghegheuen/oft geroch
vanden ghenen die daer gheen rec
toe en hadden/oft wanneer hy jeman
met onrecht aen zijne goeden ghehi
dert heeft / al en heeft hy daer af ni
ontfanghen. Want hoe veel ick schu
dich ben eenen anderen weder te gh
uen/also vele en is mijn goet my nie
maer des gheens dien ickt schuldi
ben/ want die eenighe sekeren perso
meer schuldich is dan hy heeft / ghee
hy jemanden iet voor niet van die ge
den die hy besit daer hy onmachtig
af wort te betalen dat hij schuldich is
die ghene die dat weet/ende neemt sa
alsoo veel voor hem betalen als hij õ
fanghen heeft want hij vanden zijne
niet ghegeuen heeft / maer van t'gh
ne dat een ander toequam.

II. Graet niet ouervloedichs te hebben.

Den tweeden Graet is niet ouer
vloedichs willen hebben/maer hem t
laten ghenoegen alleen met nootdru
in spijsen/in cleederen/ in herberghin
ghe/reeschap/ in ghesinne / ende wat
men anders heeft den armen te ghe
uen/en waer jemant die hem iet meer

wilde

de gheuen dat niet te nemen / oft
ken te crighen bouen nootdurft.
elijck die Heere vermaent: Datter
rblijft gheeft ter aelmissen, ende siet Luc.11.42.
dinghen sijn v suyuere. Dus deden Hierō.to.1.
Moniken in Egypten / ende die ex 22. ad
ere hare ghelijcke die namen noot Eusto, de
ft ende voetsel van spijse ende van cast. virgi-
dinghe voor haren aerbeyt/eñ dat nic. in fin.
meer winnen eñ vercrijghen mochᵗ
dat gauen sij mildelijck den armē.
elijck die Apostel leerde hebbende
tsele, en daer wy mede ghedeckt mo 1.Tim.6.8.
n worden, hier mede laet ons te vre
n sijn. Maer op dat wy die noot-
ift niet al te ruym en maken soo ist
weten datmē in tweederhande ma-
r hiet den mensch ghenoech te heb-
. Ten iersten dat hy ghenoech
eft die natuer mede te onderhoudē/
dat die mensch Godt dienen mach/
de daer in volherden. Ende dese ō-
rhoudinghe leert ons die natuer/ge
k als wy sien in onredelijcke dierē/
oock in die planten / die te vreden
n met natuerlijck voetsel/eñ voorts
et meer begheren. Ten tweeden
o isser ghenoechsaemheyt der begerᵗ
n / ende dese manier en hout gheen
ate/noch en heeft gheen eynde / dan

der onmogheliickheyt/dat laet sij alle
achter daer sij gheen hope toe en heeft
Luc.12.18. te vercrijgen. Die ritcke vrecke daer
int Euangelie af staet / doen hij sach
dat hy zeer rijck gheworden was/van
de vruchten die hem van zijnen eruen
ghecomen waren/ hy en sprack niet:
Jck ben rijck ghenoech / ick en begeer
niet meer/want ick en cans nerghens
ghelaten / maer hy dachte hoe hy die
oude schueren af-breecken/ende meer-
der maken soude. Die jerste schueren
zijn der rechter nootdruft / dese zijn
cleyn en worden met luttel veruult.
Maer die ghierighe breeckt dese/ende
maeckt grooter schueren / dat is hy
maeckt schueren der begherlijckheyt/
ende der ouervloedicheyt/ende dese en
wordē nēmermeerveruult/wāt altoos
als hy meer beghint te hebben/soo be-
reydt hy hem altoos meerder schuere
te maecken / daer hem niet ghenoech
toe en is dat hy nu heeft/ ten sij dat hy
daer noch meer toe hebbe/dus gaet hij
voorts sonder eynde. Een ghierich
menschs herte is als eenen cuyl sond
gront / hoe die meer crijcht / hoe hy
meer verslijndt/alsoo dat hy nemmer-
meer veruult en schijnt. Ghelijck Ec-
Eccl.5.9. clesiastes schrijft: Een ghierich mensch
en sal

n sal niet vervult worden met ghelde.
Den derden Graet van versmade- III, Graet is, niet te vvillen besitten, ende aermoede te lijden om Godt.
isse der rijckdommen is / niet te besit-
en inder werelt / eñ in allen nootdrufte
eenich gebrec te lijden õ Godts wille.
Dit is die sterckste remedie tegen gie-
ichept / welcke als sij niet te versaden
n is / ende nemmermeer en sept ic heb
henoech / alsoo en machmense niet be
er blusschen / dan wanneermen haer
eenemael aff neemt die materie dier
ijtelijcker hane. Christus die waer-
chtighe medecijnmeester der sielen
eeft desen raet gheleert / die in alle ma
ier desen wech ghehouden heeft.
Ende dit is den alderbequaemsten
vech die deucht te leeren / ende den
aensch van sonden te ghenesen.
Want rijckdom / eer der werelt ende
veelde zijn sonderlinghe hinder der
eylichept / die de meester ende Heere
ier deucht met zijn leuen geleert heeft
ijnen Discipelen te schouwen. Seg-
hende: VVildy volmaeckt wesen, gaet Mat.19.21.
nde vercoopet al dat ghy hebt, ende
gheuet den aermen, ende comt volcht
my nae. Dit is die hoochste aermoe- 2.Cor.8.2.
ie daer die Apostel aff spreeckt / der ser
ter heylighen inde kerck / die't al ver- Mat.19.27.
aten hebben om Godt. Hier aen zijn
ghe-

ghehecht veel deuchden ende veel ga-
uen der gratien/die nochtans van lut-
tel menschen ontfangen worden/wā-
al zijnder veel menschen inde werelt
die bynae niet en hebben inde werelt/
doch isser selden in Religie sij en beghe-
ren meer te hebben/oft tot hare oft tot
ander lieden behoef. Ende hoe een
deucht meerder is/hoe sij vreemder is
inde werelt. Die voor hem seluen be-
sorcht is in tijtelijcke dinghen / die
wordt ghelaten zijnder besorghinghe/
desghelijck die ander besorgers heeft/
dien beueeltmen den besorghers.
Maer die allen zijn sorghen in Godt
werpt/ende allen zijn ghedachten / die
heeft Godt tot zijnen besorgher. Als
Mat.6.33. hy seyt int H. Euangelie: Soeckt jerst
t'rijcke Godts, ende sijn rechtuaerdic-
heyt, ende alle dese dinghen, te weten
nootdruftighe tijtelijcke dinghen / sul-
len v toegheworpen worden. Want
die ghene die wt gratien gheuen wil
hemelsche dinghen/waerom en souden
wy niet hopen van hem te crijghen
cleyne dingen? Oft hy sal ons gheuen
ōse nootdruft/so veel als ons nut is/of
hy sal ons geuen cracht des lichaēs te
lijdē gebrec/of hy sal ōs geuē geestelijc-
ke soeticheyt / ende dareuboueu den
hemel-

nelschen loon.

Van Soberheyt.

Cap. XLVI.

§ I.

Soberheyt is een deucht waermen mede in maticheyt neemt voetsel s lichaems in spijse/in dranck/ende slapen. Ock neemtmen soberh: emeynlijck voor maticheyt van al- ouervloedicheyt / ende van alle on- etemperthept des lichaems/ eñ des eests. Ende daer aff hietmen den ensch sober van ghedachte/sober vā nen. Maer alsmen soberheyt neemt or een ontreckinghe der spijsen/ dat et eyghentlijcke abstinentie/ende is ntrarie der ghulsicheyt / die een ver- ndinghe des buycx is. Sommige berheyt is een soberheyt der mede- ine/sommighe der ghiericheyt/som- ighe der gheveynstheyt / sommighe er aermoede/ sommighe der gheeste- ickheyt.

Soberheys vvat sij is.

Verschey- den sober- heyt.

§ 2.

Soberheyt der medecijne gheschiet m ghesontheyt des lichaems te ver- crijghen oft te houden. Soberheyt der ghiericheyt gheschiet om den cost e sparen. Soberheyt der gheveynst- heyt

heyt om lof der menschen. Sober
der aermoede ghescheiet van noot o
ghebreck. Maer gheestelijcke sob
heyt gheschiet om deuchden te verc
ghen / ende om die ghebreken te ve
winnen / om penitentie te doen / o
stichtinghe onser naesten / om glorie
verdienen / om subtijlheyt des sins e
wijsheyt te vercrijghen / want gelijc
een venster dat met slijck ghestopt i
verdonckert wordt / alsoo wordet ve
stant verdonckert wanneert met spi
se ghestopt is / als wy dickwils onde
vinden. Soberheyt is alleen voo
Godt verdienstelijck ende alle ander
goede wercken / als Godt haer ierst
saecke ende forme is / dat is / ist dat s
principalijck om Godt / ende na Godt
ordinantie gheschiet. Want ghelijck
Godt die werelt regeert / soo dat hij er
noch meer noch min neerstichevt toe
en doet dan recht is / eñ allen neerstic-
heyt / soo te spreecken doet tot hemelse
dinghen. Alsoo sal oock die mensch
doen / dien zijn lichaem bevolen is te
regheren / ende salt alsoo wijsselijck be
sorghen nae zijnder macht / dat hem
van nootdruftighe behoefde niet en ge
breecke / eñ dattet niet overvloedichs
en crijghe / op dattet niet en bederve
voor

or zijnen tijt/door aerbeyt / oft ghe-
eck/noch oock niet weeldich en wor-
/van onerdadicheyt/ende van ledic-
eyt.
Die gheheel intentie sal tot het best
ecommert wesen / hoe die siel mocht
enemen in kennisse eñ liefde Godts/
nde in allen dinghen die daer toe vor-
erlijck zijn/eñ daer toe leyden / want
ie siele en is niet gheschapen om dat
chaem/maer d'lichaem om die siele/
attet haer dienen soude ende mede-
ercken tottet voorschreuen profijt.
Want die siele is geschapen om Godt
en te hanghen / ende aenhanghende
ijnder soeticheyt te ghebruycken / en-
e ghebruyckende salich te zijn. Wāt
lleen coemt Godt toe te dooden ende
e verderuen/alshem oock toebehoort
e scheppen ende leuendich te maken.
Daerom ten sij dat hijt ghebiede oft
erhenghe / soo en moeten wy gheen
inck verderuen / dat hy ghemaeckt
eeft. Hy verhenghet dat wij doodē
nredelijcke creatueren / maer dat en
ullen wij niet onredelijck doen.
Maer redelijcke creatueren als men-
schen / die verbiet hy ons te dooden/
dan na recht dat hij wtghegeuē heeft.
Want die Rechteren die nae Godde-
lijck

lijck recht oordeelen / die dooden mi
dadighe lieden/niet wt haer/maer u
Goddelijck oordeel/want hy heeft g
boden die dit/oft dat doet/dien salme
met sulcke/ende sulcker pijnen pijnii
ghen. Ende g'heltijckt niemant ghe
oorlost en is/ eenen anderen te doodē
alsoo en ist oock niemant gheoorlost
hem seluen te dooden / want nieman
schuldich en is den anderen meer lie
te heboen / dan sij seluen. Hy seluei
doot hy die indiscretelijck sij seluē doo
vasten/oft anderen aerbeyt crenckt/s
dat hij daer aff steruen moet / eer da
die oordinancie zijnder natueren da
eyscht/hoe wel dat die viericheyt de
denotien/oft puere simpelheyt sommi
ghe ontschuldicht. Eñ hierom schrijft
Rom.12.1. die Apostel/uwē diēst sal redelijc wesen.

Waer in dat Soberheyt is gheleghen.

Cap. XLVII.

§ 1. Soberheyt is gheleghen in drie din-
ghen. In qualiteyt/in quantiteyt/
ende in maniere. In qualiteyt/datmē
niet en beghere lecker oft costelijcke
diu-

nghen/ maer slechte dinghen / daer-
en die natuer mede onth[o]udt mach
apten ghulsichept / en diemen lichte-
ijck crijghen mach. In quantitept/
atmen niet meer / noch dickwilder
ant betamelijck is / maer in matichz
eten en drincken/soo dattet d'lichaem
an ghesterckt worde / ende niet be-
waert / maer van dese twee zijn die
ecken wtghenomen. In maniere/
atmen die spijse / ende den dranck nz
umanierlijck en neme/maer met goe
e ghelaet ende gheestelijcke zeden/ge
ijckt gheruert is inde jerste forme der
Novitien. Want dus smaeckt die
pijse beter/ende men ontfanctse vro-
ijcker / sij voedet ghesontelijcker / sij
beswaert min den maghe / ende men
verdoutse beter / ende men sondicht
min / ende het is eerlijcker ende ghee-
stelijcker. § 2.

Soberhept is nut tot die dinghen
die voor ghenoemt zijn. Sy is oock
nut te voldoen voor die sonden/op dat
wy ons alsoo met castijdinghe mogen
beteren/als wij in weelden hebben ge
sondicht. Item is nut tot bedwingē
weeldichept des vleeschs/op dattet lee
re / alst ghemagert is onderdanich te
wesen den gheeste / dat in vethept ho-
vaer-

Soberheyt vvaer toe sy nut is.

naerdich was ende onghehoorsaem
1.Cor.9.27 Als die Apostel schrijft : Ick castij
mijn lichaem, ende brenghe dat onder
bedwanck. Item soberheyt is n
tot ghesontheyt des lichaems / wa
sij verdrooght schadelijcke vochtighe
des lichaems / die van overdaet / en
van groote ledicheyt te comen plege
Item / om alle aertsche sorghen te ve
drijven / want die met weynich te vr
den is / die heeft weynich te besorge
Item is nut tot besittinghe der deuc
den. Want een sober mensch is vli
tigher tottet goet / hij is reynighe
min materie heeft hij van te benijdi
hij is meer voorsichtiger in spreecke
gheneygher tot devotie / ende puerde
in begheerte om wijsheyt te vercrijgẽ
en maeckt den sin subtijsel / ende wa
ker / ende maeckt een vaste memorie.

§ 3 Item soberheyt is nut tot ander lie
den stichtinghe want die onse uutwen
dighe dinggen gheordineert sien en
de ghematicht / slaen daer uut hoe wij
ons van binnen hebben. Ende als sij
sien met hoe cleyne dinghen wij ons
laten ghenoeghen ende hoe lichtelijck
sij ons ghenoech doen moghen so zijn
sij soo veel te min beladen ons ten eetẽ
te bidden. Oock zijn wij andere eers

me

lieden te min hinderlijck / want wij den lieden meer af bidden/hoe hun min laten andere aerme lieden gheuen. Ende dit is een manier rouuinghe / daer luttel menschen dencken / wanneer iemant meer t van sijnen rechten noot is/ waer een ander gebreck heeft/ dies meer hoeft/ want als dese nae coemt / soo vindt hij niet dat die ander te voren wech heeft. Oock is soberheyt pro elijck tot verdiensten der glorien/so oor haer seluen/als voor die deuchdē aen haer hanghen / want hoe wij er meer ons seluen outreckē vā wel- ken/hoe wij hier meer ouervloedich orden vā geestelijcke weelden/ ende er bouen van hemelicher glorien.

Van driederleye Graet des Soberheyts.

Cap. XLVIII.

Den iersten Graet vā Soberheyt mach wesen dat hem die mēsche hede van ouerdaet / ende van dronc- enschap / ende behoorlicke tijden te nderhouden int eeten/op dat die ghe- *§ I. Den iersten Graet van Soberheyt.*

sette vastdaghen niet lichtelijck gebr-
ken en worden / eñ op ongheleghend
tijt hem niet te vermetelijck en becon
mere met eeten ende drincken/ende
het eeten ende drincken meer ghesch
tot oncuysheyt / dan tot vermaeck d
natueren. Die wijse man seyt: VV
Eccl.10.16. vghy lant, diens Coninck een kint
ende diens Princen smorghens vroe
eeten Een beest dat niet en weet d
zijnen buyck te dienen/ houdt in eet
ende drinckẽ een manier/die de nat
bequaem is: Dus sal oock een mẽsc
doen die reden heeft / want het wa
hem beter dat hij sonder reden wae
dan dat hijse heeft/ ende hem daer n
niet en reguleert/want hadde hij ge
reden/soo en misdede hij niet.

II. Graet van Soberheyt. Den tweeden Graet der soberhe
mach wesen / oock te abstineren va
dinghen die gheoorlooft zijn / als va
vleesch/wijn/melck/visschen / ende v
leckere gerichten / ende te vredẽ te zij
met grouer spijse / te wetẽ met droo
broot/ ende pottagije, oft dickwils
vasten/ende te abstineren van delica
dingen / en die meer begheert word
ghelijck Religieusen en Deuoote pl
Rom.14.21 ghen te doen. Hier aff schrijft die Ap
stel: T'is goet gheen vleesch te eeten
end

de gheenen wijn te drincken. &c.
ghelijck die Nazareen / ende die kin-
deren Recbab. Als van Daniel oock Num. 6, 10
ghescreuen staet: Vleesch ende wijn Dan. 10. 3.
is niet inghegaen in mijnen mont.

Den derden Graet is / zijn gulsicheyt
so ghetemt te hebben / eñ zijnẽ smaec § 2.
gheleert / dat die mensche te vreden sij III. Graet
met alleen die dinghen / die ghenoech vã soberh.
zijn den uitersten noot in qualiteyt / eñ
quantiteyt der spijse ende des dranck /
ende dat soo die spijse ende dranck slech-
ter is / hijse lieuer hebbe. Ende ist hem
noot op eenighe tijt lecker dinghen te
nemen / soo en sal hy daer zijn genuecht
niet in soecken / maer alleen die noo-
delijcke refectie: Als die Apostel Pau-
lus vermaent. Dat vleesch en besorcht
niet nae die wellusticheden.

Een ander onderscheyt der Graden der abstinentie oft des Soberheyts.

Cap. XLIX.

NOch eẽ ander onderschept mach- § 1.
men mercken vanden voortgãck
der abstinentie oft der soberheyt.

Die ierste Graet is dat die mensch verduldelijck derue als hem niet gh worden en mach gheuoechlijcke spij oft dranck / eñ daer om niet en bedro ne / dat hy somtijts zijn begheerte ni en heeft. Als sommighe / als sij ni en hebben ter tafelen dat sij begheere soo zijn sij droeuich / wordẽ ghestoor murmurerẽ / werpen wech schaemte ende sij en peysen op hun professie ni meer. Ist dat saecke dat rijcke men schen niet altijt en hebben al dat sij be gheren / hoe veel te meer behoort da den aermen / ende den bedelaren dat s niet alle haer begheerten en hebben?

§ 2. Die tweede Graet van abstinenti is / dat die mensche om Godt ontberen wil door liefde des soberheyts eñ der aermoede / ende om een goet exempe te gheuen / die dingen die hy wel moch te hebben. Dus doen goede getrou we knechten Godts / die dickwils die herberghen der rijcker lieden voor by gaen / ende nemen herberghe niet aer me lieden / ende en willen niet datmen hun lecker spijse gheue / maer zijn te vreden met slechte ende weynige spij sen / om die liefde Godts / en om stich tinghe der andere menschen. Hier al sprecckt die Apostel: Allen dingen sijn

my

y gheoorloft, maer alle dinghen en 1.Co.10.b.
n niet orbaerlijck: Allen dinghen sijn
y gheoorloft, maer allen dinghen en
chten niet. Want al ist gheoorloft
ne het Euangelie dat wij eeten mo-
nen / t'gheue dat ons voorghestelt
ordt / nochtans ist stichtelijcker dat
y ons lecker ende veel spijsen niet
oor en laten setten / want alsoo den
ienen die ons ontfangen toebehoort
ilde ghastherberghinghe / alsoo be-
oort ons toe gheestelijcke soberheyt/
e welcke wy sterckelijcker behoorde
beschermen/dan sij te willen toonen
ier wereltsche hoofschept / wt welc-
: sij willen ons ouervloedelijck spij-
n. Ende hoe wel sij op die reyse schij-
en bedroeft te zijn/dat wy niet geheu
zen en willen/dat sij ons nae haeren
ille veel doen / nochtans worden sij
hun seluen ghesticht van onser so-
erheyt/ende sij ontfangen ons opeen
nder tijt soo veel te blijdelijcker / soo
y hun min lastich zijn. Ende daer
y nu luttel menschen hebben die ōs
ntfanghen / daer souden wijer dan
eel hebben / als sij wisten dat sij ons
chtelijck voeden/ende voldoē mochtē
Die derde Staet der abstinentie is/ § 3.
connen sonder swaricheyt t'abstine

ren dā leckerlijcke spijse die hy jertijts wel gehadt heeft/ofte heeft/ ende daer af niet meer te nemen dan puere nootdruft/niet tot delectatie/ maer tot voedinghe. Ende al ist saecke dat niet te hebbē dat ghy begeert grooter deucht is/nae die aermoede/ nochtans nae sterckheyt der abstinentie/soo ist meer der die begheerte aff te trecken van teghenwoordighe ghenoechlijcke dingē diemen ghewoon was/dan niet te begheren dat niet teghenwoordich en is. Maer t'is seker te vlien vleesschelijcke ghenoechte/ want dickwils zijnse verwonnen inden strijdt/die al te seker meynden te wesen/ende van vermetenthept hen seluen beloofden verwinninghe. Ende als sij verwonnē waren ende confuys/leerden sij groote sothept/dat is/dat hem die mensch gheeft in perijkelen des strijdts/daer men die bequamelijck schouwē mach. Want sekerder is voor t'verdrincken op den oeuer te wesen/dan int water.

Das

Dat die deucht het middel hout tusschen die ghebreken.

Cap. L.

IEt is nochtans te weten / dat die § 1.
deucht middel hout tusschen die
euchdē / ende aen allen sijden is sij
ondeuchden beleghert / alsoo dat
ndeucht wordt / ist dat sij een luttel
aelt vanden wech der discretie.
exempel: Sparichept oft abstinē-
gaen die ter wt haren weghe in o-
vlsedichept des voetsels / soo nen-
n sij haer totter sonde der gulsichz/
ame sij al te luttel van t'ghende dat
r noot is / soo valt sij in die sonden
ondiscretie / daer sij die crachtē des
aems medebederft / ende die cracht
verstants doodet / die natuere
ackt / ende die deucht die sij verdie-
mocht versuymt / ende sij doodt
r seluen voor tijt / oft sij verliest ha-
sin / oft salmen die crachten weder
ghen men moet daer nae met groo
orchvuldichept dat lichaem sterckē
nt ghemack ende voedinghe / datmē
n te voren indiscretelijck ontoghen

heeft. Dielgheliicr ist in versmadenis se der rijckdommen / want vergadert die mensche tijtelijcke dinghen bouen recht / soo valt hij in ghiericheyt. En wil hy gheen tijtelijck goet ghebruycken / van sulcke ondiscretie sal hy die natuer dooden / door hongher / coude ende door sieckte. Verduldicheyt / ist datse te zeer schout de sonde des onverduldicheyts / soo valt sij in slapheyt / so datse verliest den vuer des rechtuaerdicheyts / ende laet in haer wasschen ghebreecken / ende oock in andere mēschen die sij behoorden te veruolghen ende te wreecken. Ootmoedicheyt wāneer sij al te seer ducht voor verheft te worden / wt ondiscretie verworpinge zijns selfs / soo verliest sij betrouwen des salicheyts / oft des gheestelijcke voortganck. Liefde des naesten / ist dz sij indiscretelijck ghehouden wordt / sij doet den mensche gunnen ende medewercken teghen zijn salicheyt / eñ zijns naesten ghelijck die eenen quadē eedt sweert om liefde zijns naestens oft in andere maniere quaet doet. Liefde der reynichz / heeft sommige menschē daer toe ghebrocht dat sij haer manlijcke leden aff ghesnedenhebben / ende als sij den brant der becoringhe in hun man=
ghen

n wilden / stelden si hun in anerte
seluen te dooden. Die vlijtich-
goede werck schoudt dickwils soo
raechept / datse die ruste der devo-
wt bluft. Gheestelijcke blijschap /
udt dickwils soo die droef hept en
chept in Gods dienst / datse in licht
rdichept ende ijdele blijschap valt.
lswijghenthept / schoudt dickwils
ghe woorden alsoo seer dat sij som
ta hinder haers selfs / ende haers
stens verswijcht dinghen die nut
e nootelijck waren te spreecken.
derdanichept ist datse ondiscrete-
k is / schoudt alsoo seer haren epgen
l te volghen / datse somtijts oock ge
rsaem is haren Ouersten tot son-
daert nochtans meer noot is Godt
hoorsaem te wesem die allen son-
verbiedt / dan eenighe menschen /
de sonden ghebiedt. Ende also ist
heuoclen vande andere deuchden.

at die ghebrecken hun deuch den seluen liegen te sijn.

Cap. LI.

Ade want die deucht alsoo edel is
bouen alle dinghen / ende soo eer-
k voor alle menschen / dat oock on-
achdelijcke menschen die deucht bo
n alle andere dingen eeren / hierom
ghe-

ghescheidet dat die ghebreecke ooc haer deuchden simuleren te zijn / ende nemen een decksel des deuchts / oft datse te gherusteli;cker gedissimuleert / eñ niet gestraft en soudẽ wordẽ, oft datse eenẽ loff des deuchts soude vercrijghen. Eñ soo sien wy dat die Religieuse dickwils die hanteren / ende willense beschermẽ wt authoriteyt voor deucht. Alsoo dat warachtighe deucht in andere menschen hun somtijts mishaghet / en houden die voor ondeucht / ende houdent voor quaet dz een puer deucht is / ende ter contrarie houden voor deucht / dat warachtelijc quaet is / maer alleen ouerdeckt met colenr des deuchts. Op exempel: Aermoede des gheests dat is / ghewillighe aermoede om Christus wille / dz is een groote eñ warachtighe deucht / die veel Religieusen belouen / nochtãs sien wijer veel onder den schijn des noots / des deuchts / des eerbaerheyts / rijckdommen begheren in ghelt / in erue / in timmeragien / in cleedinghe / in cost / ende in Boecken / ende andere dinghen diemen warachtelijck rijckdommen noemt / alsoo dat sij niet versaedt en connen worden / want al hadden sij al dat sij begheren / gaue hun

noch

h jemant meer/sij namen meer/tot
en grooten hoop/want sijen soudē
t segghen t'is ghenoech/wy en wil-
niet meer hebben. Ter contrarie
reilijck te leuen/ende met weynich
eden te zijn/wordt nauwichept eñ
erichept ghenoemt/al oft sij niet en
kden ghebruycken t'ghene dat sij
ben. Ditiie wordt droef heyt ge-
unt / sedichept hietmen suerhept/
r der rechtuaerdichept/hietmē een
meteltijck oordeel. Auste der de-
tie wordt luyerdije genoemt/castij-
ghe des lichaems/ ondiscretie.
mpelhept oft slechthept wordt ghe-
udē voor dwaeshept. Vreese Gods/
rdt ghehouden voor een onvrede-
ke conscientie. T'gemeyn te schou
n hietmen sonderlinchept. Schan-
el te schouwen wort hypocrisije ge-
rdeelt. Siet hoemen die deucht ver
ndt/ eñ met verkeerthept ondeucht
et.

Hoo oock ter contrarie dertel ont- § 2.
udinghe / hietmen ghesellschappe/
oltijckhept. Curieushept der timme-
gien/der Boecken/ende der andere
nghen/hietmen eerlijckhept. Een
ym conscientie/hietmen vrijhept.
et lichaem delicatelijck te voeden

wordt

wordt voor discretie geacht. Veel clappinghe hietmen ghespreeckſaemheyt. Broederlijcken haet wordt ghenoemt ijever des rechtvaerdicheyts. Ghiericheyt in veel te vercrijghen/hietmē ghetrouwe provisie. Schalckheyt noemtmen voorſinnicheyt. Verheffinghe/ hietmen tooninghe van authoriteyt. Kijvinge ende ijever/hietmen bescherminghe des Ordens. Beroemelijckheyt van goede wercken / wil ghesien zijn voor stichtinghe des naesten. Achterclap/wil gheacht worden hatinghe des boosheyts / niet des persoons.

Ghebreckelijcke ghelijckheyt/ wil ghehouden worden voor vliedinghe d' ſonderlincheyt / slapheyt des versuyminghe wil ootmoedicheyt schijnen te wesen. Cleynmoedicheyt / als hooghe dinghen niet te soecken. Onrusteliickheyt des wtloopens ende der onledicheyt wil ghcheeten wesen vlijticheyt/ in goede wercken. Vergnilstinghe/ wil miltheyt heeten. Ende soo voorts van andere deuchden ende ondeuchden. Men moet dan weten dat discretie des gheests / hout den middelstē wech des deuchts/ niet wijckēde noch aen die rechter hant/noch aen die slincke

Esa. 5. 30. kerhant /maer gaet die groote baen/

soo

datse noch dat goet, quaet, noch dat
et goet en heet te wesen, noch en
dat licht duysternisse, noch die duy
nisse dat licht, maer sij onderscheyt
dach der deucht/vanden nacht des
euchts, op dat sij den Enghel des
uels niet en ontfanghe / voor den
hel des lichts, maer schept dat goet
dat valsch / ende houdt het ghene
goet is.

Van Reynicheyt.

Cap. LII.

Eynicheyt is een dochter van so- berheyt/ende wordt van haer ghe- wedt / ghelijck ter contrarie oncuysh- genoedt wordt van gulsicheyt. want die leden der oncuysheyt hebbē er plaets onder den buyck/eñ wor- n tot oncuysheyt beroert wt volheyt s buycks. Desghelijcx daer tegen verdrooghen die humeuren d' on- ysheyt / van ijdelheyt des buycks/ cht als die riuiere verdroocht/als de nteyne daer sij wt vloeyde ghestopt wordt. Een dinck hebben alle ghee- elijcke menschen voor eenen ghemet en reghel geehouden. Dat soo wie

§ I. Vide D. Hiron. in illud ad Tit. 1. oportet Episc.

...er soberheyt en is niemant reyn.

in reynicheyt leuen wil/die leert soberheyt / want reynicheyt en mach niet langher seecker wesen sonder soberheyt / ende soo wie in soberheyt voortghaet / die ghaet in reynicheyt voort / ende wie daer in achterwaert gaet/in hem gaet achterwaert die reynicheyt/al meynen sommighe in hare vermetenheyt / reynicheyt te houden sond soberh. Allē lof singt men̄t int einde

§ 2. Ick en ghelooue niet dat soo meenighe ende soo groote ondersoeckers d' deuchden/die desen voors. vden reghel ghevolcht hebben / bedroghen zijn in hare insettinghe oft meyninghe.

Want een jeghelijck is wijs in zijn cōste. Ende die vlijtighe aerbeyders des deuchts / worden wijs in oeffeninghe der deucht. Want die vlijtelijck aerbeyden nae rijckdommen ende gheneuchte der werelt/sij worden voorsinnich in hare oeffeninghe. Ghelijcker gheschreuen staet : Die kinderen des

Luc. 16.8. werelts sijn voorsinnigher dan die kinderen des lichts in haer ghessachte.

Reynicheit is een hemelsche deucht.

Die reynicheyt is een deucht die haer beghin heeft wten hemel. Dese deucht heeft vanden hemel ghebrocht op der aerden die opperste ende eenighe meester onsen Heere Christus/die

hemel is/een meester der Enge
n hij heeftse openbaerlijck ghe-
ende in dese deucht heeft hij ouer
gestelt naest hem zijn glorioose
er ende maghet Mariam / als
olmaeckte ende jerste naest hem
sterse / van dese maechdelijcke
ichept / tot een exempel voor ans
n die te verwonderen ende naer
ighen.

Van vier profijten des Reynicheyts.

Cap. LIII.

Eynichept doet in dit leuen vier-
derhande dinghen. Dij uuijuert
lichaem/ ghelijck ter contrarie on-
ichept dat lichaem besmet / alsoo al
ert datter gheenen anderen loon
waer des reijnicheypts als die tegē-
ordighe suijuerhept / ende anders
n pijne des oncuijsheypts dan haer
uijnerhept / soo souden wij behoo-
die eerlijckhz des reijnicheypts te
helsen / ende te versmaden die lee-
ahz des oncuisheijts. Oock maect
nichejt die ghedachten vrij/ eñ on-
becom

becommert want het en doet haer ge-
noot te sorghen voor vrouwe oft voo
kinderen te voeden / noch die affecti
der liefden en wordt niet ghebonden
tot wijf oft kinderen. Noch den geest
der jelourseheits en taecht hem niet te
ghen zijns wijfs oncuysheyt/noch hij
en is niet besorcht hoe hij die vrouwe
behaghen/oft hoe hij zijn erfghenamē
rijck maken sal / hij en begheert noch
swaghers / noch swegherinnen noch
hij en derf zijn maesschap niet zeer na
loopen / maer is alleen besorcht voor
hem / ende gherust in hem seluen.

§ 6. Veel dinghen zijnder die besorghen
moeten die inden houwelijcken staet
ghestelt zijn / alsoo dat die ghenuechte
des vleeschs / gheensins hun soo ghe-
noechelijck is / als hun wel lastich is
die anxte van verschepden sorghe die
sij moetē lijden/ die de Apostel noemt/
tribulatie des vleeschs. Daerom schrijft
die selue Apostel totten Corinthen:
1.Cor.7.82 Ick wil dat ghy lieden sonder sorchvul-
dicheyt sult wesen. Ock maeckt rep-
nichept die conscientie blijde want
hij bewijst Godt eenen aenghenamen
dienst/ die om zijnen t'wil de genoech-
te des vleeschs versmaet/ welcke ghe-
noechte weerlijcke lieden grootelijck
begheren.

eren. Hij maeckt bijde / wantse
t behaecht / Godt versoent / ende
ons naeder Godt comen / sij en
nt Godt niet in vleesschelijcke
uechten / ende verdient den he-
chen loon / ende volcht met reyne
odt / die een Schepper is des suy-
epts / want het is een groote glo-
en Heer te volghen / die ons voor-
aen is in suyverheyt des reijnic-
s / een maghet / sone des magets /
bruydegom des maeghdekens.
n reynicheyt maeckt den mẽsche
lijck ende merckelijck aen ande-
enschen / ende oock den Enghelẽ.
menschen / want soo goede als
de die reynicheyt eeren / Den En-
en / want als natuerlijck alle ghe-
e lief heeft zijns ghelijck / soo heb-
oock lief die reyne Enghelen / den
sche menschen sonderlinghe /
andere menschen.

n dingen die dienen tot ver-
ijginghe des Reynicheyts.
Cap. LIIII.

OT vercrijghinghe des suijuer-
heyts / voortganck ende onder- S 1.
houdin-

houdinghe/dienen die dinghen die h
L.I.C.39. uen gheliest zijn vande remedien de
oncuysheyts / te weten verureemdin
ghe ende verscheydinghe der vrouw
van mannē/ende gheselschap der sui
uer menschen daermen een exempe
van reijnicheyt in sien mach eñ leeren
Oock ist nut datmē schouwe alle wee
de/ want sij voedt oncuysh: des vlees
Item datmen bewaer die sinnen van
buyten/dat si niet en sien/noch en hoo
ren / noch en tasten dinghen daermen
eñ becoort mach worden / ende datmē
schouwe ledicheyt/want sij maeckt ee
nen inganck allen sonden / ende sond
linghe vleeschelijcke sonden. Item
datmen nauwe beware die ghedachtē
eñ die affectien des herten/ want daer
pleecht t'serpent jerst zijn fenijnich
hooft in te steken. Oock is daer toe
nut ghedurichheyt des ghebets/ want
daer door crijchtmen hulpe van Godt
teghen alle aenvechtinghe.

Van deylinge des Reynicheyts.

Cap. LV.

§ I. DEN voortghanck oft Staet des
Reynicheyts wordt onderschey-
den

in menigher manier. Want daer reynicheyt des houwelijcken staet/ des weeudelijcken staet/des maechdelijcken staet. Oock isser sommige reynicheyt int werck/ sommighe inde begeerte. Sommighe zijn suyuer van lichaem/maer niet reyn van ghedachten. Ende sommighe zijn reyn van ghedachten/hoe wel sij nae den lichaem moeten betalen die schult des houwelijcken staet.

Van die Graden des Reynicheyts, soo die toe comen Gestelijcke menschen.

Cap LVI.

NV laet ons sien van die Trappen des Reynicheyts/ghelijck die toe comen allen gheestelijcke menschen. Die jerste Graet is/datmen af houde van alle vleeschelijck werck/ met propoost so te blijuen/ende gheen consent te gheue in eenighe ongheoorloofde berueringe. Maer want desen graet noch seer nae is der aertscher genoech/ om dat die bekeeringhe noch nieu is/soo wordt die mensche beroert van- § 1. I Graet, int vverc noch in begeerte te consenteren.

den domp des vleeschelijcke becor
ghe recht als eenen stanck van die b
Gen 29.26 dende stadt Sodoma. Ende op d
Luc.15.29. die mensche ommesiende als Lot
wijf dede / niet en vergaen / soo sal
haesten totten berch / dat is hij sal m
ken te gheraecken tot eenen hooger
graet der reynicheyt / op dat hij beh
den blijue eñ niet en sterue inde bo
heyt der stadt / inde sonde der oncu
heyt / daer veel menschen in gestor
zijn. Desen jersten graet is noch in
aerbeyt des strijdts / ende in onsek
heyt der verwinninghe / want alle
die wil met hulpe der gracie vechtẽ
ghen vier vyanden / als teghen d
viant des vleeschs / teghen den ap
tijt des begheerelijckheyts / teghen t
stokinghe des werelts tot oncuysche
ende teghen des boosen gheests qua
ingheuen ende dus zijn haer vier te
twee. Nochtans sal den goeden m
ghans betrouwen hebben ende ae
hanghen den ghenen die ghesprok
Ioã.16.33. heeft: In die werelt suldy verdructhe
hebben, maer betrout, ick heb die w
Mat.12.29. relt verwonnen. Die ooch den duyu
Luc.11.22. stercker ghebonden / ende ooch zijn
roof ghenomen heeft / die sal des me
schen vyanden haestelijck bekeeren t

orede / ende hij sal hun onderwerpen die gheen die sij ghepijnt hebbẽ/ te weten / die pijnighers des vleeschs / den onruysschen brant/ ende vleesschelijcke ghenoechte der begheerten.

Den tweeden graet is/ wãneer door castijdinghe des lichaems/ ende andere gheestelijcke oeffeninghe/ dat vleesschelijck toeneygen ghesupnert wort/ ende dat lichaem den gheeste alsoo onderwerpen/ dat hij selden oft luttel becoort wordt. Ende al en is hij niet teenemael quijt die steecksselen der begerlijckheyt/ als steecksselen der doornen/ ende Jebuseus noch schuylt in zijn woninghe/ nochtans is hij soo verdruckt ende vermindert/ dat al zijn becoringẽ lichtelijck verdreuen worden/ ende bedwonghen met slechten ghebode sonder groot wederstrijden/ ten sij dat die mensche hem laet door zijn eygen versuymenisse ende traecheyt cracht wedercrijghen / daer hij hem swaerlijck mede aenvechten mach. Ghelijck onse Heer die kinder van Israhel dreychde/ doen sij haer vyanden/ die hun onderworpen waren versuymden te dooden/ dat hijse daerom oock niet dooden wilde/ op dat sij daer door ghestraft souden worden waer door sij ghelon- Iud. 2. 3.

§ 2. II. Graet, t'vleesch te castijden.

dicht hadden/ ende daerom hebben
dickwils van hun verdruckt eene v
worpen gheweest. Waert dat wij o
se vyanden ghetrouwelijck wederst
den/als sij ons beghinnen aen te ve
ten/wy en soudense niet alleē verwi
nen op dien tijt / maer sij souden oo
soo ghecrenckt wordē/ dat sij ons da
nae selder souden dorven aenvechte
ende vochten sij ons aen/wy souden
haest verwinnen/tot dat sij teeneme
verdreven worden / soo dat sij nauw
souden derren weder op staen. Ma
in dien dat wijse lauwelijc wedersta
soo gheven wij hun cracht ende coe
hept/dat sij ons alsoo veel te dicker/
harder aenvechten. Men moet noc
tans weten dat die vyant als hij ster
kelijck verwonnen is / somtijts lanc
is dat hij den mensche niet aē en vec
met die selve sonden / tot dat die men
sche ontwent is te strijden. Ende da
valt hij weder teghen hem onversien
lijck/op dat hij die onversinnige men
schen alsoo veel te lichtelijcker verwi
ne/hoe hijse min berept vint te wede
staen. Een exempel sij/ van eenen di
op zijnen vyant valt / als hy nu zijn
wapenen af heeft gheleet/ende tot ru
sten berept/ende nae den strijt zijn me
hulpers

ulpers heeft verlaten/ want hij geen
ermoeden en hadde vanden aenstaē
en strijdt. Aldus sloeghen Judas 1. Mach. 2. 31.
Machabeus vvanden / veel van zijnē
olck doot op den heylighen dach doē
j in rusten ende ledicheyt waren.
Hierom sullen wij altijts bereet wezē
manneltick te wederstaen die vyandē/
want al schijnen sij te rusten / sij en la-
en niet aff ons aen te vechten. Ende
al schijnen sij aff te laten van t'aenvech
ten/dat en is daerom niet dat sij goed-
tieren zijn oft moede/ maer om schalc-
heyt ende bedriechnisse. Ghelijcker ge
schreuen staet : En laet henlieden niet 2. Esd. 4. 11.
weten noch kennisse hebben voor dat
wy int midden van henlieden comen,
ende hunlieden dootslaen moghen.
Daerom spreeckt den Wijseman :
Een vyant die in sijn herte bedriechelijc- Pro. 26. 24
heden ouerleyt, als hy sijn stemme laet
soetelijck nedersincken, en gheloofr hē
niet, wānt seuen archedē sijn in sijn hert.
VVie den haet bedriechelijck bedeckt,
diens quaetheyt sal ontdeckt worden § 2. III. Graet,
inden raet. vleesche-
Den derden Graet des reynicheyts lijcke be-
is dat die mensche die vleesschelijcke geerte niet
begheerte des lichaems alsoo ghetemt te geuoelē,
heeft / dat hijse selden ende luttel ghe- maer te ver
foyen.

voelt/ende wt affectie soodanighe lie-
de der reynicheyt ghecreghen heeft
dat hij verschrickt / ende vergramt v
alle vleesschelijcke beroeringhe / en
daer aff walcht/ende en mach niet h
ren spreecken van wercke der oncu
heyt/ dan met een schuwinghe en
versmadinghe. Maer wanneer o
ander lieden oorbaer iet te spreken
van saecken des houwelijcken sta
dat hij soo ghevoele die gherustigh
beroeringhe zijns vleeschs/ al ofter v
stijck/oft van steenen/oft van dierg
lijcke ghetractecrt worde. Ende a
inden slaep die overvloedicheyt d
humeuren natuerlijck wt vloeyt/ da
tet soo gherustelijck ende onghevoeli
ghesche / dat hij noch onreynsche ve
beldinghe en hebbe / noch ghevoele
van onsuyuere ghenoechte.

§ 4. Volmaecte reynicheyt

Dit is een volmaeckte beschrijvin-
ghe des reynicheyts / nae dat sij in d
lichaem der sonden vercreghen ma
worden van selde / ende volmaeckt
menschen. Ende op dat sij ghestad
lijck eñ gheduerichlijck in desen gra
moghen perseuereren/ soo dunckt m
dat daer toe van doen is sonderlingh
privilegie/want et bouen mate schij
der natuerlijcke moghentheyt inde
vleesc

eesch te lenen/ende het ghebreck des
eeschs niet te gheuoelen. Maer die
nt zijn van natueren/oft die sieckten
es lichaems hebben / moghen ghe-
eynelijck wesen sonder beroeringhe
es vleeschs / ghelijckt blijckt in oude
nde siecke menschen / maer reynichz
es herte met puerheyt des vleeschs/
ls voorschreuen is / besitmen alleen
et deucht en doot die gracie Godts.
Ende dit is dat die Propheet sonder-
inghe verwondert als hij seyt: Coemt Psal. 45. 9.
nde besiet die wercken des Heeren, wat
vonderlijcke teeckenen hy op die aer-
e ghestelt heeft, wechnemende die oor
oghen (der vleesschelijcker becoringe)
otten eynden der aerden, dat is totten
otersten beroeringhen. Daer volcht
an: VVeest ledich, ende besiet dat ick
Godt ben, en sal verheuen worden in
lie Heydenen, ende verheuen op die
erde. Ledicheyt hier beteeckent ru-
te / t'ghesichte die intentie / want als
die strijden der ghebreecken ghestilt
ende gheeynt zijn / ende die vyanden
verwonnen / soo mach die siel in haer
selven rusten/ende Gode aendencken/
ende verstaen dat hij Godt is/ die also
moghentlijck vermocht/ende soo goe-
dertierlijck wilde die stroomen der be-

rooringhe ende der ghebreecken ve
drucken/ende den goetwilligen men
schen vrede gheuen/ welcken vrede h
Levit.26,6 inde H. schrifture belooft heeft. Gh
lijck int boeck Leuitici staet : Ick sal
vrede gheuen in allen v palen , ghy su
slapen, ende daer en sal niemant sijn, di
v veruaren sal , ick sal die quade diere
van v nemen , ende t'sweert en sal doo
v palen niet gaen. Wie zijn aendach
in Godt setten wil / dien is noot da
hy van andere dinghen ledich sij/ end
hem verheffen bouen hem seluen.
Thren 3,26 Ghelijck Jeremias vermaent : Het i
goet met stillicheyt te verwachtē Godt
salichz, hy sal alleē sittē, eñ swijgē, wan
hy heeft hē seluē bouē sy seluē verheuē
Ghelijck oock die Propheet Dauid
schrijft : Ick hebbe my verre ghemaec
Psal.54.8. al vliedende , ende ick bleef woonend
in die woestijne. Ick verbeyde hem di
my behouden heeft van die cleynmoe
dicheyt des Gheests. Men moet rusten
van begheerlijckheden/ ende van ver
stooringhe ende van weereltsche becō
meringhe. Dese drie hinderen alder
meest gheestelijcke ledicheyt/want di
niet en begheert inde werelt voor hē
oft voor zijnen naestē/die en heeft niet
daer hy aff verstoort wordt / want hy

heeft gheen ancxt voor ghemack of
voor eer/oft voor goet te verliesen.
Ende ist dat hy hem niet en onderwint
te berichten oft dwaesselijck te oordee-
len ander liede wercken / noch hē daer
mede en becommert in zijn ghedachtē/
noch in zijn woorden/soo mach hy hē
soo veel lichtelijcker tot inwendighe
dinghen gheuen / soo hy van wtwen-
dighe dinghen onbecommerlijcker is.
Want wie zijn ghedachten tot opper-
ste dinghen gheuen wil / hy moet van
die nederste dinghen vrij wesen. Een
voghel dien zijn vloghelen ghebondē/
bedeckt/of ghecort zijn/ die en can niet
hooch ghevlieghen. In ghaestelijcke
dinghen/ zijn die de hoochste/die meest
inwendich zijn/aengaende die ghaeste-
lijcke ondervindinghe.

Hier beghint den Seuen-sten Voortghanck.

Cap. LVII.

Ende want voor gesproken is vā | § 1.
den voortghanck des wille/die ge
leghen is in gheoordineerde dispositie
der affectien / in welcken men merckt
vol-

volmaecktheyt des werckende leuēs soo willen wij nu beneersighen met der ghedachten te ghenaken den voortganck des beschouwende leuens/wāt het nuttelijck schijnt voor den ghenen die voortgaen willen inden gheest.

Vanden Voortganck des beschouvvende leuens.

Cap. LVIII.

§ I. DEn seuenstē staet des voortganck inder wijsheyt/ende gheestelijck leuens leet in toenemen der beschouwinghe/ende heeft dat licht der verstā dentisse/ende den smaeck der inwendigher soeticheyt. Hier voor is ghesproken dat voortganck oft volcomenhyet des gheestelijcke leuens sonderlinghe in drie dinghen gheleghen is / in verlichtinge des redens / in rechtheyt des wils/in gheduerige occupatie der memorie tot Godt. Op dat dan die memorie ghewoon worde stadelijck op Godt te dencken/ende hem aen te hanghen/so sal sij leeren ghestadelijck wādelen / ende haer oeffenen in vijf weghen: Als zijn lesinghe/collatie/meditatie

L. 1. C. 4. & seq.

Memorie moet in vijf manieren Godt aenhanghen.

tie van Godt/ t'ghebet/ ende contem
atie. Goede lesinghe ende collatie
in saet/ ende materie van meditatiē.
Daerom hoe danighe dinghen ghij
wilt dat v voorcomen in v ghedachtē
nde ghebeden / met soodanighe lesin-
he/ collacien/ endesaecken pijnt v me
morie voor te becommeren/ want nae
vochticheyt diemen int vat doet riecht
het vat/ ende hoedanich cruyt ghy plāt
n uwen hoff / soodanich sal daer aff
wassen. Gheestelijcke collatie onder-
wijst het verstant/ ontsterckt die affec-
ie / ende maeckt die memorie vruchte-
baer van vruchten der goeder gedach-
ten. Ghelijcker ter contrarie ijdelen
clap den tijt onvruchtbaerlijc verliest/
die begheerte vercout/ onnutte gedach
ten int herte saeyt / die conscientie
knaecht / gheestelijcken voortghanck
hindert/ ende pijne verdient.

Men sal sulcke lessen lesen diemen
int gebet naemaels nuttelijck ghedē-
ken mach / die den mensche verlichte
ter kennisse Godts/ ende vierich make
totter liefden Godts ende sterck make
in teghenspoet te lijden / die den men-
sche inprent die versmadenisse des we
relts / ende begheerten des hemelschē
Vaders lants/ die onderschepden leert
tusschen

tusschen deuchden ende ondeuchden ende hoemen verwinnen mach beteringhe/ende die ander nuttelijcke dinghen leere ter salicheyt. Dat ghebet sal dickwils inbrecken die lesinghe/en oock andere wercken/op datter hert dickwils verheuen worde tot Godt daer alle goet vā noode moet wt vlo[pen]

D. Hieron. Ep. 18. ad Marcel.

Vande intentie oft aendacht.

Cap. LIX.

§ 1. ONse intentie wordt somtijts gheroert om Godt/somtijts tot God/somtijts in Godt. Om Godt wordt sij beroert in werckinghe die wy sonderlinghe om Godt doen/al ist dat wy onder het werck op hem niet en dencken. Tot Godt wordt sij beroert/in lesinge oft eenighe ouerdenckinghe/alst van Godt is/dat wy dan int hert ouerdincken/al waert dat wy op hem/als totte tweede persoon t'ghesicht des gedachte niet en stuerden. In Godt wordt sij beroert int ghebet/als wy met het herte op hem dencken/hem omhelsen/ende met begheerte der innichept hem aenhanghen. Maer welck van dese

dingē simpelijc het profijtelijckste is/ so moetmē wetē dattet nutste is dz dē mensch vereenicht sij met Godt/want alle die salichept des menschen is in Godt ouerformt te worden. Nochtās zijnder ander wercken somtijts nutter dan dat ghebet/ als wanneermen om ghehoorsaemhept/ oft om liefde des naesten t'ghebet achter laet/ ende doet andere Goddienstinghe wercken/ oft alsmen leert hoemen Godt behaeche-lijcker dienen mach.

Van drie manieren van Bidden.

Cap. LX.

Drie manieren zijnder van Bid-den. Een manier is vooselijck/ door ghemaeckte ende ghebruyckelijc-ke woorden/ ghelijck als wy Psalmē/ Hymnen/Collecten/ ende andere ghe-beden/oft ghemaeckte lof-sanghen le-sen/ om deuotie te verwecken/ oft om onse schult te betalen. Driederhande is die aendachte. D'ierste is superfi-cael alleen/te weten dat die mensch al-leen aendachtich is wat hy sept/ wat Psalm

§ 1. Ierste ma-nier van bidden is vooselijck.

Psalm dat hy daeren tusschen leest wat Antiphon/oft wat ghebet. Die vrucht van deser aendachticheyt is dat hy niet ghedwonghen en is te wederhalen als hy weet dat ghelesen te hebben. Ende hy sal ghelooont worden van Godt om den aerbeyt zijns lichaems/die hy met goeder meyninghe Godt gheoffert heeft in zijn ghebet daer hy hem in ghedwonghen heeft totten dienst Godts. Die ander attentie oft aendacht is der letteren/dat den mensch alleen aendenckt den sin nae die letteren/ende wat die woordê vã buyten bedieden. Dese gheeft oock vruchten wanneer die woorden deuotie beteeckenen: Als daermen leest/O Godt ontfermt v mijnder. &c. ende in desgelijcke plaetsen / waer oock die ongheleerden (waert datse alleen die woorden verstonden) deuotie souden scheppen. Maer ghepasseert zijnde de woorden / waer het verstant der woorden verandert wordt / daer verslapt oock die deuotie. Want wat deuotie macht die mensch hebben nae zijnder letterẽ uut dese woorden des Propheets:

Ps. 103. 10. Die de Fonteynen wt laet in die valleyen, int midden der berghen sullen die wateren passeren: ende andere woorden

en die daer nae volghen / die al ghe-
hreuen zijn nae den gheestelijcke sin.
Die derde aendacht is des verstants/
atmen wt die woorden diemen singt
ft leest / soecke den gheestelijcken sin.
lls wanneermen inde historie des wt
ancx der kinderen van Israhel wt
Egypten/ende der plaghē van Egyp-
en / verstaet onse gheestelijcke verlos-
inghe wt den sonden ende wt der we-
elt. Oft hoe onse sonden verdroncke
ijn door tranen des berouws/ ende hoe
aer aff die boose gheesten gheruypst
ijn. In dusdanighe aendachte is die
lder meeste vrucht / want sij leert die
iele door gheestelijck verstant / eñ be-
oertse met begheerlijcke innichept/
nde dat is een sonderlinghe vrucht
es ghebets.

Die tweede manier van bidden is/ § 2.
ickwils volcomender/ende gheschiet
ock in woorden die ghemaeckt zijn
door woorden wt eyghen affectie/ als
wanneer die mensch vriendelijck met
Godt spreeckt/ ende gheorupckt zijns
elfs manier van spreken / oft manier
der hepligher schrifture/die zijnder be-
gherlijckhept ghelijckt / daer hp mede
orstort zijn herte voor Godt / of daer
hp mede beclaecht zijnen noot/ of daer
hp

Tvvee manier vá bidden is door vvoorden met eygen affectien gemaeckt.

hy mede zijn sonden belijdt/ende ber-
herticheyt bidt ende ghenade / eñ hl-
pe aenroept teghen zijn becoringh-
ende swaricheyt zijnder tribulaci-
oft teghen eenighe ander zijne/oft z-
der naesten noot. Dese manier v-
bidden eyscht dat die mensch by he-
seluen sij in eenicheyt / in stilheyt /
rusten/op dat hy te volcomelijcker/
sonder aenrt zijn begheerten wtstort-
mach tot Godt. Oock is hier meer e-
beyts in gheleghen voor het hooft/e-
de voor het lichaem / ende daerom -
mach dese manier niet dickwils oft-
zeer gheduerich zijn/als in de twee j-
ste aendachten der jerster manier/so-
derlinghe die cranck is van lichaem
ende sommige menschen hebben hu-
bedoruen / om dat sij te ondiscretelij-
hun hier in gheocffent hebben.
Daerom sullen alsulcke menschen i-
dese manier dickwils bidden/ eñ lic-
telijck / op dat sij niet verureemt e-
worde vande vriendelijckheyt Godt-
ende die selue bedinghe sal cort end-
licht wesen op dat sij niet bedoruen e-
worden.

Van diuersche affectie ende ver beeldinge der verscheyde persoonen inden Bidder, ende inden genen dien hy Bidt.

Cap. LXI.

NAE diuersche causen soo maeckt § I.
dese manier die affectien der ver-
scheyden persoonen / ende die stemme
inden bidder / ende verbeldinghe der di-
verscher persoonen inden ghenen dien
hy bidt. Want somtijts doet hy aen
een persoon van eenen misdadighe /
voor Godt den rechter staende met be-
vinghe / ende segghende tot Godt: En
wilt my niet verdoemen. Item: En Iob. 10. 2.
gaet niet int rechte met uwen dienaer, Ps. 142. 2.
want in v aensicht en sal gheen leuende
gherechtvaerdicht worden, ende dier-
ghelijcke. Dus bidden wy als wy
spreken: Heere verlost ons van alle Matt. 6. 13.
quaet, te weten des eeuwighe verdoe-
menisse. Somtijts bidt die mensch
als die ghene die beleghen is vanden VVtlegginghe des Pater nosters.
vyant der becoringhe / ende der tribu-
latie / ende die by hem seluen niet ont-

vlien en mach/ende ducht dat hy God
swaerlijck vertoornt heeft / ende me
zijne sonden verdient dat hy den vya
den gheleuert worde / ende roept om
Psal. 78. 8. hulpe ende spreeckt : O Heere en gh
denckt niet onser boosheeden &c.
Psal. 50, 13. Item : O Heere en verwerpt my van
aenschijn niet.

§ 2. Vvelc die svvaerste gramschap Godts is.

Behaluen die eeuwighe verdoem
nisse / soo en isser gheen gramscha
Godts swaerder/dan dat hy den me
sche niet en bescherme van sonden/ e
verhengt dat hij dieper in sonden va
le/ende dit verdient aldermeest die h
uaerdicheyt / ende ondanckbaerhey
Ende hier teghen ist dat wy bidden
O Heere en leyt ons niet in becoringh
der souden. Dan hietet dat wy ing
leyt worden van Godt in becoringhe
als hij ons voor die inleydinghe ni
en bewaert / ghelijck alsmen seyt da
Godt hart maect t'herte des sondaer
als hijt door gracie zijnder inwend
gher saluinghe niet en beweecht. E
dit is sonderlinghe te vreesen inde
strijdt des becoringhe / ende inden la
der tribulacien/dat hij ons door zijne
last niet en ouerdrucke/eñ tot sondē c
werpe. Andersins waer ooc te wēsch
eenige tribulacie die nietschreumelij

waer/ want sij supuert die siele / eñ
is van grooter verdienstē diese mā-
eltijcke verdraecht. Somtijts bidt
ie mensche inden persoon van eenen
necht die door sonden die gracie des
Heeren verlorē heeft / dat hij hem zijn
nden ende versupmenisse wil verge-
en/die hy ghedaen heeft/ in laten dat
ij schuldich was te doen/ ende in doē
at hem ongheoorloft was te doen/of
m dat hij zijn schult versupmelijck eñ
nvolcomelijc betaelt heeft/seggende:
Jae die menichte van uwer bermher- Psal. 50. 1.
cheden soo doet wt mijn boosheyt.
tem : Om uwen naem Heere suldy Psal. 24. 10.
henadich wesen mijnder sonden, want
is veel &c. Dat begheren wy seg-
hende: Vergheeft ons onse schulden
helijck wy vergheuen onse schuldena- Matt. 6. 12.
en. Want alsoo goedertierlijck sul-
en wy vergheuen / den ghenen die iet
eghen ons misdoen : Als wij willen
at ons vergeuen worde ons misdaet.
omtijts inden persoon van eenē aer-
nen bedelaer toont hij den rijcken Va
er des huysghesins zijn aermoede/eñ
nedervallende bidt hy om broot d gra-
ien / daer hij mede ghesterckt worde/
daer hij mede ghetroost worde / daer
ij mede onderhouden worde / om het

quaet te wederstaen.

Alle menschē behoeuen drieder leye broot.

Driederley broot behoeuen wy e
de dat sullen wy ghedurichlijck va
onsen vriendt bidden/dat hijt ons ve
leent: Als Hemels broot/ gheestelij
broot/ende aertsch broot. Dat Heme
broot is d'lichaem Christi. Waer a

Joan. 6,32. Christus spreeckt: Mijn Vader ghee
waerachtich broot vanden Hemel.
Dat geestelijc broot is d'woort God
ende inwendighe gratie / die de sie
spijst teghen ghebreck der deucht/en
sterckt met voetsel der gheestelijck
gauen. Als inden Psalm gheschreue
staet: Het broot verstercke smensche

Ps. 103,16. hert. Dat aertsch broot is voetsel da
mē d'lichaem mede staende moet ho
den van noode/ sonder welcke wij a
ders hongher ende dorst niet en conn
verjaghen. Om dit broot bidden w
als wy segghen: Gheeft ons huyde

Matt. 6. ons dagheliicx broot,sonder welck w
gheenen tijt leuen en moghen. In a
len tijt behoeuen wy die gracie Gods
daerom sullē wij die altoos begeren
in allen dinghen die wij beghinnen.
Somtijts inden persoon eens soon
die in allen dinghen ghehoorsaem e
behaechlijck begheert te wesen zijne
Vader/bidt hy hem met groote innic

hept

pt/dat hy hem nemmermeer en late
ders willen dan hy en wil/dat hij in
nen wil/in zijnder begeerten/in zijn
en/ende in alle zijn wercken hem
o ghelijck make/dat gheen dinck in
m en si dat die Vaderlijcke ooghen
rtoornen mach/ende dat hy dat alleē
eckene zijn solaes/ende begheer bo-
alle dinck dat die hemelsche Vader
et hem alleen wercke dat hem be-
echelijck is. Dat is inder waerhz
etrouwe ende soenelijcke begheerte
t die mensch zijns selfs niet en soec-
e/noch gemack/noch eer/noch troost/
aer alleen dat goet behaghen zijns
oedertieren Vaders. Dit is een
root dinck van Godt te begheren/een
root dinck van hem te vercrijghen/
at hij ons alsulcke maeckt in dit lic-
aem der sonden/dat wy die opperste
aerheyt belienen/ende van zijnē re-
hel niet en wijcken. Niet beters/nz
utters inde werelt en mochte ons ge-
en onsen hemelschen Vader/dan dat
p ons alsoo daen maecke/dat wij in
n alleen dinghen hem behaghen. Wt
ese begheerte bidt die Propheet indē
Psalm: Tot v o Heere ben ick gevliet, Ps. 142.9.
eert my doen uwen wil. Dit bidden
wij als wij segghen: Vwen wille ghe- Matt. 6.

schiede inder aerden als inden hemel,
op dat ghelijck die opperste Borgers
tot uwen wil ghestelt zijn / dat wij oo
nae onser manier alsoo moghen ghe
oordineert worden / tot behaechelijck
heyt ws wille.

§ 4. Somtijts begheert met groote vie
richeyt die siel als een bruyt Godts / te
rusten met haren eenigen gheminde /
ende alleen te ghebruycken zijnder om
helsinge / om wiens liefde alle aertsche
dinghen haer snoode ghewordden zijn /
want sij en hoopt niet dat haren dorst
anders mach gheblust worden / ten sij
dat sij come / daer sij hem sonder onder
laet sie van aensicht tot aensicht. Ende
sij bidt dat dit haestelijck gheschie / en
begheert ghelijck die Apostel ontbon
Phil. 1. 23. den te worden ende te wesen met Chri
sto / want dat bouen al het beste is / om
dat blijde ghebruycke Godts / ende om
die vrijheyt / ende sekerheyt van alle
quaet / ende om dat sij daer behaeche
lijcker sal wesen die opperste waerh
meer dan sij mach in dit lichaem / hoe
seer sij oock voortghinghe. Want al
soo langhe als wij zijn in dit lichaem /
2. Cor. 5. 6. sijn wy vreemdelinghen vanden Heer.
Iacob. 3. 2. Ende wy misdoen in meenighe dingen.
1. Ioan. 1. 8. VVant ist dat wy segghen dat wy geen
sonder

den en hebben, wy bedrieghen ons
men, eñ in ons en is die waerheyt niet.
nde want sonde ghenoemt wordt eē
keeringhe van het opperste goet/
ten nedersten/hoe veel wij ons dan
er af keeren/soo/ en veel en zijn wy
et sonder sonde / ende wie hem daer
eest aff keert/ sondicht meest / eñ die
minst daer af keert/sondicht minst.
aer daer niet af te keeren/is der ge-
r die int eeuwich leuen zijn / eñ niet
ghener die in deser pelgrimagie
n/wāt al hangt die intentie des wil=
wat aen Godt / die begheerte wort
ochtans dickwils hier ende daer ver
roept / die memorie met veel andere
nghen becommert / ende t'verstant
erslaghen/dat sij t'licht der waerheyt
erlijck niet en siet. Hier wt ghe-
ziet dat wij somtijts alsoo seer aen=
gedronghen worden in dese nederste
inghen/ dat wy vallen souden / wor=
en wy niet onthouden van Godt.
aerō al suchtende seyt die Propheet:
ijn siele heeft dorst ghenadt tot Godt Psal.41.2.
ie leuende Fonteyne, wanneer sal ick
omen ende openbarē voor d'aenschijn
Godts ? Dit biddē wy als wij sprekē.
Toecomende sij ons v rijck. Recht oft
wij seyden: O Heere laet toecomen v
rijck

rijck ende ons haestelijck van hier ne-
men / op dat wy die beswaert zijn me
den last der sonden/ende des lichaem-
lichtelijck daer toe vlieghen moghen
ende vā deser onsalicheyt verlost wor-
den. Hieren tusschen werckt in ons
v een rijck/in rechtvaerdicheyt/in vre-
de/eñ in blijschappe des H. gheests.
§ 5. Somtijts is die mensche die hem
Gode te mael gheeft/als oft hy dronc-
ken waer indē gheest / ende zijns selfs
vergetende/hangt Godt aen door lief-
de / begherende bouen allen dinck dat
zijn glorie/eñ zijn eer voor gheset wor-
de/ende wijt bekent / ende bidt op dat
hy eñ ander lieden te beter salich wor-
den/den Vader/dat hy die kennisse vā
zijnder heylicheyt allen menschen opē-
baer maecke / die gheloouighe / door
gheloone te roepen / tot d'licht zijnder
kennisse/die ongheloouighe/door lief-
de te bekeeren tottet gheloof/ende gra-
tie zijns heylichmakinghe/ die weder-
spannighe profijtelijck door tooninge
zijnder macht te trecken / ende al oft
hy niet en mochte oft wilde sonder die
andere menschen die hemelsche blij-
schappen ghebruycken / soo begheert
hy / ende verlanghter veel tot hem te
trecken/door bidden / door leeren door
goet

t exempel / ende in welcke manier
mach die eere Godts / ende salich-
naestens/ende gheestelijcke vruch-
promoueren. Wt dese begheerte
ijnt te spreken die Apostel Paulus:
hebbe groote droef-heyt, ende eenē
estadighen rouwe mijnder herten, Rom, 9. 2.
nt ick wenschte selue verbannen te
van Christo voor mijn broederē &c.
ock schijnt dat Moyses wt dese be-
eerte badt doen hij seyde : Vergeeft Exo. 32. 31.
nlieden dese misdaet, oft en doedy
niet, soo vaecht my wt uwen boeck
ghy gheschreuen hebt.
iet dat die Apostel van Christo ghe-
eyden wilde wesen/oft dat Moyses
gedaen wilde wesen wt den boeck
s leuens/maer dat sij die affectie/die
tot haren naesten salicheyt hadden/
et claerlijcker wt spreken en moch-
n/ recht oft sij hun blijschap niet vol-
aeckt en rekende / ingheleyt te wor-
n totte hemelsche bancquetten / als
un naesten die sij lief hadden/eñ daer
voor wenschten te steruen/ van hō-
ier souden vergaen. Dit bidden wy
s wij segghen : Gheheylicht sy uwen Matt. 6.
aem,op dat die heylicheyt ws naems
ns kennelijcker worden / ende wij v
olcomelijcker bekennen/lief hebben/
ende

ende eeren moghen/ende aendoen die ghelijckheyt ws heylicheyts/ende gelijck ghemaeckt worden als warachtighe kinderen den Vader/ende eenen gheest met v worden / in v claerheyt ouerformt.

§ 6. In den Pater noster vvorden begrepen alle onse begerten.

Dese forme des ghebets heeft Christus gheleert/ende in dese seuen bedinghe heeft hij besloten al datmen bidde sal/ende begrijpt allen affectien der gebeden/alst openbaer wesen mach den ghenen diet neerstelijck door siet.

Maer heeft int ghebet ghehouden ordinatie des weerdicheyts/daerom dz hier lest gheset is/heeft hy voor gheset. Wat machmen meer bidden dan bevrijt te worden vanden quade der toecomender verdoemenisse? dan behoet te worden inde vreese der teghenwoordigher tribulacie? dat onse sonden vergheuen worden / dat ons die gracie vermeerdert ende inghestort worde/ eñ dat wy leuen nae den wille Godts/ ende wy zijn rijck vercrijghen / eñ dat wij sien dat die eer sijns naems wt allen menschẽ come/ende dat sij zijn heylichept kennen/ende die ghemeynlijck ende oock sonderlijck met werckẽ volghen. Wanneer wy bidden / so stercte ons ghebet somtijts op een dinck/som

tijts

op veel dinghen. Ende ghelijck die ghene/ die vanden Princen iet den/op dat haer gebet te beter ver- hoort worde/ soo pleghen sij als nu te prijsen degoedertierenheyt des geens sij bidden/als nu te beswaren haer then miserien/ op dat sij tot berm- herticheyt te lichtelijcker gheneycht worden/als nu wederom te beschuldi- ghen die quaethept ende bedriegheniss- sijns vyants/op dat hem die Prince helpe/ ende zijnen vyant hate: Soo moeten wy oock ons ghebet doen voor Godt/ghelijck wy gheleert worde door de heylighe schriftuere.

Van dancksegghinghe-

Cap. LXII.

DAer zijn noch twee specien des ge betes/ te weten/dancksegghinge/ ende stemme des lofs/ruym ghenomē hebbende het woordeken des gebets/ nae dat t'ghebet ghenoemt wordt een Godtvruchtighe aendachte der sielen in Godt. Danckbaerheyt is dat die menschelijcke ghevoele/dat alle goede din- ghen van Godt ghegeuen worden/ eñ daer aff Godt te louen metter herten/ § 1.

Danck- baerheyt is

met woorden/ende met wercken.
Dan segghen wy danck/als wij d
goet dat wy ontfanghen hebben to
schrijuen der gracie Godts/ende ni
onse verdiensten. Godt te louen/d
is te verstaen dat Godt louelijck is/
zijn magnificentie oft grootheyt in
verheuginghe ende verwonderingh
te verheffen/oft voor t'ghene dat hy i
hij seluen is/oft voor die dinghen d
hij doet. Dan dancken wy Godt/a
wy zijn goetheyt prijsen/voor het go
dat ons van hem invloyt.

§ 2. Tot danckbaerheyt behoort dat w
neerstelijck ouerdencken/subtijelijc
verstaen/ghetrouwelijck belijden/v
telijck bewaren die weldaden/die w
ontfanghen hebben/ende den ghene
die ons dat weldaet ghedaen heeft lie
hebben/ende ons hoeden dat wij her
niet en vertoornen/en dat wij niet e
versuymē in ijdelheden die gracie/d
wij ontfanghen hebben/ghelijck al
die traghe knecht die sijns Heeren ghe
Mat.25.18. verborchden, maer dat wijse daer to
ghebruycken/daer sij ons toe ghegev
is/ende daeraff ons niet en verheffen
Seuenderhande dinghen zijn te merc
ken die den mensch verweckē tot dan
baerheyt/drie aen het weldaet/twe

aen

n den weldoender/ende twee aen hē
ien weldaet bewesen wordt.

an Seuenderleye merckinghe ie tot dancbaerheyt ōtsteect.

Cap. LXIII.

¶ I. Godt den vveldader ende sijn groote affectie moet men considereren,

Weldaet wordt ghepresen/ist dat sij edel ende costelijck is in sij selven/ist dat sij nut is/den ghenen die sij ntfangt/ist dat sij menichvuldich is/nde dickwils ghegeuen wordt. In en weldadigher is sij oock te prijsen/ twee dinghen / ist dat hy van groo r weerdicheyt is / ende ist dat hij wt rooter begheerten weldaet gheeft. nden ghenen wien weldaet ghegeuē ordt / zijn oock twee dinghen te aen erckē/ist dat hy slecht ende versma elijck is/ ist dat hij onweerdich is/eñ nverdienelijck / die niet verdient en eeft/ maer onverdient / dat hy sulcke eldaet ontfanghen soude van alsulc en. Alle dese dinghen beuinden wij cellentelijck in Goddelijcke weldadē. y is die gheuer die de hoochste is bo en al/zijn weerdicheyt is bouen ma n/het is oock groot ist dat hy geweer

dicht op ons te dencken. Hy gheeft oock zijn gauen wt soo grooter goedtiere nheyt ende begheerte den mensché / al waert oock dat sij cleyn warē nochtans soudmense met grooter dācbaerheyt ontfanghen / want zijn liefde is soo groot bouen alle wetentheyt / dat sij van gheen verstant beghrepen en can worden. Sijn weldaden in welcke hy onse salicheyt werct / zijn so dierbaer / datse bij gheenen prijs en zijn te ghelijcken. Want wat machmē peysen dat die schatten waren / teghen die gracie des heylighen gheests die hij gheeft zijn ghetrouwen / oft tegen dat lichaem ende bloet Christi / oft teghen die hemelsche glorie / behaluen alle andere dinghen / die wij sonder ghissen / ende sonder ghetal van hem ontfangē hebben ? Een jeghelijck diet prijsen can / mercke hoe groot profijt ons coit van dese gauen / alsgherechtvaerdicht van sonden / gracie des heylicheyts / verkiesinghe der kinderen Godts / inwendighen troost / beschermingе van perijkelen / ghesellschap der Enghelen ende salicheyt des lichaems / ende der sielen / wt ghebruyck des Goddelijcks aenschouwens. Dese ende andere zijn profijten der weldaden Godts.

VVeldadē Godts salmen neerstelijck ouerdenckē.

dese leet alle salichept. Hoe dickwils ons dese dingen gheeft aenster eers. Want hoe menichwerf wy die gracie verliesen door sonde/ also menichwerf geeft hij/ende offertse ons weder/in een dat wijse willen ontfanghen.
Ende hoe dickwils wij zijnder gauen qual bruycken/ oft versuymen in zijnē dienst/oft ondancbaer zijn/oft hovaerdich van zijn gauen/ soo dickwils vermenen wij die te verliesen/ weer sij sijn gheestelijck/oft tijtelijck/ oft lichamelijck/ ende soo menichwerf als hijs niet en neemt als wij die verbeurē/ so menichwerf gheeft hijse ons.
Wie sij zijn dien dus groote gauen van alsulcken grooten heer ghegeuen worden/dat is openbaer. Want wat zijn wij dan stoff/ asschen/ allendich/ ende arm/vervult met menighe misere/ wtghestelt tot veel perijkelen/ ende en hebben van ons seluen niet dan altoos te vallen. Ende nochtans in de se slechtverworpenthept ende allende stellen wij ons teghen Godt/ eñ voor zijn liefde ende weldaet gheuen wij hē laster ende versmadenisse/ ende zijn on ghehoorsaem/versuymelijck/ondanckbaer/ende hovaerdich. Hoe groot is dan die goedertierenhept Godts/die niet

VVie God soo groote vveldaden gheeft.

met soo grooter begheerten goet doe den ghenen die zijn goet doen noch be kennen en willen/noch bewarē / noch met danckbaerheyt ontfanghen. We te doen diet verdient heeft/dat is recht Wel te doē diet niet verdient en heeft maer nochtans ootmoedelijc om bidt dat is Godtvruchtelijck. Maer goe te doen den ghenen dies niet verdient noch oock niet en begeert / dat is noc Godtvruchtelijcker. Maer dat ee goet doet den ghenē die hem versmaet en hem teghen is / ende daer toe snoo de is/ende zijn eyghen knecht/eñ die hy self ghemaeckt heeft / dat is alder goedertierenste / ende comt alleen w een Goddelijck herte.

f. 1. Danckbaerheyt verdient ontfang weldaden te behouden/ende vermeer dert te worden/eñ tot meerderē voor ganck te comē/ ende meer vrucht dae aff te gheschien. By exempel.

Die danckbaer is vāde gaue des wijs heyts/dat hy ontfanghen heeft/word bewaert in hem dat hijs niet en verli se / het wordt ghemeerdert op dat hy meer ende meer smaeck / ende wijse worde / ende datter meer profijt va coemt in zijnder eyghen verdiensten ende oock in ander lieden stichtinghe

Vie:

..er teghen verdient ondanckbaerh; ..verliesen dat sij heeft / ende niet an..s te ontfanghen/eñ wordt haer iet ..elaten/dat sij dat onvruchtbaerlijck ..ude/ eñ gheen loon/ maer vercrijcht ..er pijne om haer versuymenisse/eñ ..smadenisse: want wien veel ghege.. Luc.12.48.
..is, dien salmen veel eysschen. Elck ..nsche mach wt hem seluen merckẽ ..e schadelijcke ondeucht ondanckbaer..t is / want alle menschẽ plegen dat ..aten in andere lieden/ dien sij goet ..aen hebben/ ist dat sij hem noch en ..cken noch lief en hebben. Eñ hier ..en istniet wt onweerdicheyt/maer ..goedertierenheyt des almachtigen ..odts/ dat hy somtijts weygheert den ..danckbaren t'ghene dat sij biddẽ/ op ..t sij niet en vallen in meerder mis..et/als sij vã meer ghauen/meer on..nckbaer worden.

Van louinghe Godts.

Cap. LX[illegible].

..Ouinghe Godts is een alderwer..dichste affectie/ende wordt ghebo..n wt ouerdenckinge des Goddelijc..goetheyts/eñ wt verwõderinge des

§ I. Vvaer vvt dat louinghe Godts coemt.

diepe wijsheyt Godts/ende wt onspr
kelijcke hoocheyt d' godlijcker macht
ende wt onghemetenheyt zijnder mo
gentheyt / die wij van hem verstaen
door Catholijcke leeringe des geloofs
oft die beghrijpen wt zijn wercken/o
beschouwē met pueren ooghen onse
herten/door verlichtinge des inwend
ghe ingenens. Al datmen van God
inder waerheyt/denckē/sprekē mach
oft ghevoelen/en is anders niet dā sij
nen loff/om dat in Godt niet en is/d
dat grootelijck te prijsen/te verwond
ren/ende lief te hebben is. Ende hoe
ment volcomelijcker bekent/hoemen
waerachtelijcker prijst / eñ vierichlijc
ker lief heeft. Wy hebben veel materi
en des loue Godts/want soo Godt sel
ue/ als allen zijn wercken / leeren ons
dat hij bouen al te louen is. Godt te
VVat is Godt te louen. louen/is te bekennen/ eñ te bewijsen
dat Godt loffelijck is. Daerom treck
die heylighen alle creatueren redelijcl
ende onredelijck/eñ oock onghevoed
lijcke creatueren totten loff Godts.
Want zijn werckē bewijsen dat hij lo
uelijck in hem seluen is. Ende in all
dinghen bekentmen / dat louelijck is
die moghentheyt zijnder cracht/eñ di
voorsinnicheyt zijnder wijsheyt / ende
zijnder

der milde bermhertichept/en zijnd verkiere lijdsaemhept/ ende verdra ghe/ die rechtvaerdighe wedergel ghe der verdienste/liberale loonin /ende die onbegrijpelijcke hoocht der weerdichept die boven al is.

Van Seuenderleye materie des loue Godts.

Cap. LXV.

IN dese voorschreuen seuen ver staen wij seuenderhande materie Godts loff/in welcken men al dat loff Godts luydt/besluyten mach. want daer zijn ses principale wercke Godts/tot welcke alle die andere werc gheleyt worden. Dat seuenste en gheen werck/maer het is die werc de Godt/in heimseluen rustende en heuen bouen allen zijn wercken. In dese dinghen zijn die figuere die wercken der ses jerste daghen / daer dt alle dinghen in maeckten / ende maeckten dat hy in ses dagen ghe werckt hadde. Maer hoe volmaecte dt/doen hij alle dinghen gemaeckt de in ses daghen/ende men niet en

leest dat hy daer iet toe dede/ maer da
hij af liet eñ rusten van alle wercken
Dan dat wy daer bij verstaen sullē da
een jeghelijck creatuer van haer self
weghen onvolcomē is/ ende Godt se
ue is een volmaeckthept van alle zij
wercken. Ende in hem wederbuegē
als in haer ierste sake daer sij wtvlop
alle creatueren/wt wien alle dinghe
zijn door haer entlijcke sake. Eñ da
gheschiet als gheglorificeert wordt di
redelijcke creatuer/in welcken men a
le andere creaturē besluyt/ want o
der redelijcke creaturen wil / zij
alle andere creatueren ghescapen/ e
sij alle creatueren begrijpen soude ind
verstandenisse/ende by ghelijckhept i
natueren/ ende dat is meest openba
inden mensch/voor wien alle dese din
ghen diemen sien mach geschapen zij
te dienen.

Door die ses vvercken Godts. leert hy Godt altijt louen.

§ 2.

1. VVerck scheppinge van allen dinghen.

Dat ierste werck Godts machme
heeten scheppinghe, waer inne loff
lijck schijnt die wonderlijcke mogen
hept zijnder cracht dat hy dus vele
dus groote / dus menigerhande / du
vaste/dus edele dingen/die vol cracht
zijn aldus lichtelijck/aldus haestelijc
dus getamelijck vā niet maken moch
ten, ende bouen d'werck der natuere
setten

en/ want buyten die werelt niet en
maer den last der werelt/als op haer
damment staen mach. Hier van is
schreuen: Ist dat sy ghenoechte heb
de in deser dinghen schoonheyt ge- Sap. 15. 4.
ynt hebben dat die goede waren, so
etẽ sy weten hoe veel schoonder dat
Heere van dese is, want die maecker
schoonheyt heeft dese dingen al ge-
eckt.

Dat tweede werck Godts is gouer- § 3.
uringhe van alle dinghen. In welc II. VVerck is bevvaringe der ghe-schaepte dinghen.
claerlijck schijnt die loffelijcke wijs-
et der voorsinnichept Godts / want
een dinck van aller dier zijn/ vandẽ
eesten totten minsten en is/ dat ver-
ghen is zijnder wijshept / maer hy
kent haerder aller eygenthept/crach
/wercken/ende elcker natuerlijcke
de by ghevallijcke reden / waerom
n jeghelijck soo is/ alst is / ende niet
nders. Ende alle dese dinghen heeft
so te voren geordineert/ dat sij schij-
en natuerlijck/oft by ghevalle te ghe
ien / ende nochtans zijn sij soo ghe-
eghen in zijnder voorsinnichept/dat
nerghens en ghaen/buyten den ter-
ijne zijnder ordinantie. Ende alle
nghen ghelchieden den goeden tot
oet/by zijnder voorsinnichept/eñ den

quaden tot quaet/by zijnder rechtva[...]
dicheyt. Ende hoe wel dat in dese e[...]
andere dinghen besonderlijck ghese[...]
wordt / te schijnen zijn liflijcke mach[...]
ende voorsichticheyt/ oft andere din[...]
die in Godt loflijck zijn/nochtans w[...]
den alle dinghen van loff te verstaē [...]
elck van zijnder besondere wercken[...]
maer om corthevt gaen ick dese din[...]
ghen voorby.

§ 4. III. VVerc verloßinge des menschelijcke ghe[s]lachte.

Dat derde werck Godts is verlo[...]
singhe des menschelijcke ghe[s]lachte[...]
waer inne sonderlinge loffelijc schijn[...]
zijn ghenadige ontfermhertichevt/ w[...]
welcke hy medelijden hebbende me[...]
onser miserie/heeft onse natuer a[...]
nomen/ende heeft betaelt onse schult[...]
van onse ghenoechdoeninge / ende i[...]
voor onse sonden ghestoruen / op da[...]
wy alsoo verlost souden worden van[...]
doot/ende wederom gestelt / tot onse[...]
jerster weerdichevt. Wat macher ge[...]
nadigher/wat macher bermhertighe[...]
ghedacht worden / dan dat die alder[...]
hoochste Heer/om eenē slechtē knecht[...]
diealderminste gheworden is / eñ dat[...]
hem die onnosele Heer inder doot gaf[...]
om den schuldigen te verlossen/eñ veel[...]
oneeren leet/op dat zijn vyanden ghe[...]
eert souden wordē/ ende liet hem doo[...]
den

n voor die salicheyt der ghener die
n die pijne deden?

Dat vierde werck Gods is dz werc § 5. IIII. vverc is õse recht vaerdich-makinghe.
er rechtvaerdichmakinge/ in welc-
lofkelijck schijnt die goedertieren
saemheyt Godts/ die niet alleẽ ver-
doelijck die sondaren en leydt/ maer
ck ghoedertierlijck rechtvaerdich
aeckt van sonden/ beschermt/ eñ gra
gheeft te verdienen / ende voorsiet
m saken daer sij mede verdienen.
nde heeft ingheset die heylighe Sa-
menten als vaten der gracien / op
t door gratie worde inghegoten/ die
chtvaerdich maeckt van sonden. Eñ
n trouwen gheloouighen gheeft hy
nen heylighen gheest tot compunc-
n/ tot troostinghen / eñ tot menighe
uchden/ ende tot wercken der graci-
/ eñ maeckt vande vyanden Godts
ienden/ kinderen/ ende erfghenamẽ
odts / den vrijen wil beroerende tot-
r deucht / ende nochtans niet affue-
ende die vrijheyt/ maeckt hij die on-
illige willich/ niet dwingende/ maer
blasende ende oorsake daer toe ghe-
ende.

Dat vijfste werck Godts is dẽ boo- § 6. V. Straffinghe der quaden.
n rechten loon te gheuen naer haer
erdiensten/ waer in ghepresen wordt

zijn

suyuerheyt / wt welcke hy vervloeck alle quaet/ende alle sonden/ende heel lief alle goet / ende medeverblijdt hem metter deucht/ als met t'ghene dat h betamelijck is. Oock wordt hier i ghepresen zijn rechtvaerdicheyt / doo welcke hy niet en lijdt dattet quaet on ghestraft blijue / ende den ghenen di in sonden blijft/stelt hij na zijnder ver dienste/ende die vrucht die hy verlor heeft door sonden neemt hij hem ende doet hem smakē in tormentē de vruch ten zijnder wercken. Oock is hier in ghepresen zijn wijsheyt / door welcke hy kiesen can dat goet wt het quaet/eñ dwingt den genen die in haer misdaet hem niet onderdanich wesen en willē/ dat sij hemdienen moeten inder pijnē. Ende ordineert alsoo dat alle dinghen comen den quaden tot pijnen / die sij hier keerden tot sondē/als haer lichaē/ t'verstant/den teghenwoordigen tijt/ die hun ghegeuen waren tot verdien=sten/ ende tot vermeerderinghe haerd glorie/die sij [...]eert hebbe tot instru=ment der sonden / ende die rechtvaer=dicheyt Godts keert sij hem weder in vermeerderinghe der pijne. Dat lic=haem daer sij hier mede misdaen heb=ben/dat sullen sij daer weder ontfangē

pijne / ende sullen daer mede meer
epijnt worden. Hun verstant heb-
n sij gheneert tot tijtelijcke dingen/
de daer door sullen sij beschuldicht
orden sonder eenighe ontschuldinge
en tijt die so ontfanghen haddē om
odt te dienē/hebbensij ouergebracht
sonden/ende daerom sullen sij sond
nde ghestraft worden / ghelijck als
hier gheen eynde en setten in sondē/
de hier in alle haren tijt in sonden le
n / hier naemaels inder eeuwichept
odts ghepijnt worden / ende die in-
n oneyndingen Godt altoos geson-
cht hebben/sonder eynde oocknа ge-
erichept der pijnen ghecruyst wor-
n. Die goethept Godts wort oock
elooft / die dese pijne der booser or-
neert tot blijschappen der salighen/
e dese pijn door die gracie Godts ōt-
nen zijn/ want alsoo wordt die recht-
erdichept Godts verciert vāder ver-
emenisse der booser / als zijne goet-
ept vande eeuwighe blijschap der
lighen.
Dat seste werck Godts is glorie der VI. Glorificatie der salighen menschen.
lighen/ in welcke ghelooft wort zijn
ilde eñ wonderlijcke wederloonin-
he/dat hy om cleyn ende corte verdiē-
en/ den heyligen onsprekelijcke ende
eeu-

wighe glorie/blijschap/ende salichept
gheeft/ ende allen dingen ordineert hy
hun tot goet/ soo goede als quade / ey-
ghen oft vreemde / niet alleen t'quaet
des pene / maer oock het quaet des
schults/op dat sij van hun eyghen goe-
de wercken souden glorieren / eñ van
eens anders mede verblijden verhen-
ghen. Van eyghenen gnaden verblij-
den sij/die sij ontgaen zijn/van eens ã-
ders dat sij inder ghelijcke niet gheval
len en zijn. Sy verblijden hun vã haer
eygen salichept/die menigerhande is.
Sy verblijden haer vande glorie aller
wtuercorenen/ alsoo menichvuldelijc/
als sij menichvult is in gheral ende in
grootheyt/ende van een yeghelijck ver
blijden sij als van hun seluen/want so
seer verblijden sij hun van des anders
glorie / dat sijse niet en wilde hebben/
Waert dat een ander die deruen sou-
de. Ende van die glorie Godts ver-
blijden sij hun/ so veel meer bouẽ haer
eyghen / eñ alderheyliger glorie/gelijc
sij Godt meer niet hebbẽ bouẽhun seluẽ
eñ bouẽalle anderẽ/sonderlinge/want
die glorie Godts õeyndelijc groot is/eñ
daerõmoet de blijschap vãde glori gods
bouen matẽ groot wesen/al ist dat een
creatuer niet oneynd elijck lief hebbẽ/
noch

och verblijden en can/ende hier en bo
ven siet een yeghelijck dat hy also zeer
van een ander lief ghehadt wordt/ als
hy hem seluen lief heeft. Eñ daer toe
verblijdt hy hem / dat hy onbegrijpe-
lijck meer van Godt lief gehadt wort/
dan van hun seluen/ ende hy verblijdt
hem dat haerder alle blijschap/hem ge
meyn is/ ende dat hy die volcomelijck
nach deelachtich wesẽ/op dat hy daer
wt als wt zijns selfs scheppe/ also veel
als hy begheert / ende als hy ghrijpen
mach. Daer sal wesen glorie der gee-
sten/ende der lichamen. Daer sal ghe-
sien worden Godt van aensicht tot aẽ-
sicht/in zijnder Godtheyt/ende in zijn-
der gloriosser menscheyt / daer die En-
ghelen in begheren te sien. Ende ghe-
lijc alle wtuercorene seker zijn vã hun
glorie / alsoo zijn sij seker dat sij nem-
mermeer verliesen en sullen. Daer is
versadinghe sonder walghinge / ende
verlanghen met volcomen ghebruyck
des ghene datmen verlãgde. Daer is
ghelupt van puere eñ volcomen lof w
alle herten die Godt louen õ die ouer-
groote goetheyt/die hun vander een-
wicheyt wtuercorẽ heeft tot dese glorie. § 8. Collatie der voorgenoemder dingen mz die vercke der 6. dagẽ
Die wilde mochte dese ses wercken
Godts in welcke volcomenheyt is al-
ler

ler zijnder wercken/ trecken tot bedie-dinghe der alder jerste ses daghen/ soo datmē dat werck der scheppinge mach toeschrijuen den iersten dach/ in welcken dach naer scheppinghe alder materiale dinghen/ gemaeckt is het licht/ onderschepdende den nacht ende den dach/ want die geestelijcke creatuer is vander lichamelijcker onderschepdē/ metten licht des redelijcx verstants.
Dat werck des gouerneringhe wordt beteeckent door het werck des tweedē daechs/ in welcken die opperste wateren door tusschen stellinghe des firmaments onderschepden worden vande nederste wateren/ want alsoo veel als die hemelsche dinghen veer in haer stede schelen van eertsche dinghen/ alsoo veel schelen sij inder gelijckheyt/ eñ alsoo edelijcker ontfanghen sij dat Goddelijck invlopē/ daer sij in haer manier bequamelijck mede gheregiert wordē.
Dat werck der verlossinghe wordt beteeckent mettē werc des derdē daechs/ in welck die aerde openbaerde ende vruchtbaer worde / doent water daer aff gheschepden wordt: Als die soudē die dat menschelijck ghestachte besetē hadden/ verdreuen zijn vande heylige kerck ende van het volck/ soo worden die

ie ghelooviighe menschen vruchte
aer met menigerhande vrucht d̃ gra-
en. Dat werck onser rechtvaerdich-
naking e wort beteeckent by het werc
es vierden daechs/ in welcken sonne
nde mane/ende sterren ghemaeckt
ijn/want door die Sonne der liefden/
nde Mane des gheloofs/ ende sterrẽ
er andere deuchden worden verlicht
ie herten der ghelooviger menschen/
nde gheraken tottelieuen/ende totter
rdinantie/ende cracht der verdienstẽ/
ls door het licht/ ende hitte der sterrẽ.
Dat werck des oordeels/ende der ver-
doemenisse der booser menschen wort
ewesen by het werck des vijfsten
aechs/in welcke die visschen des wa-
ers/ende die voghelen des lochts ghe
chapen zijn/want van het menschelijc
e gheslachte comen som door gracie
pwaerts totten hemel/ som worden
helaten in schuit des verdoemenisse/
n welcke sij gheboren zijn door verdiẽ
te des erf sonde/ende sonde die sij ge-
aen hebben. Dat werck des glorifi-
eringhe wordt beteeckent door het
verck des sesten daechs / in welcke dẽ
nensch gemaeckt worde nae het beelt
nde ghelijckenisse Godts/eñ geset bo-
en alle creatueren der werelt / want
suer-

ouermidts die glorie wordt die mẽsch Godt formich / ende wordt met onsen Heer Jhesus Christus die een waerachtich Heer is bouen al vereenicht/ als een lidt met zijnẽ hoofde. Dat des seuenden daechs ghescheide en is gẽ werck / maer t'is veruullinghe des werck Godts door ruste in Godt / wãt Godt rust in hem seluen/ ende wy rusten in Godt. Ende daerom is dien dach Sabbaoth geheeten/dat is ruste/ want door ruste in Godt wordt die redelijcke creatuere volmaeckt / ende sij is een sake ende forme aller ouredelijcker creatueren / want daer toe is alle natuer ghescheapen dat die redelijcke mensch leere / daer wt hem seluen / ẽn zijnen Heer bekennen / ende daer toe dienen sij dat sij altoos vermanen / ẽn vierich maken den mensch/ tottẽ diẽst ende Godts loff. Die desen Sabbaoth rustende niet en viert/die bevleckt dat verbont dat Godt heeft totten mensch/ die bouen al wil dat die mensche in hẽ ruste/en hem van aenhanghe met liefde. Hy is die opperste materie zijns lofs/die gheen groothept zijnder werc soo veel hem louen mach / als hy wel loffelijck : Recht als een stom-werck niet en can wtspreken de wijsheyt des
ghenen

nē diet gemaeckt heeft/maer swij-
nde gheeft een teecken hoe lockelijc
is die sodanighe dinghen/ wilde/
te/ende mochte soo lichtelijck mae-
n. Eñ dat is dat die wijsem āschrijft
is grooter dan alle lof. Tot lof Gods Ecc. 43.33
rupckt die H. Kerck seuen woor-
n/die sij daer toe sonderlinge gewoō
als seuen gheestelijcke Balsamen
n gheestelijcker blijschap: Als louē/
nedijen/grootmaken/ belijen/ eerē/
nificeeren/ende verheffen.
Die derde manier van bidden is in- § 9.
endich inder herten / als die mensch 3. Manier
et swijghenden mont zijn begheertē Van bidden
odt openbaert/ eñ wtstort voor God metter ghe
e affectie zijnder herten ende hem vā dachten.
anen omhelst door liefde/oft eert/eñ
nbidt met weerdicheyt/ende hem al
o te wijder stort in Godt / als die be-
eerte meer begrijpen mach / dan
e tonghen spreecken / ende segt met
n Prophect : O Heere voor v is alle Psal. 37.11.
ijn verlanghen, ende mijn suchten en
van v niet verborghen. Van dese be
nghe spreeckt die Heer : VVaerach- Ioan. 4.23.
ghe aenbidders sullen den Vader aen-
dden inden gheest , ende inder waer-
yt. Godt is eenen gheest, ende die hē
nbidden, die moeten hem aenbidden
inden

inden gheest. Eñ dusdanich ghebe[t]
schijnt meer eygender te wesen/ om d[at]
Godt meer merckt dat herte / dan di[e]
woorden des monts. Maer daerom
ghebruycken wy woorden in ons ghe[-]
bet / want dat gedachte traech is hem
te verheffen in Godt/ dz hem die woor[-]
den een onderstant zijn / ende een hul[-]
pe/ op dat die memorie Godt aenhan[-]
ghe/ den sin opwaerts wandele / ende
die brandende affectie door devootie
smaecke/ hoe soet dat die Heer is / wt
intentie des heylichs ghebets. Item
want Godt die ons gheschapen heeft
weet wat ons noot is/ eer wy hem bid[-]
den / ende hierom en behoeft hy niet
dat wy hem met onser bedinghe laten
weten wat wy begheren/ ende die ons
daer toe ghemaeckt heeft dat hy ons
hem selven sonder onser verdiensten
goet doen wil / en behoe[ft] niet dat wy
hem onse ghebeden daer toe neygen/
dat hij doch te voren meyndem te doē.
Ende als hij ons om niet goet doet/
ghelijck hij in zijnder eeuwichept ghe[-]
ordineert heeft/ soo helpt hij ons daer
in tot meerder vruchten / ende noch[-]
tans keert hij die neersticheyt onses
ghebets tot meenigherhande profijt.
Ende ons ghebet en is gheen oorsake
zijnder

der weldaet/mer het is eenē wech/ T'ghebet
er wy mede comen tot zijnder ont- en is gheen
mhertichept. Menigherleye is oorsaeke
ofijt des ghebets/daer sij oock me- der berm-
bouen gaet ander goede wercken. hertieheyt
erste is dat wy lichtelijcker eñ hae- Godts,
ijcker verchrijgen door t'ghebet vā maer eenen
dt/dat wy begheren/so dat die mē- vvech.
e somtijts mer corte bedinghe ver-
ijcht / dat hy nauwelijck met lange
sten oft andere aerbeyden oft goede
rcken verchrijghen soude moghen.
ist sake dat daer ander goede werc-
n eensdeels oock toe helpen. Ende
erom in allen ghevalle/in alle perij-
len / ende in alle haer begheerte te
crijghen soo vinden wy altoos dat
heylighe sonderlinghe ghevloden
n tottet ghebet/om sonder belet daer
erchrijghen haer begheerte. Als
istus gheloeft: Al wat ghy ghelo- Mat.21.22.
nde bidt in v ghebet dat suldy ontfan
en. Want wat isser dattet ghebet
t en vermach ?

Vande crachten oft profijten des Ghebets.

Cap. LXVI.

T'Ghebet versoent die gramschap I. Cracht
Godts. Moyses badt den Heer Exo.32.14.

ende die Heere worde versoent.
2. Item vercrijcht verghiffenisse der son-
Mat. 18.32. den/ghelijck wij lesen: Alle schult heb
ick v quijt ghescouwen, want ghy my
ghebeden hebt. Item vergheeft ons
3. Matt. 6.12. onse schulden. Ten derden stist het ge
bet den storm der tentacien / Moyses
Num. 11.2. badt / ende het vier worde verslonden.
4. Item veriaecht het ghebet die sonden
des herten: Dit is dat Dauid roept.
Psal. 58.12. Verstroeyt hũ in v cracht, ende vernielt
5. hun Item verlost ons van tribula-
cien/als onse Heer sept door den Pro-
Psal. 49.15 pheet: Aenroept my inden dach der
tribulacien, ende ick sal v verlossen.
6. Item beschermt ons van perijkelen/
ghelijck die Heere spreeckt: Bidt dat v
Mat. 24.20 vlucht niet en gheschie inden winter,
noch op den Sabboth dach.
7. Item neemt wraeck ouer die vyandẽ/
ghelijck wij lesen int oude testament:
2. Pa. 20.22 Ezechias ende Esaias baden Godt tegen
Zenacherib, ende den Enghel Godts
sloech die van Aßyrien.
Iosue 6.20 Item ma[...]t swaere dinghen:
8. Als het volck was roepende soo vielen
die mueren van Iericho.
9. Item maeckt vriendelijckheyt met
Godt/ghelijck die Propheet spreeckt:
Ps. 144.18. Die Heer is by aldẽ genẽ die hẽ aẽroepẽ,
Ende

de die Propheet Esaias: Ghy sult roepen, ende hy sal segghen, siet ick Esa. 58. 9.
teghenwoordich.
Item het gebet vercrijcht gratie des 2. heylighen Gheests/ghelijck inde wer- 10.
ken der Apostelen staet: Sy syn al ver- Act. 2. 4.
vult met den heylighen Gheest. Ende
Lucam: Die vader sal gheuen eenē Luc. 11. 13.
goeden gheest den genē diet hem biddē
Men vercrijcht oock den gheest des 11.
wijsheyts/als S. Jacob schrijft: Eest
yemant vā v liedē wijsheyt behoeft, Iacob. 1. 5.
die beghere dat van Godt, die alle men
schen gheeft ouervloedelijck.
Item het ghebet vercrijcht gratie van 12.
spreken/ghelijck Paulus badt: Biddē-
de voor my, op dat my ghegheuē wor- Eph. 6. 19.
de 'woort int opendoen mijns monts.
Item vercrijcht openbaringhe der se- 13.
creē. Als beschrijft die Propheet Jere
mias: Roept tot my ende ick sal v ver-
condighen groote ende vaste dinghen. Iere 33. 3.
Item tsij verwerft macht der mirakelē/ 14.
als van Helias ghescreuen is/dat hy
door zijn gebet verwerft dattet in drie Iacob 5. 17.
jaren en ses maenden niet en reghen-
de. Ende wederom daer nae ver-
creegh hy regen/ oock vercreegh hy door
zijn ghebet dat hy verweckte vander
doot dz kint des weduwe vā Sarepta.

Item verrijcht het ghebet tijtelijcke
15. onderstant/ghelijck die Propheet Da-
Ps.144.15. nid verclaert: Alle ogen hopē in v Here
Item sij verrijcht oock verlichtenis-
§ 3. se van allen teghenspoet / het sij in die-
16. ren tijt/ oft sterfte / oft oorloch / oft ee-
nich ander verdriet/ghelijcker geschre-
uen staet : Eest datter int lant hongher
3.Reg.8.37 op ghestaen is, oft een pestilentie, oft eē
quade locht, oft droochte des lants &c.
Item verrijcht gheuinghe van alle
17. nootelijcke ende profijtelijcke dingen:
gelijck Paulus schrijft : VVāt wat wy
Rom.8.26. bidden souden alsoot behoort, dat en
weten wy niet.
18. Item t'ghebet verrijcht d'eeuwich le-
nen/ghelijck die selfste spreeckt : want
alle die den naem des Heeren aenroept,
Rom.10,13 sal salich wesen.
19. Ende int cort/alle dinghen die de salic-
heyt contrarie zijn die belet sij / ende
gheeft/bewaert / ende volmaeckt alle
dingen die nootelijck zijn. Wāt Godt
en wil niet alleen ghebeden zijn voor
t'ghene dat hy voorghenomen hadde
te gheuen / maer hy begheert dat wy
door bidden meer souden verdienen
door het gheloof/door welcke wy ghe-
looven dat wy niet en sien/ door hope,
door welcke wy betrouwen te verrij-

n t'ghene wy begheren / door lief-
door welcke wy onsen verhoorder
er minnen. Nae datter ghescreuē
t: Ick hebbe lief gehadt, want die Psal.114.c.
ere verhoort heeft die stemme mijns
bets.
Item door ootmoedicheyt/door wel § 4.
wy int bidden souden perseuererē.
m door verlanghen door welcke wy
heren t'goet te vercrijghen/ prince-
ijck deuchden/daer wy Godt mede
den behaghen. T'ghebet is als ee- T'Tgebet
n spieghel/want het doet den mēsch is eenen
erlijcker bekennen zijn ghebreeckē/ spieghel.
voortganghen / want die conscien-
haer seluē daer claerlijcker vertoōt/
de wt ouerdenckinghe des voort-
er wordet verheuen blijdelijck in
rou des hoops/oft wt ouerdenckin
der ghebreken wordet beschaemt.
ck het ghebet heft het ghedachte
er op/als andere wercken/ eñ ver-
emtse meer van eertsche dinghen/
nt als andere goede wercken met
artha onledich zijn in menigerhan- Luc.10.40
'ierste / soo aenhangt dat ghebet
oeten ons Heeren met Maria/
e bidt alleen dat hy hem bermher-
lij.

Vande Presentatie Godts in d'affectie des Bidders.

Cap. LXVII.

§ I. **D**IE affectie des Bidders gevoelt
Hoe Godt in zijn gebet menige manier hoe
hem ver-
scheydelijc Godt hem toont. Op tijden dunckt he
vertoont als hy bidt recht oft Godt niet en ghe
dē Bidders weerdichde te hooren noch te merckē,
Psal. 29.8. ghelijck ghescreuen staet : Ghy hebt
v aensicht van my ghekeert. Eñ ooc
Iob 30.21. in Job : Siet ick roepe tot v, ende ghy
en verhoort my niet, ick staen ende ghy
en siet my niet. Hier van comt som
tijts verdriet den Bidder / als oft he
gebet ijdel waer / dat Godt niet en wil
de ontfanghen. Somtijts dunct hem
Godt toornich / ende onversoenelijck
ende hier door wordt die conscientie be
schaemt / ende met vreese verstoort / g
lijck die selfste Job schrijft: Ghy sijt my
Iob 30.21. verkeert in [illegible] wreden', ende in di
hartheyt uwer hant sijt ghy my teghen
Hier teghen badt Jeremias : En wil
Iere 17.17. my niet wesen tot een veruaernisse, gh
mijn hope inden dach des lijdens.
Ps. 141.2. Ende Dauid : O Heere en gaet met v
wen knecht niet int oordeel. Ende E

i: Die menichte vā uwer binnenster Esai 63.15.
ertelijcheyt, ende uwer bermhertiche:
n ouer my hebben die hem seluen ōt:
uden. Hoe groot dat die tribulacie
de rouwe der sielen is/weet die ghe
e die daeromme niet aff en laet van
lherdinge des ghebets. Want daer
n en salmen van het ghebet niet afla
n/ om dattet Godt niet en ontfangt/
aer soo veel stantafteliicker salmen
idden/want daer hy proeft Godt des
idders ghestadicheyt en reynicheyt
r conscientie des gheens die hē ver:
tmoedicht/ende loont die verduldic:
eyt des gheens die dus ghepijnt is.
ier aff seyt S. Bernaert: Men sal Bern. Epist
onen int ghebet in alle ootmoedic: ad Frēs de
eyt/ende lijdsaemheyt/want het ghe Monte Dei
t en brengt gheen vruchten voort dā Paulo post
lijdsaemheyt. Oock dunckt den med.
ensche/ dat hem den hemel is als vā
etael / om dat hy gheen druppel des
uocie / als des hemelschen dauws en
evoelt in zijn ghebet / ende hē dunct
t die aerde zijns herten ijser is / om
t hy van die vruchtbaerheyt ō Psal
en / oft der ghebeden niet beweecht
wordt tot vruchten der compuncti:
/maer als het vrouken van Chana Matt 15.
een meynt hy dat hē d'aensicht Gods

teghen

teghen is/ende dat hem Godt zijn son den verwijt / ende veronwerdicht als vuylheyt eens honts/ende meynt hem onwerdich van het broot der kinderẽ. Maer men sal wijsselijck mercken/dat dese verbeldinge des bevreesde hertẽ/ daer hy Godt voor neemt als wreet eñ hart/die sachtmoedich is ende goedertieren/ende inder waerheyt genadich is ende bermhertich / een onwaerachtighe versieringhe is / den bedroghen herte die haer maeckt eẽ Afgodt beelt/ ende een ghelijckenisse wt Godt/die in Godt niet en is : Oft het is een verhẽghe van Godt om te verneeren / oft te verootmoedighen oft te corrigeren/ of te reynighen den mensche op dat hem daer nae soeter smake die goedertierẽ aensieninghe Godts / ghelijck nae beproefde bitterheyt die soeticheyt wort begheerlijcker.

§ 3. Somtijts dunckt den biddendẽ mẽsche/oft Godt met andere dinghen becommert waer/ende al siet hy den mẽsche ende hem saechtelijck lijdt/doch en antwoort hy hem niet / als oft hy anders wat denckt. Dit scheen die Pro-
Psal.54. 1. pheet te voelen als hy seyde : Verhoort o Godt mijn ghebet, ende en versmaet mijn ootmoedich bidden niet merct op my,

y, ende verhoort my. Ende weder:
l: Vaet mijn woorden Heere met u: Psal. 5.1.
n ooren, verstaet mijnen roep.
omtijts schijnt oft hem Godt goeder
rlijck hoorde in zijn ghebet/maer al
tijghende niet toe en liet/noch en ont:
ighe met affectie/als Job schrijft.
s hy my aen roepende verhoort heeft, Iob.9.16.
en ghelooue ick niet dat hy mijn ste.
: gehoort heeft, dat is / ick en weet
er oft hy my verhoort heeft.
omtijts schijnt Godt den Bidder goe
rtirelijck aen te sien/ende mildelijck
n bedinghe te consenteren / en gun:
llijck te volghen de begeerte des bid.
ers. Dit betrouwen des deuoote bid:
ers plach te wesen een teecken des
rhooringhe. Van welcke Christus
eeckt Die niet en twijfele in sijn her.
maer ghelooue dat hem al gheschie:
n sal dat hy seyt, t'sal hem gheschieden. Mar.11.23.
le dingen die ghy biddende begeert,
eloouet dat ghy die ontfanghen sult,
de die sullen v gheheuren. Ende dat
dat die H. Jacobus oock leert:
ter hy bidde int gheloof, niet twijfe: Iacob. 1. 6.
nde, want die twijffelt die is ghelijck
: bare vander Zee, die mensche en laet
niet duncken dat hy iet ontfangen sal.
ochtans en sullen wy terstont niet
missc

mistrouwen van verhooringhe / alst den bidder niet en gaet naer zijnẽ wil/
Luc 11. 5. maer hy moet persevereren cloppende/ende bidden tot dat zijnen vriendt als om moyelijckheyt des bidders hẽ gheue dat hy begheert.

Vande forme des Bidders.

Cap. LXVIII.

§ I. SOmtijts als ons ghebet in eenige manier ghesormt is/ soo maeckt sij ons twijfelachtich al oft sij niet ontfãghen en soude worden ende wordt sij anders ghesormt soo brengt sij ons eẽ betrouwen dat sij verhoort sal wordẽ. Want somtijts neemt den Bidder een form van een knecht / die zijnen Heer ende zijner Rechter ootmoedelijck eñ met vreese soeckt te beroeren tot berm
Luc 18. 13. hertichheyt/ghelijck als den Publicaen die zijn oghen niet en dorste slaen tottẽ hemel / maer hy sloech zijn borst ende sprack/ Godt weest ghenadich my sondare. Somtijts neemt hy aen eẽ form van eenen sonderlinghen vrient/ende van een huysghenote / ende bidt met weerdicheyt / eñ met gans betrouwe/ recht oft hy zijnẽ Heere riet dat hy dit/ oft dat doen sonde / ende bewijst daer

toe

..e reden ende saecke waer bij dattet
..taemt/ oft nut sij / dattet alsoo ghe-
..hiede. Gheliick Abraham badt voor Gen 32 24
..e van Sodoma / ende Moyses voor
..volck van Israhel segghende : Ick Exod 32 11
..dde v en laet die Egyptenarē niet seg-
..hen, listelijc heeft hijse wt gheleyt, op
..t hijse int geberchte doot slaen soude,
..nde alsoo vander aerden vernielen sou-
..e, laet v gramschap rusten ende weest
..ersoenelijc &c. Item int boeck der
..getallen : Op dat die Egyptenaers niet Num 14 15
..n hooren, dat ghy so groote menichte
..erslaghen hebt als eenen mensch, soo-
..ullen sij seggen, hy en was niet mach-
..ich t'volc te brengen int lant, waerom
..at hy gesworen hadde, ende daerom
..eeft hijse verslagen inde woestijne.
..somtijts heeft die bidder als een lief
..one betrouwen op die liefde zijns Va
..ers/ en bidt recht oft hy ghebiedē wil
..at hem zijn Vader hoort / ende ver-
..maent hem zijnder goedertierenheyt
..ie hy dickwils on..erv..ndē heeft/ als
Moyses dede doen hy sprack : Heere
..heb ick genade vonden voor v aēschijn, Exod 34 9
..oo bidde ick v, dat ghy met ons wan-
..delt, want dit een hartneckich volck is,
ende om dat ghy soudt afnemen onse ō-
rechtvaerdicheden ende onse sonden,
ende

Exo.23.31. ende dat ghy ons soudt besitten.
Item int selfste boeck: Dit volck heeft een aldergrootste sonde ghedaen, vergheeft henlieden dese misdaet, oft en doedy dat niet, soo vaecht my wt uwen boeck die ghy gheschreuen hebt.
Dit is een groot betrouwen eens mē-sche tot Godt/hy en bidt niet dz hy wt-ghedaen worde wt den Boeck Godts/ maer door die coenheyt/dat hy betrou de daer niet wtghedaen te worden/ so bidt hy dat den volcke die sonden ver-gheuen worden. Ende t'ghene dat hy begheerde vercreech hy.

Van nutticheyt des Ghebets.

Cap. LXIX.

§ I. GRoote genoechte heeft Godt hier in dat hy dickwils ghebedē wort ō menigerhande profijt des Bidders/ te weten/op dat hy sond af laten Godt aenhanghe/t'ghene dat bouen alle din ghen den mensch nut is/als gescreuē
Luc.10.40. is: Maria heuet beste deel vercoren.
Item op dat die weldaden Godts te menichvuldelijcker ondervondē wor-

.. door verhooringhe van veel ghe-
..men / ende op dat die menſche met
..lle begheerten der innichept waſſe
..e liefde Godts. Ende hierom voor-
..t ons Godt van veel ſaken die ons
..rueren dickwils te bidden / oft voor
..s ſeluen / oft voor andere menſchē /
.. om quade dinghen te ſchouwen / of
..n goede dinghen te vercrijghen / op
..t die begheerten der deuocien als ſij
..rlauwet int eene / dat ſij weder ont-
..nghe int andere / ghelijck een vier le-
..ndich blijft / daermē allen dach hout
..werpt / op dattet niet wt en ghane.
..helijck int boeck Leuitici gheſchre-
..n ſtaet: T'vier ſal inden Outaer al- Leuit. 6.12
..os berren, dwelck die Prieſter voeden
.., ſchietende daer hout onder des mor
..ens allen daghe, ende als hy daer in
..ant offerhande opgheleyt heeft, ſoo T'vier van douotien moet ōdes houdē vvor den met eē gheduerich ghebet.
.. hy daer op ontſteeken die vetten der
..reet offeren &c. Dit vier is eeuwe-
..e duerende / dat nemmermeer en ſal
..t den Outaer ghebreecken. Ghy
..n Prieſter Godts / dat is / ghegeuen
..t heylige dingen, wanneer ghy ghe-
..elt dat door dē nacht der traecheyt /
..t vier der deuocie lauw ghewordē is /
..den outaer uws herten / ſoo ſuldy des
..orgens / dat is / als u jerſt openbaert
dat

dat licht der kennissen / werpt onder/ hout des gebets/dat vergadert is door verscheyden oorsaecken/als wt omligghende bosschen. O eyghen sonden/ oude ende dagelijcxsche/zijn een groot bosch die veel hout des ghebets geeft. Onse versuymenissen en allenden/gebreken der deucht ende der gracien/ ōse geestelijcke ende vleesschelijcke sondeneñ becoringhen/ende menich aenval daer wy mede aenghestooten worden/ende ongemack dat wy lijden/ oft daer wy ons om bedroeuē/so voor ons als voor andere menschen / daer wy medelijdē mede hebben/ dit zijn al groote bosschen. Ende ist dat wy die te recht mercken / sij gheuen ons veel saken des ghebets. Desghelijcx alle weldaden die ons verleent zijn /daer wy van schuldich zijn danckbaer te wesen/oock voor die dooden te biddē/ dat dat sij van hare sonden ontbondē worden/ende Godt te louen vande glorie d' heylighen. Dese dinghen gheuen alle groote materie der deuocien/als voetsel des viers dat eeuwelijck brant / eñ daer op gheleet die brantofferhande vanheylighe wercken gheeft rooch d' soeticheyt. Want die affectie der liefde Godts / eñ des heylighe vreese/met

vieric-

richept des goede wille / indē geest
ootmoedichept/ ende beroeringhe
goedertierenhept/ eñ blijschap des
se/ende moghen nemmermeer ge-
st worden int herte des knechte
odts. Want dese dinghen zijn daer
deucht der deuocien meest in gele-
en is. Oock sal altoos een mensche
hem tot Godt gheeft met eenighe
ede wercken ghewennen tot Godt
m op te richten/met ghebodē/ met
en/met danckbaerheden/om menī
rhande saken die altijt den mensch
ercomen. Nae datter ghescreuen
et: Men moet altijt bidden, ende niet Luc 18 1
houden. Item by Paulum: Bidt 1 Thes 5 17
nder ophouden, danct in allen dingē.
nde by den Propheet David: Ic sal Psal 33 1
n Heer gebenedijden in allen tijt &c.
Hoe die mensch gestadelijcker bidt/
e hem t'ghebet ghenoechelijcker eñ
ck behulpelijcker wordt / eñ hoe hy
der bidt / hoe t'ghebet onsmakelijc-
r ende verdrietelijcker wordt/ gelijc
e experientie dickwils leert. Wy siē
mtt,ts weerlijcke lieden/die noch in
ndigen staet ligghen dat sij door ghe
oonte des ghebets dickwils ouergo
n worden met groote soeticheyt der
uocien/ende al ist dat die deuocie in
en

en comt wt die wortel des waerachti-
ghe liefde/ nochtās bewijst Godt daer
door hoe bereet hy is den rechtvaerdi-
ghen gracie in te storten/ist dat zijse nz
en versuymen te soecken, die oock den
ghenen die noch in sonden ligghen/
maer alleen door nerstichept des ghe-
bets hem aenhangē/niet en verbercht
ondervindinge zijns soetichepts.
Wat sal onse lieue Heer zijn ghetrou-
we vrienden doen / die aldus soet hem
somtijts toont den genen die noch zijn
vyanden zijn ? Dit is datter gescheuē
2.Esd.9 20 staet : Ende v Manna en hebdy van ha-
ren mont niet wech ghenomen. Van
welcke hy te voren stelt : dat sij voor
hen seluen een ghegoten calf gemaeckt
hadden, ende aenbeden. Hoe sullen
hen gheestelijcke lieden ontschuldigē/
die niet gevoelt en hebben vander god
delijcker soetichept / die wy sien dat
wereltsche menschen niet ghewepgert
en wordt/ist dat zijse nerstelijck soeckē
Ser.57. in Cant. ante Med. Hierom berispt ons S. Bernaert vā
onse versuymenisse ende onachsaem-
hept eñ aermoede. Ghelijck een
Ghelijckenisse. honich raet sonder honich/ eñ eē muer
sonder morter oft calck/ende als spijse
sonder saucie/ soo is het leuen van een
gheestelijck mensch sonder deuoir des
inwē-

wendighe deuotie. Ende hoe wel
el deser tijt niet alleen geen deuotie
gheuoelen/ maer oock die niet ach-
n/noch begheren/ noch soecken / jae
et en gheloouen/ maer begecken en
rvolghen in andere die gratie v̄ de-
tie/nochtans moeten sij weeten dat
le Religie drooch is en̄ onvolmaeckt
de geneycht tot val/ die niet en soect
n geest des Goddelijcke soeticheyts/
de die de meeste nerstichept niet en
et tot deuoyr des ghebets/en̄ des in-
endighe puerheyts / waer in expres-
ijc die heylige geest geeft getuychnis
sen gheest dat wy Godts kinderē sijn.
Hardt leuen/lichamelijcke oeffenin
en/die versmadē wy/al oftet tot lut-
dinghen nut waer / ende die sware
ercken des deuchts en hebbē wy nz/
elijck jertijts die heyligen/ die voor
n Broeders haer sielen stelden / en̄
ghelijcke groote dinghen deden.
ock isser onser luttel die hooghe oef-
ninghen der deuchden hebben / als
oote gehoorsaemheyt/volcomē ver-
ldichept / wtuercoren ootmoedichz/
de wterste aermoede. Hierom ist
eck dat wy dese dinghen deruen/ en̄
er toe die neerstichept des ghebets
hterwaerts setten/ waer in moghen

Sōder geest der deuotie ende soetic heyt, vvaer toe het gebet leyt, is alle religie onvolmaeckt.

Rom. 8. 16.

§ 8.

wy ons dan van onsen gheestelijcken staet verblijden ? dan alleen vanden naem, ende vā het wtwendich habijt, ende vande woordē der heyliger schrif tueren die wy in bladeren ende inden monde meer, dan inder begheerte ē̄ int werck draghen. Maer ten sy dat v
Matt.5.21. rechtvaerdicheyt (seyt die Heere) ouer vloediger sy dan der Scriben ende der Phariseen, ghy en sult niet ingaen int rijck der hemelen. Die Phariseen glo rieerden alleen inden schijn van buytē ende inden naem der religie. Ē̄ die Scriben vercreghen hen eenen naem, ende prijs der meesterschap inwoordē der heyliger schrifture ren.
Prou.19.7. Matt.23.5. Maer soo wie alleen die woordē volcht die en sal niet hebben, ende wie alleē sijn wercken doet om ghesien, ende gepres sen te worden vande menschen die en sal gheenen loon hebben by onsen Va der die inden Hemel is.

§ 4. Hoemen coemt tot nerstichcyt des gebets.

So wie hem begheuen wil tot neer sticheyt des ghebets, die sal hem ierst wennen, dat hy hem somtijts ledighe tottet ghebet, daer nae sal hy dickwils daer toe gaen, daer nae langher in die ghebeden blijuen, daer nae sal hij dick wils met grooter aendacht vallen in zijn ghebet, ende niet aff laten om ee-
nich

ich verdriet oft lichtvaerdicheyt/dan
ls cranckheyt des lichaems/oft rech-
noot/oft redelijcke nutschap hẽ daer
ff trecke/ende dan sal hy wederkeerẽ
ottet ghebet/op dat hy van daghelijc-
he aff treckinghe daer aff niet en ont
enne/ende zijn begheerte niet en ver
ouwe. Oock sal hij ouerdencken al-
erhande manier vanbidden/ende sal
meniger wijse zijn bedinghe makẽ/
nde proeuen veelderleye bidden/op
at hij ten lestẽ een manier vinde daer
ij deuocie in ontfanghe/ ende daer in
tijue alsoo langhe als sij hem smaect.
Maer ist sake dat hem hindert cranc-
eyt des lichaems/oft des hoofts /soo
l hij corter/ ende dickwilder bidden/
nde wtloopinghe der ghedachten be-
winghen ende die wtwendige sinnẽ
bedwanck houden/ende tot allẽ din
hen sal hij die hulpe Godts ootmoe-
elijck aenroepen/ ende verduldelijck
toos lijden / ist dat hem niet en ghe-
hiet nae zijnen wil. Want dat ver-
eck des voortganck/ is somtijts eenẽ
ech tot volmaecktheyt/als sij õs ver
otmoedicht. Ende daerom Godt ma-
cht goedertierlijck onsen loop/ op dz
j te voorder ghae/ eñ daer door wor-
en wij beter beschermt van hovaer-
 dij/

dij/want dickwils alte grooten seker-
hept van voor te gaen / ende ghestadi-
ghe vierichept / verteert die crachten
des lichaems.

Van dinghen die den mensch aff trecken van voortganck der deuchden.

Cap. LXX.

§ I. Drie dingē zijnder die aldermeest
aff trecken vandē voortganck tot
ter salichept ende totter volcomēhept/
als wij in menighen bevinden/ te we-
ten: Eenen slappen wil/ontsieninghe
des swaerichepts/wantrouwe vā hul
Slappē vvil pe der goddelijcke gracie. Eenē slap-
pen wil/die wilt dat goet / maer sond
pijne des aerbepts/eñ hierom die ghe-
woonte des lichtvaerdichepts treckt
hem lichtelijck van het opset des voort
ganck. Daerom sal een traghe wel hē
seluen bedwinghēn door ingeuen der
reden/ende met ghewelt voort drijuen
als een traghe beest door perijkelē des
vreese Godts ende hope des loons.
Schreumin ghe van svvaricheyt Die ontsieninghe des swaerhz wordt
verwonnē/ende versaecht door discre-
te

ende ghestadighe ghewoonte.
Die gracie Godts gelijck sij is op den
ghenen die beghinnen / alsoo en sal sij
oock niet ontbrecken den ghenen die
voortgaen willen. Ende het is nutter
dat wy altijts anxt hebben dat ons de
gracie ontoghen sal worden / dan oft
wy seker waren dat wij soo nemmer-
meer verliesen en souden / op dat wij al-
soo veel te neerstiger aerbeyden die te
behouden / want anders souden wijse
versuymelijck ontfanghen / ende min
voortgaen / want anxt maeckt den mensch
sorchvuldich / ende wacker / ende seker-
heyt maeckt den mensch dickwils ver-
suymelijck ende traech. Onsen Heere
en wilde den kinderen van Israhel so Exo, 16. 18.
veel hemels broot niet te gader geuen
dat voor veel daghen ghenoech soude
wesen maer dat sij alle daegh vergade-
ren souden behaluen op den Sabaoth
dach / daer hij ons mede beteeckent
heeft dat wy alle daegh broot der gra-
tien / ende spijse der sielen bidden sullen /
ende spreken: Gheeft ons heden ons da- Luc. 11. 3.
ghelijcx broot, ende diet heden gheeft /
die is oock bereet morghen te gheuen /
maer alleen dat wijs niet en versuymen
met bedinghe te vergaderen also veel
alst ghenoech is ter salichept ende tot

voortganck des selfste. Als ghij int ge bet v ghevoelt verhoort te zijn/ eñ t'ge ne ghij begheert hadde vervult te zijn/ en wilt niet verheuen worden/ als oft Godt v om v heylicheyt verhoort hadde/ eñ om uwer liefde wille hadde ghe daen dat ghij ghebeden hadt / maer denct dat hy dit nae zijn goetheyt heeft voor genomẽ te doen / oft dat hij meer ghelet heeft op ander lieden goede gebeden ende danckt Godt / dat hij ghe weerdicht heeft v deelachtich te maecken/ende andere vriendẽ die hem daer om ghebeden hadden/ op dat ghij also int werck des ghebets/ eñ affectie des deuchts verdienen mocht verhoort te worden: Ende in betrouwinghe des verhooringhe ghetroost te worden/ eñ wt vervullinge des ghebets verlicht/ ende hier wt te wassen/ inde liefde des almachtige Godts/ die ons goedertierlijck besorcht saken die ons drijuen tot hulpe des ghebets/ op dat wy ontgaẽ moghen verdriet dat ons ouercomt oft hij gheeft ons goede begheerten / die wy bidden sullen dat sij vervult wor- op dat hy meer lief gehadt worde van ons als hij ons ghebet verhoort heeft/ ende wij alsoo veel sorchvuldelijck pijnen sullen zijnen wil onderdanich te
wesen/

..sen/als wy sien dat hij onse begeer-
..mildelijck / ende bereedelijck is on-
..rdanich.

..n redenen vvaerom den Bid..er niet verhoort en vvort.

Cap. LXXI.

VEel saken zijnder waerom die ge- § 1.
ne die bidde niet verhoort en wor-
..n. Oft om misdaden des gheens die
..t/daer onse Heere aff spreeckt door
..s Propheet Esaias: Als ghy t'ghe- Esa. 1. 15.
.. vermenichvuldicht, dan en sal ick
..t verhooren, ende die oorsaeke stelt
.. daer by/wāt v handē sijn vol bloets,
.. is volsonden. Ghelijcker gheschre-
..n staet: wy weten dat God die son- Ioan. 9. 31.
..rs niet en verhoort. Ende by den
..opheet Esaias: V sonden hebben Esa. 59. 2.
.. aensicht verborgen van v lieden dat
..: niet verhooren en soude.
..t om lauheyt des ghebets/ wāt wij
..t vierichlijck ende deuootelijck en
..den. Ghelijck by den Propheet Je-
..mias gheschreuen staet: Ghy sult bid- Iere. 29. 12.
..n, ende ick sal v hooren, alsghy my
..ckt wt al uwer herten, recht oft hy
..de/anders en sal ick v niet verhoo-
... Oft om dat den bidder niet en vol-
..t in t'ghebet tot dat hy vercrijcht.

Hier

Luc.11.8. Hier aff staet gheschreuen: Eest dat die blijft cloppende ick segge v, õ sijn moeteliijcheyt sal hy opstaẽ eñ salt hem geuẽ.
Iud.4.12. Ende int boeck Judith: weet want hy v ghebeden sal verhooren, eest dat ghy blijuende, volherdelijck blijft in v ghebeden &c. Oft wt wantrouwe van verhooringhe/ gheliijcker gheschreuen
Iacob.1.6. staet. VVant die twijffelt, die mensche en laet hem niet duncken dat hy jet õtfanghen sal. Ende by den Wijseman:
Eccl.18.23. Voor het ghebet bereyt v siele, ende en wilt niet wesen als een mensch die Godt tenteert, te weten / wilt hy verhoort worden. Oft om dat hinderlijck ende indiscretelijc is t'ghene datter begeert wordt / ghelijck die kinderen van Zebedei/ dien onse Heer antwoorden:
Mat.20.18 Ghy en weet niet wat ghy begheert.
Ende dit is dat die H. Apostel Jaco-
Iacob.4.1. bus seyt: Ghy begheert, ende ghy en ontfangt niet om dat ghy qualijck begheert. Eñ dit is dat wy lesen in Deut.
Deut.1.45. Als gy weẽdẽ voor dẽ Heer, so en heeft hy v nz gehoort, noch hyen heeft uwer stẽme niet te wille geweest. Oft om dat dẽ bidder meer tot biddẽ verwect worde. Ghelijc die H. Gregorius schrijft/
Hom.25. in Euang. heylige begerte die wassẽ door vertrec Oft õ dat so veel te behendelijcker bewaert

[..]mert worde/ datmen swaerlijck ver=
[..]gen moet. Want daerom seyt die
[..] Chrisostomus/vertreckt Godt zijn Hom 30. in
[..]ldaet / op dat ons zijn ghauen niet Gen. sub
[..]cht en duncke. Oft om dat hem dē fin.
[..]dder verootmoedighe als hy traec=
[..]ijcker verhoort wordt / ende alsoo
[..]nter hem tweederhande goet aff/te
[..]tē dat die dertele houaerdij bedwō=
[..]en wordt/ ende nochtans die cracht
[..]s ghebets niet ijdel en wordt. Oft
[..]n dat die verhooringhe op gehoudē
[..]ordt tot een ander tijt die bequamer
[..]de nutter is den Bidder. Dus badt
[..]oyses dat hem die glorie Godts ver Exo. 33. 18.
[..]ont worde/die hij nochtans doē nz/
[..]ner namaels verdiende te sien. Oft
[..]n datmen oock begheren sal ghehol=
[..]n te worden van ander lieden gebe=
[..]n/op dat het swaer gebet oft verme=
[..]heyt hem niet en verdrucke. Ghe=
[..]k die Coninck Ezechias sondt tot 4. Re. 19. 1.
[..]aiam/dat hij bidden soude voor hē/ Esai. 37.
[..]de voor zijn volck. Ende Iosias tot 4 Re 22. 14
[..]oldam die Prophetersse. Dit is dat
[..]aulus begheerde: Ick bidde v lieden Rom. 15. 30
[..]t ghy my helpt in v ghebeden, op dat
[..]c verlost worde van die ongheloovi=
[..]e die in Iudeen sijn. Ende S. Ma= Mat. 18. 19.
[..]eus beschrijft; Eest datter twee van v
lieden

lieden ouer een comen op der aerden, van alle dinck wat sy begheren : sal hen lieden ghelchieden van mijnen Vader die in die hemelen is. Eñ eest dat so ntijts een dinck ghewepgert wordt dat bij auontuere min nut is / voor dat/ wordt een ander ghegeuen dat nutter ende beter is. Als S. Paulus geschiede/dien het steecksel des vleeschs niet
1.Cor.,2.7 aff genomē en worde/op dat die cracht in die cranckheyt in hem soude worden volmaeckt. Dickwilder is nutter die oeffeninghe der tribulatien / dan die ruste des voorspoets / al ist dat wy die voorspoet meer begeren. Wt dese dinghen door contrarie machmē merckē/ wat dinghen daer behooren tot verhooringhe des ghebets/als aff legginghe des schults/vierichept/ volherdinghe/ betrouwinghe des gheloofs/ootmoedichept/ander lieden ghebeden/ neerstighe bewaringhe des ontfanghen gracie met danckbaerhept / ende datmen alleen sulcke dinghen van Godt begeren sal/die hij weet dat meest nut zijn/ ende wanneer sij nut zijn.

Van

[V]an sonderlinghe Ghebeden.

Cap. LXXII.

[V]AN die besondere ghebeden / die
sommige pleghen te hebben / oft
[...]betamen ghesept te zijn op sekere
[...]n oft daghen/noteert datse sommi-
[...] profijtelijck meer zijn/ sommighe
[...]n. Beghinnenden eñ ougheleerde
[...]nschen / ende die noch niet doorgo-
[...]en zijn met begherte der deuocien/
[...]n zijnse meer nut / op dat te minstē
[...] ghewoonte beroere tot nerstichept
[...] ghebets / ende sij niet en verwildē
[...] utwendige dinghen/eñ so vā Godt
[...] vreemden/ vercouwen / eñ vertra-
[...]en/ eñ nemmermeer werm en wor-
[...]/met eenich vier der deuocien/
[...]aer die doorgoten zijn met affectie
[...] deuocien ende door gracie des son-
[...]linghe vrïendelijckhept met Godt
[...]heuen / ist datse hun al te seer geuē
[...] menichvuldichept der Psalmē / eñ
[...]r ghelijcke menige ghebedē/sij ver-
[...]stērē den gheest/beletten die deuo-
[...] ende beswaren die vrijhept des her
[...] als met eenen last / indien dat hen
[...]ter dinghen te voren comen/ ende sij
[...]et swaerichept scrupuleuselijck be-
nout

nont moeten blijuen/in dingen die op die tijt min nut zijn. Nochtans ghe druyckē sij dickwils dusdanige ghe beden/als een hulpe/ eñ een toeblasin ghe / tot dat die vlamme der deuotien alsoo ontfunckt is dat sij die blaes bal ken der woorden niet en behoeft/puer lijcker door haer seluen blasende/ ende gherusteliĳcker om hooch heffende.
Eñ dese manier schijnt nutter datmen wt goede ghewoonte sonderlinghe ge beden lese ende herknauwe/alsmē geē meerder deuocie en heeft. Maer wan neer hem van bouē coemt beter instor tinge van deuocie/ oft becommeringe die profijtelijcker is / eñ nootelijcker, soo salmen achterlaten die ghewoone lijcke ghebeden daermen niet toe ver bondē en is / tot dat wedercomt dē be quamen tijt. Hoedanighe ghebeden nut zijn/daer van meyne ick / datmen gheenen seker reghel geuen en mach want ghelijck als sommighe lichame lijcke spijse den eenen mensch bequa is/ende som dē anderen/ eñ somtijts heeft die mensche meer genuechte tot ten eenen/somtijts totten anderen.
Alsoo is hem oock bequaem meniger hande manier van bidden / den eenen dese/den anderē die. Maer dit schijnt

t het vruchtbaerste/ daer die bidder
est ghenuechte in heeft / eñ dat die
ocie lichtelijcste verweckt/ eñ het be=
uwẽ des herten oprecht tot Godt.
Want alle vrucht eñ eynde des ghe
s is/ Godt aen te hanghen/ eñ eenẽ
est met hem te worden door sinel= § 2. Profijt ende eynde des gebets.
ghe des alderpuerste liefde/ende be
ouwinghe des alder claerste kennis
ñ bouen hem seluen verheuẽ te we
/in een rustelijck ghebruyck der te•
nwoordicheyt Gods/ende daer be•
dt te wesen van alle gheruchte des
relts / daer alle crachtẽ der sielen te
gaderen van alle haer verstropin•
en/in dat een warachtich simpel eñ
perste goet gehecht te worden/ende
erfoumt in een Goddelijcke gelijck•
nicheyt / ende in een ghelijckenisse
s eeuwighe ghestadicheyts.
Sommighe graden zijnder die neñ
n/ghelijck leer trappe / door welcke § 3. Hoemen Godt aen• hangen sal.
siel allens keus toecoemt/ eñ tot dz
nde ghenaket. Ten jersten sal hem
e mensch wennen? die verstropinge
memorie daer hy mede verstroeyt
dt / door verscheyden ghenuechte
s werelts/te vergaderen door vsan=
van bidden/eñ te hechten in dat een
et/dat een eynde is alder begherlijc•
ke

ke eñ ghenoechlijcke dinghen. Maer
want de memorie noch slibberachtich
is/ eñ ongheſtadich/ om dat sij langhe
tijt veel ende menichvuldighe dingen
aengehangen heeft/ eñ ghesocht waer
sij ghenuechte/ende curieuselick in be-
commert mocht worden/ soo en can sij
niet ghestadelijck Goddelijcke dingen
aenhanghen/ oft om die gewoonte vã
verstropinge/ oft om die weynige ken-
nisse van gheestelijcke dinghen. Ende
hierom ghebruyckt sij onderstant der
woorden int ghebet/ die den H. Geest
daerom den menschen inblasende ghe-
geuẽ heeft/ op dat sij daer mede onder-
set worde/ als kinderẽ met eenẽ stock/
en hen ghewennen op te staen eñ op te
rechten tot Godt. Ende dit gheschiet
als die mensch pijnt aen te denckẽ/ die
woorden der Psalmẽ/ eñ der bedinge/
ende den gheestelijcken sin daer wt te
trecken/ eñ begheertẽ der deuocie daer
wt te perssen/ ghelijck als die gene die
wt eenen haerden key ende stael vier
smijt/ dat verlichte eñ ontsteke. Aldus
neemt die memorie toe door ghestadi-
ghe ghewoonte des ghebets/ met hul-
pe der gracie Godts/ die altoos bereet
is te helpen/ den ghenen die soecken
voorts te gaen/ eñ sij wordt geuesticht/
alsoo

oo dat ſij ſonder groote ſwaericheyt
ch aendencken de ghebeden/ eñ lich
jck haer wtloopinghe bedwinghẽ.
elijck gheſchreuẽ is in eenẽ Pſalm:
: Heere Ieruſalem timmerẽde, ſal die
ſtroeytheden van Iſrahel vergaderẽ. Pſ. 146. 2.
Doe wordt het verſtant dat te voren
nt was/ eñ bewonden met wtwen- § 41
ghe dinghen/ lieuelijck ghewijt/ eñ
licht te ſien/ datter jerſt niet en ſach.
jelijck een die van buyten coemt eñ
et in een camer/ ten jerſten als niet Ghelijckeniſſe.
nde wordt zijn oghen op die muerẽ
je bancken/ eñ daer nae ſoo beghint
allenſkens te ſien die groote dingẽ
de ten leſten ſiet hy oock claerlijc die
nſte dinghen/ alſo dat hem oock ver
ndert dat die ghene die daer na in-
nen/ die dinghen niet en ſien/ die hẽ
ſoo openbaer zijn. Wt deſe verlich
ghe wordt die menſche verbreyt tot
el dinghen te dencken/ ſommige ver
dert hy wt redene/ ſommighe ver-
et hy gheeſtelijcke verlichteniſſe/ ſõ-
ghe leert hy wt Goddelijcke open-
ringhe/ eñ ghelijckt deſe met die din
en die hy begrijpt door menſchelijc
leeringhe/ eñ die in heyliger leſinge
hedronckẽ heeft/ ende en heeft niet
tel trooſts daer inne/ dat hy ſiet dat
ander

ander gheleerde eñ heylige menschen dat selue ghevoelt hebben / dat hy verstaen heeft door verlichtinghe des heyligen Gheests. Ende daer wt wordt hijs seker dat hy niet bedrogē en wort van eenighen vreemden gheest/oft vā twijffelachticheyt zijns eyghens sins/ als hy ghevoelt dat die selue gheest in hem ghesproken heeft/ die te voren in de heyligen heeft ghesproken. Nochtans salmē in dusdanige dingen voorhoedelijck eñ ootmoedelijck doen / op dat by auontuere die mēsch in zijn vermetenheyt niet bedroghen en worde/ eñ niet en volghe den gheest der dwalinghe voor den gheest der waerheyt/ eñ meyne dat den H. Gheest spreeckt dat zijns eyghens herts optinie is / oft ingheuen des quade Enghels/die dic-wils hem ouerbeelt in eenen Engel des
2.Co. 11 14 lichts, op dat hy valsche dingen mocht raden onder verwe der waerheyt.
Daerom schrijft S. Jan : En wilt niet
1.Ioan. 4. ghelooouen alle gheesten maer proeft die gheesten oft sy wt Godt sijn.

§ 5. Van ōtfangen traditien der Catholijcke Godtgeleerde en salmē nz vvijken.

Men sal niet ontfanghen dat tegen die leeringhe der heyliger Kercke is/ eñ Geapprobeerde Meesters/eñ Theologanten/noch daer en salmē niet aā twijffelen / dat sij ghemeynelijck mede ghe-

[...]tuygenisse der heylige Vaders re[...]
[...]ijck verclaren / want als die waer[...]
[...]t ondervonden is / die dā curiense[...]
[...]k door houaerdichz des anders sub[...]
[...]lheyt ondersoecken/eñ die diepheyt
[...] schrifteu ondergrauen wil/als om
[...]nieus te vinden dat vā anders nie[...]
[...]nt ghevonden en is/die soeckt leu[...]
[...]rnen/eñ heeft lief ijdelheyt. Ende
[...]nt Godt bouen al soet / eñ goet is/
[...]al dat wt hem vldeyt smakelijck is
[...]goet/daerom als t'verstant begint
[...]breyt te worden in kennisse/eñ on[...]
[...]scheydinge der waerheyt/so begint
[...] terstont den smaeck der sielen/ dat
[...]te inwendige affectie / ghenoechte
[...]rijgen met eenen geestelijckē smaec
[...]ghen die sij bekent. Want al heb
[...] alle affectien der sielen haren son[...]
[...]linghen smaeck/dat is hare sonder[...]
[...]ghe beroeringhe die haer bequaem
[...]nochtans de liefde informeertse al[...]
[...]n haer beroeringe/recht als de prin
[...]aelste affectie der sielen / sonderlin[...]
[...]e als de liefde recht beneert is tottet
[...]ochste eñ warachtichste goet/eñ an[...]
[...]rs geen dinck en pijnt vaster lief te
[...]bben dan dat hoochste goet. Ende
[...]e dinghen die sij niet lief en heeft ō
[...] opperste goets wille / die heeft sij

meer lief om te proeuen/ dan om daer in te rusten. Eñ daerom worden haer alle die dinghen haestelijc tot een verdriet eñ versadinge verandert. Ende soeckt voort ander dingen oft sij by auontueré daer in rusten mochte/maer sij en vint gheen ruste / voor sij en gheraeckt tottet opperste goet/ende als sij daer toe geraeckt is/daer rust sij als in haer behoorlijck eynde/eñ dan doen de andere affectien haer behoorlijcke beroeringen/nae mate der liefden. Wât hoe veel ghij eenich goet lief hebt/also veel verblijde v/als ghijt crijcht. Ende hoe veel ghij hoopt oft begheert te vercrijghen dat ghij lief hebt/so veel vreeste / eñ hoet ghij dat v genomen soude worden. Eñ soo veel ghij v bedroeft van t'ghene dat ghij niet en hebt / soo veel schaemde v van het contrarie / ist dat eerlijck is dat ghij lief hebt. Maer alsoo lange als die liefde haer contrarie ghevoelt die andere affectien v ffellen/als der vreese/des droef-heyts/der schaemte/ des hates / soo langhe is sij minder eñ crancker in haer seluen/als verstroeyt/eñ noch niet in haer seluen vergadert.

Ende oock want den hope noch niet volmaect en is/om dat sij niet en heeft

ing

..ghebruyck dat sij lief heeft/maer al-
..n in verwachtinghe / hoe die wach-
..ge onsekerder is/ hoe die liefde lau-
..r is. Maer als comen sal dat volmaeckt 1.Co.13.10.
..dan sal te niet ghedaen wordẽ datter
..sdeels is, want die blijschap d bruy-
..ghe sal dan volcomen wesen/wan-
..r die liefde heeft dat sij begeert / eñ
..daen geen anxt en heeft te verlie-
..noch van het contrarie geen dinck
..hevoelẽ in haer dat haer mocht be-
..ruen oft beschamen. VVant vol- 1.Ioã.4.18.
..ckte liefde veriaecht die vreese, wãt
..voort gheen materie meer van ha-
..ft van schaemte / oft vã droefheyt
..aer en heeft. Hoe dan die liefde
..eer vermeerdert wordt / soo veel te
..eer worden die andere deuchden/eñ
..chdelijcke affectien meer ghesup-
..t / ter tijt toe dat sij alle inder liefdẽ
..rformt worden/soo dat voort geen
..rt meer en is/noch droefheyt noch
..e/noch schaemte/maer alleen vie-
..ge liefde ghenietende die opperste
..lijschap eñ dat opperste goet vastelijc
..hangende / dat alleen die begeerte
..sielen vervullẽ mach/ eñ haer in hẽ
..rformen/op dat sij dan voort bekẽ-
..ghelijck sij bekent is/eñ lief hebbẽ/
..sij lief gehadt is. hoewel niet soo

veel als sij lief gehadt is / dattet sij een
ghelijckenisse/niet een ghelijckheyt.
Gheen creatuer en heeft Godt soo lief, als Godt haer lief heeft. Want gheen creatuer en mach Godt
also seer lief hebben als sij van hem lief
gehadt is / maer alleen soo veel als sij
van hem ontfangen heeft. Want ghe-
lijck Godt een sake is van alle saken/
alsoo heeft hy lief alle dinck in hem sel-
uen. Daerom alsoo als onse kennisse
de zijne niet en gheuaeckt / also en can
ons liefde by de zijne niet gheleke wor-
den/int eeuwich leuen/eñ noch min in
dit leuen/ daer sij menichvuldelijc ver-
stroyt is/ eñ selden of nẽmermeer haer
vergaderen mach tot haer seluen / op
dat sij teenemael in Godt ghevoert
worde.

§ 7. Trappen door vvelcken men comt tot Godt. Maer een mensch die hem tot Godt
gheeft eñ soeckt Godt aen te hangen/
sal aldus daer in toenemẽ/ dat hy jerst
met arbeyt verdrucke die wt loopin-
ghe zynder ghedachten eñ hem verga-
deren tot Godt. Daer nae wt gewoon-
te van dese yersticheyt leert hy lichte-
lijcker zijn hert bedwingen/ eñ met hẽ
seluen woonen als beschreuen staet in
Exo. 16. 29. Exodo: Een jeghelijck blijue by sy sel-
uen, niemant en gae wt sijnder plaetsche
op den seuensten dach, ende het volck
houwe den Saboth dach. Daer na sal
hy

niet allen lichtelijck maer oock met
genoechte moghen Godt aenhangē/
soo dat het aftreck van dier ruste hē
een cleyn mistroostinge eñ tribula-
tien is / maer hy wilde altoos wel
lichtelijck/in alsulke genoechte blijuē.
Ghelijcker gheschreuen staet in Deut.
De alderliefste des Heeren sal in hē met Deut. 33. 12
betrouwen wonen, ende daer blijuē als
in een slaepcamer alle den dach, eñ tus-
schen sijn schouderen sal hy rusten.
Nochtans zijn in dese wooninge gra-
den/en voortgangen. Ten eersten dat
de mensche met ghenuechte Godt aē-
hanghe / ende noey van daer ghetogē
worde/ghelijck een kindeken noey ge-
trocken wordt van zijn lieue moeder/
of een hongerich mensch vande spijse.
Eñ dit en is gheen wonder/want gee-
stelijcke blijschap en is niet alleen ghe-
nuechelijck door genietinge/ maer oot
schoon eñ eerlijck door aenhanginge.
Ende verdienende soo verheucht sij/
smaeckt eerlijck/eñ rijck. Den smaeck
der hemelscher weelden is soet / die
vrientschap Godts/eñ vriendelijcheyt
der hemescher borgheren is eerlijck/
die liefde is vruchtbaerlijck ende ver-
dienstelijck van hooghe loonen. Ende
datmen begheert/begheertmen om
 eenich

eenich van dese dire / oft om datmen
meynt dattet ghenoechelijck is / of eer
lijck, oft profijtelijck / maer men vind
niet daer dese alle drye te gader volco
melijck in versamen / dan in vruchte
der gheestelijcker weelden. Ander din
ghen al zijn sij ghenoechelijck / oft si
zijn leelijck eñ schadelijck / oft eerlijck
ende profijtelijck / maer swaer eñ pijn
lijck. Maer die affectie des deuchts
ende smaeck des wijsheyts / eñ die gh
nietinge des Goddelijcke soeticheyts
is soet / ende eerlijck / ende verblijdt en
maeckt groot die conscientie. Gelijck
Psal. 33. 9. David vermaent: Smaeckt want die
Heere is soet. Maer wanneer die de
uote ziel omhelst wort vã haren Brui
degom / ende met groote begheerte h
aenhanght / soo beghint sij in een ma
nier in zijne armen te slapen / als een
die edelen wijn ghedroncken slapend
wordt / soo dat die siel niet alleen ghe
noechelijck / maer oock vastelijck God
aenhangt / eñ wordt recht als niet ee
nich ghewelt af ghetogen van alle sie
nelijck gevoelen / eñ gehoochenisse / in
sulcke manier nochtans / dat sij haers
selfs teenemael niet en heeft vergete
noch oock inder waerheyt haers selfs
niet machtich is. Waer aff ghesch
ne

[...]n staet by den Propheet David:
[...]: dat ghy slaept int midden der lotē, Ps. 67. 14.
[...] is / in die middelste termijnen des
[...]erts ende des hemels. Item int
[...]eck Cantici: Ick slape eñ mijn herte Cant. 5. 2.
[...]eckt. Desen slaep is als der ghenē & 8.
[...] beghinnen te sluymeren / ende hun
[...]ijnt dat sij consenteren / eñ verstaen
[...] dingen die by hen geschien / maer
[...]n slaperichept en mercken sijs niet /
[...] sij dat sij hen seluen gewelt willen
[...]en / eñ volcomelijck daer toe keerē /
[...]ant die liefde Godts gemengt met Liefde
[...]er verstant / maeckt die siel dronckē / Godts
[...]de treckt se aff van uytwendige din- maeckt die
[...]en / eñ door haer macht vereenicht siele dronc-
[...]se met Godt. Eñ hoe die liefde sterc ken.
[...]r is / ende t'verstant claerder / hoe de
[...]l crachtelijcker tot haer treckt / tot d[...]
[...]ten lesten alle dingen vergheet / die
[...]neden Godt zijn / ende uytjelijck haer
[...]leen hecht / int beschouwen der God-
[...]lijcker radien / al ist sake dattet niet
[...]nge en duert / dan recht als een blinc-
[...]ende licht dat vandē hemel schijnt.
[...]ant ghelijck die Wijseman seyt:
[...]et lichaem dat verdoruen wordt, be- Sap. 9. 15.
[...]aert die siele, ende die eertsche inwoo
[...]inghe druckt nederwaerts dat verstāt,
[...]weldk veel peysende is.

Want den sin des menschen vermach seer luttel by hem seluen/ eñ nauwelijc set dencken. Maer als den sin verheuē is door begerte des opperste lichts/ dan beschouwet also veel te meer t'samen/ soo hy hogher verheuen wort bouen hem seluen. Maer die verderuinghe des eertsche lichaem / ende menigerhande becommeringe vādit leuen/ verdrucken die siel/ eñ brengen sij weder tot haer seluen/ soo dat sij van noode suchten en roepen moet met den H.
Rom.7.24. Apostel Paulus: Ick onsalich mensch, wie sal my verlossen van d'lichaem deser doot? Item met den Propheet Da
Psal.119.5. uid : VVee my, dat mijn pelgrimagie verlengt is. Hoe die mensch meer ghewoon is te dencken dese nedere eñ mēschelijcke dinghen / hoe hy meer vervreemt met zijn deuocie vande opperste hemelsche dinghen / eñ hoe hy vierichlijcker vā memorie deser nederstre dingen hem verheft met zijnbegeerte/ eñ met zijn verstant/ hoe die deuocie so veel te volmaeckter is/ eñ zijn beschouwinge te puerder/ want tot beyden en can hy geen aendacht hebbē volcomelijck op eenen tijt die van malcanderē onderscheydē zijn/ gelijck licht eñ duysteruisse. Die Godt aenhangt/ die wādelt

lt int licht / die de werelt aenhangt/
in duysternisse. Dit is des menschē § 9.
hochste volcomēhz in dit leuē/also mz Volmaeckt-
odt vereenicht te worden/dat die siel heyt des mē
heel met alle haer cracht eñ vermo- schen in dit
gen in Godt vergadert worde / alsoo leuen.
t sij niet en ghedencke dan Godt/ nz
gheloone noch en verstae dan Godt
alle die begheerten der sielen veree-
icht worden in blijschap der liefden/
ij soetelijck rusten alleen int ghebruyc
ers scheppers. Wāt het beelt Godts
die siele / is ghelegen in drie crachtē
er sielen/ te wetē in die reden/memo-
e/ende wil. Soo langhe als dese drie
iet geheel in Godt gheprent en zijn/
o en is die siele Godt niet ghelijck/
ant die forme der sielen is Godt/ eñ
hem moet sij gheprent worden als
haren seghel/daer sij van geteeckēt
s. Eñ dat en gheschiet nemmermeer
olcomelijck / dan wanneer die reden
olcomelijck nae dat sij begrijpē can
erlicht wort / totter kennisse Godts/
ie de opperste waerheyt is / eñ wan-
eer den wille volcomelijck beweecht
wordt lief te hebben die opperste goet-
heyt / eñ wanneer die memorie volco-
melijck verslonden wordt te beschou-
wen/te houden/eñ te ghebruycken die
die

die opperste salichept. Ende want in volmaeckte vercrijginge deser drie gelegen is die glorie der salichept/ die volmaeckt sal worden int eeuwich leuen/ so ist openbaer dat een volcomē beginninge van desen/ is een volcomenheyt des weechs in dit leuen. Ende al schijnen alle deuchden tot deser volcomenheyt hen te stellen/ nochtans stelt hem nerstichēpt des ghebets sonderlinghe daer toe dat die siel met alle haer verstant/ met alle haer begheerte/ eñ met alle haer memorie in Godt ghevoert worde. Wāt als die siele bidt/ so pijnt sij alleen Godt aen te hanghen/ eñ ander dinghen te laten.

§ 10. Volmaeckheyt des ghebets.

Daerom volmaecthept des gebets is/ als die ziele dat vercrijcht/ tot welcke sij biddende haer gheeft/ op datse so afghescheyden van nederste dinghen/ alleē vereenicht worde met hemelsche dingen/ noch willende noch vermogēde anders te ghevoelen dan Godt. Daer rust die siele warachtelijck/ daer is sij in weeldē/ in claerhept des lichts/ in schoonhept des Goddelijcke soeticheyts/ ende in sekerhept des peys. Maer dese gheestelijcke schoonhept/ en machmen met gheen ghelijckenisse

sse beschrijuen/noch beteeckenen m;
nige genoechlijcke comparatie/wãt
uere gheestelijcke dingen/schelen soo
erre van ghevoelijcke dingen/als dẽ
geest van het lichaem. Eñ den rede:
cken gheest en is noch lichaem noch
hamelijcke ghelijckenisse.

Maer in desen bouenganck der be: § 11. Diuersche specien der beschouvvender deuocie.
houwinghe zijn menigerhande ma:
eren eñ specien der deuocien/ die ick
in corthept wil voorby gaen / welcke
ie schriftture/eñ leeraers der hepliger
hrifture menigerhande namen ge:
euen hebben: Als Jubilacie/dronckẽ
ept des gheests/ gheestelijcke vrolijc
ept/smeltinge rc. welcke woordẽ ick
et staen te verclaren den ghenen die
aer in erpeert zijn/ ende hem daer toe
heuen/ nochtans sal ick int cort som
ighe van dese raecken. Ende want VVat Iolijt is.
ie jubilacie eenen gewoonelijckẽnaẽ
s inde H. schrifture/so schijnt dz Ju
ilum/is eenige geestelijcke blijschap/
at wt eenighe collatie oft deuote ghe
achte onversiens t'herte ingheſtort
oordt/dat met haer sterckhept al dat
ert beroert/eñ met een beuinghe ge:
oechlijck pijniget / want dat beruerẽ
er blijschap gheeft troost / maer van
eweltdes sterchepts/wort dat lichaẽ
ghe

ghekrenckt/ ende en can hem niet ont-
houdē in hem seluen swijgende/maer
berst somtijts wt door lacchē/somtijts
door eenighe roepinge / somtijts door
beroeringe der geesten des lichaems/
ende versuchtinghe des adems. Ende
Lib. 24. alsoo spreeckt S. Gregorius hier aff.
Mor. C. 6. & L. 28. Cap. 14. Dat heeten wy Jubilatie / als die mē-
sche ontfanght ontspreeckelijcke blij-
schap int herte / diemen niet verborgē
en can / noch met woorden openbarē/
eñ nochtans wt sommige beroeringe
bekent wordt/al ist datmē dat met ey-
ghen dinghen niet en can bediedē. Eñ
hier aff spreeckt die Propheet:
Psal. 88. 16. Salich ist volck dat jolijt maecken can.
Hy en sept niet/dat jolijt/spreect/ mer
dat jolijt weet te maken/daer hy in be-
wijst / datmen die jubilatie bekennen
mach/maer men canse niet met woor-
wt spreken.

§ 12. Dronckenschap des Gheests. Dronckenschap des gheests mach-
men heeten alle groote deuotie der ses-
de/ eñ des blijschaps / wt welcke recht
als wt sterckheyt des wijns vierich-
des gheests wast/soo dat hy hem bin-
nen hem seluen niet bedwingen en cā.
Ende hierom doen die Apostelen brā-
Act. 2. 13. den met vierichheyt des H. Gheests/
spraken die Joden dat sij waren vol

euwen most. Job spreeckt hier ooc
k: Mijnen buyck is ghelijck den most Iob. 32.18.
nder lochtgat, die nieuwe flesschen
ntwee breeckt. Nieu fleesschen sept
/ende niet oude/ om dat dusdanige
uocie in oude herten niet gegoten en
ordt/maer nieuwe herten/dat is die
nieuwichept des leuens wandelen/
t daerom sept hp nieuwe fleesschen/
m die sterckhept des ghewelts vandē
eyligen Gheest eñ ist dat die somtijts
ieuwe breeckt hoe veel te meer ouwe?
at is/die broose ende crancke herten.
ft daerom sept nieuwe/wāt als sulc-
e vierichept des ghebets nieuwe eñ
ngeoeffeude menschē ingestort wort/
o en connen sij hen niet wel onthou-
en te bersten wt in onghewoonelijc-
e ghelaet / oft stemmen/ oft versuch-
nghe / ghelijck nieuwen wijn in het
at siedt ende ouerloopt / maer als hp
udt is dan rust hp. Oock wordt som-
ijts dat lichaē recht oft dronckē waer/
ñ die leden worden onabel ende onbe
echelijck wt onuersinninge invlop-
nghe des vierichepts ende des soetic-
epts/en dat mach wesen. Want alle
e leuende geesten worden ontstekē/
ls die affectie des herten brant/ want
oor wt recken der senuen/eñ verstop-
pin-

pinghe der gheestelijcker weghen verliesen die leden abelheyt hunder officien: Als die tonghe des sprekens / die handen des aerbeyts / die voeten ende beenē des ganckx / tot dat die vierichcyt wederom ophout / eñ die weghen der gheesten geopent worde als te voren. Ende ten is geen wonder dat die Goddelijcke beweginghe dit vermoghen / welcke cracht seer sterck is / want menschelijcke beweghinghe doen dit somtijts / als onversiene verueertheyt / eñ onmatighe blijschap / ende onversiene droefheyt / eñ onmatelijcken haet / eñ ongheinatige liefde / ghelijckt dicwils beuonden is / dat sommighe beswijmde / eñ comen van hun seluen / en worden ralende / eñ de leden stijf en beuende / eñ somtijts vallen wt groote moyelijckheyt in cortsen. Wat wonder ist dan dat van groote blijschappen des gheests der herten inghestort / die mensch somtijts wtbreeckt in openbare teeckenen der blijschappen?
Oft dat die mensche hem niet houden encan van diepe langhe suchten / oft oock van schreyen / noch zijn beroeringhe der deuotien niet verberghen en can van binnen? Als wy sien dickwils dat sommighe menschen
van

n dwase lichtvaerdicheyt/ende van
tte ende onnutte lacchen hun niet be-
dwinghen en connen / daer sij noch-
ns van menschelijcke schaemten se-
ch souden behooren te wesen?
ock en can die mensch somtijts / al
de hijt gerne wt menschelijcke droef
ept/ hem niet onthouden van schrey-
. Want alsser gheschreuen is:
nse Gode is een verterende vier, Deut.4.24
nde/ Gode is die liefde, wat wonder 1.Ioan.4.8.
dan / dat die ingheslotte vierichept
r Goddelijcke liefde/int hert den ge-
helen mensch beroert? ghelijck ist
t ghij in een broosch ghelas / ende
erde vaetkē insluit ste ende water/oft
andende vier/ ghij maeckt ghelupdt
n scheuringhe oft brekinghe oft ber
nghe. Want een hert dat ontstec-
n is met blijschap der Goddelijcker
fde oft met begheerte des Godde-
er ghebruyker / dat wordt ghewijdt/
de wt gherecckt in hem seluen / recht
s oft hem niet onthouden en mocht
die nacuhept der dorsten/ende pijnt
m in een manier wt te bersten op
t die vlamme wt breecke die hy van
nnen lijdt / ende vinde eenighe ver-
elinghe zijnder brants.
Het welcke als die
mensch

menſch niet en can oft door menſche-
lijcke ſchaemte niet en derft doen / ſoo
wordt hy wonderlijck in hem ſeluẽ ge-
pijnicht / ende dat lichaem wordt ſeer
ghecrenckt van ſulcke beroeringe/ wãt
die cracht der Goddelijcker ſoeticheyt
is onuerdraechlijck de cranckheyt des
eertſche lichaems/ghelijc oft ghij vier
worpt in een ghelas. Wy leſen dz ſom-
mighe heyligen van Goddelijcke viſi-
tatien ẽ openbaringe neder ghevallẽ
zijn in onmacht. Soo leſen wy dã Da-
niel: Ick heb dit groot viſioen gheſien,
Dan. 10. 8. ende in my en is gheen ſterckheyt ghe-
bleuen, maer mijn ghedaente is in my
oock verandert, ende ick ben onmach-
tich gheworden, ende ick en hadde geẽ
mecht, ick lach gheheel verſlaghen op
mijn aenſicht. Ende by Jeremiam in
Thern. 1.13 zijn beclaginge: Van die hoochde heeft
hy vier in mijn ghebeent geſonden, en-
de hy heeft my gheleert. Eñ die heyli-
ghe Gheeſt quam in een vier op die A-
Act. 2. poſtelen / want die cracht der Godde-
lijcker liefde verlicht als vier.

Gheeſtelijcke vrolijckheyt wat die is.

Gheeſtelijcke vrolijckheyt mach ge-
noemt worden een blijſchap inden H.
Gheeſt/dat vanden H. Gheeſt inghe-
ſtort wordt / daer hem die menſch me-
de verblijdt in Godt / het ſij van God-
delijcke

elijcke gauen die hy ontfangen heeft/
ft vã Goddlijcke beloofte / hoe wel dz
ummighe meynen dat gheestelijcke
lijschap is / wanneer geestelijcke lie-
en met malcanderen vrolijck zijn.
Maer die sullen weeten / ghelijck als
heestelijcke blijschap gheen bitterhz
n heeft derweerlijcke droef-heyt noch
een traecheyt der lauheyt / alsoo en
eeft sij oock gheen onghebonde licht-
aerdicheyt. Gheestelijcke blijschap
eemtmen tweederhande / als sonder-
nghe / eñ ghemeynlijcke. Alsmense
nderlinghe noemt / soo ist een sonder
nghe beroeringe der blijschap inden
eyligen gheest wt aensien der gauen
odts / eñ der toecomender glorie / eñ
ergoetheyt Godts. Maer alsmense
hemeynelijck neemt / soo ist een vro-
icheyt des herten wt goet betrouwẽ
ot Godt / eñ een ghetuygh der consci-
ntie / eñ maeckt den mensch deuoot /
nde ghewillich tot alle dingen te doẽ
ñ te lijden om Godt / ende al dat Godt
ebehoort te voldoẽ / ende lief te heb-
en. Daerom seyt den Apostel twee-
verf: Verblijdt altoos inden Heere, an- Philip. 4. 4
erwerf seg ick verblijdt. Ten jersten
hemeynelijck ten tweetsten / beson-
erlijck.

Maer smeltinge der sielen en schijnt anders niet dan een vermurwinge vā hartheyt door welcke sij willich wordt Godt lief te hebben / die haer mindt / eñ sij wordt weeck te ontfangen de inprentinghe der Goddelijcker cracht / opdat den gheest Godts also gemengt mocht wordē / met den gheest des mēschen / ghelijck een water oft liquer myn ander vochticheyt onder een coemt / alsoo oock die siele een wordt met Godt.

Smeltinge der sielen.

Van seuen manieren der deuocien oft compunctien. Cap. LXXIII.

§ 1. Vvant die manieren der deuocien ende der compunctien menigerhande schijnen / soo mogen wy die onderscheyden in seuen / nae onderscheyt der seuen affectien der sielen. Wāt die deuocie oft sij comt wt vreese / oft wt droefheyt / oft wt verlanghen / oft wt compassie / oft wt liefden / oft wt blijschap / oft wt groote verwonderinge.

1. VVt vreese. Wt vreese coemt sij als iemant beroert wordt door vreese des toecomende pijne / oft als hij vreest van Godt verlatē te worden om zijnder sondē wil / ende

roeps

hept Godt aen segghende : O Heere verwerpt my niet van v aenschijn. Psal. 50. 13.
ē : O Heere Godt en verlaet my niet. Psal. 37. 22
Wt droef-hept coemt sij / als hij hē bedroeft om dat hij Godt vertoorent heeft. 2. VVt droef-heyt
ende zijn gracie verloren/oft als hij hē bedroeft / dat hy soo luttel voortgegaē in deuchdē/eñ dat hij van cleyn vervrusten is by Godt / ende dat hij in so veel dinghen mishaecht den ooghen Godts/eñ bidt : O Heere keert v aēsicht van mijn sonden. Wt verlangen coemt als hij versucht ende verlanght tot meerder gracie der deuchden/ ende tot kintschept des Goddelijcke vriendelijcheyt Christi inden hemel/ oft tot andere heylige begheerten te volbrenghen/ ende spreeckt : O Heere voor v is alle mijn verlanghen. Ende met den Propheet Esaias : uwen naem, ende v gedachtenisse in die begheerte der sielen, mijn siele heeft v begeert des nachts &c. Psal. 37. 10. Esa. 26. 8.
Wt compassien coemt sij / als hij met Christus passie Godtvruchtelijck medelijden heeft eñ als dat sweert die gebenedijde siele doorsnijt/ ende wont/dat die siele vā Maria zijnder moeder teemael doorginck. Oft als hij medelijden heeft met het verlies zijns naesten oft met perijkelen der sielen/ ende 4. VVt medelijden, Luc. 2. 35.

als hem eten dē iuer des huys Godts/ eñ die onghelijcke die Godt aengedaē zijn / die hem niet en laet slapen met slaep van simuleringe / oft hy en woirt bedroeft van een jeghelijck schandael/ eñ ghepijnt van eens jeghelijcx allendicheyt/gelijck Job schrijft: Ick weēde
Iob.30.28. in voortijdē op dē genē die in lijdē was, en mijn siel had medelijdē metten armē.

§ 2. §. VVt liefde. Wt Goddelijcke liefde coemt sij als hy ouerdenckt hoe goedertierlijc Godt by hem ghedaen heeft/ eñ hoe veel gauen hy hem ghegeuen heeft/ die hij nye verdient en hadde / noch die hij niet weerdich en was. Oft als hij ouerdēct die gemeyn weldaden/ die Godt al den menschelijcke geslachte gegeuen heeft in ontfanginge des H. Gheest s eñ des heyligen Sacraments. Oft als hij aēsiet die oneyndige goetheyt Godts/ die soo groot is/als zijn onmetelichheyt is, ende zijn eeuwicheyt / die noch mate en hebben/noch eynden. Ende daerō is hij lief te hebben bouen mate / ende gheen dinck en is genoechlijcker/noch nutter dan die liefde Godts / door dese affectie der liefde Godts gheeft die
Rom.8.16. heylige Gheest sonderlinge onsen geest gheruygh dat wy kinderen Godts sijn Van dese septimen sonderlinghe.

le Godt lief heeft, dese is bekent van 1. Cor. 8. 5.
em &c. Ende: Ick hebbe lief, die my Prov. 8. 15.
f hebbē. Liefgehadt eñ bekēt te wor
ē vā Godt/ is vā hē gepresen te wordē
Die liefde Godts is een sauce van Die liefde is sauce vā allen affectien.
le goede affectien / eñ so veel te meer
naecken Godt die andere affectien ð
euchden / hoe sij meer van die saucie
ebben / noch daer en can geen deucht
t devocie ghesijn die niet voorts en
emt wt die wortel der liefde Godts.
Die devocie comt wt blijschap / als ∫ 3.
p hem verblijdt inden heere in ghe- 6. VVt blijschap.
ēckenisse aller zijnder gavē/ oft wan-
eer hy in hope zijnder gracie betrout/
em te wesen van het ghetal der sali-
hen / oft als hy hem verblijdt van sa-
ichept eñ voortganck zijns naesten/ of
vāneer hy wt vrolijchept zijns geests/
em met die heylige verblijdt vā haer
lorie/ ende met zijn ghedachten door-
vādelt die menigerhande wooninge
des hemelschs Vaders-lants: Wt alle
ese dinghen wordt het hert vrolijck.
Ende speelt somtijts in besloten borstē
met onspreeckelijcker blijschap / eñ af-
fectie des vrolijckheyts ende des lofs/
als oft sij socht te wesen wt die eenich-
des herten. Gelijck die Propheet seyt:
Mijn hert ende mijn vleesch hebben ver- Psal. 83. 3.

heucht in den leuenden Godt.

§ 4. 7. vvt ver-vvonderinghe.

Sy coemt wt grootе verwonderinge / wãneer de verstandenisse verlicht is met licht der wijsheyt / eñ hem verwondert vande grootheyt der mogentheyt Gods / ende van die diepheyt zijnder wijsheyt / ende vã zijnder soetheyt / ende goedertierenheyt / eñ vã bescheydenheyt zijnder oordeelen / oft van den afgront zijnder claerheyt / eñ onbegrijpelijckheyt zijnder ongheметenheyt / oft soo wat vander natueren zijnder Godtheyt is / eñ vande glorie zijnder mogentheyt / oft van eenige wonderlijckheyt zijnder wercken. Ende hier

Iob 37. 23. aff staet in Iob: Hy is groot van stercheyt, eñ vã oordeel, eñ vã rechtvaerdicheyt, ende men mach hem niet wtsprekende vertellẽ, daerõ sullẽ hẽ die mãnẽ vreesen.

§ 5. VVt gemẽgde beruerингen der affectien.

Somtijts wordt die deuotie vergadert van twee ofte van drie ghemengde affectien / als vreese met droefheyt / liefde met blijschap eñ verwonderinghe / compassie wordt ghevoecht met brant des verlanghen / eñ dese zijn als welrieckende cruydẽ te samen ghestooten / ghemengt met vochticheyt der hemelscher salvinge / ghecockt met brant des Goddelijcker werck / en maken een salige salue die crachtich is / eñ profij-

celij

ijck te genesen die siecktē d̄ sielen/
elijck als die saluen der lichamelijc-
r ghesontheyt maken somtijts van
el cruydē te gader/ nv van d'een/nv
n d'ander nae menigerhande ghele
ntheyt. Ende want deuotie is een
theyt/der goeder affectien/die meer
elegen is inde begeerte/dan int ver-
ant/ghelijckmen sien mach insimpe-
menschen die deuoot zijn/eñ in ghe-
erde menschē die niet deuoot en zijn/
chtans geen deuotie en is volmaect
nder licht des verstants/maer d̄ sim-
le deuoote menschen verstant is an-
rs dan der gheleerder. Die gheleer-
counen subtijelijck spreken van alle
eestelijcke materien / eñ met eygen
oorden voorts brengen dat sij willē/
hoonelijck te deylen ende te onder-
heyden / bequame redenen voorts te
enghen eñ met verciende sprake haer
nck voorts te brenghen / eñ somtijts
an cleyne dinghen lange reden te ma
en/ende dinghen die van sij selnen o-
en eñ condich zijn met subtijele woo-
en te bewindē/op dat die grove men-
hen meynen mogen dat haer woor-
en ghetogen zijn wt Goddelijcke wijs
eyt. Maer simpele deuoote menschē
en claerlijck die waerheyt / eñ connē
in

Van deuocie der gheleerde ende der ongheleerde.

in hen seluen daer aff dieper dencken/ ende haer swaerheyt weghen/ eñ met begheerte soecken, die soeticheyt des innelijcke smaeck/ ende door den schijn des puer verstants salle dinghen claerlijck onderscheyden/ al en connē sij uz eygentlijck voortſ brengen met woorden/ nochtans wt het ghevoelen des smaeck weten sij beter te bekennen die natuerlijke differētie des waerheyts/ dan door gheraetselen der argumentē. Alsmen mercken mach in een yegelijc meester van hantwerck/ die wel gheleert is in zijn conste. Ende in eenen subtijlen Philosooph/ van dese twee can die een fraey spreken vande const/ eñ die ander eygentlijck in wercken.

Van openbaringhen ende visioenen, ende beeldtachtighe vertooninghen.

Cap. LXXIIII.

§ 1. VVant wy ghesproken hebben van dinghen die sonderlinge behoorē tot bewegingé ende begheerte des mēschen/ so willen wij nv sien van dingē die meest behooren tot verstant in geestelijcke dinghen/ die somighe menschen

chen te ondervinden pleghen/als zijn openbaringe der heymelijcker dingē/ ende visioenen/eñ beeldtachtighe verwoninghe/in welcken sommige menschen somtijts gheleert worden te verstaen die waerheyt/maer daer worter veel bedroghen. Ende daerom zijn sij min te achten want sij dickwils bedriechen/eñ al zijn sij oock waer/nochtās isser luttel profijts in gelegen/hoe wel dat sommige menschen die ongeleert zijn/ende niet en weten van geestelijcke gratiē/meynē dat groote heylichey ende wijsheyt daer in gheleghen is.

Van vier manieren der Visioenen.

Cap. LXXV.

Vierderhande manieren zijnder van Visioenen. Desghelijcx oock so veel vā Reuelatiē/hoe wel die visioenen mogen gheheeten worden Openbaringhen oft Reuelatien / want daer heymelijcke dinghen in veropenbaert worden. Sommige visioenen mogē eygentlijck geheeten worden lichamelijcke / omdat sij eenen waeckenden ¶ I.

Exod.3.2. Gen.18.1. & 19.1.

mensch lichamelijck vertoont wordē/ ghelijck Moyses Godt sach inden bernende doornbosch / eñ ghelijck die Vaders int out testament die Enghelen sienelijck hebben ontfangen. Hier in machmē begrijpen alle die ander sinnen/als hooren/smaken/riecken/ende tasten/want het sien machmen setten voor alle anderen sin/ghelijck geschreven staet in Exodo: T'volck sach die stemmē ende lampen ende t'gheluyt der basuynen &c. Want die stemmē eñ dat geluyt ḋ basuynen en mochten sij niet begrijpen met sien/ maer met hooren.

Exo.20.18.

§ 2. Beeldeachtige visioenen der genen die vvaecken.

Andere visioenen gheheeten beeldtachtige die den mensch wakende niet lichamelijck / maer in ghelijckenisse ghetoont worden/ oft beeldelijck / oft inden slaep/oft in ontgheestinge/ ghelijck dees Propheten Ezechiels ende Daniels/ ende sommige andere heyligen int oudt eñ nieu Testament ghesciet zijn. Oock zijnder ander visioenen die inden slaep/verbeeldelijck ghetoont worden/ghelijck Jacob den Here sach op die leeder / die totten hemel toeginck/ ende gelijck Pharo/ eñ Nabuchodonsor saghen droomen teeckenen van toecomende dinghen. Alle dese visioenen worden ghemeynelijck ver-

Ezech. 1. Dan.7.1.

3. Verbeeldinghe inden slaep. Gen.28.12. & 41.1. Dan. 2. 1.

vertoont niet alleen den goeden/ maer oock
dickwils den quaden. Oock zijn som-
mighe warachtich/ende verstaen door
die de waerheyt / ende som zijn oock be-
driechelijck/ soo datter sommighe men-
schen bij bedrogen worden. Ghelijck
die Prophect Ezechiel spreeckt:
Ghy hebt een ijdel visioen ghesien, ende Ezech.13.7
ghy hebt een logenachtige prophecije
ghesproken. Item die visioenen en
maken noch en bewijsen niemant hey-
lich/ want soo waer Balaam heylich/ Nū.22.23.
ende zijn Ezelinne die den Engel sach/
ende Pharao / die in zijnen droom sach
voorwijsinge der toecomender dingen.
Ende al zijn sij warachtich/nochtans
en zijn sij by hun selven niet verdienste-
lijck / ende dier veel siet en is dies niet
te beter / ende dier gheen en siet en is
dies niet te quader / ghelijck alst oock
is van sommige mirakelen. Item die
visioenen hebbender veel meer gehin-
dert dan ghevoordert / om dat sij daer
ijdele glorie aff hadden/ende daer in ver-
heuen worden. Oock meynen veel men-
schen dat sij visioenen ghesien hebben/
die sij nochtans niet ghesien en hebben
ende bedrieghen hun seluen / ende an-
dere menschen/ende maken daer af een
neringhe der ghierichept. Veel men-
schen

schen hebbē logentliick hen geveynst/
dat sij visioenen ghesien hebben/ op dz
sij niet beneden andere menschen ghe-
rekent en souden zijn / op dat sij meer
gheeert souden wordē/dan andere mē
schen/al oft sij heyliger waren/dien de
heymelijcke dinghen Godts geopen-
baert worden. In sommige menschē
pleghen alsulcke visioenen voorteecke
nen te wesen van dwaesheyt / wāt als
die herssenen gheturbeert zijn/eñ door
roock verdonckert/soo wort oock t'ge-
sicht der ooghen verleyt/dat hy meynt
dat hem iet waerachtelijck vertoont
wort/ dat phantazije is eñ valsheyt en
bedroch. Gelijck die Wijsemā schrijft:
Eccl.34.6. Ghelijck eender barender vrouwe, also
lijdt v hert phantasije, ten sy dat vanden
alderhoochsten een besoeckinge geson-
dē wordt, eñ gheeft v hert daer toe niet.

§ 3. 4. Verstandelijck visioen. Daer is noch een ander visioen des
verstants door welcke dat ooghe des
herten verlicht wordt / met d'licht der
waerheyt/ende beschout daer puerlijc
die waerheyt/ oft ist een beeldtachtich
visioen/ hy verstaet daer inne de waer-
heyt diemen daer in bekennen mach.
2.Cor.12.2 Ghelijck S. Paulus sach onsienelijc-
ke dinghen eñ hoorde onsprekelijcke
dingen/doen hij ghetogen was int pa
radijs/

adijs/ ende inden derden hemel/ wāt
hij en sach niet beeldender lichamelijc-
ker dinghen / maer hy sach puerlijck
den schijn des waerheyts. Desgelijcx
ghelooven wy / dat S. Jan Evange-
list puerlijck al die dingen sach/ eñ ver-
stont / die hy in Apocalypsi beschrijft/
onder figueren van lichamelijcke din-
ghen/ maer daerom beschrijft hijse on-
der lichamelijcke figueren / op dat an-
dere menschen die figueren verstaen
mochten / den welcken die puer waer-
heyt om grootheyt haers schijnsels on-
begrijpelijck is/ oft meer daer om/ dat
men die verborghen heylige dinghen
ouer al alle menschen niet condigen en
sal / op dat die gene dies weerdich zijn
daer in hun oeffenen/ eñ dies onweer-
dich zijn buyten ghesloten worden/ vā
t'verstant der heyliger verborgentheyt/
ghelijck als sij oock in andere plaetsen
bedeckt zijn/ met decksel der heyligher
schriftuere. Ende dat beteeckende int
oudt Testament dat voorhangsel dat
ghespannen was inden tempel voor
Sancta Sanctorum, daer niemant van- Exod.26.
den volcken binnen gaen en mochte/ 33. 37. 31.
dan alleen die Priesters. Ende oock
dat Sanctuarium, datmen bewonden Num.4.
gaf den Leviten te draghen / alsmen

voort

voort soude wandelen inde woestijne/ dat niemant georloft en was onbewōden aē te tasten/oft te sien/ dan alleen den Priesters/daer die heylighe Geest in beteeckent dat volcomen menschen eensdeels sien/ die diepe verborgenth: der heyligher schriftueren / maer die anderlieden sullen sij bewonden draghen met decksel der figueren/ter wijlen dat wij in dit leuen zijn. Maer al zijn die figueren der beeldtachtiger oft der lichamelijcke visioenen waerachtich nae haerder gheestelijcke beteeckentisse/nochtans en zijn sij niet waer/ nae weselijcheyt der dinghen / want ten is niet waer dat inden hemel nae haer substantie ossen eñ leeuwen zijn/ ende aernen / eñ andere dinghen die beschreuen staen in Apocalipsi / eñ in andere visioenē der Propheten/ maer daer zijn hemelsche crachten/der welcker verdienste/ende oefficien in figueren beteeckent worden / nae eygenth: der beesten. Wy gheloouen dat Christus geglorifticeert lichamelijck inden hemel is / ende dat hy nv voort meer nae waerheyt zijnder substantie van Maria niet gheboren/noch gesocht en sal worden/noch oec lijden / gelijckmē int Euangelie leest/ dat hy leet doē hy

schamelijck op de werelt met de men-
schen verkeerden / nochtans heeft hy
dickwils alsmen seyt/ sommighe heyli
ghen eñ deuoote persoonen in visioenẽ
hem veropenbaert/al oft hy gheboren
worde / oft in zijns moeders schoot
waer/oft gereckt aent cruys/niet dat-
tet inder waerheyt soo was/maer dat
hy den menschen om sonderlinge troo
stinge/ende werckinge der deuotie/of
om eenighe sonderlinge gheestelijcke
beteeckeninge soo openbaerde / want
wy weten wel dat Christus die opge-
resen is vander doot voort meer niet
steruẽ en sal/ghelijck Paulus spreect:
VVetende dat Christus verrijsende van
die dooden, nu voort aen niet meer en
sterft, die doot en sal ouer hem voordaẽ Rom. 6. 9.
gheen heerschappije hebben. Desghe-
lijcx en sal hy oock voort meer lichame
lijck niet gheboren/ noch te suygen ge-
geuen worden. Ende aldus salmen
houden van andere openbaringe der
heylighen oft der Enghelen.
Ic en wil hier niet voorby gaen hoe § 4.
dat sõmige bedrogẽ zijn vã verleyende Visoenen
geestẽ/of vã hun eygen valsche opiniẽ der verblij-
En meynẽ dat hũ in eẽ visioẽ vertoõt der geesten
wort/Christus/ oft zijn gloriose Moed
Maria/en meynẽ dz si vã hun nz alleẽ
gecust/eñ õhelst ẽ wordẽ/ maer ooc mz

andere ontamelijck ghelaet versoet worden/ende also als haren gheest vã binnen gheestelijck vertroost wort vã hun/ also mepnē sij dat sij haer vleesch mz sienelijcker vleesschelijcke genoecht te troosten van buyten/ende hun ghevoelijcke ghenoechte maken/ het welc niet alleen valsch eñ bedriechelijck en is / maer tis openbaer dattet swaer blasphemie is. De besoekinge des heyligen Geests ghelijck sij ingestort wort teghen alle ghebrecken te verdrucken/ ende te verdrijuen / alsoo is sij sonderlinghe teghen vleesschelijcke genoechte. Ende waer den gheest des suyuerheyts mz zijn claerheyt in schijnt/daer ist noode dat alle beroeringe der quaẽ ghenoechten terstonts vergaen eñ verdrenen worden / als duysternisse van het toecomende licht. Maer van dese/ die als sy somtijts eenighe gheestelijcke soeticheyt ghevoelen/ ende terstont daer nae besmet worden met vleesschelijcke ghenoechte/en weet ick niet wat ick oordeelē wil/dan dat ick lieuer verkiese die blommen te deruen / die ick soude moeten plucken oft lesen vã die vnplicheyt des slijcx. Ende also gelijc ick niet en derre oordeelen die gene die somtijts teghen haren danck in geeste

[...]licke ghenoechte bevleckt oft besmet [...]orden / van vleesschelijcker wtvlop[...]nder onreynicht. Also en can ick ooc [...]iet ontschuldighen / den ghenen / die [...] soodanighe wtvlopen met consent [...]henoechte hebben / hoedanich oock [...]aer intentie schijnt te wesen.

Van manieren der openbaringhen.

Cap. LXXVII.

REuelatie oft openbaringe der verborghene oft toecomende dingen [...]eschiet in meniger manier: In welc[...]en ghelijck inde voorschreuen visioe[...]en veel menschen mede bedroghen [...]orden / also ist oock hier / meynende [...]attet vanden heyligen Gheest is dat [...]aren eyghen sin versiert / oft dat hem [...]en gheest der dwalinge bedriechelijc [...]n gheeft. Ende daerom hebben wy [...]v so veel prophecijen dat ons verdrie[...]en mach / van Antechristus toecomp[...]te / ende van andere teecken des ge[...]neynen oordeels / van verderffenisse [...]es gheestelijcken staets / van vervol[...]inge der heyligher Kerck / van meni[...]

gherhande druck der werelt ende van
menigerhande andere dinghen / daer
doch treffelijcke mannē ende deuoote
menschen meer in ghelooft hebben
dant behoorlijck was / en hebben me
nigherhande bediedinghe ghetogen
wt schriften van Joachim ende wt an
dere prophecijen. Ende al waren dit
al waer ende te ghelooven / nochtans
mochten gheestelijcke lieden veel din
ghen vinden daer sij hen oorbaer
lijcker in becommeren mochten / wā
onsen Heer Jhesus Christus alsulck
curieusheyt / der toecomende dinghen
verboot in zijn Apostelen / doen hi
seyde: Ten behoort v niet toe te weten
Act. 1. 7. die tijden, ende stonden die den Vader
ghestelt heeft in sijn macht.

Reuelatie oft openbaringe geschiet
I. Reuelacie door stemmen. somtijts met stemmē oft met openba
re woorden/als tot S. Peeter ende S.
Jacob/eñ S. Jan op den berch met Je
sus die stemme sprack door den wol
Matt. 17. 5. ken: Dit is mijnen lieuen soone &c.
Daer nae sprack die Heere tot S. Pe
ter: Salich sijdy Simon Bariona, want
Mat. 16. 17. vleeich ende bloet en heeft v dat niet
veropenbaert, maer mijn Vader die in
den hemel is. Oft gelijck Samuel sert
het woort des Heeren ghelschiet is in

[...]silo.

Somtijts gheschiet die Reuelatie door den slaep / ghelijck tot Joseph dē [...]an van Maria inden slaep ghespro[...]en wordt: Nemet Kint ende sijn Moe[...]er en vliedt in Egyptē, ende weest daer [...]t dat ickt v segghen sal. § 2. 2. Reuelacie door den slaep. Mat. 2, 13.

[...]esghelijcx totten Wijsen wordt des[...]ghelijcx inden slaep ghesproken. [...]ntwoorde ontfanghen hebbende in[...]en slaep, dat sy niet weder keeren en [...]uden tot Herodem &c. Matt. 2. 12.

Somtijts gheschiet openbaringhe door eenen Enghel / die tot eenen wa[...]enden mensch van binnen spreeckt / ghelijck wij lesen bij den Propheet [...]achariam: Den Enghel die in my [...]prack, heeft tot my gheseyt, en weet [...]hy niet wat dese dinghen sijn? 3. Door dē Enghel. Zach. 4, 5.

[...]omtijts gheschiet sij door den heyli[...]hen gheest inde siel des menschen / ge[...]ick die Propheet seyt: Ick sal hooren [...]at die Heer in my spreeckt. Ende dat [...] tweederhande manier. In een ma[...]ier als hij de siele jet in gheeft te doē / [...]ft te spreken / oft haer leert van haers [...]lfs / oft van vreemde dinghen / als hij [...]en Propheten ingaff / wat sij doen of [...]reken souden / als hij hen toecomen[...]e dinghen / oft verborgen dinghen / of Psal. 8. 4. 9.

dinghen die niet teghenwoordich en waren openbaerde. In die tweede manier/als hy den mensch verlicht vã binnen/ende toont hem niet in een dinghen oft in twee/maer ghemeynelijck in veel dinghen/wat nae rechter waerheyt beter is oft niet beter. Ghelijck hy alle rechtvaerdighe menschen leert het quaet te laten/ende het goet te doẽ/ende door den geest des wetentheyts/oft des raets/oft des verstants/oft der wijsheyt te bekennẽ ende wt te kiesen dat Godt behaechelijck is en best is.

§ 3. 3. Revelatie door dẽ H. Gheest.

Noch isser een ander manier van openbaringhe door den heyligen geest/ als die mensche wt Goddelijcke ingeestinge Godt bidt om eenighe sonderlinghe eyghen oft vreemde saeken/ eñ door affectie der deuotiẽ/ende betrouwen des verhooringhe / verstaet dat zijn ghebet verhoort is. Maer al ist dat hy betrout dattet goeden voortgãc hebben sal daer hij om gebeden heeft/ nochtans en weet hij dickwils niet in wat manier het gheschien sal. Ende desghelijck als hy niet en ghevoelt/dat hem inghestort wordt alsulck betrouwen des verhooringhe/ so verstaet hij dat hij gheenen voortganck zijns ghebets verkrijghen en sal / al ist dat hij te

maels niet seker en is / want hy en
weet niet oft dat ghebreck der deuocie
/oft een teecken van weygeringhe
er begheerte. Ende dese manier van
penbaringhe is sonderlinck ghewoo
elijck ende ghemeyn die deuoote her-
n. Nochtans vindtmen somtijts dz
m deuoote menschen hier in bedro-
hen worden/ghelijck oock in inwen-
ghe inspiratie. Ende dit mach aldus
ecomen/als een deuoot mensch hem
mtijts tot Godt deuootelijck geeft/
nde door groote begheerten der deuo-
en betrout / dat hem Godt gunstich
/ende hy bidt voor hem/oft voor een
nder / dat dit oft dat ghesch e. Ende
voren eer hy dat badt / was hij in
roote deuocie/ende in betrouwen der
oddelijcker goedertierenheyt. Eñ
aer toe als in hem coemt begheerte
es dincx dat hy wenscht / ende die af-
ctie vierigher wordt/ende wt die vie-
chepr vermeerdert wordt toeverlaet
t Godt / soo meynt hij dat den heyli-
hen Gheest dese deuocie werckt / om
at die boose gheest gheen deuocie en
n instorten/die hij nemmermeer en
eeft / ende betrout dat hij niet bedro-
hen en sal worden/ noch zijn hope eñ
egheerte ghewey gert / want die hey-

ghe Gheest schijnt door deuocie en dat betrouwen te volbrenghen / daer wy om bidden. Maer hier in mach be-droch wesen / dat die gheest des men-schen wt begheerte des dincx / dat hy lief heeft hem verblijdt / als hij neerste-lijck daer op denckt / al en was hij te voren in gheen deuocie tot Godt: Al-soo dat hij somtijts van groote begeer-te des dincx lichtelijck beroert wordt tot tranen / sonderlinghe / wanneert een nich dinck is dat tot deuocie hoort.
Ghelijck dickwils gheschiet dat die mensch om ijdel glorie / bidt gracie va Godt wel te preken / oft mirakelen te doen / of anders daer hij wonderlijck in schijnen mocht / ende zijn hert wort bedroghen / ende verblijdt hem in dese fantazijen / ende wordt beweecht in ij-dele affectie. Ende hoe die affectie des herten vrolijcker wordt / hoe hy in hem deuooter wordt / als hy denckt ende wenscht dat hij verlangt / niet wt lichtvaerdicheyt of wt ijdelheyt / maer wt rijpicheyt ende liefde / ende als hy daer en binnen blijft in eenderhande troostinghe des Gheests / die lichtelijck verheuen mach worde tot meerde bewe-ginge d deuocie / da so spreect dz betrou-we zijns eygens geests / en meynt dat

e heylighe Gheest spreeckt / om dat
die gracie der deuocie niet en ont-
treckt / die hij ghegheuen heeft / oock
weynt hij om dat zijn hert ghewijdt
wordt door zijn begheerte / dat hem so
wel te meer gracie wordt ingheston /
s zijn hert blijder gheworden is / grij
lijker / ende ruymer plaets heeft gra
e t'ontfanghen. Want een vrij hert
n vrolijck in goetwillicheden, is be-
uymer te ontfanghen gracie der de-
ocie / dan dat met droef heyt / ende bit-
cheyt benout is / want die heylighe
heest is die liefde ende die goetwil-
heyt des Vaders / ende des Soons /
nde natuerlijck ghelijck / verblijdt hē
et sijns gelijck. Want blijschap comt
e het hemelsche Vaderslant / en droef
eyt coemt de wereltsche ballingschap
e / ende desperatie tot helsche straffin-
he. In alle ghesachten dan van reue-
tien / oft visioenen moetmē voorhae-
ich wesen / dat valsche dinghen voor
aerachtige dinghen / schadelijcke voor
tichtlijcke / cleyn voor groote / ōsekere
oor seker dingē niet ontfangē en wor
en. Die heylighe geest can alleen den
ensch leerē / en seker makē door de ga-
e des raets / en door gracie des onder-
heyts d' geesten / wat in sulcke dingē

te ontfangen is/oft te laten/ende hoe mense gebruycken sal/ ghelijck als die Propheten ende die heylighen leerdē/ dien hij niet en toondē alleen warachtighe dinghen/ maer hij bewijsdē hen oock inwendelijck door ghetuychnisse d' waerheyt/ dat sij warachtich warē.

Sommighe gheleerden duncket sekerste datmen dusdanighe visioenen ende openbaringhe niet en sal soeckē/ ende ist dat sij ghegeuen worden/ datmen die niet lichtelijck en sal gheloouē maer ancxt hebben voor stricken der bedriechnisse/ende datmen cleyn rekenen/ en luttel vruchtbaer achten sal/ ende al zijn sij waer/ datmense nochtans houden sal/ als tusschen waer en valsch/ende zijn sij valsch/ datmē daer niet by en blijue/ op datmē niet bedroghen en worde. Ende willen sij hier op letten/die nemen immers raet met luttel/ ende wijse lieden / ende tot die dinghen sullen sij hun neerstelijck oeffenen/die seker zijn/verdienstelijck/eñ vruchtbaer/als in gebreken wt te wijden / ende ghetrouwelijck pijnen in deucht voorts te gaen/ inde heylighe schriftuere het waerachtich verstant te ondersoecken / ende door ghewoonte des ghebets t'hert te ontsteken tot de-

rotien. Dit zijn salighe / sekere ende
uchtbaer oeffeninghen der gheeste-
ijcker menschen/ende hoe hem een je-
helijck meer hier in oeffent / hoe hy
meer is van verdiensten en meer glo-
ie hebben sal van Godt.
Oock zijnder sommige ghevoelijc- § 5.
e soetheden die devoote menschē som Ghenoech
ijts inghestort worden / als wonder- lijcke soe-
ijcken soetē reuck/ onsprekelijcke soe- ticheden.
ichept des smaeck / ende soet ghelupt
an stemmen / ende van soet gesanck/
nde ondervindinge der onsprekelijc-
er soeticheyt/diemen ghevoelē mach.
Welcke dinghen als sij waer zijn ende
an Godt / soo moghen wy dencken/
at sij daerom nieu beghinnende men
chen die gheestelijcke dinghen noch
iet claerelijck en verstaen / ghegeuen
worden / op dat doch met ghenoeclije-
ijcke dinghen vertroost souden wor-
en inden Heere/die noch niet en ken-
en die deucht der puere gheestelijcke
inghen / in welcken meer macht is/
nde sekerder waerheyt/ ende vrucht-
aerder voortganck ende puerder vol-
maecktheyt. Oock worden ghevoe-
ijcke troostinghe ghegeuen den ghe-
en/die seer toe ghenomen hebben in-
en gheest/om ouervloedichept d' soe-
tichept

heyt die sij van binnen hebben/op dat ghelijck die siele den lichaem / als haren ghesel inden wech/mededeylt haer lijden/hem oock mede deyle haer troostinghe/ want als die siele van binnen droeuich is/ so en heeft oock geen couragie het lichaem van buyten. Ghelijck dā het lichaem mede arbeyt metten gheest / en medelijdt in verdienste soo ist recht dat die gheest den lichaem mede deylt vandē loon /niet alleē der toecomender glorie/ maer oock der teghenwoordiger gracie / ghelijck als heeren in costelijcke maeltijden haren knechten senden vander spijse die hun ouerblijft. Dit is dat S. Paulus seyt:

2.Cor.1.7. Ghelijck ghy medeghesellen des lijdens sijt, alsoo sult ghi oock vvesen der vertroostinghe. ende dit ghescхiet wt ouervlopende mate die den gheminden ghegheuen wort /welcke oueruloedicheyt dat lichaem dat deelachtich was des aerbeyts outfanght/op dat sij wt / gestort niet verloren en blijue. Maer alsoo voor ghesproeken is vande openbaringhe ende visioenen / alsoo ist oock van dese ghevoelijcke ondervindinghe te ghevoelen/ hoe dat sommighe menschen daer in bedroghen worden / en meynen dat van Godt

is / dat

is / dat bij auonture een bedriechelijcke fantasije is : ende sommighe meynendattet eē groot dinck is / dat nochtans in hem seluen niets weert en is / ende sommighe menschen verheffen hun van sulke dinghen / ende beroemen hun als van heylicheyt der sonderlinghe gracie. Ooch hebben eyghentlijck aen hem dese ghevoelinghe der goddelijcker soeticheyt / sonderlinghe / als sij van ghewoonten dicwils / ende met stercke beroeringhe comen / dat sij inde vermakinghe des gheests / dat lichaem cranck maken / ende alsoo in een manier ghenoechelijck pijnighen. Ghelyck eenen Boer die grove spijse ghewoon is / wanneer hy dicwils leecker spijsen ontfanckt sij verwermen hem / ende ontbinden hem. Want dat onedel ende bederfelijck lichaem / ghelijck een beest mz beestelijcke cruyden / soo ist oock ghewoon met aertsche ende slechte dinghen. Als hem in Genesi nae die sonden van Godt toegheseyt is :
Ghy sult eeten cruyden der aerden. Gen. 3. 18.

§ 6. Een schoō questie.

Sommighe deuote menschen die ghecrencki sijn van ghrootheyt der

der deuotie/vraghen oft beter is crancheyt des lichaems te lijden / ende den gheest met aerbeyt d' deuotie tot Godt waert te stercken/ende die ghegheuen gracie niet te versuymẽ dan om groote cranckheyt hem af te trecken vā deuotie/ende den gheest te verdrijuen eñ tot wtwendighe becommeringhe hem te geuen tot verlichtinge des lichaēs. Hier op machmen antwoordẽ/behouden een jeghelijcx beteren raet/ dat die ghene die al te seer daer aff crencken/ hun somtijts nuttelijck mogen aftrecken van neerstichept der deuotie/ende met haers selfs aerbeyt niet en pijnẽ daer in te blijuen/op dat sij niet als wt perssende/ verdrucken die affectie des deuotie/ want soo danighe gheweldighe pijne maeckt oock stercke lieden cranck. Maer ist sake dat sonder aerbeydelijcke pijne/die gracie haer seluẽ offert ende indruckt onghesocht/ so en sullen sijse niet verwerpen / noch oock teenemael hun daer in beghenen / ist dat sij gheuoelen / dat sij daer seer van crencken/maer met maticheden sullen sij daer aenhanghen. Nae datter ghe
Pro. 25. 18. schreuen staet: Hebdy honich vonden, soo eetes dat v ghenoech sy, te weten nae mate van uwer cracht. Want het

is nutter een wijl tijts deuotie mate-
lijck te ghebruycken/dan door verteer
de crachten/ende verderfde natuerlijc-
ke macht / die teenemael te verliesen/
ende nemmermeer weder te crijghen.
Want die ghene die hun dus verderft
hebben/ beghinnen dickwils daer nae
met hun seluen al te groote medelijdẽ
te hebbẽ om weder te crijgen die crach
te/die sij met ondiscretie verloren heb-
ben / en beghinnen niet alleen leckers
maer oock lichtvaerdigher van zeden
te worden/ dant behoorlijck is. Ende
als sij haer crachten te seer verlorẽ heb
ben sonderlinghe des hoofts/ende der
herten / soo en derren sij hun nauwe/
eenen cleynen tijt geuen tot deuotie/
want ghedurighe cranckheyt treckt
hun daer aff/ende hoe sij daer meer te-
ghen pijnen hoe sij min vermoghen.
Ende hierom schijnet wijsselijcker/dat
men die Goddelijcke vertroostinghe
matelijck soecke/als die cranckheyt des
lichaems daer aen ghehindert wordt/
op datmen die langher mach gebruyc-
ken / ende als sij vermeerdert worden
te beter verdraghen / dan in corten tijt
daer in ghenoechte te soecken so indis-
cretelijck / datmense daer nae vlieden
moet/ende verliesen sonder hope van
weder

weder te crijghen / om ghebreck der crachten. Ende daer aff leyt die Pro-
Psal.72.26 pheet: Mijn vleesch ende mijn herte sijn verdwenen. Want wanneer de cracht des lichaems teenemael breeckt soo wordt oock t'hert cranck van deuotie/ ende verdwijnt.

§ 7. Oock ghevallet dickwils sommige menschen die neerstich zijn tot deuo-cie/ende wanneer sij aldermeest pijnē te hebben gracie der deuocie / dat sijse dan minst hebben ende wanneer sij sterckelijckste daer nae staen dat sijdā dorrer / ende harder van herten worden/oock in die meeste ende deuootste hoochtijden/als inder Passien/oft der gheboorten ons Heeren / ende sonderlinghe wanneer sij sorchvuldelijck/ende neerstelijck hun pijnen te bereyden/ totten heylighen Sacrament / eñ veel worden hier dickwils seer af bedroeft. Ende door cleynmoedichheyt der herten dat dus ghesloten is/soo nemen sij hier wt/dat zijs by auōture niet weerdich en zijn / dat sij Godt besoecke / eñ dattet Godt nz behaechelijc en is/ dz so onwerdige eñ ondeuote mēschē soudē dat H. Sacrament ontfangē/eñ aldus treckē sij hen seluē af/ vande spijse des leuēs/eñ vande medecijne der salichz-

Maer

Maer want die mensch onseker is oft hy weerdich is der liefde of des haets/ nae der ordinantie der reden/ en Godt alleen kennelijck is/eens jegelijcx verdienste: Daerom al en moghen wy nae de waerheyt niemant raden wat hy ghevoelen / oft doen mach / in dusdanighe dinghen.

Eccl.9.a.

§ 8. Vvaerom dat Godt ontreckt den goedẽ, gracie der deuocie.

Nochtans waerom Godt dan ontreckt den deuoten / die gracie des deuocie / als zijse meest ende liefker soudē hebben/ende nerstelijcker soecken / op dese vraghe machmen stellen vijf redenen. Die jerste is / ootmoedicheyt/ want als die mensch gheen deuocie en heeft / soo wordt hy op die tijt meer ootmoedigher/dan op een ander tijt/ ende wordt meer confuys in hem selven/ghelijck als weerlijcke menschen meer confuys worden wanneer sijte Paesschen niet en ghaen ten heyligen Sacrament / dan in anderen tijt vanden jaer / om dat dan alle menschen plegheu te ontfangen dat heylich Sacrament. Die tweede reden is suyueringhe des sonde/ want hij by auontuere door ādere oeffeninge nȝ wel gepurgeert en is/ of hij heeft eenich mis-daet/ dȝ hij nȝ en gedēckt. Eñ op dȝ hy dā werdelijker gae tottē h. Sacramēt/

eñ te

te beter van sonden ghepurgeert wor-
de/soo wordt hy daer in gheptijnt daer
hy hem meest in bedroeft/ende hoe die
droefheyt meerder is / hoe die purge-
ringhe stercker is/eñ aldermeest daer-
om / dat hy mischien op een ander tijt
min vlijtich was gratie der deuotien
te begeren/ oft versuymelijck õtfonck/
die hem ghegeuen was/of Godt daer
aff niet weerdelijck en danckte. Hy
wordt ghestraft met die manier daer
hy in sondichde / dat hy dan derue die
gratie/ als hy die verlanght te hebbẽ/
die hy te voren heeft versuymt als hij-
se mocht hebben / op dat hy soo veel te
voorsichtiger voordaen sij. Die derde
reden is/op dat hy soo te beter daer in
gheleert worde / dat sij van Godt is eñ
niet vande menschen/om dat die men-
sche die niet hebben en can nae zijnen
wille/ maer Godt is diese geeft als hy
wil/ende ontrectse alst hem behaecht/
ende als hy weet dat nut is den ghenẽ
diese ontfanght. Item / want Godt
gheeftse wt zijn gratie/niet wt verdië-
ste des menschen / want gaue hijse al-
toos wanneermense begeerde/ eñ hij-
se niet en gaue sij en worden begheert/
soo mochtmen meynen dat hy alleen
gaue nae verdiẽste der gener diese ver-
sochten/

sochten / ende niet nae miltheyt der gracie hierom wort sij somtijts wt gerechticheyt gheweygert / den ghenen diese nerstelijcke soecken / ende wt genade gegheuen / diese niet en soecken.
De iiij. redē is wāt wt hastigerpijnachticheyt des hertē/wort bij tijdē bestopt de vrijheyt des geests / als dz hert recht als met gewelbige wt persinge/haest voort te bringen de affectie vā deuocie. Eñ en can die mensch dā die gracie niet voort bringhen die hy soeckt / soo wort hij daer af bedroeft / ende meer verhart. Ende hoe hy hem met meerder haestichept pijnt te dwingen tot deuocie/hoe hy min vordert ende meer verdorret/ recht als die ghene die wijndruyuē oft Olijuen inde persse al te seer ende haestelijck druckt / daer die vochtichept onclaerder ende onsmakelijcker afvloeyt / dan oft hijse lansem ende ghematelijck wt geperst hadde/want hoe die affectie der deuocie vrijer is/hoe sij vetter is. Daerom so is op sommige anderen tijt die mensch dickwils deuoter / om dat die gheest in zijn vrijhept blijft / ende sonder bedwanck hē mach verheffen om hooch / want gheweldighe haestelijckhept / bestopt den geest oock inden lichaem / maer ghestadighe

verhalinghe des adems is verlichtinge des herten. Die vijfste reden mach wesen verdienste van meerder gracie ende glorie / als die onvercreghen begheerte die siel pijnt/ ende reyn maect ende als die lijdsaemheyt der allendicheyt / ende ootmoedicheyt verdragen der droefheyt/ghelijck een vijle die siel claer maeken ende bequamer/te ontfanghen tot Goddelijck licht/eñ meerder gratie ende glorie. Want dit licht des aensichts Godts ende dat schijnsel der claerheyt Gods blinckt alle mẽschen ghelijck/ maer die puerder is eñ vrijer van duysternisse der sonden/ die is bequamer te ontfanghen / dat licht dat van bouen invloeyt/recht als claer gelas ende metael dat wel ghevijlt is/ beter ontfanght die radien des lichts ende meer blinckt. Want dan castijdinghe een vijle is der sielen / die den roest der sonden aff vijlt/soo vercrijcht die siele weder t'licht der gracien als sij ghereynicht is van sonden / die met haer duysterheyt die siel bedeckten/ wtsloten vande radien des Goddelijcx lichts.

Van becoringhen der deuoote menschen.

Cap. LXXVII.

Deuote menschē hebben twee bekoringen die gewoonelijck zijn sonderlinge nieuwe eñ onvolmaeckte menschē ouer te comē/als twijffelachtichept/ eñ houaerdichept. Want dickwils twijffelen sij oft alsulcke gracie van vā Godt is/ eñ oft die mensch met sijnē aerbeyt hē die beweginge maect/ eñ dit is een zeer onrustelijcke becoringhe. Want somtijts dunct den mensche dattet licht wesen mach des duyvels bedrieginge/ eñ wordt perplexer in hem seluen/so dat hy denct zijn nerstichept der deuocie teenemael achter te laten/eñ hem simpelijck te geuen alleen tot bedinghen van wtwendighe woorden / eñ tot goede wtwendighe wercken/ recht oft hij daer in sekerder waer dan in die nerstichedē der inwēdiger deuocie / eñ dese becoringhe lijdt hij meest/wanneer hem die gracie der deuocien ontoghen wordt. Eñ aldus heeft hij tweederhande tribulacie/ als van outreckinghe der gracien/ eñ van twijf-

§ 1. Tvve becoringhe van deuote mēschen tvvijfelachtichs ende verheffinghe.

twijffelachtichept/oft sij van Godt is. Aldus twijffelden die Discipelen ons Heeren int gheloof Christi / eer sij volcomelijck ontfongen den H. Geest/als nu/doen sij saghen zijn mirakelen/ eñ zijn hooge leeringe/soo gheloofden sij/ dat hy was die waerachtighe Soone Godts/als dã/ doen sij sagen zijn Passien / die hy om onsent wil ontfinck/ doen worden sij twijffelende / ghelijck sij spraken onder hem doen hij gepassijt was/eer sij seker waren vã zijn ver-
Luc.24.21. rijsenisse: VVy hoopten dat hy Israhel soude verlossen, oft sij seggen wilden/ nu hebben wy te vergeefs ghehoept.

§ 2. Desghelijcx nae zijn verrijsenisse/ doẽ sij hem sagen/ so waren sij blij / eñ twijffelden / tot dat sij met veel argumenten versekert waren/ dat hijt inder waerhept was / sonderlinghe nae zijn Hemelvaert/ eñ seyndinge des heyligen Gheests. Eñ aldus verblijdẽ hem nu deuote menschen Christi/ vã troost des inwendiger gratien / ende als nu twijffelen sij/ eñ zijn droeuich. Dus werckt den H. Geest in hem menichsins/nu in deser wijse/ nu in ãder wijse/nu sendt hij hun troost in/eñ tẽ hãre ontreckt hy hun die weder/ter tijt toe dat sij met menegerhande teyckenẽ õ-

de rvinden

ervinden die waerheyt/ ende profijt
ijnder besoeckinge : Integenwoor-
ichheyt d' gracie zijn sij blijde vā troo-
tinghe/ eñ seker vande waerheyt/ eñ
ls die gracie van hen is so verliesen si
plaes van beyde gauen. Maer die
ijseman inden dach der quader en is Eccl.11.27.
iet onghedachtich der goeder dingen,
er welcker ghedenckenisse hem wed-
oept/van vertroostinge eñ cleynmoe-
ichheyt des gheests/ eñ dat is niet tegē
ie jerste becoringe der twijffelachtic-
eden. VVederom inden dach der goe Loc. cit.
er dinghen, en is hy niet ongedachtich
er quader, door welcke hy verootmoe
icht wordt/ende verdruckt van opbla
nge der houaerdicheyt / eñ also wort
ie tweede becoringhe ghenesen.

In vierderhande maniere verheffē § 3.
en deuote menschē / oft sij glorierē dz Houaerdye
j die gracie der deuotiē verdient heb- der deuo-
en met ghelededē aerbeyde/oft datsij ter mēschē.
an Godt meer ghemint zijn dā ande-
e menschē, die dese gracie niet en schij
en te hebben/oft dat sij meynē dat hē
eerder gracie gegeuen is/dant inder
aerheyt is/oft dat sij die gracie beter
nnen gebruycken/ eñ danckbaerlijc-
er ontfanghen/ eñ vruchtbaerlijcker
oortdeylē/ eñ min daer in versuymē/

van ander menschen/ die gelijcke gra-
Remedie tegen tvvij felachtichz
tie ontfangen hebben. Tegen die jer-
ste becoringe der twijffelinge is nut dz
die mensche gestadelijck betrouwe eñ
gheloove / dat die gracie van Godt is/
eñ dat hij nerstelijck mercke de gracie/
oft zijn beroeringhe alleen tot goet is/
eñ hy ootmoedelijc daer aff raet neme
van jemant die geleert eñ geoeffent is
in sulcke dingen/eñ dat hij ootmoede
lijck Godt bidde/dat hij niet gehenghe
dat hij bedrogen worde / vā zijns selfs
sin/oft van eenighe vreemde gheesten.

§ 4. Remedie tegen houaerdicheyt.

Teghen die ander becoringe der ver
heffinge is nut nerstighe bekenninge
der eygher lauheyt/ snoodheyt/eñ ver-
suymelijcheyt/eñ ondancbaerheyt/ eñ
ijdele glorie/eñ anxtfuldiger wachtin-
ge/in welcker men reden geuen sal vā
der gracie/die den mensch ghegheuen
is/eñ die hij versuymt heeft. Ook is
hem nut dat hij anxtfuldelijc besorge/
dat hem die gracie niet ontogē en wor
de/eñ dat hij niet gelaten en worde vā
Godt om dese quade dingen die voor-
schreuen zijn/daer hij hem lange inge
spaert heeft / eñ hem niet ghebetert en
heeft. Ook is hem nut dat hij merc
ke andere menschen/die in gracien/in
deuchden/in gebeden/eñ in goede oef

fenin

mingen hem verre sonder ghelijcke-
isse bouen gaen.

Maer ist sake dat iemant ondervin- § 5.
en wil/oft beter is/dickwils oft seldē Oft men
en heyligen Sacrament te gaen. My dicvvils oft
unct datmē daer alle menschē gheenē selden sal
enpaerlijcken reghel aff gheuen en gaen ter ta
mach / want die verdiensten der men- felen Gods
schen zijn menigerhāde/eñ die nerstic-
heyt haerder wercken / eñ begheerten
zijn verscheydē/ eñ die werckinge des
heyligen Gheests/zijn menichvuldich
n alle menschen/oock zijnder veelder-
eye gheestelijcke staten. Eñ hierom
elijck alsmen den siecken niet na een
orme geuen mach medecijne des lic-
haems / om die onderscheyt der com-
plexien/ oft des lants/oft der tijt/of an-
dere saecken/ waerom men die mede-
cijnen oft selder/oft dickwilder / oft in
meerder oft in minder deel geuen sal.
Ende aldus ist te verstaen van het lic-
haem ons Heeren Jesu Christi/datē
gheestelijcke spijse is. Want die met
weerlijcke sorgen becomert zijn/ die
moghen hen selder daer toe ontcōme-
ren /dat sijt ontfangen/dan die ghene
die hen alleen gheuen tot gheestelijcke
oeffeningen Oock zijn sommige min
voorsienich in bewaringe haers leuēs
ende

eñ haerder seden/ eñ puerheyt haerder conscientie. Sommige worden oock met vieriger begheerten meer ghetoghen/ om te ontfangen dese salige spijse/ dan andere menschen. Oock zijnder sommige menschen/ die verveert worden als sij daer toe gaen sullen / eñ en dwonge die conscientie haer niet/ ende die ghewoonte der religie/ dat geboot/ oft en vreesden sij niet/ dat sij meer van Godt vervreemden souden/ sij souden seer selden gaen totten H. Sacrament. Nochtans so schijnt dat nauwelijcx iemant so gheestelijck oft heylich is/ wtgenomen die Priesters/ ten sij hem ghenoech dat hy van gewoonte ter weckē eens ontfange dat H. Sacrament/ ten waer dat eenige besondere saken somtijts meer raeden te gaen/ als eenighe ouercomende sieckte/ oft eenich hooch Feestdach/ oft eenighe vierichept van onghewoonelijcke deuotie/ oft onghetemperden dorst om hem te ontfangē/ die alleen mach den brant der minnender siele vercoelen. Eñ want sulcke gewelt der vierichept niet inghestort en wort/ dan van den heyligen Geest/ als te gheloouen is/ so en is die mensch nu bedwongen onder die wet/ eñ insettinge der menschelijcker gewoonte/ gelijc

wy

wy wel sommige ghesien hebben/ hoe wel luttel/welcker leuē Christus was/ also dat sij door openbaer teekenē schenen te vergaē int leuen des lichaems/ als sij niet gestadelijck gespijst en worden/ met den broode des leuens inden heyligen Sacrament. Eñ die te vorē soo cranck waren / dat sij niet gaen en mochtē/nae ontfangenisse des H. Sacraments waren sij ghesterckt/of sij te voren geen cranchept ghevoelt en hadden. Nae datter geschreuen staet:
Mijn vleesch is warachtelijcke spijse, ende mijn bloet is warachtelijcke dranck. Ioan.6.55.
Wāt geen materialijcke spijse of drāc/ en soude connē so haestelijck eñ crachtelijck/niet alleen het lichaē/ maer ooc die siele spijsen/eñ vermaken. Maer het is salich eñ nut/dat hem de mēsche bereyde tegen die ontfangenisse deser Medecijne / eñ pijne dat hijse ontfange so hy alder deuootelijckste mach/eñ nae die ontfanckenisse hem houde in oeffeninghe der deuocie.

§ 6. Hoe Gheestelijcke lieden ten H. Sacrament sullen gaen

Doch sullen gheestelijcke menschē die hemgheoffert hebben tot eeuwigē dienst aendachtiger hier in wezē/ wāt so sullen sij beter behoet blijuē in haer leuen / eñ in haer conscientie ist dat sij om weerdichept des heyligen Sacraments

ments voor/ en nae als sijt ontfangen hun pijnen ondevlectelijck te leuen/ eñ ghestadelijck tot deuotien hen te geuē. Eñ al is de deuocie somtijts lau/ nochtans betrouwende op de bermhertichept Gods/ sullē sij betrouwelijc daer toe gaen/ want ist dat sij hen onweerdich rekenen/ so sullen sij dencken / dat sij so veel te meer noot hebbē te soeckē den gesontmaker/ als sij hun sieker gevoelen. Want den ghesonden (sept
Matt. 9. 12. Christus) en is die Medecijn van genen noode, maer den ghenen die qualijck te passe sijn. Want daerom en begheerde ghij v niet te vereenigen met Christo/ dat ghi hem heylichmaken sout/ maer om dat ghij van hem geheplicht sout worden. Oock en sal die mensch daer om niet achter laten te ontfangen dat H. Sacrament / al ist dat hy somtijts niet en ghevoelt sonderlinge deuocie/ ist dat hy nochtans hē daer toe bereyt/ so hij best mach. Oft ist ooc dat hij inds ontfanckenisse / oft daer nae hem min deuoot gevoelt/ dan hy wel wilde/ wāt dat pleech wt eenige vāde voorgesproken saecken te gheschieden.

§ 7. Hoe dat de Priesters niet dagelijx noch niet te selden en sullen cele breren.

Maer die Priesters moghen dese forme houden dat sij niet al te selden/ noch niet altoos dagelijcx sonder onder-

laet/

laet / Misse te doen/noch en offerẽ die
heylige offerhande. Want al te conti-
nueerlijck Misse te doen/schijnt te no-
teren onweerdicheyt/want nauwe ie-
mant so deuoot is/die altoos met een-
parclijcke innichept vierich is/ eñ alle
weghe den dienst doet met behoorlijc-
ke reuerentie / eñ met vieriger herten/
hy en vindt wel somtijts eenich cleyn
dinck/dat hem hindert. Eñ oock al te
selden te celebreren/al pleecht somtijts
te gheschieden wt reuerentie / eñ oot-
moedichept/nochtans ist somtijts een
voersel der traecheyt/want die mensch
is min voorsinnich in allẽ dingẽ/ recht
oft hy hem niet en behoefden te bewa-
ren/als hij niet voor en neemt te gaen
ter Tafelen Christi. Dit en is gheen
warachtige ootmoedichept/ noch seke-
re/dat hij hem daer lange van ontrec-
ke / want ghelijck hijs niet weerdich
en is dat lichaem Christi dickwils te
ontfangen / alsoo en is hijs oock niet
weerdich eens te ontfangen/wãt daer
om en ontfangen wy onsen Heere niet
al oft wi/s weerdich zijn/maer op dat/
als hij ons dickwils besoect/eñ ingaet
in die wooninge ons hertẽ/eñ lichaẽs/
wy meer eñ meer weerdigher souden
worden. Want waer Godt ingaet/
daer

2.Reg.6. daer ghebenedijt hijt al. Ghelijck hy
sertijts het huys van Obededon/heeft
ghebenedijt om die Arcke des Heerẽ/
daer het Manna in bewaert worden/
daerom wilde Dauid die Arcke wed-
om halen met benedictie. Ghelijcker
ghescreuen staet: Daerom heb ic voor
Sap.8.9. ghenomen dese tot my te brengen, om
daer mede te leuẽ, weetende dat sy me-
dedeylen sal vanden goeden. Welcke
goeden te beschrijuẽ ick nv achterlaet/
want mense tot veel steden vindt inde
heylighe schrifture.

Van diuersche begheerten die ons trecken dat Lichaem ons Heeren te ontfanghen.

Cap. LXXVIII.

§ 1. Diuersche menschen worden met
diuerscher affectien eñ intentien
ghetrocken om te cōmuniceren/ oft te
celebreren. Sommige treckt de liefde
Godts/op dat sij haren beminden die-
wils nooden tot hen/eñ hem in hen sel
uen ghenoechelijck omhelsen. Som-
mighe treckt bekenninge des eyghen
cranckheyts / op dat sij den Heere als
eenen

eenen Medecijn-meester tot hen roe-
pen/door welcken sij van allen siecten
ghenesen worden. Sommige treckt
die conscientie haerder misdaden / op
dat sij door hem/ als met een genoech-
lijcke offerhande gereyvnicht worden
van alle sonden. Sommige treckt be-
nouthept van eenige tribulatie / op dz
door hem die allē dinck vermach/ hae-
stelijck van allen tegenspoet bevrijdt/
eñ sekerlijc beschermt worden. Som-
mige treckt begheerte van eenige gra-
tie / oft weldaet te vercrijgen door hē/
wien die Vader/als hy voor den men-
schen bidt/ niet weygheren en mach.
Sommige treckt danckbaerhept voor
die gauen Godts / om dat die mensch
gheen dinck Godt weerdelijcker wed-
geuē en mach/ voor al dat hy ōs geeft/
dan dat hy ontfanghe den kelck des sa- Ps. 115. 13.
licheyts, dat is onsen Heere Jhesum
Christum. Sommighe treckt loff/ eñ
die eere Godts der heyligen / om dat
wy gheen meerder dinck en hebben/
daer wy Godt oft die heyligē/ na haer
weerdichept mede eeren moghen/ dan
Christum te offeren Godt den Vader.
Sommige treckt liefde eñ medelijden
des naesten/ om dat voor die salichept
der leuenden/eñ ruste der dooden geen
dinck

dinck volcomelijcker en bidt / dan dat Bloet Jhesu Christi / dat voor ons gestort is. Rom. 8. 34. Eñ dat is onse opperste hulpe dat wy hem / die ons met zijnẽ Vader versoent heeft / ende altoos voor ons spreeckt / aenroepen / dat hy onsen middelaer sij tot zijnen Vader. Veel dinghen nu van neerstichept ende cracht des ghebets / laten wy achter die een nerstich menusch beter met ondervindingen leeren mach in zijn gebeden. Maer int eynde segghen wy / dat alle dingen / die wy in onse ghebeden bidden / zijn / dat ons vergeuẽ moetẽ worden die quaden die wij gedaen hebbẽ / oft dat ons afghenomen worden die quaden die wy lijden / oft dat wy vercrijghen mogen / die goeden die wy begeren / oft als wy Godt dancken voor die gauen die wy ontfangen hebben / oft die ons gelooft zijn. Welcke ons wil gheuen die Heere / die daer ghebenedijt is inder eeuwichept.

A M E N.

Dese twee Boecken vandē Voortghanck der Religieusen/int Latijn ghenaemt: *Profectus Religiosorum*, ghemaeckt door den Heyligen Seraphischen Doctoor / Bisschop ende Cardinael Bonauenturā. Ende in duytschen getrouwelijck ouer gheset door den E. Pater Guardiaen Broeder *Cornelium Thielmans*, Sijn zeer vordelijck ende profijtelijck voor alle Religieusen om inde Religie voorts te gaen. Dwelck attesteer ick *Ghijsbrecht Coeuerincx*, Deken van S. Jans binnen t'Shertoghenbossche/ Desen vijfsten dach Augusti int Jaer Sestienhondert ende vier.

Dese twee Boecken vanden Voorghanck der Religieusen / int Latijn ghenoemt : *Profectus Religiosorum*, jertijts int Latijn ghemaeckt/ door den heyligen Seraphischē Doctoor S. Bonauenturam Bisschop ende Cardinael van Alben/ Generael Minister der Minderbroeders Orden / en nu int duyts ghetrouwelijck ouergheset door B. *Cornelium Thielmans*, Guardiaen vande Minderbroederen binnen t'Sher ogenbosch / moghen tot profijt van Gheestelijcke ende Weerlijcke ghedruckt worden. Ghegeuen wt ons Conuent der Minderbroederen binnen t'Shert ogenbosch/ Den 16. Augusti des Jaers 1 6 0 4.

Fr. Gerardus Iaceanus, Prouinciæ Germaniæ inferioris Minister.

Extract van het Priuilegie.

Deur Priuilegie van onse Aerts-hertogen ALBERTVS ende ISABELLA Clara Eugenia &c. is toe ghelaten Ian van Turnhout Ghesworen Boeckdruckere te moghen drucken een Boeck gheintituleert **Voortgant der Gheestelijcker Persone/** ghemaeckt int Latijn door den H. Bonauentura, Bisschop Cardinael der H. R. K. ende nu wten Latijn int Nederlants duyts ouergheset, door den E. P. B. CORNELIS THIELMANS, Guardiaen vande Minderbroederen binnen t'Shertoghenbosch, Ende den seluen te moghen vercoopen in allen Steden ende plaetschen in dese hare Nederlanden. Ghedaen den xxij. dach Octobris in het Iaer Duysent Seshondert dry.

Richard: Vidit.

Onderteeckent.

S. Praets.

Register vande Capitelen des ierste Boecx/inhoudende .xxxix. Capitelen.

Tafel vande Capitelen des Twe de Boecx/inhoudende lxxviij. Capitelen.

cap. ix.

Ghebets.

Tafel om lichtelijcker allen dinghen te moghen vinden.

A.

Ghee-

eerten

Nouitien

Quaet-

Tenta-

V.

Voor-

Incarnatie.

Stelt het herte op godt en heer/
En vraeght ghy hier niet
meer.

DEVS, FORTITVDO MEA
P
H

